

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

นคร พันธุ์รงค์

ศูนย์สุโขทัยศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก

2524

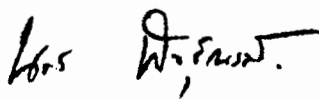
ประกาศคุณูปการ

การศึกษาวิจัยเรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก " นี้ สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยราชการและบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ที่ได้อนุมัติโครงการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ และให้ความช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยต่าง ๆ

สำหรับข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากทางอำเภอเมืองพิษณุโลก เทศบาลเมืองพิษณุโลก สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และวิทยากรผู้บอกข้อมูลในตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยากรในท้องถิ่นนั้นได้รับความช่วยเหลือจากนิสิตวิชาเอกประวัติศาสตร์ชั้นปีที่ 4 รุ่นปีการศึกษา 2523 ซึ่งกำลังศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

อนึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ทุนอุดหนุนในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณทุกหน่วยงานและทุกท่านที่ได้เอื้อนามมาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัณฑิต พันธุ์รงค์)

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย	3
ความสำคัญของการศึกษาวิจัย	3
ขอบเขตการศึกษาวิจัย	4
คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ	4
วิธีการวิจัยและรวบรวมข้อมูล	5
การจัดกระทำกับข้อมูล	11
บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	13
เอกสารการศึกษาที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	13
เอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเมืองพิษณุโลก	15
เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติสถานที่	20
บทที่ 3 ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพิษณุโลก	25
ความรู้พื้นฐานทางภูมิศาสตร์	25
ที่ตั้ง	25
อาณาเขตติดต่อ	26
ลักษณะภูมิประเทศ	26
สภาพลมฟ้าอากาศ	28
ประชากร	28
การปกครอง	29
การประกอบอาชีพ	31

	หน้า
สภาพทางเศรษฐกิจ	31
การสาธารณสุข	31
การศึกษา	32
การคมนาคมขนส่ง	33
ความรู้พื้นฐานทางค่านประวัติศาสตร์	34
ระยะก่อนยุคสุโขทัย	34
เมืองพิษณุโลกสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี	35
เมืองพิษณุโลกสมัยตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา	36
เมืองพิษณุโลกในสมัยกรุงธนบุรี	38
เมืองพิษณุโลกในสมัยรัตนโกสินทร์	40
ความรู้พื้นฐานทางค่านขนบธรรมเนียมประเพณี	41
ประเพณีของชาวเมืองพิษณุโลก	41
การละเล่นพื้นเมือง	44
ความรู้พื้นฐานทางค่านโบราณสถานที่สำคัญ	47
บทที่ 4 ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	55
ตำบลวังน้ำคู้	55
ตำบลวัดพริก	79
ตำบลท่าโพธิ์	92
ตำบลท่าทอง	107
ตำบลวัดจันทร์	118
ตำบลบ้านคลอง	124
ตำบลพลาญชุมพล	128

	หน้า
คำบดจอมทอง	136
คำบดปากโทก	146
คำบดหัวรอ	156
เทศบาลเมืองพิษณุโลก	168
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	190
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	190
วิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	190
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	192
การอภิปรายผล	195
ข้อเสนอแนะ	199
บรรณานุกรม	201
ครุฑนี้	204

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน	177
2	แสดงขนาดของหมู่บ้าน	178
3	แสดงภูมิคำเนาเดิมของหมู่บ้าน	179
4	แสดงการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน	180
5	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและอาชีพของวิทยากร	181
6	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากร	182
7	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากร	183
8	ตารางเปรียบเทียบที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช	186
9	ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอายุและอาชีพของวิทยากร จังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช	187
10	ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากร จังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช	188
11	ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูลของ วิทยากรจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช	189

บัญชีแผนที่

แผนที่		หน้า
1	แผนที่ประเทศไทยแสดงที่ตั้งจังหวัดพิษณุโลก	53
2	แผนที่อำเภอเมืองพิษณุโลก	54
3	แผนที่ตำบลวังน้ำคู้	56
4	แผนที่ตำบลวัดพริก	80
5	แผนที่ตำบลท่าโพธิ์	93
6	แผนที่ตำบลท่าทอง	106
7	แผนที่ตำบลวัดจันทร์	119
8	แผนที่ตำบลบ้านคลอง	125
9	แผนที่ตำบลพลาญชุมพล	129
10	แผนที่ตำบลจอมทอง	137
11	แผนที่ตำบลปากโทก	145
12	แผนที่ตำบลหัวรอ	155
13	แผนที่ตำบลในเมือง	169

ภูมิหลัง

การศึกษาเรื่องราวของคนไทยถ้าหากเราอยากทราบว่า ชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องมาตลอดไม่ขาดสายนับเป็นเวลาถึงพันปี มีวัฒนธรรม ความเจริญทางด้านต่าง ๆ วิชาประวัติศาสตร์เท่านั้นที่จะช่วยอธิบายและตอบความต้องการที่เราอยากทราบได้ เพราะวิชาประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีการไต่สวนเข้าไปให้รู้ถึงความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติ ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์¹ ความรู้ที่เราได้ทราบจากประวัติศาสตร์เป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือได้ เพราะประวัติศาสตร์เป็นการโต้ตอบกันระหว่างนักประวัติศาสตร์กับหลักฐานข้อเท็จจริง ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ก็เป็นศาสตร์ที่มีวิธีการในการศึกษา มีหลักเกณฑ์ มีเหตุมีผล มีขั้นตอนคล้าย ๆ กันกับวิธีการของวิทยาศาสตร์²

ในสังคมไทยปัจจุบันการศึกษาเรื่องราวของสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และ - ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะนอกจากจะเสริมสร้างให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่แล้ว ยังได้ส่งเสริมความประทับใจในมรดกวัฒนธรรม ความสำนึก ความรักในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังช่วยให้บุคคลอื่นได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของท้องถิ่นอย่างถูกต้องอีกด้วย ด้วยเหตุนี้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นวิชาที่ทุกคนให้ความสำคัญ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ก็ได้มีการกำหนดความมุ่งหมายไว้ข้อหนึ่งว่า " ให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยา

¹ แฉมสุข นุมนนธ์ " ประวัติศาสตร์ " ปรัชญาประวัติศาสตร์ หน้า 33

² เฑช นุมนนธ์ " วิธีการของประวัติศาสตร์ " ปรัชญาประวัติศาสตร์

การศิลปะ วัฒนธรรม ชนชาติ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ " ¹ จากความมุ่งหมายนี้สามารถกล่าวได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญของการศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นไว้มาก

จากการที่ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของเมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย ² ได้มีการพบว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ในหัวเมืองฝ่ายเหนือได้แก่ลุ่มแม่น้ำปิง ลุ่มแม่น้ำยม ลุ่มแม่น้ำน่าน ลุ่มแม่น้ำป่าสัก ลุ่มแม่น้ำแควน้อย และลุ่มแม่น้ำเมย มีเมืองโบราณตั้งอยู่มากมาย บางเมืองมีชื่อเรียกทางประวัติศาสตร์ บางเมืองก็ไม่ทราบชื่อเมืองอะไร จากการศึกษาวินิจฉัยดังกล่าวมีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับแหล่งชุมชนโบราณทั้งหลายส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เมืองต่าง ๆ จะตั้งอยู่เชิงเขาหรือที่สูงด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวสรุปได้ว่า ลุ่มแม่น้ำเป็นบริเวณสำคัญที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมเมืองต่างต่าง ๆ ขึ้น

การที่เมืองพิษณุโลกเคยเป็นทั้งเมืองหลวง เมืองลูกหลวง และหัวเมืองชั้นเอก ตลอดจนเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตลอดคู่กันกับประวัติศาสตร์ชาติไทย - จากสภาพที่ตั้งของเมืองซึ่งตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำน่าน มีแม่น้ำแควน้อยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่านทางทิศเหนือของตัวเมือง และมีแม่น้ำยมไหลผ่านเขตเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ยุคสมัยหนึ่งเมืองพิษณุโลกถูกเรียกชื่อว่า " เมืองสองแคว " เนื่องจากสภาพในปัจจุบันเมืองพิษณุโลกมีแม่น้ำน่านไหลผ่านกลางเมือง ไหลผ่านชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ -

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 หน้า 1

² ศรีศักร วัลลิโภดม ตำแหน่งที่ตั้งเมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย โรเนียว 2521 หน้า 1 - 7

เคียง มีคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ประวัติศาสตร์ของคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง - จังหวัดพิษณุโลก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง สมควรจะได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อจำแนกที่มาของชื่อคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน และวิธีการถ่ายทอดเรื่องราวที่วิทยากรได้รับถ่ายทอดสืบต่อกันมา
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชื่อคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
4. เพื่อรวบรวมประวัติของชื่อคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
5. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประวัติของชื่อคำบาลและหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ศึกษาวิจัยมาแล้วในเขตภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

1. ผลของการศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของคำบาลและหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้เป็นอย่างดี
2. ผลจากการศึกษาวิจัยจะได้หลักฐานอ้างอิงเกี่ยวกับประวัติของชื่อคำบาลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สำหรับใช้ค้นคว้าอ้างอิงในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และเพื่อผู้สนใจทั่วไปใช้ศึกษา

3. ผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นการรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนเกื้อหนุนให้ดำรงไว้ซึ่งสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ

4. ผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ - ท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา

5. จะเป็นแนวทางในการศึกษารวบรวมประวัติของสถานที่อื่น ๆ ในประเทศต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1. การศึกษาวิจัยจะจำกัดขอบเขตเฉพาะตำบลที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก รวม 10 ตำบล 74 หมู่บ้าน รวมทั้งบ้านต่าง ๆ ในเขตของเทศบาลเมืองพิษณุโลกด้วย

2. วิทยากรผู้ให้ข้อมูลจะเลือกจากประชาชนที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบล และหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3. จะทำการเปรียบเทียบกับประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ศึกษามาแล้วในเขตภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน

คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะ เช่น ประวัติความเป็นมาของบ้านจุงนาง เป็นต้น

ตำบล หมายถึงท้องที่แบ่งจากเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ตามเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย

หมู่บ้าน หมายถึงท้องที่ที่แบ่งจากตำบลต่าง ๆ ตามเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทยทั้งหมดบริเวณสองฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งนิยมเรียกกันมาแต่เดิม แตกต่างจากทางราชการกำหนด เช่น "บ้านจุงนาง" แทน

คำว่า " หมู่ 4 "

วิทยากร หมายถึงผู้บอกเล่าประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้าน
 मुखपात्रः หมายถึงการบอกเล่าหรือถ่ายทอดควยวาจา

วิธีการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

1. แหล่งข้อมูล

1.1 แหล่งข้อมูลในสนาม คือแหล่งที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในตำบล
และหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1.1.1 ตำบลวังน้ำคู้ มี 12 หมู่บ้านคือ

1.1.1.1	บ้านวังยาง	หมู่ที่ 1
1.1.1.2	บ้านปากฟิง	หมู่ที่ 2
1.1.1.3	บ้านปากคอง	หมู่ที่ 3
1.1.1.4	บ้านบางขวัญมา	หมู่ที่ 4
1.1.1.5	บ้านคุงวัง	หมู่ที่ 5
1.1.1.6	บ้านบางทราย	หมู่ที่ 6
1.1.1.7	บ้านไร่ไผ่หลง	หมู่ที่ 7
1.1.1.8	บ้านบางทราย	หมู่ที่ 8
1.1.1.9	บ้านจิวางาม	หมู่ที่ 9
1.1.1.10	บ้านปากฟิง	หมู่ที่ 10
1.1.1.11	บ้านปากฟิง	หมู่ที่ 11
1.1.1.12	บ้านหนองหญ้า	หมู่ที่ 12

1.1.2 ตำบลวัดพริก มี 11 หมู่บ้านคือ

1.1.2.1	บ้านใหม่	หมู่ที่	1
1.1.2.2	บ้านท่าโรง	หมู่ที่	2
1.1.2.3	บ้านยางโทน	หมู่ที่	3
1.1.2.4	บ้านวัดพริก	หมู่ที่	4
1.1.2.5	บ้านวัดหลม	หมู่ที่	5
1.1.2.6	บ้านวัดหลม	หมู่ที่	6
1.1.2.7	บ้านวัดพริก	หมู่ที่	7
1.1.2.8	บ้านยางโทน	หมู่ที่	8
1.1.2.9	บ้านท่าโรง	หมู่ที่	9
1.1.2.10	บ้านท่าโรง	หมู่ที่	10
1.1.2.11	บ้านใหม่	หมู่ที่	11

1.1.3 ตำบลท่าโพธิ์ มี 9 หมู่บ้านคือ

1.1.3.1	บ้านวังสมชา	หมู่ที่	1
1.1.3.2	บ้านวังสมชา	หมู่ที่	2
1.1.3.3	บ้านวังวน	หมู่ที่	3
1.1.3.4	บ้านคลองคู	หมู่ที่	4
1.1.3.5	บ้านยาง	หมู่ที่	5
1.1.3.6	บ้านยางเอน	หมู่ที่	6
1.1.3.7	บ้านท่าโพธิ์	หมู่ที่	7
1.1.3.8	บ้านแตก	หมู่ที่	8
1.1.3.9	บ้านคลองหนองเหล็ก	หมู่ที่	9

- 1.1.4 ตำบลท่าทอง มี 8 หมู่บ้านคือ
- 1.1.4.1 บ้านกรอก หมู่ที่ 1
 - 1.1.4.2 บ้านท่าทอง หมู่ที่ 2
 - 1.1.4.3 บ้านท่าทอง หมู่ที่ 3
 - 1.1.4.4 บ้านจางนาง หมู่ที่ 4
 - 1.1.4.5 บ้านท่าทอง หมู่ที่ 5
 - 1.1.4.6 บ้านไร่ หมู่ที่ 6
 - 1.1.4.7 บ้านหนองหัวยาง หมู่ที่ 7
 - 1.1.4.8 บ้านวังกระบาก หมู่ที่ 8
- 1.1.5 ตำบลวัดจันทร์ มี 3 หมู่บ้านคือ
- 1.1.5.1 บ้านดอน หมู่ที่ 7
 - 1.1.5.2 บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 8
 - 1.1.5.3 บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 9
- 1.1.6 ตำบลบ้านคลอง มี 2 หมู่บ้านคือ
- 1.1.6.1 บ้านบางสะแก หมู่ที่ 2
 - 1.1.6.2 บ้านบางสะแก หมู่ที่ 3
- 1.1.7 ตำบลพลาญชุมพล มี 5 หมู่บ้านคือ
- 1.1.7.1 บ้านวังหิน หมู่ที่ 1
 - 1.1.7.2 บ้านวัดศาล หมู่ที่ 2
 - 1.1.7.3 บ้านวัดศาล หมู่ที่ 3
 - 1.1.7.4 บ้านพลาญชุมพล หมู่ที่ 4
 - 1.1.7.5 บ้านบางพยอม หมู่ที่ 5

1.1.8 ตำบลหัวรอ มี 9 หมู่บ้านคือ

1.1.8.1	บ้านบางพยอม	หมู่ที่	1
1.1.8.2	บ้านบางพยอม	หมู่ที่	2
1.1.8.3	บ้านเต่าไห	หมู่ที่	3
1.1.8.4	บ้านตาปะขาวหาย	หมู่ที่	4
1.1.8.5	บ้านคลอง	หมู่ที่	5
1.1.8.6	บ้านตั้งหนาม	หมู่ที่	6
1.1.8.7	บ้านสระโคล	หมู่ที่	7
1.1.8.8	บ้านตั้งหนาม	หมู่ที่	8
1.1.8.9	บ้านตั้งสำนัก	หมู่ที่	9

1.1.9 ตำบลปากโทก มี 7 หมู่บ้านคือ

1.1.9.1	บ้านไผ่คอม	หมู่ที่	1
1.1.9.2	บ้านชุม	หมู่ที่	2
1.1.9.3	บ้านไผ่คอม	หมู่ที่	3
1.1.9.4	บ้านแสงดาว	หมู่ที่	4
1.1.9.5	บ้านแสงดาว	หมู่ที่	5
1.1.9.6	บ้านแสงดาว	หมู่ที่	6
1.1.9.7	บ้านคุงหม้อ	หมู่ที่	7

1.1.10 ตำบลจอมทอง มี 8 หมู่บ้านคือ

1.1.10.1	บ้านท่าตะเคียน	หมู่ที่	1
1.1.10.2	บ้านท่าตะเคียน	หมู่ที่	2
1.1.10.3	บ้านท่าตะเคียน	หมู่ที่	3
1.1.10.4	บ้านปากโทก	หมู่ที่	4

1.1.10.5	บ้านจอมทอง	หมู่ที่ 5
1.1.10.6	บ้านจอมทอง	หมู่ที่ 6
1.1.10.7	บ้านจอมทองตะวันออก	หมู่ที่ 7
1.1.10.8	บ้านฟ้าพิี	หมู่ที่ 8
- 1.1.11 หมู่บ้านซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองพินนุโลก
- 1.2 แหล่งคนควาอื่น ๆ
- 1.2.1 ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พินนุโลก
- 1.2.2 หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พินนุโลก
- 1.2.3 แผนกปกครอง ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดพินนุโลก
- 1.2.4 ศาลากลางจังหวัดพินนุโลก
- 1.2.5 ส่วนการศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพินนุโลก
- 1.2.6 เทศบาลเมืองพินนุโลก
2. ประเภทของข้อมูล
- ประกอบควย
- 2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (**Primary Sources**) ได้แก่การบันทึก
มุขปาฐะจากวิทยากรและถ่ายออกมาเป็นตัวอักษรอย่างละเอียด
- 2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (**Secondary Sources**) ได้แก่ข้อมูลซึ่ง
รวบรวมจากแหล่งคนควาอื่น ๆ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประกอบด้วย

3.1 แบบสอบถามการเก็บข้อมูลเบื้องต้น จำนวน 2 ชุด คือ

3.1.1 ชุดที่ 1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับตำบลในเขตการศึกษา

3.1.2 ชุดที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน

3.2 แบบสำรวจความคิดเห็นของวิทยากรที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านดุ่มแมน่านาน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.3 เครื่องบันทึกเสียง โดยใช้วิธีให้วิทยากรบอกเล่าประวัติของตำบลและหมู่บ้าน แล้วยันทึกเสียงไว้

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องด้วยงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ออกมาในลักษณะการศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า * ดังนั้นจึงใช้หลักการและวิธีการของประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า - ในการเก็บและจัดกระทำกับข้อมูล โดยดำเนินการเป็นขั้น ๆ ดังนี้

4.1 ศึกษาข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับท้องที่ตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากแผนที่ขนาด 1 : 50,000 -

* คำจำกัดความกว้าง ๆ ของประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าก็คือ หลักฐานที่ได้มาจากการบอกเล่าเป็นคำพูดซึ่งอาจใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ การบอกเล่านี้ต้องได้มาโดยการสัมภาษณ์ที่ดำเนินไปตามหลักวิชาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า ซึ่งต่างกับการสัมภาษณ์โดยทั่วไป เช่น เมื่อถ่ายหอดลงเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิ์อ่านทบทวนแก้ไขแล้วลงชื่อรับรองความถูกต้อง ตลอดจนถึงวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ไว้เป็นหลักฐาน ส่วนผู้สัมภาษณ์ก็ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความรู้และฝึกอบรมมาอย่างดี

แผนที่แสดงที่ตั้งของอำเภอเมืองพิษณุโลก นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลรายชื่อตำบลและหมู่บ้าน จากแผนกการปกครอง ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

4.2 ออกไปพบปะกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ เพื่อศึกษาสภาพของ ตำบลและหมู่บ้านเบื้องต้น มีการเก็บข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้แบบสอบถามชุดที่ 1 และชุดที่ 2

4.3 เลือกวิทยากรในหมู่บ้านแต่ละ 1 - 3 คน โดยขอคำแนะนำ จากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาส หรือผู้ใหญ่แก เกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยากรนั้น จะพิจารณาในแง่ความเป็นผู้รอบรู้เรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่น และเป็นผู้มีภูมิสำเนา อยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นสำคัญ

4.4 บันทึกประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านจากวิทยากรโดยเครื่อง - บันทึกเสียง

4.5 บันทึกความคิดเห็นของวิทยากรที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน ลุ่มแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็น

4.6 รวบรวมข้อมูลทุกข้อมูที่เกี่ยวกับประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากแหล่งคนคว่าอื่น ๆ

การจัดกระทำกับข้อมูล

1. ถอดข้อความที่วิทยากรเล่าประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้าน โดยพยายาม เก็บทุกคำพูดของวิทยากรไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

2. รวบรวมข้อมูลทุกข้อมูเกี่ยวกับประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บน ฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากแหล่งคนคว่าอื่น ๆ มาประกอบ - ข้อมูลปฐมภูมิ

3. นำข้อมูลมาแยกประเภทสถานภาพหรืออาชีพของวิทยากร วิธีกรับข้อ

มูลของวิทยากร และความคิดเห็นของวิทยากรที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำน่าน

4. นำข้อมูลมาจำแนกประเภทที่มาของชื่อตำบลและหมู่บ้าน เช่น จำแนกตามลักษณะภูมิประเทศ ตำบลนันทาน วัด เป็นต้น

5. ศึกษาที่มาของชื่อตำบลและหมู่บ้านว่าเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

6. จัดเรียงลำดับประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านที่ศึกษาค้นคว้ามา โดยเรียงตามลำดับตัวอักษร

7. ทำการเปรียบเทียบประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก กับประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านที่มีผู้ศึกษาวิจัยมาแล้วทางภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน

8. ทำการชนชื่อตำบลและหมู่บ้าน

9. ทำการชนวิทยากร

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

สำหรับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้สามารถแยกกล่าวออกเป็นสามตอนคือ ตอนที่หนึ่งเป็นเอกสารการศึกษาที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ตอนที่สองเป็นเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับเมืองพิษณุโลก ตอนที่สามเป็นเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์สถานที่

เอกสารการศึกษาที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ตอนที่หนึ่งนี้ขอยกตัวอย่างเอกสารการศึกษาที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยคือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหัวเมืองฝ่ายเหนือ (พงสาวดารเหนือ) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ (พงสาวดารเมืองสงขลา) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลานนาไทย (พงสาวดารโยนก) และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออก - เฉียงเหนือ (ประวัติศาสตร์อีสาน) ดังนี้

พงสาวดารเหนือ¹ เป็นพงสาวดารซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเมื่อครั้งพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล มีรับสั่งให้พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เป็นผู้รวบรวมเรื่องมาเรียบเรียงเป็นพงสาวดารในปี พ.ศ. 2350 พงสาวดารฉบับนี้มีเรื่องที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองในหัวเมืองฝ่ายเหนือหลายเมือง เช่น เรื่องการสร้างเมืองสวรรคโลกและการยกบาขกรมราชขึ้นเป็นพระยาขรรฆรามาครองเมืองสวรรคโลก เรื่องพระร่วงอรุณราชกุมารเมืองสวรรคโลก เรื่องพระศรีธรรมไตรปิฎก เรื่องการสร้างเมืองพิษณุโลก เรื่องพระร่วงเมืองสุโขทัย เรื่องพระยาภาณุวรรณดิศสร้างเมืองต่าง ๆ เป็นต้น

¹ คุรุสภา ประชุมพงสาวดารเล่ม 1 2506 หน้า 1 - 127

พงศาวดารเมืองสงขลา ¹ เป็นพงศาวดารที่พระยาวิเชียรทศิรี (บุญสังข์) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาคนที่ 4 ได้ปรึกษาหารือกรมการเมืองถึงประวัติความเป็นมาของเมืองและสกุลของผู้ปกครองเมือง เพื่อเป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ทราบ การรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเมืองสงขลานี้ ใช้วิธีการสอบถามผู้ที่มีความรู้และสามารถจะเล่าเรื่องราวได้ แล้วบันทึกเรื่องราวไว้ในลักษณะประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าเมื่อปี พ.ศ. 2383 ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาจะเริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยบันทึกเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2403 เป็นที่สุดท้าย

พงศาวดารโยนก ² เป็นพงศาวดารที่พระยาประชาภิจักรจักร (แหม บุนนาค) เมื่อครั้งมียศเป็นหลวงประชาคดียกิจข้าหลวงสำรวจเขตแดนลานนาไทยในปี พ.ศ. 2428 ได้เก็บรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ของทางลานนาไทย รวบรวมเรียบเรียงขึ้นเป็นหนังสือแล้วให้ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2450 พงศาวดารโยนกถือว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญของลานนาไทยเพราะได้กล่าวถึงประวัติของเมืองต่าง ๆ ไว้ เช่น ประวัติเมืองนาคพันธุสิงหนวัตินคร เมืองหิรัญนครเงินยาง เมืองพะเยา เมืองนครเขลางค์ เมืองหริภุญไชย เมืองเชียงราย และเมืองเชียงใหม่

ประวัติศาสตร์อีสาน ³ เป็นงานเรียบเรียงประวัติศาสตร์ดินแดนอีสานฝั่งขวาแม่น้ำโขงของนายเทิม วิชาภัยพจนกิจ โดยผู้เรียบเรียงประวัติศาสตร์เล่มนี้มีความมุ่งหมายต้องการเก็บรักษาบันทึกการปกครองหัวเมืองอีสานซึ่งบิดาได้ทำไว้ไม่ให้สูญหายและเพื่อประ-

¹ ครุสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 30 (ภาคที่ 53 พงศาวดารเมืองสงขลา)
2511 หน้า 183 - 315

² ประชาภิจักรจักร, พระยา พงศาวดารโยนก 2516 หน้า 1 - 510

³ เทิม วิชาภัยพจนกิจ ประวัติศาสตร์อีสานเล่ม 1 2515 หน้า 9 - 353

โยชน์แก่ผู้ศึกษาที่ต้องการทราบเรื่องราวของท้องถิ่นตน ในการเรียบเรียงได้ใช้เอกสาร
มากมายประกอบกัน เนื้อหาของประวัติศาสตร์อีสานโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์
ของเมืองต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 4 ภาคคือ

ภาคที่ 1 ลุ่มแม่น้ำมูลตอนต้น เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองนคร-
ราชสีมา เมืองชัยภูมิ

ภาคที่ 2 ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมือง -
จำปาศักดิ์ เมืองอุบลราชธานี เมืองสุรินทร์ เมืองศรีสะเกษ เมืองสุรินทร์

ภาคที่ 3 ลุ่มน้ำชี เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองร้อยเอ็ด เมือง
สุวรรณภูมิ เมืองมหาสารคาม เมืองกมลาสัย เมืองกาฬสินธุ์

ภาคที่ 4 ลุ่มน้ำโขง เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองอุบลราชธานี -
เมืองรัตนวาปี เมืองหนองคาย เมืองนครพนม เมืองสกลนคร เมืองขอนแก่น เมืองเลย

เอกสารการศึกษาที่เกี่ยวกับเมืองพิบูลโลก

พระวิเชียรปรีชา (น้อย)¹ ได้รวบรวมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเมืองพิบูลโลก
คือเรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกโปรดให้จางกร่อง จาการบูรณะไปสร้างเมือง เมื่อตั้ง
สองคนสร้างเมืองเสร็จแล้วพระองค์ได้เสด็จไปประทับให้ชื่อเมืองว่า " เมืองพิบูลโลก "
หลังจากนั้นพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกยังโปรดให้ช่างหล่อพระพุทธรูปอีกสามองค์คือ พระ-
พุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา และพระพุทธรชินราช ให้ประดิษฐานไว้ในวิหารเมืองพิบูลโลก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² ได้ทรงพระราชนิพนธ์ว่าด้วยเรื่อง

¹ คุรุสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 1 2506 หน้า 18 - 27

² สุขน ชามพูนท พิบูลโลก โอบบุรี เมืองพระพุทธรชินราช หน้า 16 - 25

พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา รวมทั้งประวิติศาสตร์ตอนต้นของ - สมเด็จพระบรมชนกนาถราชวงศ์จักรีในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยเมืองพิษณุโลก ข้อความและ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับความมาจากพงศาวดารเหนือ แต่ที่สำคัญคือไคทรงเรียกชื่อเมือง ทางฝั่งตะวันออกว่าเมืองพิษณุโลก ส่วนเมืองทางฝั่งตะวันตกเรียกว่าเมืองโอฆบุรี

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์¹ ไคทรงนิพนธ์จดหมายเหตุระยะทาง ไปพิษณุโลกในลักษณะบันทึกการเดินทางเมื่อปี พ.ศ. 2444 มีเนื้อเรื่องที่บันทึกเกี่ยวกับ - เมืองพิษณุโลกโดยเฉพาะบริเวณหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงแม่น้ำน่านตามระยะทางที่ เสด็จผ่านเช่น วัดสนามคลี วัดสภคิน้ำมัน และยังไคกล่าวถึงโบราณสถานในเมืองพิษณุโลก เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดนางพญา วัดราชประดิษฐฐาน กำแพงเมือง ประตูนเมือง รวมทั้งแผนผังเมืองพิษณุโลกด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² ไคทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระ พุทธชินราชพิมพ์พระราชทานในงานฉลองพระพุทธชินราชจำลองที่วัดเบญจมบพิตรเมื่อปี - พ.ศ. 2444 และในปีเดียวกันนี้เมื่อพระองค์ได้เสด็จมณฑลฝ่ายเหนือ ไคทรงพระราช- หัตถเลขาที่ว่าด้วยเมืองพิษณุโลกคือ

1 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 12 ว่าด้วยวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พระ เหลือ พระพุทธชินราช วิหารพระอัฐารส โรงหล่อพระพุทธชินราช วัดนางพญา และวัด ราชบูรณะ

2 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 13 ว่าด้วยโรงสุรา โรงเรียนแผนที่ คุก ที่ว่าการมณฑล กำแพงเมือง

¹ นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา จดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก
หน้า 21 - 35

² สุขุม ชามพูนท อ.ค. หน้า 28 - 66

3 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 14 ว่าด้วยประตู่ผี สระแก้ว จำลองพระ
พุทธชินราช ปากโทก เมืองพรหมพิราม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเที่ยว
เมืองพระร่วงไว้ในปี พ.ศ. 2450 โดยเฉพาะตอนที่ 21 ว่าด้วยเมืองพิษณุโลกได้กล่าวถึง
การสมโภชพระพุทธรูปชินราช การบวงสรวงเทพารักษ์ที่วังจันทร์ และกล่าวถึงโบราณสถาน
ของเมืองเช่นสระสองห้อง วัดจุฬามณี เรื่องที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพระผนวช
ที่วัดจุฬามณี

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ² ได้ทรงนิพนธ์เรื่องเมืองพิษณุโลกใน
ลักษณะตำนานเมืองโดยเริ่มตั้งแต่แรกเริ่มมาจนถึงเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้
ยังได้กล่าวถึงโบราณสถานของเมืองเช่นวัดมหาธาตุ (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ) วัดวิหาร
ทอง วัดจุฬามณี พระราชวังเมืองพิษณุโลก สระแก้ว และตำนานพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูป
ชินสีห์

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์³ ได้เขียนตำนานเรื่องเมืองพิษณุโลกกับเกียรติคุณเมือง
พิษณุโลกและวัตถุสถานสำคัญของเมืองพิษณุโลก โดยเฉพาะในหนังสือนี้ได้ลงรูปถ่ายของ
ปราสาทวัดจุฬามณีไว้ด้วย

¹ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ เที่ยวเมืองพระร่วง 2521
158 หน้า

² คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยาคำรง เมืองพิษณุโลก พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน
งานพระราชเพลิงศพ ร.อ. พูล เสาวภา ยน 2504 หน้า 1 - 30

³ บริบาลบุรีภัณฑ์, หลวง ตำนานเรื่องเมืองพิษณุโลกกับเกียรติคุณเมือง
พิษณุโลก 2489 หน้า 1 - 29

นคร พันธุ์รงค์¹ ได้ศึกษาเรื่องของเมืองพิษณุโลกและเขียนบทความเรื่อง " สองแคว-พิษณุโลก เมืองหลวงในอดีต " ได้เน้นให้เห็นความสำคัญของเมืองพิษณุโลก ในฐานะเมืองหลวง 2 สมัยคือ

1 ในฐานะ " เมืองสองแคว " ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัย ตอนปลาย ตั้งแต่สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 2 ถึงสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 4 รวมเวลา 60 ปี

2 ในฐานะ " เมืองพิษณุโลก " ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ รวมเวลา 25 ปี

สุริยันตร์ เขาวนปรีชา² ได้ศึกษาเรื่องการสร้างเมืองพิษณุโลกและเขียนบทความเรื่อง " ใครสร้างพิษณุโลก " ได้เสนอว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกผู้สร้างเมืองพิษณุโลกและพระพุทธรินราช พระพุทธรินสีห์ พระศรีศาสดา ไม่ใช่พระมหาธรรมราชาธิไทย แต่แท้ที่จริงคือ พระเจ้าพรหม

หวน พันธุ์พันธ์³ ได้รวบรวมเรื่องราวของเมืองพิษณุโลกโดยเน้นพวกโบราณสถานต่าง ๆ ทั้งในเขตอำเภอเมืองและอำเภอรอบนอก

พูนพงษ์ งามเกษม⁴ ได้ทำการศึกษาเฉพาะเรื่องเพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้าน

¹ นคร พันธุ์รงค์ " สองแคว-พิษณุโลก เมืองหลวงในอดีต " วารสาร-ศรีนครินทร์วิโรฒ พิษณุโลก 1 (1) มกราคม-เมษายน 2518 หน้า 1 - 6

² สุริยันตร์ เขาวนปรีชา " ใครสร้างพิษณุโลก " วารสารศรีนครินทร์วิโรฒ พิษณุโลก 1 (2) พฤษภาคม-กันยายน 2518 หน้า 20 - 35

³ หวน พันธุ์พันธ์ เที่ยวชมโบราณสถานในเมืองพิษณุโลก 2518 136 หน้า

⁴ พูนพงษ์ งามเกษม เพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านจุนนางจังหวัดพิษณุโลก โรเนียว 68 หน้า

จูนาง ผลจากการศึกษาพบว่าเพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านจูนางมีลักษณะคล้ายคลึงกับเพลงกล่อมเด็กของภาคเหนือมากกว่าถิ่นอื่น

ศิริวรรณ นุ้ยเมือง¹ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปกครองมณฑลพิษณุโลกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2437 - 2453) ได้สรุปผลของการศึกษาไว้ว่า มณฑลพิษณุโลกก่อนมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลนั้นแต่ละเมืองอันมีพิษณุโลก สุโขทัย สวรรคโลก พิษณุ พิษัย ต่างก็เป็นเมืองอิสระแก่กันและขึ้นตรงต่อราชธานีเช่นเดียวกับหัวเมืองอื่นในทั่วไป เมื่อรวมกันเข้าเป็นมณฑลใน พ.ศ. 2437 รัฐบาลได้ปรับปรุงการปกครองในมณฑล ทั้งในส่วนโครงสร้างของการปกครองและคานอื่น ๆ - ควบคุมไปด้วย และในระหว่างปี พ.ศ. 2437 - 2453 มณฑลพิษณุโลกได้มีการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หลายประการ ที่สำคัญและนับว่าได้รับผลสำเร็จคือ การจัดระเบียบการเก็บภาษีอากรให้มีประสิทธิภาพ การป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย การจัดการศาลให้เป็นระเบียบแบบแผน และการจัดตั้งศาลมณฑลขึ้น การจัดตั้งกองบัญชาการทหารบกของมณฑลพิษณุโลกใน พ.ศ. 2445

วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม² ได้จัดสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกขึ้น - ระหว่างวันที่ 25 - 27 มกราคม 2522 ในการสัมมนาดังกล่าวได้มีผู้เสนอผลงานการค้นคว้าที่เกี่ยวกับเมืองพิษณุโลกถึง 10 เรื่อง ได้แก่เรื่องเมืองพิษณุโลกยุคตำนาน เรื่องตั้งเมืองสองแควในอดีต เรื่องศาสนาในเมืองพิษณุโลก เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเมือง

¹ ศิริวรรณ นุ้ยเมือง การปกครองมณฑลพิษณุโลกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2437 - 2453 2521 167 หน้า

² วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม เอกสารการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก 2522

พิชญ์โลกกับอยุธยา เรื่องเมืองพิชญ์โลกสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เรื่องการทหารกับเมืองพิชญ์โลก เรื่องสถาปัตยกรรมและโบราณสถานในเมืองพิชญ์โลก เรื่องประติมากรรมชิ้นสำคัญของเมืองพิชญ์โลก และเรื่องหลักฐานและแนวความคิดใหม่ในเมืองพิชญ์โลก ผลจากการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิชญ์โลกครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

สุเทพ สุนทรเกสัช¹ ได้ศึกษาประวัติของบ้านนาอัคร ตำบลนาอัคร อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาโครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านทำให้ทราบว่า ประวัติความเป็นมาของบ้านนาอัคร เคยมีผู้นับถือไว้ในโบราณและผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นผู้เก็บเอาไว้ ภายหลังมีเจ้าหน้าที่มาสำรวจได้ขุดไป ผู้ใหญ่บ้านจึงให้ไปบันทึกอันนั้นจึงตกอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ผู้นั้น

จันทร์ศรี สุปัญญากร² ได้ศึกษาวรรณกรรมไทยรามัญจากคำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้กล่าวถึงประวัติเมืองพระประแดงเปรียบเทียบกับอำเภอพระประแดงในปัจจุบัน จากการศึกษาครั้งนี้ได้ประวัติเกี่ยวกับความเป็นมาของชื่อสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ 4 ชื่อคือนครเขื่อนขันธ์ ตำบลทรง-

¹ สุเทพ สุนทรเกสัช สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2511 425 หน้า

² จันทร์ศรี สุปัญญากร วรรณกรรมไทยรามัญจากคำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2517 265 หน้า

คนอง หมูบานลงเรือ และหมูบานหัวรอ

ถวิล เภมรราช¹ ได้ศึกษาประวัติของสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นถิ่นฐานของชาว
ผู้ไทย เช่น เภมนคร หนองสูง คำชะอี ศรีสงคราม อากาศอำนวย ภูแล่นช้าง ท่าขอนยาง
แขงบาดาล วานรนิวาส สว่างแดนดิน วาริชภูมิ กุสุมาลย์ เขมรราช ชานุมาน คำเมือง-
แกว เสนางคนิคม เป็นต้น

จินตนา ยอดยิ่ง² ได้ศึกษาประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอ.
เมืองแพะ จังหวัดแพะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน รวมทั้ง
ภูมิหลังของวิทยากร วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวที่วิทยากรได้รับ และที่มาของชื่อตำบลและ
หมู่บ้าน ปรากฏว่าได้ประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน 149 เรื่อง จำแนกตามลักษณะที่มาได้
6 ประเภทคือ ตามลักษณะภูมิประเทศ 53 เรื่อง ชื่อต้นไม้ 22 เรื่อง ชื่อแม่น้ำ คลอง
หนอง ห้วย 22 เรื่อง ตำนาน 19 เรื่อง ชื่อวัด 19 เรื่อง ชื่อบ้านเดิม 14 เรื่อง

สำหรับวิทยากรจำนวน 112 คนนั้น ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุระหว่าง
70 - 79 ปี และข้อมูลที่วิทยากรได้รับมา มี 3 ทางคือ รับโดยการถ่ายทอดมุขปาฐะ เป็น
ผู้อยู่ในเหตุการณ์ตอนตั้งชื่อและเป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า ประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน
ส่วนมากตั้งตามลักษณะภูมิประเทศมากที่สุด และวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้สูงอายุเสียส่วน
มากและได้รับข้อมูลโดยการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ เป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ตอนตั้งชื่อและจาก
การศึกษาค้นคว้า แสดงว่าผู้ที่ทราบประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านเป็นอย่างดีนั้นจะต้องอยู่
ในสถานที่แห่งนั้นมาเป็นเวลานาน และประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านยังไม่มีการบันทึก -

1. ถวิล เภมรราช. ประวัติผู้ไทย. 2512. 472 หน้า

2. จินตนา ยอดยิ่ง. ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองแพะ
จังหวัดแพะ. 2519. 362 หน้า

เป็นลายลักษณ์อักษร เผยแพร่โดยทั่วไป

พูนศรี คัมภีรปกรณ¹ ได้ศึกษาประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และจำแนกที่มาของชื่อตำบลและหมู่บ้านที่กล่าวมาข้างต้น ปรากฏว่าได้ประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน 189 เรื่อง จำแนกตามลักษณะที่ได้มา 8 ประเภทคือ เป็นชื่อเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ 89 เรื่อง ชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ 43 เรื่อง ชื่อสัตว์ 17 เรื่อง ชื่อแม่น้ำ หนอง คลอง บึง 13 เรื่อง ชื่อตามตำนานและศาสนา 10 เรื่อง ชื่อแรชาตุ หิน 9 เรื่อง และชื่อเกี่ยวกับบุคคลและสิ่งอื่น ๆ อย่างละ 4 เรื่อง

สำหรับวิทยากรซึ่งเลือกมาจากหมู่บ้านละ 2 คนนั้น มีอายุสูงสุด 111 ปี และอายุต่ำสุด 24 ปี วิทยากรโดยเฉลี่ยมีอายุ 40 - 59 ปี การรับข้อมูลมี 3 ประเภทคือ รับทางมุขปาฐะ อยู่ในเหตุการณ์ตอนตั้งชื่อ และจากการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับการวิจัยของคุณจินตนา ยอดยิ่ง ในเรื่องการรับข้อมูลของวิทยากร ส่วนประเภทที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านนั้น ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นตั้งชื่อตำบลและหมู่บ้านจากชื่อของพันธุ์ไม้มากที่สุด ในขณะที่ชื่อตำบลและหมู่บ้านของอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศมากที่สุด

อัมมร ชูระเจน² ได้ศึกษาประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมประวัติของ

¹ พูนศรี คัมภีรปกรณ ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 2520 593 หน้า

² อัมมร ชูระเจน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช 2521 289 หน้า

ชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และจำแนกประเภทที่มาของชื่อตำบลและหมู่บ้าน ปรากฏว่าไ้ประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน 132 ชื่อเรื่อง จำแนกตามลักษณะที่ได้มา 8 ประเภทคือ เป็นชื่อเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ 50 ชื่อเรื่อง ชื่อเกี่ยวกับตำนาน 40 ชื่อเรื่อง ชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ 36 ชื่อเรื่อง ชื่อเกี่ยวกับชื่อวัด 8 ชื่อเรื่อง ชื่อเกี่ยวกับชื่อของบุคคล 6 ชื่อเรื่อง ชื่อเกี่ยวกับชื่อสัตว์ 4 ชื่อเรื่อง และชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง และสิ่งอื่น ๆ อย่างละ 1 ชื่อเรื่อง

สำหรับวิทยากรนั้นเลือกจากครูผู้สนใจหมู่บ้านละ 1 - 2 คน ผู้ที่มีอายุมากที่สุด 93 ปี อายุน้อยที่สุด 25 ปี วิทยากรส่วนใหญ่อยู่ในระหว่างอายุ 50 - 59 ปี การรับข้อมูลมี 3 ประเภทคือรับทางมุขปาฐะ ทางการศึกษาค้นคว้า และอยู่ในเหตุการณ์

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบเกี่ยวกับภูมิประเทศของตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ ขนาด อาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

พลจัตวา บิคร¹ ได้ศึกษาประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอพรหมานิคม จังหวัดสกลนคร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอ - พรหมานิคม จังหวัดสกลนคร และศึกษาความเปลี่ยนแปลงของชื่อตำบลและหมู่บ้าน ปรากฏว่าได้ชื่อประวัติตำบลและหมู่บ้าน 83 ชื่อ แยกเป็น 9 ประเภทคือ เป็นชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ 24 ชื่อ เป็นชื่อลักษณะภูมิประเทศ 21 ชื่อ เป็นชื่อพันธุ์ไม้ 8 ชื่อ เป็นชื่อบ้านเดิม 7 ชื่อ เป็นชื่อเกี่ยวกับบุคคลและสิ่งอื่น ๆ อย่างละ 3 ชื่อ

สำหรับวิทยากรนั้นเลือกจากครูหมู่บ้านละ 1 - 3 คน ผู้ที่มีอายุมากที่สุด 110 ปี อายุน้อยที่สุด 27 ปี วิทยากรส่วนใหญ่เป็นชานา การรับข้อมูลมี 3 ประเภท

¹ พลจัตวา บิคร การศึกษาประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอพรหมานิคม จังหวัดสกลนคร 2521 240 หน้า

คือ รัชทางมุขปาฐะ อยู่ในเหตุการณ์ตอนตั้งชื่อ และจากการศึกษาค้นคว้า
ผลจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบเกี่ยวกับภูมิลำเนาเดิมของหมู่บ้าน
ต่าง ๆ ขนาด สาเหตุในการอพยพจากภูมิลำเนาเดิม และอายุของหมู่บ้าน รวมทั้งการ
ประกอบอาชีพ ประเพณี ความเชื่อ และความเป็นอยู่ของชาวบ้านในอำเภอพรหมานิกม
จังหวัดสกลนคร

จากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นนับเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่อง
การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนาน ในเขตอำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก

บทที่ 3

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลก

สำหรับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลกนี้ขอแยกกล่าวออกเป็นสี่ตอนคือ ตอนที่หนึ่งเป็นความรู้พื้นฐานทางคานภูมิศาสตร์ ตอนที่สองเป็นความรู้พื้นฐานทางคานประวัติศาสตร์ ตอนที่สามเป็นความรู้พื้นฐานทางคานขนบธรรมเนียมประเพณี ตอนที่สี่เป็นความรู้พื้นฐานทางคานโบราณสถานที่สำคัญ

ความรู้พื้นฐานทางคานภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่กึ่งกลางค่อนไปทางเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครขึ้นไปทางเหนือโดยทางรถไฟประมาณ 389 กิโลเมตร และโดยทางรถยนต์ประมาณ 498 กิโลเมตร เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงเทพฯ กับดินแดนเหนือสุดของประเทศ ที่ตั้งของจังหวัดพิษณุโลกเมื่อถือตามภาคพัฒนาและภาคอุทุนิยมวิทยาแล้วจัดอยู่ในภาคเหนือตอนล่าง แต่ถ้าวจะกล่าวถึงที่ตั้งตามภาคภูมิศาสตร์หรือภาคการปกครองแล้วจะจัดอยู่ในบริเวณภาคกลางตอนบน¹

จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่ในระหว่างละติจูดที่ 16 องศา 31 ลิบดา 23 วิลิปดา เหนือ ถึงละติจูดที่ 17 องศา 44 ลิบดา 31 วิลิปดาเหนือ และลองติจูดที่ 99 องศา 52 ลิบดา 27 วิลิปดาตะวันออก ถึงลองติจูดที่ 101 องศา 4 ลิบดา 34 วิลิปดาตะวันออก² ซึ่งอยู่ระหว่างเส้นศูนย์สูตรกับเส้นทรอปิคออฟแคนเซอร์ อันเป็นบริเวณที่ได้รับพลังงานความร้อนจากดวงอาทิตย์มากกว่าบริเวณอื่น ๆ ของโลก

¹ บัญชา คุเจริญไพฑูริย์ ภูมิศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก 2521 หน้า 2

² บัญชา คุเจริญไพฑูริย์ ล.ค. หน้า 2

อาณาเขตและพรมแดนติดต่อ จังหวัดพิษณุโลก มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 9,652.81 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,033,066.25 ไร่¹ มีพรมแดนติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมือง อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอค่านายาย จังหวัดเลย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ลักษณะภูมิประเทศ นายบัญชา คุเจริญไพบูลย์ ได้ทำการศึกษาภูมิศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก และได้แบ่งลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดพิษณุโลกออกเป็น 4 เขตใหญ่² ดังนี้

1. เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม เขตนี้เป็นเขตที่ราบที่เป็นย่านการเกษตรที่สำคัญที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก มีแม่น้ำไหลผ่านสองสายคือแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน เป็นบริเวณที่ราบที่ลาดลงมาจากที่สูงตอนกลางและภูเขาสูงทางตะวันออกลงมาสู่แม่น้ำทั้งสองสาย มีที่ราบลุ่มที่สำคัญอยู่ 2 เขตคือ เขตที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่าน และเขตที่ราบลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม

เขตที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่านได้แก่บริเวณท้องที่อำเภอพรหมพิราม

¹ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2522 - 2524 (ฉบับปรับปรุงใหม่) หน้า 4

² บัญชา คุเจริญไพบูลย์ อ.ค. หน้า 36 - 58

อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอเมือง อำเภอวังทอง อำเภอปางกระหม่อม และกิ่งอำเภอเนินมะปราง บริเวณนี้มีสาขาของแม่น้ำน่านไหลผ่านอีกสองสายคือแม่น้ำแควน้อยและแม่น้ำวังทอง (แม่น้ำเซ็ก) ส่วนที่ราบลุ่มฝั่งตะวันตกแม่น้ำน่านและแม่น้ำยมนั้น ใต้แก่งบริเวณท้องที่ของอำเภอปางกระหม่อม อำเภอเมือง อำเภอปางกระหม่อมและอำเภอพรหมพิราม เป็นเขตที่ราบลุ่มมากเฉลี่ยระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 40 - 50 เมตร

2. เขตที่สูงตอนกลางจังหวัด เป็นเขตแนวเขาเตี้ย ๆ เรียงรายสลับซับซ้อนกัน เริ่มจากภูเขาในเขตทางตอนเหนือที่ติดกับจังหวัดอุตรดิตถ์ลงมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทั่วที่ราบหุบเขาชาติตระการและที่ราบหุบเขานครไทยออกจากที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก

3. เขตภูเขาสูงทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเขตภูเขาสูงทางคานตะวันออกสุดของจังหวัดพิษณุโลก เป็นแนวภูเขาที่กั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดพิษณุโลก กับจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเลย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีภูเขาสูงสลับซับซ้อนจากเหนือสุดไปจรดใต้สุดของเขตแดนจังหวัด ยอดเขาที่สูงที่สุดชื่อ " ภูซัด " มีความสูง 1,468 เมตร อยู่ในอำเภอนครไทย¹

4. เขตที่ราบหุบเขานครไทยและที่ราบหุบเขาชาติตระการ เขตที่ราบนี้มีภูเขาล้อมรอบทั้งสองแห่งอันเป็นที่ตั้งของอำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ ที่ราบหุบเขา นครไทยอยู่ระหว่างแนวที่สูงตอนกลางของจังหวัด (คานทิศตะวันตก) กับแนวภูเขาสูงคานทิศเหนือและบริเวณภูเขาสูงทางตะวันออก ส่วนที่ราบหุบเขาชาติตระการนั้นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ราบหุบเขา นครไทย อยู่ระหว่างแนวที่สูงตอนกลาง (คานทิศตะวันตก) กับเขตภูเขาสูงทางทิศตะวันออก บริเวณที่ราบหุบเขานี้ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 180 - 190 เมตร มีแม่น้ำไหลผ่านสองสายคือ แม่น้ำคิง และแม่น้ำภาค

¹ สุน งามพูนท พิษณุโลก โอซันบุรี เมืองพระพุทธรินราช หน้า 126

สภาพลมฟ้าอากาศ จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่ในซีกโลกตอนเหนือและอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม มีลมมรสุมที่พัดผ่านประจำคือ ลมมรสุมฤดูร้อนและลมมรสุมฤดูหนาว ลมมรสุมในช่วงฤดูร้อนจะพัดเข้ามาทางทิศใต้ ส่วนลมมรสุมฤดูหนาวนั้นจะพัดเข้ามาทางทิศเหนือ¹ มรสุมที่มาจากทางทิศใต้จะนำเอาฝนเข้ามาตกซึ่งจะอำนวยประโยชน์ต่อการเกษตรกรรม ส่วนมรสุมทิศเหนือจะนำเอาความหนาวเย็นเข้ามา

แม้ว่าจะมีลมมรสุมพัดประจำเพียงมรสุมฤดูร้อนและมรสุมฤดูหนาวเท่านั้นก็ตาม แต่ในช่วงรอยต่อระหว่างสองฤดูนี้จะเป็นระยะที่มีฝนตกมากและกินเวลายาวนานกว่าช่วงฤดูร้อนและฤดูหนาวเสียอีก ค่ายแห่งนี้ถูกกาดในจังหวัดพิษณุโลกจึงจัดได้เป็น 3 ฤดูคือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ฤดูร้อนเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนเมษายนซึ่งจัดเป็นเดือนที่ร้อนที่สุด มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 31.1 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคมเป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ส่วนฤดูหนาวเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม แต่อากาศและอุณหภูมิไม่ลดลงมากนัก - อุณหภูมิเฉลี่ยในเดือนที่หนาวที่สุดประมาณ 24.7 องศาเซลเซียส ส่วนกลางวันยังคงมีอากาศร้อนอบอ้าว เมื่อพิจารณาจากอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดและต่ำสุดแล้ว จังหวัดพิษณุโลกเกือบจะไม่มีฤดูหนาวเลยคือมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดของทุกเดือนไม่ต่ำกว่า 31 องศาเซลเซียส

ประชากร จำนวนประชากรของจังหวัดพิษณุโลกจากการสำรวจเมื่อเดือน ธันวาคม 2520 มีทั้งสิ้น 683,315 คน² เพิ่มจากปี 2519 (675,146 คน) จำนวน 8,169 คน อัตราการเพิ่มประชากรของจังหวัดในระยะ 10 ปี เฉลี่ยร้อยละ 2.5 ต่อปี³

¹ บัญชา คูเจริญไพบูลย์ ด.ค. หน้า 68

² สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ด.ค. หน้า 7

³ ค.

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดพิษณุโลกเป็นผู้ถือสัญชาติไทย มีผู้ถือสัญชาติอื่น ๆ เพียงเล็กน้อยได้แก่ เชื้อชาติจีน อินเดีย ปากีสถาน เวียดนาม และอื่น ๆ ส่วนการนับถือศาสนานั้น คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธคือประมาณร้อยละ 99.71 ศาสนาคริสต์ประมาณร้อยละ 0.25 ศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 0.03 และอื่น ๆ อีกประมาณ 0.01

นอกจากประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนไทยและถือสัญชาติไทยแล้ว จังหวัดพิษณุโลกยังมีชนกลุ่มน้อยอยู่อีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มชาวญวนอพยพและกลุ่มชาวไทยภูเขา (เดิมเรียกว่าแม้วหรือม้ง) ชาวญวนอพยพนั้นมีประมาณ 25 - 30 ครอบครัวซึ่งอพยพเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488 ส่วนกลุ่มชาวไทยภูเขานั้นเดิมอยู่ที่บ้านแม่ป่าหวายหรือบ้านหินร่องกล้า ที่บ้านหินร่องกล้ามีชาวม้งประมาณ 400 - 500 หลังคาเรือน มีประชากรรวมประมาณ 2,000 - 2,500 คน ส่วนที่บ้านแม่ป่าหวายมีประมาณ 50 - 60 หลังคาเรือนมีประชากรประมาณ 600 - 800 คน ปัจจุบันทางการได้อพยพชาวไทยภูเขาเหล่านี้ให้ไปอยู่ที่บ้านเข็ญน้อยเพื่อความสะดวกในการดูแล

การปกครอง จังหวัดพิษณุโลกอยู่ในเขตความรับผิดชอบของกองทัพภาคที่ 3 และจัดอยู่ในเขตการปกครองเขตที่ 6 ของกระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งส่วนการปกครองออกเป็นดังนี้

1. การปกครองส่วนภูมิภาค องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลกได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 98 ตำบล และ 724 หมู่บ้าน ดังนี้

อำเภอเมืองพิษณุโลก	มี	17 ตำบล	134 หมู่บ้าน
อำเภอรังทอง	มี	10 ตำบล	97 หมู่บ้าน
อำเภอพรหมพิราม	มี	12 ตำบล	94 หมู่บ้าน
อำเภอบางกระทุ่ม	มี	9 ตำบล	84 หมู่บ้าน
อำเภอบางระกำ	มี	7 ตำบล	90 หมู่บ้าน
อำเภอวัดโบสถ์	มี	6 ตำบล	46 หมู่บ้าน

อำเภอ นครไทย	มี	8 ตำบล	102 หมู่บ้าน
อำเภอ ทาติตระการ	มี	4 ตำบล	45 หมู่บ้าน
กิ่งอำเภอ เนินมะปราง	มี	5 ตำบล	32 หมู่บ้าน

2. การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองชุมชนของตนในรูปของเทศบาลและสุขาภิบาล รวมทั้งสิ้น 12 แห่ง ได้แก่¹

- 2.1 เทศบาลเมืองพิษณุโลก
- 2.2 สุขาภิบาลบ้านใหม่
- 2.3 สุขาภิบาลวังทอง
- 2.4 สุขาภิบาลวงษ์ทอง
- 2.5 สุขาภิบาลพรหมพิราม
- 2.6 สุขาภิบาลบางระกำ
- 2.7 สุขาภิบาลปรักแรด
- 2.8 สุขาภิบาลเนินกุ่ม
- 2.9 สุขาภิบาลบางกระทุ่ม
- 2.10 สุขาภิบาลวัดโบสถ์
- 2.11 สุขาภิบาลนครไทย
- 2.12 สุขาภิบาลป่าแดง

นอกจากนี้แล้วในหน่วยย่อยคือระดับตำบลก็ยังมีสภาตำบลอีกรวมทั้งสิ้น 98 ตำบลด้วยกัน

¹ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ล.ค. หน้า 6 - 7

การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดพิษณุโลกประกอบอาชีพทางด้าน การเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2520 มีครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น 93,395 ครัวเรือนหรือประมาณร้อยละ 84.23 ของจำนวน ครัวเรือนทั้งจังหวัด ครัวเรือนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 15.77 ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรมและอาชีพอื่น ๆ ¹

สภาพทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2520 จังหวัดพิษณุโลกมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งสิ้นประมาณ 3,425.6 ล้านบาท สาขาการผลิตที่สำคัญคือการเกษตรกรรม มีมูลค่าประมาณ 1,560.6 ล้านบาทหรือร้อยละ 46 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งจังหวัด ในจำนวนผลผลิตด้านการเกษตรนี้ผลิตผลด้านกลีกรมมีมากที่สุดคือ 1,294.7 ล้านบาท โดยมีพืชที่สำคัญคือข้าว ข้าวโพด ถั่วเขียว งา และมันสำปะหลัง ส่วนผลิตภัณฑ์ด้านอุตสาหกรรม การพาณิชย์และการบริการอื่น ๆ มีประมาณ 1,865 ล้านบาท ² หรือร้อยละ 54 ของผลิตภัณฑ์รวมทั้งหมดของจังหวัด

การสาธารณสุข ³ ในจังหวัดพิษณุโลกมีโรงพยาบาลที่จะให้บริการทางด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนทั้งสิ้น 7 แห่งด้วยกัน เป็นโรงพยาบาลในจังหวัด 2 แห่งคือ โรงพยาบาลพุทธชินราชและโรงพยาบาลนเรศวร (โรงพยาบาลทหาร) นอกจากนั้นเป็นโรงพยาบาลอำเภอ 5 แห่งคือ โรงพยาบาลวังทอง โรงพยาบาลพรหมพิราม โรงพยาบาลนครไทย โรงพยาบาลบางกระพุ่ม โรงพยาบาลบางระกำ

นอกจากนี้ยังมีศูนย์การแพทย์และอนามัยอีก 1 แห่งที่อำเภอวัดโบสถ์ มีสถานีอนามัย 62 แห่ง สำนักงานตติงครรภ 11 แห่ง และคลินิคเอกชน 36 แห่ง จำนวนแพทย์

¹ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ล.ค. หน้า 8

² สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ล.ค. หน้า 9 - 10

³ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ล.ค. หน้า 5

ทั้งหมดในจังหวัดมี 38 คน คิดเฉลี่ยแพทย์ 1 คนต่อประชากร 17,981 คน

การศึกษา จังหวัดพิษณุโลกจัดอยู่ในเขตการศึกษาที่ 7 มีสถานการศึกษาของ
รัฐบาลและที่เอกชนจัดการรวมทั้งสิ้น 513 แห่ง คำเนิการให้การศึกษาแก่นักเรียน นิสิต
และนักศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยมีรายละเอียดดังตาราง
ต่อไปนี้

ตารางแสดงสภาพการศึกษาของจังหวัดพิษณุโลก

สังกัดและประเภทสถานศึกษา	จำนวนสถานศึกษา (โรง)	จำนวนครู (คน)	จำนวนนักเรียน (คน)
1. กรมสามัญศึกษา	12	764	14,285
2. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด	452	3,869	107,712
3. เทศบาล	4	78	2,149
4. โรงเรียนราษฎร์	19	534	11,759
5. กรมอาชีวศึกษา	2	65	1,006
6. วิทยาลัยเกษตรกรรม	1	32	527
7. การศึกษานานาชาติ	16	96	1,438
8. กรมการฝึกหัดครู	1	229	2,521
9. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	1	131	1,350
รวม	513	5,798	142,747

การคมนาคมขนส่ง¹ จังหวัดพิษณุโลกมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ สะดวกทั้งทางบกและทางอากาศ ส่วนทางน้ำมีใช้บ้าง

ทางรถไฟ จังหวัดพิษณุโลกมีทางรถไฟสายเหนือผ่าน 3 อำเภอ คืออำเภอเมือง อำเภอบางระจัน และอำเภอพรหมพิราม ระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงพิษณุโลก ประมาณ 389 กิโลเมตร

ทางรถยนต์ มีเส้นทางติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก เช่น
เส้นทางสายพิษณุโลก - หล่มสัก ระยะทางประมาณ 130 กิโลเมตร
เส้นทางสายพิษณุโลก - สุโขทัย ระยะทางประมาณ 58 กิโลเมตร
เส้นทางสายพิษณุโลก - เขาค้อ ระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตร
นอกจากนี้ยังมีเส้นทางสามารถติดต่อกับจังหวัดพิจิตร และติดต่อกับ - จังหวัดอื่น ๆ หรือกรุงเทพมหานครสะดวกอีกด้วย

ส่วนถนนที่ใช้เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างตัวจังหวัดกับอำเภอต่าง ๆ นั้น บางสายก็เป็นถนนลาดยาง มีอยู่น้อยที่เป็นถนนลูกรัง

ทางน้ำ ไทแม่น้ำสองสายคือแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม การคมนาคมจะสะดวกเฉพาะฤดูน้ำเท่านั้น

ทางอากาศ จังหวัดพิษณุโลกมีสถานีท่าอากาศยานของบริษัทเดินอากาศไทย จำกัด มีเครื่องบินโดยสารจากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่มาแวะที่สนามบินนี้ทุกวัน

¹ โปรดดูรายละเอียดจาก บัญชา คูเจริญไพฑูริย์ อ.ค. หน้า 181 - 186

ความรู้พื้นฐานทางคานประวัติศาสตร์

เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ เมืองนี้เดิมมีชื่อเรียกกันทั่วไปว่าเมืองสองแคว แต่ยังมีปรากฏชื่อเรียกเมืองนี้อีกหลายชื่อเช่น เมืองสองแคว เมืองทวิสาชะ เมืองชัยนาท เมืองโอฆบุรี เมืองจันทบูร เมืองอกแตก เมืองพระพิษณุโลก เป็นต้น การเปลี่ยนชื่อเมืองมาเป็นเมืองพิษณุโลกนั้น ยุติตรงกันว่าเปลี่ยนในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

เมืองพิษณุโลกจัดได้ว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญที่สุดเมืองหนึ่งทางลุ่มแม่น้ำน่าน เป็นเมืองท่าสินค้าที่อยู่ทางตอนเหนือสุดลงมาทางใต้ ทำให้เมืองพิษณุโลกมีฐานะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและเศรษฐกิจที่สำคัญ¹ มีลำแม่น้ำกว้างพอที่จะให้เรือสินค้าเดินไต่สะดวก ระหว่างเมืองเหนือและเมืองใต้ได้เป็นประจำ ในการศึกษาเกี่ยวข้องกับเมืองพิษณุโลกนี้ น่าจะจัดแบ่งออกเป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้

ระยะก่อนยุคสุโขทัย เมืองพิษณุโลกระยะก่อนยุคสุโขทัยไม่ค่อยปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นอกจากหลักฐานทางโบราณคดีเช่นที่ปราสาทวัดจุฬามณี ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่ง - แม่น้ำน่านฝั่งตะวันออกและตั้งอยู่ใต้เมืองพิษณุโลกลงไปประมาณ 5 กิโลเมตร โบราณสถานแห่งนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าพวกเขมรนครวัดเป็นผู้มาสร้างขึ้น จากสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า บริเวณวัดจุฬามณีในระยะก่อนที่กรุงสุโขทัยจะได้รับการสถาปนาขึ้นมา นั้นเคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของพวกขอม บริเวณนี้อาจเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ และไม่ทราบว่าชื่ออะไร อย่างไรก็ตามนายศรีศักร วัลลิโภคม ได้เสนอข้อคิดเห็นว่าเมืองบริเวณนี้น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับพวกขอมทางตะวันออกก็มี พชนมมากกว่าอาณาจักรอื่น

¹ ศรีศักร วัลลิโภคม " หลักฐานใหม่และแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก " เอกสารการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก หมายเลข 10 หน้า 1

เมืองพินธุโลกสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี หลักฐานที่กล่าวถึงชื่อเมืองสอง-
แควในระยะนี้คือศิลาจารึกหลักที่ 2. ซึ่งปรากฏว่าในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถมเมืองสองแคว
จัดเป็นเมืองใหญ่ระดับนครแล้ว โดยมีเมืองใหญ่ระดับเดียวกันเช่นเมืองสระหลวง เมือง
สุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย แต่ชื่อเมืองสองแควและเมืองสระหลวงจะมีชื่อเรียกติดกันว่า
" เมืองสระหลวงสองแคว " เมืองสองแควนับเป็นเมืองสำคัญทางลุ่มแม่น้ำนาน ขณะ
เดียวกันชื่อเมืองสองแควที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ทำให้เห็นชัดว่าเมืองสองแควคง
มีอิสระเป็นของตัวเอง

ภายหลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว การเมืองภายในของสุโขทัยคงจะไม่
เรียบร้อย มีหัวเมืองในอาณาจักรแยกเป็นอิสระ จนถึงสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย พระ
องค์จึงได้นำกำลังออกปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองสองแควคือเมือง
สองแควคงจะแยกตัวเป็นอิสระจึงต้องถูกปราบปรามด้วย ¹ และเมื่อพระมหาธรรมราชา
ลิไทยได้เข้าไปอยู่ในเมืองสองแควแล้วจึงได้ทำการปลุกพระศรีมหาโพธิ์ มาสร้างพระธาตุ
และเป็นผู้นำของคนทั้งหลายกระทำบุญกรรม และภายหลังจากที่ประทับที่เมืองสองแควได้
นานถึง 7 ปีแล้วจึงได้พาผู้คนของเมืองสองแควและเมืองอื่น ๆ อีกประมาณ 10 เมือง
กลับไปยังเมืองสุโขทัย ² นอกจากหลักฐานที่เกี่ยวกับเมืองสองแควที่เป็นศิลาจารึกแล้ว
ยังมีหลักฐานของชาวลานนาไทยที่กล่าวพาดพิงถึงเมืองสองแควอีกด้วย ดังเช่นในหนังสือ
ชินกาลมาลีปกรณ์ ³ ได้กล่าวว่าเมืองพินธุโลกตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยสมเด็จพระรามาธิบดีได้ส่งขุนหลวง-

¹ ศูนย์สุโขทัยศึกษา " ถิ่นอาณาจักรเขาสุมนัญญ " จารึกสุโขทัย โรเนียว
2520 หน้า 67

² ศูนย์สุโขทัยศึกษา อ.ค. หน้า 68

³ แสง มนวิฑูร ชินกาลมาลีปกรณ์ 2501 หน้า 102 - 103

พระเจ้าวรวงศ์เธอในขณะนั้นเป็นเจ้าเมืองสุพรรณบุรีมาครองเมืองสองแคว จนกระทั่งพระมหาธรรมราชาธิไทยต้องส่งบรรณาการไปถวายสมเด็จพระรามาธิบดีเพื่อแลกเมืองคืนมาอีก นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของเมืองพิษณุโลกปรากฏอยู่ในตำนานมรดกศาสนาอีกว่า ¹ เมื่อพระมหาธรรมราชาธิไทยได้ครองกรุงสุโขทัยแล้วพระองค์ได้ส่งพระสงฆ์สมณทูตไปเผยแพรศาสนาในที่ต่าง ๆ จำนวน 8 รูปเมื่อปี พ.ศ. 1912 พระสงฆ์ในจำนวน 8 รูปนี้ 5 รูปเป็นพระสงฆ์ที่มาจำพรรษาที่เมืองพิษณุโลก จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดกันอย่างมากระหว่างสุโขทัยกับเมืองพิษณุโลก

ต่อมาปรากฏเรื่องราวที่เกี่ยวกับเมืองพิษณุโลกในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าแห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 1918 และสามารถตีเอาเมืองพิษณุโลกได้เจ้าเมืองและประชาชนชาวเมืองพิษณุโลกถูกกวาดต้อนลงไปยังพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก ²

เมืองพิษณุโลกสมัยตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 1918 เมืองพิษณุโลกได้ตกอยู่ใต้อำนาจของอยุธยา และต่อมาในปี พ.ศ. 1921 เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 2 ได้ยอมอ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยาแล้ว สมเด็จพระบรมราชาที่ 1 ได้ทรงแบ่งอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยออกเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่งได้แก่บริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังให้พระยาญาณทิศ (พระยาศรีสุริยราช) โอรสบุญธรรมไปปกครองโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร อีกภาคหนึ่งคือบริเวณลุ่มแม่น้ำน่านแม่น้ำยมทรงโปรดให้พระมหาธรรมราชาที่ 2 กษัตริย์สุโขทัยปกครองต่อไปดังเดิมโดยให้มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองพิษณุโลก ³ จึงเป็นอันว่าเมือง-

¹ พิเศษ : เจียจันทรพงษ์ "ฐานะของเมืองพิษณุโลกตอนปลายสมัยสุโขทัย" สัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก หน้า 23

² ครุสภา ประชุมพงศาวดาร เล่ม 1 : 2506 หน้า 132

³ คำรกราชานุกาพ , สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไทยรบพม่า 2514 หน้า 72 - 73

พินธุโลกได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาในฐานะต่ออยุธยาเป็นแบบ
ประเทศราชมีกษัตริย์ของสุโขทัยปกครองมาจนถึงสิ้นมหาธรรมราชาที่ 4 ในปี พ.ศ. 1981
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ได้ส่งพระราชนิโอรสพระราเมศวรมาปกครอง ทำให้เมือง
พินธุโลกได้เปลี่ยนฐานะจากเมืองประเทศราชมาเป็นเมืองมหาอุปราชราชธานีฝ่ายเหนือ
ของอยุธยาไป และภายหลังจากที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปรับปรุงทางการปก-
ครองแล้ว เมืองพินธุโลกถือเป็นหัวเมืองชั้นเอกทางเหนือของกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเมืองพินธุโลกได้เพิ่มความสำคัญมาก
ขึ้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาได้เกิดปัญหาขัดแย้งกับล้านนาไทย ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ต้องเสด็จขึ้นมาประทับที่เมืองนี้เพื่อทำสงครามป้องกันหัวเมืองฝ่ายเหนือ ภายหลังจากที่การ
สงครามสงบแล้วพระองค์จึงได้เสด็จออกพระผนวชที่วัดจุฬามณีใต้เมืองพินธุโลกลงไป ขณะ
เดียวกันก็ได้ประทับอยู่ที่เมืองพินธุโลกจนกระทั่งสิ้นพระชนม์

เมื่อไทยเกิดปัญหาขัดแย้งกับพม่าแล้วเมืองพินธุโลกนับว่ามีความสำคัญต่อ
การป้องกันตัวของกรุงศรีอยุธยาอย่างยิ่ง เพราะการที่พม่ายึดเมืองพินธุโลกได้จะทำให้
กรุงศรีอยุธยาอยู่โดดเดี่ยวขาดที่พึ่ง ดังจะเห็นได้จากสงครามที่ทำให้เสียกรุงศรีอยุธยา
ในครั้งที่ 1 พระเจ้าบุเรงนองพยายามผูกมิตรกับพระมหาธรรมราชาขณะเดียวกันก็แห้ว
ให้กรุงศรีอยุธยากับเมืองพินธุโลกแตกแยกกัน จนกระทั่งพม่าสามารถจะตีเอากรุงศรีอยุธยา
ได้

ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาให้กับพม่าในปี พ.ศ. 2112 แล้ว เมือง -
พินธุโลกยังมีความสำคัญคือเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสะสมผู้คนและเสบียงอาหาร นอก
จากนี้ยังได้เป็นที่ฝึกหัดกำลังผู้คน การใช้อาวุธของฝ่ายไทยด้วย และเมื่อสมเด็จพระนเรศวร
ได้ประกาศไปเป็นมิตรไมตรีกับพม่าที่เมืองแครงแล้ว พระนเรศวรได้เสด็จขึ้นมากกว่าคตอน
ผู้คนทางหัวเมืองฝ่ายเหนือลงไปยังพระนครศรีอยุธยาเพื่อเตรียมการต่อสู้พม่าและไม่ให้พม่า
ใช้หัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นที่มั่นสำคัญทางเหนือ ด้วยเหตุนี้ทำให้เมืองพินธุโลกถูกทิ้งร้างไป

เพราะความจำเป็นทางด้านการเมืองที่ไทยต้องตั้งรับพม่าอย่างมีประสิทธิภาพ ณ กรุงศรีอยุธยาแต่เพียงแห่งเดียว และนับแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรเป็นต้นมาเมืองพิษณุโลกก็ลดความสำคัญลง คือไม่อยู่ในฐานะเมืองมหาอุปราชแต่มีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอกที่ขึ้นตรงต่อสมุหนายก อย่างไรก็ตามเมืองพิษณุโลกยังมีความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านที่สำคัญทางเหนือของกรุงศรีอยุธยาอยู่

เมืองพิษณุโลกในสมัยกรุงธนบุรี หลังจากทีกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 แล้ว บานเมืองในระยะนั้นโคแตกกระจัดกระจายเป็นหลายนครหลายพวก บรรดาหัวเมืองที่ไม่ได้รับความเสียหายจากสงครามต่างก็ตั้งตัวเป็นอิสระ ผู้ที่เป็นเจ้าเมืองใหญ่มีกำลังไพร่พลมากก็คิดตั้งตัวหวังจะเป็นใหญ่ในจำนวนนี้มีกลุ่มเมืองพิษณุโลกรวมอยู่ด้วย เจ้าพระยาพิษณุโลก (เรือง) เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงทางการรบเข้มแข็งมาก จึงมีผู้นิยมนับถือเข้าเป็นสมัครพรรคพวก นับเป็นกลุ่มเมืองที่มีความเข้มแข็งเคยปรากฏว่า - กลุ่มเมืองสว่างบุรีของเจ้าพระฝางเคยยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกตั้งล้อมเมืองอยู่ถึง 7 เดือนไม่สามารถที่จะตีเอาเมืองพิษณุโลกได้¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2311 หลังจากที่พระเจ้ากรุงธนบุรีได้รวบรวมกำลังและตั้งเป็องหลวงอยู่ที่กรุงธนบุรีแล้ว ได้ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกเพื่อรวบรวมคนไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปรากฏว่าเมื่อยกกองทัพเรือขึ้นมาถึงตำบลเกยชัย ได้ปะทะกับกองทัพของพระยาพิษณุโลกก็ยกออกไปตั้งรับ การต่อสู้ที่ตำบลเกยชัยนี้ปรากฏว่าพระเจ้าตากถูกปืนที่พระซงค้เบื่องซ้ายได้รับบาดเจ็บจึงโปรดให้ยกกองทัพกลับ² การได้ชัยชนะต่อกองทัพพระเจ้าตากนี้สร้างความภูมิใจให้แก่พระยาพิษณุโลกมาก จึงคิดตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์ แต่เมื่อใดกระทำพิธีราชาภิเษกแล้ว 7 วันก็ป่วยถึงแก่พิราลัย -

¹ ปิยนาด บุนนาค " ความสัมพันธ์ระหว่างพิษณุโลก-อยุธยา " เอกสารสัมพันธ์นาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก หมายเลข 5 หน้า 28

² ครุสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 40 หน้า 34

เจ้าพระฝางจึงได้โอกาสนำกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกอีก อ้อมเมืองอยู่ประมาณ 2 เดือน จึงตีเอาเมืองพิษณุโลกได้ ได้เก็บเอาทรัพย์สมบัติและกวาดต้อนผู้คนขึ้นไปเมืองสวางคบุรี เป็นอันมาก เมืองพิษณุโลกจึงกลายเป็นเพียงเมืองขึ้นของเมืองสวางคบุรีเท่านั้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2313 พระเจ้าตากได้ยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองสวางคบุรี ที่เกี่ยวข้องกับเมืองพิษณุโลกครั้งนี้ปรากฏความในพงศาวดารว่า "... รุ่งขึ้น ณ วันเสาร์ เดือน ๑ แรม ๒ ค่ำ ยกไปประทับริ่นปากน้ำพิง เพลาประมาณยามหนึ่งเข้าตีเมืองพิษณุโลก ได้ หลวงโกษาติคมิชชอบหนีออกจากเมืองขึ้นไปตั้งค่ายรับอยู่ ณ ตำบลโลก แล้วเลิกหนีไป " ¹ การยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองสวางคบุรีครั้งนี้ปรากฏสามารถที่จะตีเอาเมืองได้ ภายหลังจากเสร็จสงครามพระเจ้าตากได้มามีสถการพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา และได้ทรงจัดการเรื่องการปกครองทั้งทางฝ่ายบ้านเมืองและทางฝ่ายสงฆ์ โดยทรงพระกรุณาแต่งตั้งให้พระยายมราช (บุญมา) เป็นพระยาสุรสีห์รั้งเมืองพิษณุโลก และโปรดตั้งให้พระโศภิตวงศ์เป็นพระสังฆราชาเมืองพิษณุโลกต่อมา ²

เมืองพิษณุโลกปรากฏความสำคัญขึ้นมาอีกในปี พ.ศ. 2318 กล่าวคือในปีนี้ พระเจ้ามังระได้โปรดให้อะแซหวนก็เป็นแม่ทัพยกมาตีไทย กองทัพของพม่ายกเข้ามาทางเมืองตาก ยกผ่านเมืองสุโขทัยเข้าตีเมืองพิษณุโลกก่อนที่จะยกลงไปตีกรุงธนบุรี ในขณะนั้น เจ้าพระยาสุรสีห์เจ้าเมืองพิษณุโลกและเจ้าพระยาจักรีไปสงครามที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อเจ้าพระยาทั้งสองทราบข่าวศึกจึงรีบยกมาป้องกันเมืองพิษณุโลก สงครามครั้งนั้นนับเป็นสงครามครั้งสุดท้ายที่พม่ายกมาตีเมืองพิษณุโลก พม่ามุ่งจะตีเอาเมืองพิษณุโลกให้ได้ในขณะที่เจ้าพระยาทั้งสองได้ป้องกันเมืองเป็นสามารถจนกระทั่งภายในเมืองเกิดขาดเสบียงอาหาร

¹ อนุสรณ์ ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 40 (พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี) :
หน้า 47

² อนุสรณ์ ล.ศ. หน้า 52

บรรดาทหารก็อดโรยมากขึ้น กองทัพหลวงที่ส่งขึ้นมารายก็ถูกพม่าต้านเอาไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าพระยาทั้งสองก็ขออนุญาตสละเมือง ได้พากำลังทหารตีฝ่ากองทัพพม่าออกจากเมืองพิษณุโลกมุ่งไปทางตะวันออกไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ อะแซห่อนก็จึงเข้าเมืองพิษณุโลกได้ แต่หลังจากนั้นกองทัพไทยภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้าตากสินสนับสนุนด้วยกำลังของสองเจ้าพระยาและแม่ทัพนายกองก็สามารถรบชนะอะแซห่อนได้ พม่าแตกหนีออกจากเมืองไป¹ ก่อนที่พม่าจะถอยกลับไปในพม่าได้เผาเมืองพิษณุโลกเสียหายเป็นอันมาก

เมืองพิษณุโลกในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังจากที่รัชกาลที่ 1 ได้สถาปนากรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงแล้วเมืองพิษณุโลกก็ขึ้นมามีความสำคัญถือเป็นหัวเมืองชั้นเอกทางเหนือ ถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะยับเยินจากการศึกสงครามมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีก็ตาม เมืองพิษณุโลกดำรงฐานะหัวเมืองชั้นเอกมาตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงจัดรูปการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล มณฑลพิษณุโลกตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2437 มีเมืองที่อยู่ในความรับผิดชอบคือเมืองพิิจิตร เมืองอุตรดิตถ์ เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย มีเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) เป็นสมุหเทศาภิบาลคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2460 เมืองพิษณุโลกได้รับการเปลี่ยนชื่อมาเป็น "จังหวัดพิษณุโลก" มณฑลพิษณุโลกได้มายุบเลิกในปี พ.ศ. 2476 เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม

จังหวัดพิษณุโลกในระยะที่อยู่ในระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล มีข้าหลวงเทศาภิบาลและสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการ 9 คน มีผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดรวม 6 คน และหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบจังหวัดและ

¹ จอร์ สุขพานิช ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก หน้า 60

ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยแล้วมีผู้ว่าราชการจังหวัดจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ 23 คน

ความรู้พื้นฐานทางค่านิยมธรรมเนียมประเพณี

เนื่องจากจังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่ระหว่างส่วนที่คาบเกี่ยวกับระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง จึงรับเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของทั้งสองภาคเข้ามาเป็นของตนเอง - ส่วนที่เป็นขนบธรรมเนียมของชาวพิษณุโลกเองมีไม่มากนัก ขอแยกกล่าวเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและเรื่องการเล่นพื้นเมืองดังนี้

1. ประเพณีของชาวเมืองพิษณุโลก มีประเพณีที่สำคัญดังนี้

1.1 ประเพณีการสรงน้ำพระพุทธรชินราช ประเพณีการสรงน้ำพระพุทธรชินราช เป็นประเพณีที่กระทำกันมาแต่โบราณ โดยถือเอาวันที่ 13 , 14 และ 15 ของเดือนเมษายนของทุกปีซึ่งตรงกับเทศกาลสงกรานต์เป็นวันกระทำพิธี ในงานประเพณีนี้จะมีประชาชนนิยมไปรวมพิธีสรงน้ำอย่างคับคั่ง โดยถือว่าเป็นสิริมงคลอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสสรงน้ำพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ต่อมาในปีพ.ศ. 2464 ทางวัดไค้ห้ามมิให้ประชาชนเข้าไปสรงน้ำพระพุทธรชินราชในวิหาร แต่ได้อัญเชิญพระพุทธรชินราชจำลองออกมาประดิษฐานให้พุทธศาสนิกชนสรงน้ำแทนองค์จริง ทั้งนี้เนื่องจากการเล่นสาคน้ำในวิหารของประชาชนอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่องค์พระพุทธรชินราชและโบราณวัตถุโบราณสถานในวัดไค้

1.2 ประเพณีการย่ำกลองบอกเวลา ประเพณีการย่ำกลองบอกเวลานี้เข้าใจว่าปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไทยแล้ว โดยจะตีบอกเวลาหรือห่มโมงทุกวัน กลองที่ตีมีชื่อเรียกว่า " กลองอินทรี " กลองนี้ตั้งอยู่บนฐานศาลาไม้หน้าวิหารพระพุทธรชินราช เป็นกลองสองหน้า กลองช่องเค็มนั้นหายไปแล้ว กลองที่ใช้ตีอยู่ในปัจจุบันเป็นกลองใหม่ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

1.3 ประเพณีการแข่งขันเรือยาว การแข่งเรือยาวมักจะมีนิยมเล่นกันทุกปีในฤดูหน้าน้ำ อันเป็นช่วงเวลาว่างจากการทำนาโดยเฉพาะในฤดูกาลทอดกฐิน ตามวัดใหญ่ ๆ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำจะมีการแข่งขันเรือยาวกันเป็นประจำทุกปี เรือที่นำมาแข่งจะเป็นเรือขุดที่ทำมาจากไม้ทั้งต้นแล้วนำมาต่อกับอีกทีหนึ่ง เรือที่แข่งมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเด็กจนคนโตไม่กี่คนไปจนถึงเรือขนาดใหญ่จนคนได้ถึง 40 - 50 คน ในการแข่งขันจะมีการตกแต่งเรืออย่างสวยงาม และตั้งชื่อเรือต่าง ๆ นานา เช่น ไทรทอง ศรีประทุมทอง แมคควาลอย เป็นต้น ประเพณีการแข่งขันเรื่อนั้นนอกจากจะจัดตามท้องถิ่นต่าง ๆ แล้ว ในปัจจุบันทางจังหวัดพิษณุโลกได้จัดให้มีการแข่งขันเรือประจำปีด้วย โดยทำการแข่งเรือที่แม่น้ำน่านบริเวณตรงกันข้ามกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (วัดใหญ่)

1.4 ประเพณีการทำธงผ้าขาว ประเพณีการทำธงผ้าขาวนี้กล่าวกันว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนบางกลางหาวครองราชสมบัติ ณ เมืองบางยาง (นครไทย) โดยพ่อขุนบางกลางหาวทรงริเริ่มระบบการสื่อสารโดยใช้ธงผ้าขาวเป็นเครื่องหมายเรียกประชุมพลซึ่งมีความหมายว่า ถ้าวันใดได้ชักธงขึ้นเสานบนยอดเขาข้างลวงแล้วบุคคลที่เป็นหัวหน้าที่ได้ตั้งไว้จะต้องรีบเข้ามาประชุมทันที เป็นอันตีสัญญาณว่ามีราชการสำคัญเกิดขึ้น ธงผ้าขาวจึงเป็นสัญญาณอันสำคัญในสมัยนั้น

แต่หลังจากที่พ่อขุนบางกลางหาวได้มาครองกรุงสุโขทัยแล้ว การปักธงสัญญาณคงจะเลิกไปเพราะผู้นำของบ้านเมืองได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่แห่งใหม่ การปักธงผ้าขาวจึงคงเหลือไว้แต่เพียงอดีตที่เคยปฏิบัติ ประชาชนชาวเมืองคงจะคิดทำขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่พ่อขุนของตนเองและสยบกลายมาเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีการทำธงผ้าขาวจะกระทำกันในวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี โดยชาวนครไทยจะช่วยกันหาคายั่วทุกบ้านมารวมกันที่วัด แล้วช่วยกันทอทำเป็นธงผ้าขาว 3 ผืน ยาวประมาณผืนละ 5 เมตร กว้าง 1 เมตร ทอเสร็จแล้วก็แหกกันเป็นขบวนใหญ่โตครึกครื้นเพื่อนำธงผ้าขาวนี้ไปปักที่หิน 3 ก้อนบนยอดเขาข้างลวง หินทั้ง 3 ก้อนนี้เป็นหิน

ที่ชาวบ้านนับถือมาก มีชื่อเรียกกันว่า " หินยันเพล " " หินยันโฮ " และ " หินข้างด้าง " เมื่อปักธงเสร็จแล้วก็ปักอันเสร็จพิธี

1.5 ประเพณีของชาวลาวโซ่ง ชาวลาวโซ่งเป็นกลุ่มชาวลาวอพยพอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอบางระกำ ชนกลุ่มนี้จะมีประเพณีที่เป็นของตัวเองแปลกออกไปจากชนพื้นบ้านและเป็นกลุ่มชนที่นับถือผีมาก ประเพณีที่สำคัญของชาวลาวโซ่งคือ

1.5.1 ประเพณีการแต่งงาน การแต่งงานมี 2 แบบได้แก่

1.5.1.1 แต่งงานสุขอ เมื่อฝ่ายหญิงชอบพอรักใคร่กัน ฝ่ายชายก็จะจัดเขาแก่พร้อมควยหมากพลูไปสุขอฝ่ายหญิง เป็นการตกลงว่าฝ่ายหญิงจะเรียกร่องอะไรบ้าง ส่วนมากจะเรียกร่องคาสินสอดซึ่งคาสินสอดนี้ฝ่ายหญิงจะเรียกร่องเป็นเงินจำนวนเท่ากับที่แม่ของฝ่ายหญิงเคยเรียกร่องจากพอมมาแล้ว เมื่อถึงคราวแต่งงานคือเมื่อได้ฤกษ์ดีแล้วก็จะจัดการแต่งงานกันไปเลย

1.5.1.2 แต่งงานอาสา เมื่อฝ่ายชายและหญิงรักใคร่ชอบพอกันแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้เขาแก่ไปสุขอ เมื่อสุขอแล้วฝ่ายชายก็จะย้ายไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงได้ทันที เป็นการไปช่วยบิดามารดาของฝ่ายหญิงทำมาหากิน ส่วนกำหนดเวลาแต่งงานก็แล้วแต่ฝ่ายหญิงจะกำหนด ถ้ายังไม่แต่งงานเพราะยังเป็นเวลาอาสาอยู่ ฝ่ายชายก็สามารถ " อาสา " จนมีบุตรได้ถึง 2-3 คนจึงค่อยแต่งงานกันก็มี เมื่อกำหนดแต่งงานกันฝ่ายหญิงก็จะเรียกร่องสิ่งของพอเป็นพิธีเช่น เงิน สุรา และหมู 1 ตัว สำหรับเซ่นผีและทำพิธีไหว้ผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าสาว ในวันแต่งงานจะมีการเลี้ยงอาหารและมีการร้องรำกันอย่างสนุกสนาน เมื่อเสร็จพิธีฝ่ายชายก็จะนำภรรยาและบุตรของตนแยกครอบครัวไปอยู่ที่อื่น

1.5.2 ประเพณีการทำศพ ชาวลาวโซ่งนับถือผีและชอบเซ่นหรือบวงสรวงผีเสมอ เมื่อมีคนตายลงบรรดาญาติมิตรและเพื่อนบ้านใกล้เคียงต้องไปเยี่ยมและร้องไห้โอดครวญ ต้องทำเสียงครวญครางไปต่าง ๆ นานา ดูเหมือนแกล้งร้องไห้ เมื่อนำศพลงเรือจะไปป่าช้าก็ต้องเดินตามและร้องไห้ตามไปด้วย สิ่งของที่จะนำไปกับศพคือ ธง

สุราหรืออุ เมื่อเผาเสร็จแล้วก็เก็บกระดูกใส่หม้อนำไปฝังพร้อมด้วยสุรา ส่วนธงปักไว้ที่หลุมศพและต้องมีเครื่องเซ่นสังเวยผู้ตายเพื่อจะเชิญวิญญาณกลับบ้าน

ประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวลาวโซ่งคือ ทั้งชายและหญิงจะต้องแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าคลุมที่ทำด้วยผ้าด้ายแดงหรือขาวเหมือนกันทุกคนเมื่อจะไปร่วมพิธีต่าง ๆ

2. การละเล่นพื้นเมือง มีการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญดังนี้

2.1 การเดินมัจฉะ การเดินมัจฉะนี้จัดว่าเป็นการละเล่นโดยเฉพาะของชาวเมืองพิษณุโลก เป็นการละเล่นที่มีมานานแล้ว ดังมีปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุทางไปพิษณุโลก¹ ความว่า "...คือวันที่พักอยู่ที่ไพร่โรงโขนไคยิมเสียงไกล ๆ เป็นกลองตีเป็นเพลง...นี่ก็เอวว่าเกิดเหิง เพราะไคยิมของแลกลองโครม ๆ แคก็ผิดกว่าเกิดเหิงเลวอยู่มาก ก็นี่ก็เสียวว่าเกิดเหิงบ้านนอกมันลักขูอยู่เอง ครั้นมาจอดที่วัดศักดิ์ค้ำน้ำมัน ไคยิมอีกไกลไกลจึงไค้ถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมภารอธิบายว่าปีพาทย์ชนิดหนึ่งเรียกว่า มัจฉะพระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วยก็เลยอธิบายว่าเป็นกลองคล้ายสองหน้า มีฆ้อง มีปี่ ปีพาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมัจฉะแลการอับมัจฉะ หากันวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง เมื่อเขาจัดมาแล้วเขาจึงมาบอกไค้ขึ้นไปดูมัจฉะ ที่แรกตีเพลงนมยานกหกแม่่งถูอะไรแบ่งจำไม่ได้ ถนัดที่เขายอก เครื่องมัจฉะนี้เป็นเครื่องเบญจคุริยางค์แท้ มีกลองเล็กรูปเหมือนเกิดเหิงแต่สั้นซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตียาว ๆ ตรงกับ "วาทต" ใบหนึ่ง มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมดอายุเป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ "วิตค" เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ "อาตตวิตค" มีไม้ตีตรงตรง กลองสามใบนี้ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่หน้า - เพราะว่าผีมือขึ้นแลผีมือทำหุญคุไม่ได้ แลมีปี่คันหนึ่งตัวเป็นท่านองปี่จีน ลั่นเป็นปี่ชวาตรงกับ

¹ นริศรานุกิตติวงศ์ , สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา จดหมายเหตุทางไปพิษณุโลก

"สุลารี" มีซอแขวนราว 3 ใบ เสียงต่าง ๆ กันตรงกับ "ซัน" เสียงเพลงนั้นเหมือนกลองมลายูเข้ากับกลองเดาโกไวไม่น่าฟัง แปลว่าหนวกหู เพลงปี่โกไมออนหวาน เป็นทำนองลูกเล่นอะไรอันหนึ่ง ซอทั้งสี่พร้อมกันโครม ๆ แปลว่าก็ก้องมากกว่าเพราะ ล่องให้ตีคู่ 2 เพลง หนวกหูเต็มที ... " มังคละนี้แต่เดิมไม่มีการแสดงท่ารำประกอบ ต่อมาภายหลังจึงมีผู้คิดทำท่ารำประกอบทำให้รำดูมากขึ้น แต่ก่อนมังคละนี้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก แต่ในระยะหลังมานี้มีผู้นิยมเล่นมากขึ้นตามงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ

2.2 การเล่นรำกลองยาว การเล่นรำกลองยาวนิยมเล่นกันทั่วไป และนิยมเล่นกันมานานแต่เดิมแล้ว เวลาที่มักจะเล่นกันมากได้แก่ เทศกาลวชิระ การทอดกฐิน การแข่งเรือ วันตรุษสงกรานต์ เป็นต้น การรำกลองยาวนี้บางครั้งมีการแสดงท่าทางและลวดลายประกอบที่กลองไปด้วยทำให้รำดูมากขึ้นอีก ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงการรำมากขึ้นโดยการนำเอาจังหวะลีลาศเข้ามาประกอบด้วยเรียกว่า " กลองยาวประยุกต์ "

2.3 การเล่นรำวง นิยมเล่นกันทั่วไปโดยใช้จังหวะเพลงทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ แบบเก่าเช่นการร้องฮินเลเล ลามะลีลา ซึ่งเป็นเพลงลักษณะเกี่ยวกันท่าทางอ่อนช้อย ส่วนแบบใหม่ก็นำการร้องรำแบบตะวันตกเข้ามาร้องรำกันและยังจะได้รับความนิยมมากขึ้นทุกวัน แต่การเล่นรำวงในจังหวัดพิษณุโลกแปลกกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางกล่าวคือ ในจังหวัดอื่น ๆ จะพบการเล่นรำวงในงานวัดเท่านั้นแต่ในจังหวัดพิษณุโลกบางหมู่บ้านจะจัดให้มีในงานบวชและงานศพด้วย

2.4 การเล่นชวงชัย การเล่นชวงชัยนี้มีโดยเฉพาะที่อำเภอบางระกำ เป็นการ เล่นที่สนุกสนานมาก วิธีเล่นก็แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 พวกเท่า ๆ กันคือ ชายพวกหนึ่งหญิงพวกหนึ่ง ฝ่ายละ 7 - 12 คนเป็นอย่างน้อย เวลาเล่นก็โซ่หนาหอบล่อยชายไว้สองข้างโยนให้อีกฝ่ายรับ ถารับได้ก็ขว้างไปฝ่ายตรงกันข้ามจับตัวไปเป็นเชลย ต่อเมื่อฝ่ายใดแพ้ฝ่ายชนะก็จะล้อมวงและร้องเพลงให้ฝ่ายแพ้ทำตามสัญญา เช่น รำวง - เตนระบำ เมื่อครบตามสัญญาแล้วจึงเริ่มเล่นกันใหม่

2.5 การละเล่นในฤดูตรุษสงกรานต์ มีการละเล่นหลายอย่างบางอย่างยังคงมีการเล่นอยู่ บางอย่างก็เสื่อมความนิยมไปแล้ว การละเล่นในวันตรุษสงกรานต์มีดังนี้ การเล่นแม่ศรี การเล่นผีนางของ การเล่นผีนางสาว การเล่นผีนางคง การเล่นผีนางควาย การเล่นผีนางศาล การเล่นผีนางจู้ การเล่นผีลิงลม การเล่นชักกะเย่อ การเล่นไม้ฮิม - การเล่นหมากเก็บ การเล่นสระบัว และการเล่นตีจับ ขอยกเอาการละเล่นบางอย่างมา - กล่าวดังนี้

2.5.1 การเล่นแม่ศรี เป็นการละเล่นที่เกี่ยวกับผีนางเทวดาทังนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขอฝนและเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงของหมู่บ้านควาย การเล่นแม่ศรีนี้จะมีคนทรงหญิงหมี่ขาวและมีคนเชิดซึ่งจะทำหน้าที่เป็นคนร้องเพลง ซึ่งเนื้อเพลงอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เนื้อเพลงจะขึ้นต้นควายบทเชิดเทวดาและตามควายบทเข้ร้องเพลงแม่ศรี - เป็นการเชิญองค์เทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์มาเข้าทรง ถ้าคนทรงมีอาการสันเพิ่มแสงถึงวิญญาณเข้า ชาวบ้านจะซักถามถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น ขอฟ้าขอฝนจนเป็นที่พอใจแล้วจึงเชิญ - เสด็จออก

2.5.2 การเล่นผีนางของ เป็นการเล่นตามความเชื่อที่เกี่ยวกับผีนางเทวดาเช่นเดียวกับการเล่นแม่ศรี อุปกรณ์การเล่นคือ ข้องสำหรับใส่ปลาของชาวบ้าน 1 ใบ มีเชือกผูกที่หู 2 ข้าง มีคนทรง 2 คนสำหรับถือปลายเชือกข้างละคน แล้วมีการร้องเชิญ - เทวดามาเข้าทรง เมื่อเทวดาลงมาเข้าทรงของจะสัน ชาวบ้านก็จะถามถึงฝนฟ้าโดยตั้งเงื่อนไขกับการสันของของเช่น ถ้าปีนี้เป็นตกดีให้ของสันมาก ๆ ถ้าฝนจะแล้งก็ขอให้ของ - หยุกสัน เป็นต้น

2.6 การเล่นเพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านที่เคยร้องกันมาแต่เดิมก็ยังมีร้องกันอยู่เช่นในเขตอำเภอ นครไทย อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ โดยเฉพาะที่อำเภอ นครไทยทำนองการร้องส่วนใหญ่เหมือนกับทางภาคอีสาน เพลงพื้นบ้านที่ยังคงร้องกันเช่น เพลงฉ่อย เพลงฮินเลเด เพลงพวงมาลัย เพลงเหเรือ เพลงแอม เป็นต้น

ความรู้พื้นฐานทางค่านิยมโบราณสถานที่สำคัญ

เนื่องจากจังหวัดพิษณุโลกเคยเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ เคยเป็นทั้งเมืองลูกหลวง เมืองหน้าด่าน และเมืองราชธานีมาแล้ว ด้วยเหตุนี้จังหวัดพิษณุโลกจึงมีโบราณสถานจำนวนมาก โบราณสถานที่สำคัญมีดังนี้

1. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุหรือที่ชาวเมืองนิยมเรียกว่าวัดใหญ่ วัดนี้ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายทางตะวันออกของแม่น้ำน่าน อยู่ตรงกันข้ามกับศาลากลาง - จังหวัดพิษณุโลก ตัววัดหันหน้าไปทางทิศตะวันตก สิ่งสำคัญของวัดนี้มีหลายอย่างเช่น พระพุทธรชินราช พระปรางค์ที่บรรจุ พระบรมธาตุ พระอัฐารศ วิหารเกาห้อง เป็นต้น

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เขาใจว่าสร้างในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 8 (จารึกเขาสุมณภู) ว่า พระมหาธรรมราชาเป็นผู " บูรพระมหาธาตุ " ¹ ขึ้น ซึ่งหมายถึงได้สร้างพระธาตุนี้เอง ประมาณการสร้างอยู่ในราวปี พ.ศ. 1905 อันเป็นปีที่พระมหาธรรมราชาได้เสด็จมาครองเมืองสองแคว

ส่วนเรื่องการสร้างพระพุทธรชินราชนั้นคงเป็นไปตามเรื่องราวที่ปรากฏในพงศาวดารเหนือที่ว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกได้ประชุมช่างจากเมืองศรีสัตตนาลัย เมืองทริภุชชัยมาช่วยกันสร้างขึ้นและพระอินทร์ได้จำแลงร่างเป็นตาปะขาวมาช่วยในการหล่อพระพุทธรชินราช ² พร้อม ๆ กับการสร้างพระพุทธรชินราชได้มีการสร้างพระพุทธรชินสี่พระศรีศาสดาคด้วย แต่ในัจจุบันพระพุทธรูปทั้งสององค์ตั้งประดิษฐานอยู่ในวัดที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังมีพระอัฐารศประดิษฐานอยู่ที่วิหาร เกาห้องด้านหลังวิหารพระพุทธรชินราช

¹ ศูนย์สุโขทัยศึกษา " คำอ่านจารึกเขาสุมณภู (หลักที่ 8) " จารึกสุโขทัย หน้า 67

² คุรุสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 1 หน้า 24 - 25

ภายในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุนอกจากสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วยังมีสิ่งสำคัญอื่น ๆ อีกเช่น พระพุทธชินสีห์จำลอง พระศรีศาสดาจำลอง พระเหลือ กลองอินทเกรี พระสังข์กัจจายณ์ ฯลฯ และที่ระเบียงรอบวิหารพระพุทธชินราชทางวัดยังได้เก็บสิ่งของและโบราณวัตถุซึ่งถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ก็ได้

2. วัดจุฬามณี วัดจุฬามณีตั้งอยู่ห่างจากเมืองพิษณุโลกไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร ในวัดนี้มีปรากฏก่อด้วยศิลาแดงฝีมือขอม สร้างราว ๆ พ.ศ. 1500 - 1700 เป็นปรากฏสมัยลพบุรี ปรากฏองค์นี้ปัจจุบันหักพังไปมากแล้ว แต่ยังมีลวดลายบางส่วนที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ นอกจากนี้ที่วัดจุฬามณียังมีซากวิหารเก่า อุโบสถ และมณฑปที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท มีจารึกที่กล่าวถึงการออกผนวชของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและยังกล่าวถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์ให้จำลองรอยพระพุทธบาทจากสระบุรีมาประดิษฐานไว้ด้วย

3. ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม เป็นพระรูปหล่อด้วยโลหะเทพารักษ์องค์จริงประทับนั่งพระหัตถ์ถือพระสุวรรณภิงคารหลังน้ำประภาศิกระภาพที่เมืองแครง ฉินพระพักตร์ไปยังทิศตะวันออก ตัวศาลนั้นสร้างเป็นรูปศาลาทรงไทยแบบตรีมุขพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กปูด้วยหินอ่อนผนังก่ออิฐถือปูน ทั้งพระรูปและศาลนี้สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จทรงเปิดเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2505

เดิมศาลพระรูปนี้เป็นศาลเทพารักษ์หรือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมาก่อน โดยสร้างเป็นเรือนไม้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2444 ต่อมากรมศิลปากรได้ปั้นพระรูปสมเด็จพระนเรศวรประดิษฐานไว้ที่ศาลนี้ด้วย พระรูปเดิมนั้นหล่อด้วยปูนพลาสเตอร์สูงประมาณ 1.50 เมตร และต่อมาได้เปลี่ยนมาเรียกว่า " ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช " ครั้นเมื่อกรมศิลปากรได้สร้างพระรูปและศาลขึ้นใหม่ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ศาลเก่าจึงถูกนำไปเก็บไว้ที่ข้างโรงเรียนและพระรูปเดิมนำไปเก็บไว้ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ต่อมาได้ถูกอัญเชิญไปไว้ที่จังหวัดสงขลา

4. พระราชวังจันทน์ พระราชวังจันทน์ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ตรงกับบริเวณที่เป็นโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคมในปัจจุบัน และในปัจจุบันไม่มีซากอะไรเหลือให้เห็นอีกแล้ว พระราชวังจันทน์ถือว่าเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ เช่น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวร เป็นต้น

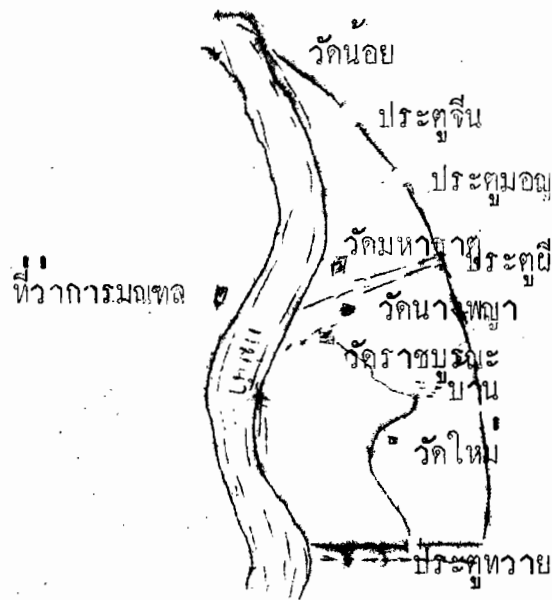
ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้เสด็จมาที่เมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2444 ได้ทรงให้วัดขนาดของกำแพงวังได้ดังนี้ วังชั้นในกว้าง 2 เส้น ยาว 3 เส้น 15 วา วังชั้นนอกกว้าง 2 เส้น 10 วา ยาว 3 เส้น 15 วา และกำแพงวังโดยรอบชั้นในกว้าง 3 เส้น 18 วา ยาว 8 เส้น 12 วา 2 ศอก ชั้นนอกกว้าง 2 เส้น 12 วา ยาว 5 เส้น 8 วา 2 ศอก¹ เนื่องจากพระราชวังจันทน์นี้คงจะทำด้วยไม้และถูกไฟไหม้หมดในคราวสงครามอะแซหุ่นกี้ยกมาที่เมืองพิษณุโลกเมื่อปี พ.ศ. 2318 และกึ่งเหลือฐานและซากไว้ปรากฏ แต่ปัจจุบันเป็นที่นาเสียค่ายที่ทางราชการมิได้เห็นความสำคัญได้ทำลายและสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ที่จนหมดสิ้น

5. กำแพงเมืองพิษณุโลก กำแพงเมืองพิษณุโลกที่มีมาแต่เดิมพอมีร่องรอยปรากฏอยู่หลายแห่ง แต่ส่วนใหญ่ได้ถูกทำลายโดยได้ปรับกำแพงเมืองลงมาเป็นถนนสายต่าง ๆ บริเวณที่พอมีซากให้เห็นในปัจจุบัน เช่น บริเวณทางค่านทีศได้ติดกับสถานีตำรวจ และอีกแห่งหนึ่งคือที่ใกล้ ๆ กับวัดน้อยและที่วัดโพธิญาณ

กำแพงเมืองพิษณุโลกมีป้อมและประตูเมืองหลายแห่ง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงบันทึกเอาไว้ดังนี้ ประตูนาย ประตูผี ประตูมอญ ประตูจีน

¹ นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา จดหมายเหตุทางไปพิษณุโลก

ทั้งหมดนี้อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน แนวทางกำแพงเมืองและประตูเมืองที่กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงไว้ในหนังสือจดหมายเหตุระยะทางไปพินนุโลกมีดังนี้ ¹

แผนที่เมืองพินนุโลกฝั่งตะวันออก

เรื่องราวการบูรณะและการรื้อถอนกำแพงเมืองนี้ นายนิจ วิทยุธีระนันท์ ² ได้กล่าวว่า ได้มีการบูรณะอยู่ 3 ครั้ง ครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเพื่อ

¹ นริศรานุวัดติวงศ์ , สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา ล.ค. หน้า 26

² นิจ วิทยุธีระนันท์ " เมืองพินนุโลกในด้านการตั้งถิ่นฐาน " เอกสารการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพินนุโลก หมายเลข 2 หน้า 15

ป้องกันศึกเมืองเชียงใหม่ ครั้งที่สองในสมัยพระมหาจักรพรรดิเพื่อรับศึกเมืองหงสาวดี และครั้งที่สามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์สร้างโดยวิศวกรชาวฝรั่งเศสโดยมีเจ้าพระยาวิชาเยนทร์เป็นแม่กองก่อป้อมและเมือง ส่วนการรื้อถอนนั้นกล่าวว่ามี 3 ครั้งด้วยกันกล่าวคือ ครั้งแรกเมื่ออะแซหุ่นกี้เผาเมืองพิษณุโลก ครั้งที่สองในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้รื้อเพื่อมิให้เป็นที่ยึดของข้าศึกได้ และครั้งสุดท้ายในสมัยที่มีการพัฒนาเมืองขึ้นได้รื้อกำแพงเมืองแล้วปรับเป็นถนนรวม 3 สายคือ ถนนพระร่วงทางฝั่งตะวันตก ถนนเอกาทศรถและถนนมหาธรรมราชาทางฝั่งตะวันออก

6. วัดอรุณิก วัดอรุณิกเป็นวัดที่ตั้งอยู่นอกเขตกำแพงเมืองพิษณุโลก ออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลอรุณิก อำเภอเมืองพิษณุโลก วัดนี้เข้าใจว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยเมื่อครั้งที่พระมหาธรรมราชาลิไทยได้เสด็จมาครองที่เมืองพิษณุโลก สิ่งสำคัญของวัดนี้คือเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาอันเป็นลักษณะทั่วไปของเจดีย์สมัยสุโขทัย แต่ปัจจุบันเจดีย์องค์นี้พังลงมากแล้วเพราะถูกคนทำลายซุกเจาะที่รอบเจดีย์ยังมีเนินดินที่เป็นฐานเจดีย์รายอีกหลายฐาน ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์มีซากฐานโบสถ์หรือวิหารปรากฏอยู่ ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ วัดนี้มีคูน้ำล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน

7. วัดเจดีย์ยอดทอง วัดเจดีย์ยอดทองเป็นวัดที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออกห่างจากกำแพงเมืองประมาณ 500 เมตร สิ่งสำคัญของวัดนี้คือ เจดีย์แบบสุโขทัยหรือเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ซึ่งมีอยู่เพียงแห่งเดียวในจังหวัดพิษณุโลก ฐานของเจดีย์เป็นทรงเหลี่ยมซ้อนกันสามชั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะฐานของเจดีย์องค์นี้ไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากเจดีย์แล้วยังมีเนินดินอยู่หลายเนินเข้าใจว่าเป็นฐานโบสถ์หรือฐานวิหารหรืออาจเป็นฐานเจดีย์ราย และยังมีสระน้ำอีกหลายสระบางสระก็ถูกถมแล้ว เหตุที่วัดนี้มีชื่อว่าเจดีย์ยอดทองเพราะว่ายอดเจดีย์ทำด้วยทอง แต่ถูกพม่าเอาปืนยิงเอาทองไปแล้ว

8. วัดวิหารทอง วัดวิหารทองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน อยู่ด้านหลังสำนักงานที่ดินจังหวัดพิษณุโลก เป็นวัดร้างที่ใหญ่โตมากแต่ถูกทอดทิ้งขาดการเอาใจใส่รวมทั้งประชาชนได้มุงกรุกเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในวัดนั้น ซากโบราณสถานที่เหลืออยู่ในวัดนี้คือซากวิหารขนาดใหญ่ 2 วิหาร และเป็นคิณสูงใหญ่ซึ่งเป็นฐานเจดีย์ วัดวิหารทองนี้เคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนที่มีนามว่า " พระอัฐสารศรีสุคตทศพลญาณพิตร " ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดสระเกษในกรุงเทพมหานคร

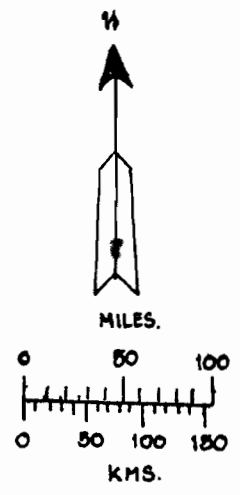
9. วัดราชบูรณะ วัดราชบูรณะตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก อยู่ใกล้กับเชิงสะพานนเรศวร วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง สิ่งสำคัญของวัดได้แก่ พระเจดีย์แปดเหลี่ยมขนาดใหญ่แต่ชำรุดและได้มีผู้สร้างเจดีย์แบบไม้สิบสองท่อนขึ้นข้างบน นอกจากนี้ยังมีโบสถ์ยกพื้นต่ำขนาดใหญ่พอประมาณภายในโบสถ์มีภาพฝาผนังเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันไม่ได้รับการเอาใจใส่จากทางวัด ทำให้หลังคาโบสถ์ร่วน้ำฝนได้ทำลายภาพที่สวยงามนี้ไปมาก

10. วัดพระพุทธบาทเขาสมอแครง วัดพระพุทธบาทเขาสมอแครงตั้งอยู่เชิงเขาสมอแครง ในท้องที่ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง วัดนี้มีตำนานการก่อสร้างปรากฏอยู่ในพงศาวดารเหนือ บนยอดเขาสมอแครงมีซากเจดีย์ใหญ่องค์หนึ่งเป็นแบบลังกา นอกจากเจดีย์แล้วที่วัดนี้ยังมีซากพระพุทธรูปศิลา 2 ชิ้นซึ่งนำมาจากวัดร้างในบริเวณนั้น และมีพระพุทธบาทจำลองถึง 24 แห่งที่เชิงเขาและทางวัดได้สร้างมณฑปครอบไว้ นอกจากนี้ยังมีรอยพระพุทธบาทจำลองอีกแห่งหนึ่งติดกับก้อนหินใหญ่เหนือรอยพระพุทธบาทแห่งแรก ชาวบ้านเรียกว่า " รอยพระพุทธบาทตะแคง " หรือ " รอยพระฉาย " ซึ่งนับว่าเป็นรอยพระบาทที่แปลกกว่ารอยพระพุทธบาทอื่น ๆ ที่พบทั่วไปในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานอื่น ๆ อีกมากมายทั้งในเขตอำเภอเมืองและในเขตอำเภออื่น ๆ ผู้สนใจศึกษางจะหารายละเอียดเองต่อไป

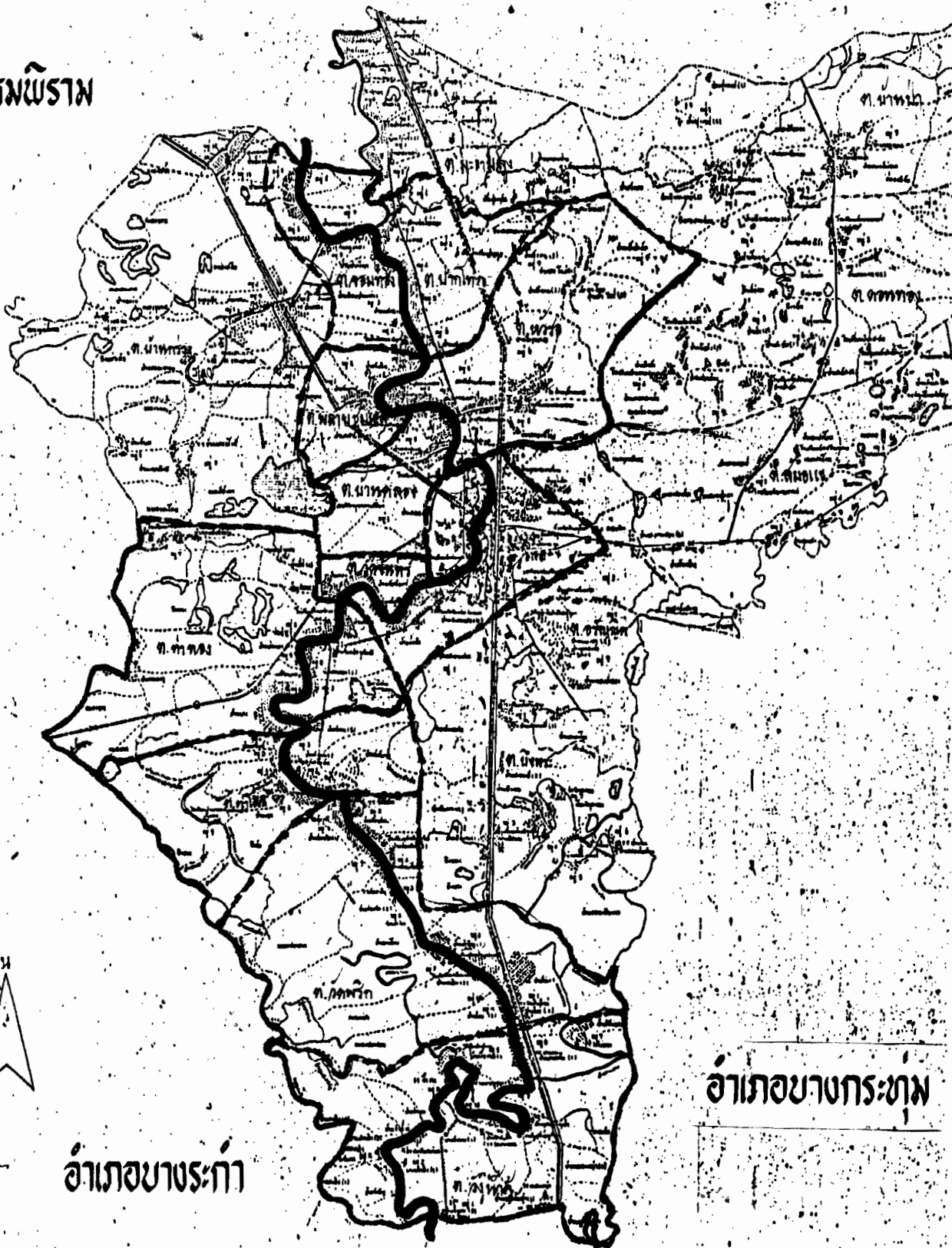
แผนที่ประเทศไทย
แสดงที่ตั้งจังหวัดพิษณุโลก

อำเภอเมืองพิษณุโลก

อำเภอวัดโขงส์ก

อำเภอพรหมพิราม

อำเภอบางระกำ

อำเภอบางกระทุ่ม

บทที่ 4.

ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

วังน้ำคู้ , ตำบล

ตำบลวังน้ำคู้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองพิษณุโลก เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ใกล้สุด
อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 20 กิโลเมตร มีสภาพทั่วไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลวังน้ำคู้มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จกตำบลศรีพราก อำเภอเมืองพิษณุโลก

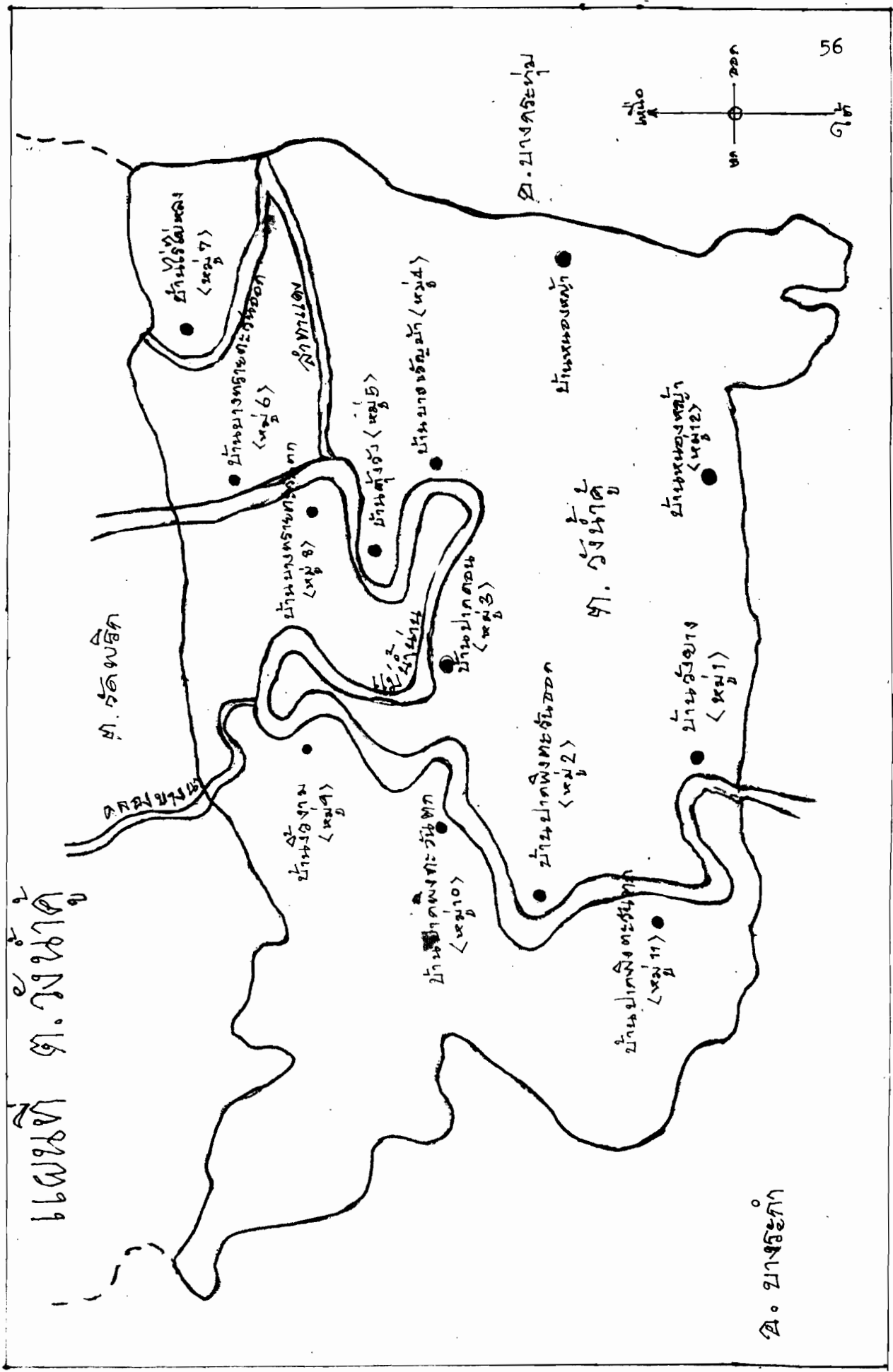
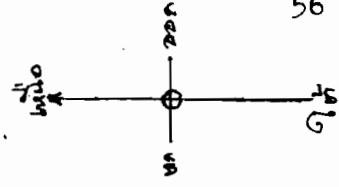
ทิศใต้ จกอำเภอบางระกำและอำเภอบางกระทุ่ม

ทิศตะวันตก จกอำเภอบางระกำ

ทิศตะวันออก จกอำเภอบางกระทุ่ม

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลวังน้ำคู้เป็นที่ราบตั้งอยู่ทั้งสองฟาก -
ของแม่น้ำน่าน เป็นพื้นที่ที่ไต่ห่านาประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ที่เหลือเป็นพื้นที่
ทำไร่และอื่น ๆ แหล่งน้ำที่สำคัญใกล้แก่งแม่น้ำน่าน นอกจากนั้นก็เป็นหนอง คลอง บึง ฯลฯ
กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ปรากฏชื่อเช่น คลองโพ คลองลำหญ้า คลองบางนา คลอง
ไม้หลง คลองตาเห็บ คลองแม่เหียบ คลองปากพิง คลองหวงโพ คลองวังยาง ลำกระเซ
ลำตาแดง หนองอ้อ หนองผักตบ หนองหญ้าปล้อง หนองจอก หนองน้อย หนองอีสี หนอง-
ปลาช่อน หนองยอ หนองหญ้า หนองปลากทราย หนองมาศ บึงคำปู้ บึงคะนง บึง* ตาอิน
บึงตาเสือ บึงโพธิ์ เป็นต้น

* พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานปี พ.ศ. 2493 บึงแปลว่าบึง

บ้านวังน้ำคู้

บ้านวังน้ำคู้

บ้านวังน้ำคู้

บ้านวังน้ำคู้

บ้านวังน้ำคู้

3. การคมนาคม ตำบลวังน้ำคู้มีถนนลูกรังที่อยู่ในสภาพพอใช้ได้ไปถึงทุกหมู่บ้าน ส่วนถนนสายสำคัญที่ติดต่อกับตัวจังหวัดพิษณุโลกคือถนนสายพิษณุโลก - บางกระทุ่ม ถนนสายนี้จะตัดผ่านตำบลวังน้ำคู้ กล่าวได้ว่าแทบทุกหมู่บ้านของตำบลวังน้ำคู้ชาวบ้านได้ใช้ถนนสายนี้ แต่สภาพของถนนไม่ค่อยดีนักโดยเฉพาะในฤดูฝนการเดินทางไปมาลำบากมาก นอกจากถนนแล้วชาวบ้านยังได้อาศัยทางรถไฟติดต่อกับตัวจังหวัดใกล้เคียง โดยขึ้นรถไฟที่สถานีบ้านใหม่มาลงที่สถานีพิษณุโลก

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลวังน้ำคู้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านวังยาง
- หมู่ที่ 2 บ้านปากพิง
- หมู่ที่ 3 บ้านปากคอน
- หมู่ที่ 4 บ้านบางขวัญมา
- หมู่ที่ 5 บ้านคู้วัง
- หมู่ที่ 6 บ้านบางทราย
- หมู่ที่ 7 บ้านไร่ไผ่หลง
- หมู่ที่ 8 บ้านบางทราย
- หมู่ที่ 9 บ้านจี่วังาม
- หมู่ที่ 10 บ้านปากพิง
- หมู่ที่ 11 บ้านปากพิง
- หมู่ที่ 12 บ้านหนองหญ้า

5. ประชากร ตำบลวังน้ำคู้มีจำนวนบ้าน 1,243 หลังคาเรือน จำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,616 คน แยกเป็นชาย 3,248 คน เป็นหญิง 3,368 คน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่ง

แม่น้ำน่าน และจะอาศัยอยู่เบาบางเมื่อห่างออกไปจากแม่น้ำน่าน ยกเว้น 2 หมู่บ้านคือ บ้านไรไผ่หลง บ้านหนองหญ้า อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ได้แก่การทำนา ทำไร่ (ข้าวโพด ถั่วเขียว) ทำสวน นอกจากนี้ก็เป็นอาชีพอื่น ๆ ทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลวังน้ำคู้มีโรงเรียนทั้งสิ้น 9 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำตำบล 1 โรงเรียนคือโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา นอกนั้นเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ส่วนการนับถือศาสนานั้นประชากรในตำบลนี้ส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนา มีวัดในตำบลทั้งสิ้น 6 วัดคือ วัดบางทราย วัดปากฟิงตะวันออก วัดปากฟิงตะวันตก วัดปากคอน วัดจิ้งจาม และวัดไผ่หลงราษฎร์เจริญ

7. การสาธารณสุข ตำบลวังน้ำคู้มีสถานอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านบางทราย (หมู่ที่ 6) เนื่องจากหมู่บ้านในตำบลนี้มีมากและตั้งอยู่ทางไกลกันดังนั้นการบริการต่าง ๆ จึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน สำหรับน้ำที่ใช้อุปโภคและบริโภค นั้นส่วนมากอาศัยน้ำจากแม่น้ำน่าน นับว่าแม่น้ำน่านมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่มาก

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลวังน้ำคู้จำนวน 12 หมู่บ้านแต่รวมเป็นชื่อได้ 9 ชื่อบ้าน เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

คู้วัง , บ้าน

บ้านคู้วังตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางทราย (หมู่ที่ 6) ทิศใต้จดบ้านบางขวัญมา ทิศตะวันตกจดบ้านบางทราย (หมู่ที่ 8) ทิศตะวันออกจดบ้านไรไผ่หลง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบซึ่งใช้ทำนาโดยอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน คลองแม่เทียบ หนองอ้อ หนองผักก้น

บ้านคู้วังมีจำนวนบ้าน 133 หลังคาเรือน มีประชากร 681 คน แยกเป็นชาย 328 คน เป็นหญิง 353 คน อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ไม่มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน

นายประคิษฐ์ ประทุมศิริ อายุ 45 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายทอง อยู่พัก อายุ 74 ปี ราษฎรในหมู่บ้านคู้วัง เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 46 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

บ้านคู้วังเป็นชื่อหมู่บ้านที่เรียกกันมาเป็นเวลานานแล้ว สาเหตุที่เรียกชื่อนี้ไม่ทราบแน่ชัด แต่เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของบ้านคู้วังนี้มีแม่น้ำนานไหลผ่านและเกิดเป็นคู้น้ำหรือวังน้ำขึ้นคงจะเรียกตามลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ เริ่มแรกมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ 60 - 70 หลังคาเรือน ส่วนมากมีอาชีพทำนา ทำไร่ ภายในหมู่บ้านนี้มีวัดร้างอยู่วัดหนึ่งเมื่อก่อนวัดนี้ได้ถูกพม่าเข้าโจมตีทำลายวัดคงมีพระพุทธรูปเหลืออยู่เพียง 2 - 3 องค์ วัดนี้ไม่ได้รับการบูรณะให้ดีขึ้นเลย และภายหลังพระพุทธรูปที่เหลืออยู่ก็จมน้ำหายไป โบสถ์วิหารก็พังทลายไป ปัจจุบันนี้ของวัดร้างนี้ชาวบ้านเข้าไปปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่และทำการเพาะปลูกด้วย

นางฉน พิชณวีชานา อายุ 73 ปี ราษฎรในบ้านคู้วังซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ไม่ทราบประวัติของหมู่บ้านที่แน่นอนเรียกชื่อหมู่บ้านตาม ปู่ ย่า ตา ยาย สืบทอดมาเรื่อย ๆ บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีลักษณะเป็นแหลมคืออยู่ในช่วงที่ทางเดินของแม่น้ำโค้งเป็นรูปเกือกม้า เป็นคู้น้ำ ชื่อหมู่บ้านคงจะเรียกตามสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านก็อาจจะเป็นได้เดิมบริเวณหมู่บ้านนี้เป็นป่ารกมีต้นไม้ขึ้นมากมาย ต่อมาในช่วง 100 กว่าปีที่ผ่านมามีผู้คนเข้าไปตากถางป่าปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและทำการเพาะปลูก

ชื่อหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ

จีวังาม , บ้าน

บ้านจีวังามตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำนาน มีอาณาเขตติดต่อกันนี้ ทิศเหนือจดบ้านใหม่ (หมู่ที่ 10) ตำบลวิคพริก ทิศใต้จดบ้านปากคอง ทิศตะวันตกจดเขตหนอง บึงต่าง ๆ ทิศตะวันออกจดบ้านบางทราย (หมู่ที่ 8) ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านโดยทั่วไป

เป็นที่ราบลุ่ม มีลำไค* มีหนองน้ำอยู่หลายแห่ง แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญเช่น แม่น้ำ-
น่าน หนองหญ้าปล้อง หนองจอก หนองน้อย หนองอีสี หนองปลาชอน และหนองขอ

บ้านจิวงามมีจำนวนบ้าน 129 หลังคาเรือน มีประชากร 791 คน แยกเป็น
ชาย 365 คน เป็นหญิง 426 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกพืชหมุน-
เวียน จับปลาน้ำจืด มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านจิวงาม มีวัดประจำ
หมู่บ้านชื่อวัดจิวงาม

นายอำนาจ มากร อายุ 41 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นางสาวท สนศิริ อายุ 76 ปี ราษฎรในหมู่บ้านจิวงาม อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
นี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เรื่องราวของหมู่บ้านเป็นเรื่องที่ ปู่ ย่า ตา ยาย เคยเล่าให้ฟังและจากการ
สังเกตเห็นว่า บ้านจิวงามนี้มีคนจิวมากมาหลายชั่วคนนับ นอกจากป่าจิวแล้วยังมีเสือ ช้าง
อาศัยอยู่ สมัยก่อนหมู่บ้านเคยมีน้ำท่วมบ่อย ๆ ระยะเวลาที่บ้านเรือนอยู่ประมาณ 10 หลังคา
เรือน พวกชาวบ้านทำไร่ไถนา ส่วนตนจิวนั้นไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร ก็ปล่อยให้แตกลอยไป
ตามลมเอง แต่เดิมในหมู่บ้านไม่มีวัดต้องไปทำบุญที่วัดบ้านใหม่หรือไม่ก็ไปที่วัดบางทราย ผู้
ที่ริเริ่มสร้างวัดคือหลวงพ่อบางทราย

นางม่วน จันทรา อายุ 82 ปี ราษฎรในหมู่บ้านจิวงาม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้
มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 เพิ่มเติมว่า

หมู่บ้านนี้ที่ใคร่ชื่อว่าจิวงามก็เพราะว่าแต่เดิมหมู่บ้านนี้มีคนจิวขึ้นมากมาย คง
จะใคร่ชื่อมาจากตนจิวนี้เอง และชาวบ้านก็อาศัยผลิตจากตนจิวเป็นสินค้า โดยมีพวกพ่อค้า

* มีลักษณะคล้ายแม่น้ำแต่มีขนาดเล็กกว่า

มารับซื้อถึงบ้าน เค็มที่บ้านจ้วงวามนี้มีคนอาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน และบริเวณวัดในปัจจุบัน
นี้เคยมีซากเจดีย์เก่าฐานกว้าง 2 - 3 วา ที่เจดีย์นี้ได้มีการพบของมีค่าเป็นอันมาก
ชื่อของหมู่บ้านตั้งตามชื่อหินนี้ไม่มีปรากฏมาก

บางขวัญมา , บ้าน

บ้านบางขวัญมาตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้
ทิศเหนือจดบ้านคู้วัง ทิศใต้จดบ้านปากคอง ทิศตะวันตกจดบ้านปากหึงและบ้านปากคอง
ทิศตะวันออกจดบ้านหนองหญ้า ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ
ไม่ปรากฏว่ามีห้วย หนอง คลอง บึงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเลย ชาวบ้านได้อาศัยน้ำใน
แม่น้ำน่านในการเพาะปลูกรวมทั้งการอุปโภคและบริโภค ในหมู่บ้านมีพื้นที่ทำนาประมาณ
90 เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด

บ้านบางขวัญมามีจำนวนบ้าน 100 หลังคาเรือน มีประชากร 600 คน แยก
เป็นชาย 300 คน เป็นหญิง 300 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ มี
โรงเรียนในหมู่บ้าน 1 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนที่ทำการสอนในศ
ระดับมัธยมศึกษา ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน

นายลำควน รัชมีจันทร์ อายุ 57 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายเล็ก ใจรัก อายุ 75 ปี ราษฎรในหมู่บ้านบางขวัญมา อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
นี้มาตลอด และนายลำควน รัชมีจันทร์ อายุ 57 ปี ผู้ใหญ่บ้านบางขวัญมา ได้ร่วมกันเล่า
ประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

หมู่บ้านนี้มีอายุมานานหลายชั่วคน อยู่กันมาตั้งแต่เกิด และปู่ ย่า ตา ทวดก็
อยู่ที่นี้ไม่ได้อพยพโยกย้ายมาจากไหน นายเล็ก ใจรักยืนยันว่า อายุของหมู่บ้านมีอายุเกิน
กว่า 200 ปีแน่ ๆ สำหรับชื่อของหมู่บ้านนั้นมีเค้าเรื่องมาจาก ในสมัยก่อนเมื่อพม่ายกกอง
ทัพมาตีไทย พม่าได้เกณฑ์พวกรบเข้ามาในหมู่บ้านและได้นำม้ามาผูกที่ต้นยางใหญ่ในหมู่บ้าน

หลังจากนั้นคนทั้งหลายจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านยางแขวนมา " ชื่อนี้เรียกกันต่อมาและ
ในระยะหลังเรียกชื่อบ้านเพี้ยนไปเป็น " บ้านบางขวัญมา " จนถึงปัจจุบัน ในหมู่บ้านนี้ยัง
ปรากฏมีวัดร้างอยู่แห่งหนึ่งแต่ชาวบ้านไม่ทราบว่าวัดนี้ร้างไปเพราะสาเหตุใด พระพุทธรูป
ในวัดก็ถูกน้ำเซาะและพังพังไปแล้ว

นายเล็ก ใจรัก ยังได้กล่าวถึงชื่อหมู่บ้านตามลุ่มแม่น้ำน่านที่ชาวบ้านเรียกคลอง
จองกันจนติดปากอีกหลายชื่อ เช่น " ปากฟิ่งสิงแล

ท่าแคหากกรวด

บางแขวนมาลาไร

บางทรายทะเลายโลง

ท่าโรงกระแทก

วัดปากแรคนอนแอบกับสาวนา

บ้านกรอกตะบัน

วัดจันทร์ที่โคก

พินธุโลกที่โคก "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามตำนานของท้องถิ่น

บางทราย , บ้าน

บ้านบางทรายในปัจจุบันแยกออกเป็นสองหมู่บ้านคือบ้านบางทรายตะวันออก
(หมู่ที่ 6) ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน และบ้านบางทรายตะวันตก (หมู่ที่ 8)
ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน อาณาเขตของหมู่บ้านบางทรายมีดังนี้

บ้านบางทรายตะวันออก มีอาณาเขตทิศตอตั้งนี้ ทิศเหนือจดบ้านใหม่ ตำบล
วัดพริก ทิศใต้จดบ้านคู้วัง ทิศตะวันตกจดบ้านบางทรายตะวันตก ทิศตะวันออกจดบ้านไร่ไผ่หลง

บ้านบางทรายตะวันตก มีอาณาเขตทิศตอตั้งนี้ ทิศเหนือจดบ้านใหม่ ตำบลวัดพริก
ทิศใต้จดบ้านจี้วังาม ทิศตะวันตกจดบ้านจี้วังาม ทิศตะวันออกจดบ้านบางทรายตะวันออก

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านบางทรายทั้งสองฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีพื้นที่
ทำนาเป็นส่วนมาก แหล่งน้ำตามธรรมชาติอาศัยน้ำในแม่น้ำน่านเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมี -
คลองตาเหม็น บึงตาปู่ ช่วยในการชักน้ำจากแม่น้ำน่านไปใช้ในการเกษตร

บ้านบางทรายตะวันออกมีจำนวนบ้าน 110 หลังคาเรือน มีประชากร 350 คน
แยกเป็นชาย 150 คน เป็นหญิง 200 คน ส่วนบ้านบางทรายตะวันตกมีจำนวนบ้าน 53 -
หลังคาเรือน มีประชากร 400 คน แยกเป็นชาย 190 คน เป็นหญิง 210 คน บ้านบางทราย
ตะวันตกเป็นหมู่บ้านที่แยกจากบ้านบางทรายตะวันออกไปตั้งใหม่ ทั้งสองหมู่บ้านเด็กนักเรียน
จะมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดบางทราย และราษฎรก็จะไปทำบุญที่วัดบางทรายซึ่งตั้งอยู่
ทางฝั่งตะวันออก

นายทรัพย์ นามสงวน อายุ 56 ปี เป็นกำนันบ้านบางทรายตะวันออก

นายเจียร ใจมั่น อายุ 59 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านบางทรายตะวันตก

ประวัติหมู่บ้าน

นายชื่น ใจชน อายุ 56 ปี ราษฎรในบ้านบางทรายตะวันออก อาศัยในหมู่บ้าน
นี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

การที่หมู่บ้านมีชื่อว่า " บางทราย " ก็เพราะว่าแม่น้ำน่านเมื่อถึงฤดูแล้งน้ำ
จะแห้ง จะเห็นหาดทรายตั้งแต่หน้าวัดบางทรายมาจนถึงคลองส่งน้ำเป็นหาดยื่นออกไปเกือบ
จะถึงฝั่ง เด็ก ๆ ก็เล่นกันบนหาดทราย ที่เรียกว่าบางทรายเพราะมีทรายมาก จึงเรียกกัน
จนติดปาก สมัยก่อนไม่เหมือนปัจจุบันนี้และการที่มีการสร้างเขื่อนจึงมีการปล่อยน้ำลงมาตลอด
เวลา ทำให้น้ำในแม่น้ำน่านไม่แห้ง หาดทรายจึงไม่เห็น

นอกจากนี้นายชื่น ใจชน ยังได้เล่าสภาพของแม่น้ำน่านซึ่งศคคังไปมาว่า จาก
โค้งหนึ่งไปยังอีกโค้งหนึ่งไกลประมาณ 20 วา สมัยก่อนยังมีเรือกลไฟและเรือโยงแล่นอยู่
เมื่อได้ยินเสียงเรือกลไฟอยู่ปากตรงข้าม พอเสียงเจียบไปอีกประมาณครึ่งชั่วโมงเรือจึงจะ
อ้อมโค้งน้ำมาถึง ซึ่งแสดงถึงความคดเคี้ยวของแม่น้ำน่าน

นายทรัพย์ นามสงวน อายุ 56 ปี เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 30 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

แต่ก่อนบ้านบางทรายมีการทำอ้อยกันมาก มีเตาอ้อยอยู่มาก แถบหมู่บ้านบางทรายมีการหีบอ้อย ทำน้ำตาลทราย น้ำตาลก้อน โดยที่หีบอ้อยนั้นใช้ควายวนไฟที่บีบเอาน้ำอ้อยออกมา เมื่อได้น้ำอ้อยพอล้างก็เอาใส่กะทะเคี่ยวเป็นน้ำตาล ถ้าจะทำเป็นก้อนก็จะหยอดลงหลุมเหมือนขนมครก แต่ปัจจุบันนี้ทำน้ำตาลจากอ้อยกันน้อย ส่วนใหญ่คนจะหันไปทำนาและทำไร่ เหตุที่ตั้งชื่อว่าหมู่บ้านบางทรายก็เพราะตั้งชื่อตามอาชีพของท้องถิ่น

นายสุรัตน์ เฉากุล่า อายุ 53 ปี เป็นแพทย์ประจำตำบลวังน้ำคู้ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 เพิ่มเติมว่า

บ้านบางทรายแต่เดิมเรียกว่า " วังทราย " แต่ต่อมาเรียกเพี้ยนมาเป็น " บางทราย " ที่แต่เดิมเรียกว่าวังทรายก็เพราะว่าบริเวณที่ห่างจากบ้านบางทรายลงไปทางใต้ประมาณ 400 เมตรเป็นคูกวัง บ้านบางทรายมีชื่อในทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นที่ตั้งทัพของเจ้าพระยาจักรีตอนที่ทัพกับอะแซหุ่นกี้ แต่จะตั้งตรงไหนนั้นไม่ทราบ ที่ห่างจากวัดไปประมาณ 1 กิโลเมตรจะมีหอ กู ประตูปรับ เรียกว่าคลองมะคัน

สภาพของบ้านบางทรายเดิมที่มีไค้เป็นอย่างไรเช่นปัจจุบันนี้ สภาพแต่เดิมเป็นโรงหีบอ้อยมีชาวจีนอยู่ด้วยซึ่งส่วนใหญ่เป็นจีนลูกครึ่ง

ชื่อหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านบางทรายนั้น พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาให้ขอมูลว่า ¹ ในปี พ.ศ. 2318 อะแซหุ่นกี้ได้ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลก พระเจ้าตากได้ยกกองทัพไทยขึ้นมาช่วยเหลือเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ต่อสู้กับพม่า

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานศพคุณพ่อไค้ลง พรประภา 2511 หน้า 663 - 670

กองทัพที่ยกขึ้นมาช่วยนั้นได้ตั้งทัพตามหมู่บ้านต่าง ๆ บริเวณแม่น้ำน่าน ที่เกี่ยวข้องกับบ้านบางทรายคือ บ้านบางทรายเป็นที่ตั้งทัพของกองทัพพระยาราชสุภาวดี และเมื่อกองทัพพม่าได้เข้าโจมตีบ้านกระตาศ (วัดพริก) พม่ารุกลงไปถึงบ้านบางทราย ทำให้พระเจ้าตากได้ยกทัพหลวงหนุนขึ้นมาตั้งทัพที่บ้านบางทรายฝั่งตะวันออก (หมู่ที่ 6) ก่อนที่จะยกทัพหนุนขึ้นไปตั้งที่บ้านท่าโรงและบ้านวัดจันทร์

ปากคอง , บ้าน

บ้านปากคองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางขวัญมา ทิศใต้จดบ้านปากพิง (หมู่ที่ 2) ทิศตะวันตกจดบ้านจิ้งจกมา ทิศตะวันออกจดบ้านหนองหญ้า ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบ พื้นที่ในหมู่บ้านนี้จะสูงกว่าหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง ในหมู่บ้านนี้ไม่มีห้วย หนอง คลอง บึงตามธรรมชาติ แต่มีลำคลองที่ชาวบ้านช่วยกันขุดเพื่อชักน้ำขึ้นมาใช้ในการเกษตร

บ้านปากคองมีจำนวนบ้าน 88 หลังคาเรือน มีประชากร 600 คน แยกเป็นชาย 400 คน เป็นหญิง 200 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ผัก จับปลาน้ำจืด มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียนชื่อโรงเรียนวัดปากคอง และมีวัดประจำหมู่บ้านชื่อวัดปากคอง

นายสงัด เขียวซ่า อายุ 52 ปี เป็นผู้ใหญ่อำเภอ

ประวัติหมู่บ้าน

นายสงัด เขียวซ่า อายุ 52 ปี ผู้ใหญ่อำเภอปากคอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ไ้ร่วมกับนายชุบ หวังนพ อายุ 88 ปี ราษฎรบ้านปากคอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 63 ปี เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ชื่อบ้านปากคองเป็นชื่อซึ่งเรียกตามลักษณะของภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ดอนเป็นส่วนใหญ่ โดยปกตินี้ไม่หวมหมู่บ้าน บ้านปากคองถูกเรียกเป็นชื่อหมู่บ้านมาตั้งแต่สมัยโบราณและไม่เคยเปลี่ยนชื่อของหมู่บ้านเลย หมู่บ้านนี้มีอายุมาตั้งแต่บรรพบุรุษประมาณอายุ 100 กว่าปี

จากคำกล่าวของนายสงัด เขียวขำ เกี่ยวกับบ้านปากคองว่า " ผมก็อยู่มาตั้งแต่เด็ก ผมเกิดที่นี่ พ่อ แม่ก็ไม่เคยเล่าว่ามาจากไหน เป็นแต่ว่าอยู่ที่มาตั้งแต่โบราณ ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี้เอง ไม่ได้อพยพมาจากที่อื่นแน่ " และนายชุบ หวังนพ ก็เล่าเรื่องของหมู่บ้านตรงกันว่า " สมัยก่อนผมยังเล็กมีบ้านประมาณ 20 กวาลังคาเรือน ต่อมา มีผู้คนเพิ่มมากขึ้นแต่ไม่ได้อพยพมาแน่ ๆ "

เรื่องราวความเป็นมาของบ้านปากคองเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา แต่ไม่มีประวัติของหมู่บ้าน เกี่ยวกับโบราณสถานประเภทคูเมือง กำแพงเมืองไม่ปรากฏว่ามีในหมู่บ้าน ส่วนโบราณวัตถุมีการพบพระพุทธรูปปูนปั้นเท่านั้น

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ

ปากฟิง , บ้าน

บ้านปากฟิงในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านปากฟิงตะวันออก (หมู่ที่ 2) บ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 10) และบ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 11) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านปากฟิงทั้ง 3 หมู่นี้แยกได้ดังนี้

บ้านปากฟิงตะวันออก (หมู่ที่ 2) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านปากคอง ทิศใต้จดบ้านวังยาง ทิศตะวันตกจดบ้านปากฟิงตะวันตก ทิศตะวันออกจดบ้านปากคอง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ อาศัยน้ำในแม่น้ำน่านและคลองปากฟิงในการเกษตร บ้านปากฟิงตะวันออกมีจำนวนบ้าน 89 หลังคาเรือน มีประชากร 428 คน แยกเป็นชาย 218 คน เป็นหญิง 210 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวนมะพร้าว และจับปลาน้ำจืด มีโรงเรียนในหมู่บ้านคือโรงเรียนปากฟิงตะวันออก มีวัดในหมู่บ้านคือวัดปากฟิงตะวันออก นายกรี ศรีกระจาง อายุ 52 ปี เป็นผู้ใหญ่วillage

บ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 10) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านกระพวง ทิศใต้จดบ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 11)

ทิศตะวันตกจดบ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 11) และตำบลวังอีตก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านปากฟิงตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มมีหนองน้ำอยู่ประมาณ 20 กวาท่าง แหล่งน้ำตามธรรมชาติเช่นคลองฟิง หนองหญ้า บึงคะนน บึงตาอิน บึงตาเสือ บึงโพธิ์ หนองปลากทราย เป็นต้น บ้านปากฟิงตะวันตกมีจำนวนบ้าน 85 หลังคาเรือน มีประชากร 400 คน แยกเป็นชาย 180 คน เป็นหญิง 220 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ข้าวโพด ไร่ถั่วเขียว ทำสวนมะนาว ทำสวนส้ม ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายมล คุ้มทรัพย์ อายุ 40 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 11) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อครั้งนี้ ทิศเหนือจดบ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 10) ทิศใต้จดตำบลบ้านไร่ อำเภอบางระกำ ทิศตะวันตกจดบ้านวังอีตก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านปากฟิงตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบอาศัยน้ำในแม่น้ำน่านในการเกษตร บ้านปากฟิงตะวันตกมีจำนวนบ้าน 165 หลังคาเรือน มีประชากร 873 คน แยกเป็นชาย 406 คน เป็นหญิง 467 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำไร่ มีโรงเรียนในหมู่บ้านคือโรงเรียนปากฟิงตะวันตกและมีวัดในหมู่บ้านคือวัดปากฟิงตะวันตก นายทวน บันค้อย อายุ 53 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

หลวงพ่อดอย เจ้าอาวาสวัดปากฟิงตะวันออก อายุ 80 ปี อาศัยในหมู่บ้านปากฟิงมาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ชื่อของหมู่บ้านปากฟิงนี้ได้รับฟังจากคำบอกเล่าจากปู่ ย่า ตา ยายสืบทอดกันมา 2 เรื่องราวคือ

เป็นชื่อที่ได้มาจากนิทานเรื่องท้าวหุตี ท้าวหุติง กล่าวคือ ท้าวหุตีและท้าวหุติง เกิดชอบพอกันหญิงคนเดียวกันเพื่อให้คนนางมาครองจึงแข่งขันปล้ำกัน ถ้าใครชนะก็จะได้นางทั้งสองโคกต่อสู้กัน แต่ปรากฏว่าไม่มีใครแพ้ ใครชนะ จนกระทั่งทั้งสองเหนื่อยอ่อนก็เลยยืนฟังกันที่หมู่บ้านนี้ บ้านนี้ก็เลยได้ชื่อว่าบ้านฟิง ต่อมาได้เขียนไปเป็น " ปากฟิง "

อีกเรื่องราวหนึ่งเล่าว่า ในสมัยกรุงธนบุรีพม่ายกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ปรากฏว่ากองทัพไทยและกองทัพพม่าได้รบติดพันกันมาจนถึงหมู่บ้านแห่งนี้ และคงไม่ได้ตั้งค่ายรบกัน สมรภูมิตีรบกันนั้นกินบริเวณวัดปากฟิงในปัจจุบันนี้ด้วย เมื่อไม่ได้ตั้งค่ายทหารทั้งสองฝ่ายเมื่อหยุดพักรบก็ได้ใช้ต้นไม้ กำแพงวัด ขอนไม้เป็นที่พึ่งอาวุธ จากการที่ทั้งสองฝ่ายใช้อาวุธฟิงตามขอนไม้ ต้นไม้ กำแพงวัด จึงทำให้หมู่บ้านนี้ชื่อ " บ้านฟิง " ต่อมาก็กลายเป็นบ้านปากฟิง เมื่อหมู่บ้านนี้มีพลเมืองเพิ่มขึ้นก็มีการโยกย้ายไปสร้างบ้านที่ฝั่งตรงกันข้ามเป็นบ้านปากฟิงเหมือนกัน จึงมีการเรียกชื่อใหม่ว่า " บ้านปากฟิงตะวันออก " และหมู่บ้านที่ย้ายไปตั้งใหม่ทางฝั่งตะวันตกเรียกชื่อว่า " ปากฟิงตะวันตก " สำหรับเรื่องการรบกันระหว่างไทยกับพม่าที่บ้านปากฟิงนั้นมีเรื่องเล่ากันว่า ฝ่ายไทยได้อพยพผู้คน พระ เด็ก คนชรา ผู้หญิงไปหลบซ่อนที่คลองฟิงซึ่งอยู่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำน่าน ในการรบนั้นฝ่ายไทยได้สร้างสะพานกลซึ่งชาวบ้านเรียกว่า " สะพานอิหฺก " หรือ " สะพานหก " ซึ่งมีหลุมชวากหนามอยู่เบื้องล่าง เมื่อทหารพม่าวิ่งข้ามมาจึงทำให้ตกสะพานตายเป็นอันมาก ต้องพายแพ้อพยพหนีกลับไป จากการที่วัดปากฟิงเป็นบริเวณสนามรบในครั้งนี้ทำให้บริเวณนี้เมื่อซุกคินลงไปจะพบหัวกะโหลกมนุษย์เป็นอันมาก

หลวงพ่อกวด เขียวขำ วัดปากฟิงตะวันตก อายุ 67 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านปากฟิงตะวันตกมาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านปากฟิงเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า บ้านปากฟิงหรือวังฟิงแต่ก่อนยังเป็นป่าดงดิบมีพวกคนจีนมาทำไร่ฝ้าย ทำนา เลี้ยงซีฟักัน ต่อมาเมื่อกลุ่มบ้านที่คนจีนอยู่เจริญขึ้นจึงมีคนไทยอพยพเข้ามาอาศัยอยู่จนเป็นหมู่บ้านใหญ่ แต่สิ่งที่มีอยู่ก่อนบ้านปากฟิงคือวัดไ้แดงซึ่งเป็นวัดเก่าแก่โบราณ มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ริมตลิ่ง ตันตาลคูหนึ่งซึ่งโค่นลงไปในน้ำแล้วเพราะถูกน้ำเซาะ และเห็นดินกำแพงวัดยังพอเป็นรูปร่างอยู่ ที่บ้านปากฟิงนี้ขณะที่ยังมีสงครามไทยรบกับพม่าอยู่ พม่าได้เดินทัพมาตั้งที่ " วังพม่า " หรือ " บางพม่า " (คือบ้านปากคองในปัจจุบัน) ได้ขับไล่ทหารไทยจนข้ามแม่น้ำน่านมาทางฝั่งตะวันตก โดยได้ทำสะพาน " อิหฺก " ข้ามแม่น้ำมา พอพม่าข้าม

สะพานตามมาพอดีเกิดสะพานพังทหารพม่าตกสะพานตายและได้พายแพ่แก่ทหารไทย ณ ที่ตรง
นี้เอง

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพระองค์ได้เสด็จ ขึ้นมาได้เสด็จประทับที่ปากพืง
โดยสร้างพลับพลาเป็นที่ประทับและประกาศแจกเหรียญพระราชทานแก่ลูกชายคนหัวปี หลวง
พ่อกรรตคอนันอายุราว 2 ขวบ โยมแม่ก็อุ้มไปรับเหรียญเหมือนกัน จากนั้นรัชกาลที่ 5 ก็ได้
เสด็จไปนมัสการหลวงพ่อบุชชินราช ส่วนคลองพืงนั้นเป็นคลองเก่าเชื่อมระหว่างแควยมและ
แควน่าน มีประตูน้ำค้ำย ปัจจุบันหากเราจะบ่อมาศาลลงไปหลายครั้งจะพบท่อนไม้ใหญ่ฝังอยู่ที่
किनบริเวณนั้น

นางแห้ว เขียวซ่า อายุ 88 ปีอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 85 ปี ได้เล่า-
ประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

บ้านปากพืงเป็นบ้านเก่าแก่โบราณตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน ตัว-
วิทยากรเอง (นางแห้ว) เกิดที่วังน้ำค้ำยจากความได้คุณพ่อและครอบครัวก็ย้ายถิ่นฐาน
เข้ามาอาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันตกตรงกันข้ามบ้านปากพืง จึงเรียกชื่อบ้านที่ย้ายมาว่าปากพืง
ค้ำย (ปากพืงตะวันตก) ตอนย้ายมาใหม่ ๆ สภาพหมู่บ้านยังเป็นป่าดงดิบมีสัตว์ร้ายอาศัย
อยู่นานาชนิด และมีพวกคนจีนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาพวกคนจีนตายลงจึงย้ายกันเข้ามาได้
ประกอบอาชีพทำนาทำไร่ และต่อมาจึงมีชาวบ้านบ้านอื่น ๆ เข้ามาอยู่อาศัยค้ำย

การที่ย้ายมาทางฝั่งตะวันตกนี้เพราะว่าวัดปากพืงตะวันออกกลายเป็นวัด
ร้าง ผู้คนได้เข้ามาสร้างวัดใหม่ทางฝั่งตรงกันข้าม ตอนที่นางแห้วยังเด็กและจำความได้
นั้นยังมีวัดเก่าและโบราณอยู่วัดหนึ่งชื่อวัดโอดังตั้งอยู่ริมน้ำ หลักฐานที่ยังเหลือให้เห็นอยู่
ก็คือพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ต้นยางคู่หนึ่ง ต้นตาลคู่หนึ่ง เติมที่พระพุทธรูปองค์นี้เศียรขาด แขน
ขาด ต่อมาลูกหลานนางแห้วไปสร้างต่อเติมให้คนทั้งหลายได้กราบไหว้บูชา ส่วนต้นยางและ
ต้นตาลนั้นถูกน้ำเซาะจนพังลงแม่น้ำไปแล้ว

ทั้งวัดปากพืงตะวันออกและวัดปากพืงตะวันตกต่างตั้งปริศนาคำทายไว้คือ

วัดปากฟิงตะวันออกมีปริศนาคำทายว่า " วัดโศกชะงักลงมา แลเห็นสีกาน้ำตามันไหล "

ส่วนวัดปากฟิงตะวันตกมีปริศนาคำทายว่า " วัดไอ้แดง มีแรงสองตัว ผู้หญิงอยู่ไฟ ผู้ชายมีลูก คิคิให้ลูกเอาที่ลูกไอ้แดง "

ต่อมาที่มีรัชกาลที่ 5 เสด็จมาประทับพักฟิงอยู่ โดยตั้งพลับพลาที่ประทับริมฝั่งแม่น้ำ ปัจจุบันอยู่บริเวณบ้านของผู้ใหญ่ทวน บันคุย พระองค์ตรัสว่า " นี่เป็นบ้านปากฟิง " และพระองค์ประกาศอีกว่า ถ้าใครมีลูกชายคนหัวบี๋ให้ไปรับเหรียญพระราชทานได้

พูดถึงสภาพหมู่บ้าน มีคลองโบราณชื่อ " คลองฟิง " เชื่อมระหว่างแควยมและแควน่าน เดิมใช้เดินเรือได้แต่ปัจจุบันปากคลองที่ออกสู่แควน่านอุดตันหมดแล้ว

ก่อนที่หมู่บ้านปากฟิงจะตั้งเป็นหมู่ 11 เดิมเป็นหมู่ 12 ตั้งแต่ตั้งเป็นบ้านปากฟิงจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านทั้งสิ้น 8 คนคือ

1. ผู้ใหญ่เซย (เซยเคซ) เป็นผู้ใหญ่นคนแรก
2. ผู้ใหญ่จาก เขี้ยวข่า (ต่อมาเปลี่ยนนามสกุลเป็น " เปรมวิไชย " ตามนามสกุลเมีย)

3. ผู้ใหญ่ยอย ภมรกุล

4. ผู้ใหญ่จอน เปรมวิไชย

5. ผู้ใหญ่เริญ ภิรมณไตรภักดิ์

6. ผู้ใหญ่ปก เขี้ยวข่า

7. ผู้ใหญ่เซว คุ่มปากฟิง

8. ผู้ใหญ่ทวน บันคุย เป็นผู้ใหญ่นบ้านมาได้ 13 ปีแล้ว

นายมล คุณทรัพย์ อายุ 40 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านปากฟิงตะวันตก (หมู่ที่ 10) อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติบ้านปากฟิงตะวันตกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน

บ้านปากฟิงตะวันตกเป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่ประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา เป็นหมู่บ้านที่แยกตัวมาจากบ้านปากฟิงตะวันออก (หมู่ที่ 2) ระยะเวลาที่คนอพยพมาอยู่ประมาณ 10 ครอบครัว เพื่อมาตั้งรกราก เป็นการขยายที่ทำมาหากิน 1 ใน 10 ครอบครัวที่มาอยู่นี้คือตาของวิทยากรเอง ในระยะแรกที่มาอยู่นั้นบริเวณที่เป็นหมู่บ้านเป็นป่าดิบ มีสัตว์ประเภทต่าง ๆ อาศัยอยู่

นอกจากข้อมูลที่ได้จากวิทยากรแล้วพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา¹ ยังได้กล่าวถึงเรื่องของบ้านปากฟิงที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อีกหลายตอนเช่น

ในสมัยกรุงธนบุรี

1. เมื่อวันเสาร์ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 3 ปีพ.ศ. 2318 พระเจ้าตากไคยยกกองทัพขึ้นมาตั้งค่ายหลวงที่ปากน้ำฟิงฟากตะวันออก และหลังจากนั้นให้พระศรีไกรลาสคุมไพร่ 500 คนทำทางหลวงจากปากน้ำฟิงขึ้นไปถึงเมืองพระพิษณุโลก

2. เมื่อวันอังคารขึ้น 10 ค่ำ เดือน 3 ปี พ.ศ. 2318 เมื่อพระเจ้าตากไคยกกองทัพไปตั้งทัพที่วัดบางทรายตะวันออกได้โปรดให้พระยาธรรมไตรโลก พระยารัตนพิมล พระยาชลบุรี คู่มหารอรัญรักษาค่ายหลวง ณ ปากน้ำฟิงฟากตะวันออก

3. ตั้งแต่วันอังคารขึ้น 2 ค่ำ เดือน 4 ถึงวันศุกร์ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 4 ปี พ.ศ. 2318 ได้เกิดการสู้รบระหว่างไทยกับพม่าที่บ้านปากฟิง ดังรายละเอียดที่ปรากฏในพงศาวดารดังนี้²

ครั้น ณ วันอังคาร เดือนสี่ ขึ้นสองค่ำ พระยารัตนพิมลซึ่งอรัญรักษาค่ายปากน้ำฟิงบอกมาราบทูลว่า แต่งคนไปสอดแนมถึงวังสองสลึงเห็นพม่ายกมาประมาณสอง-

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า 664

² จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า 668 - 670

รอย ครั้นเพลาย่ำพม่าเผาป่าขึ้นใกล้ปากน้ำพิงเข้าไปสามคอง จึงคำรัสให้หลวงวิสุทธโษชา-
มาตย์ หลวงราชโษชา คุมเอาปืนใหญ่วางเกวียนแปดบกลงเรือข้ามไป ณ ค่ายปากน้ำพิง-
ตะวันตก ครั้น ณ วันพุธ เดือนสี่ ขึ้นสามค่ำ จึงเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทขึ้นไปทาง
ปากตะวันออกแต่ค่ายบ้านท่าโรงจนถึงค่ายพระยานครสวรรค์ซึ่งตั้งอยู่ ณ บ้านแขกปากตะวัน-
ตกนั้น เสด็จทรงพระเก้าอี้อยู่ที่กลางหาดทราย จึงพระยาธรรมมาธิบดี พระยานครสวรรค์ลง
วายน้ำข้ามมาเฝ้ากราบทูลว่า พม่าตั้งค่ายประชิดลงสี่ค่ายแล้วปักกรุยจะตั้งค่ายโอบลงมา จึง
คำรัสว่ามันทำดวงคอกอยากสัวมันให้ตั้งค่ายรายเรียงออกไป ถ้ามันตั้งรายตามไปให้ตั้งราย
ແກ້ນออกไปจงมาก ให้คนรักษาอยู่แต่ละค่ายหารอยคนแล้วอย่าคิดกลัวแตกกลัวเสีย มันจะตี
ค่ายไหนให้ตีเข้า อันธรรมดาเป็นชายชาติทหารแล้วจงมีน้ำใจองอาจอยากสัวตาย ตั้งใจอาสา
พระรัตนตรัยและพระมหากษัตริย์ ด้วยเดชะผลกัณฐ์นั้นจะช่วยอภิบาลบำรุงรักษาที่จะหาอันตราย
มิได้ ถ้าใครขย้อทอการสงครามให้ประหารชีวิตเสีย ศักจึงจะแก้กล่าขึ้นเอาชัยชนะได้ -
แล้วให้ยกเอากองพระยาสี่หาราชเคโชและกองหมื่นทิพเสนามาเข้ากองพระยานครสวรรค์ยก
กองเกณฑ์หัด กองทหาร กองอาจารย์มาไว้ในกองหลวง แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับยัง
ค่ายบ้านท่าโรง จึงให้ขาลหลวงขึ้นไปเมืองพิษณุโลกหาเจ้าพระยาจักรีลงมาเฝ้า พอเจ้าพระยา-
จักรีป่วยหายแล้วก็ลงมาเฝ้า ณ ค่ายหลวงท่าโรง ครั้นได้ทรงฟังเสียงปืนใหญ่บ่อย ณ ปากพิง
หนาขึ้นจึงเสด็จสั่งเจ้าพระยาจักรีให้จัดแจงพลทหารรักษาค่ายท่าโรง เจ้าพระยาจักรีเกณฑ์
กองพระยาเทพอรชุนและพระพิชิตณรงค์ให้อยู่รักษาแล้วกลับขึ้นไปเมืองพระพิษณุโลก ครั้นค่ำ
เพลาสามยามก็เสด็จยกทัพหลวงลงมา ณ ปากน้ำพิง ครั้นเพลาลับเอ็ดทุ่มทัพพม่ายกมาซุกสนาม
เพลาะเข้าตีค่ายพระยาธรรมไตรโลก พระยารัตนพิมล ณ คลองกระพวงยิงปืนระคมตอรบกัน
เป็นสามารถ รุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี เดือนสี่ ขึ้นสี่ค่ำ จึงเสด็จข้ามสะพานเรือไปปากตะวัน-
ตกคำรัสให้กองพระยาสุโขทัยยกหนุนออกตั้งค่ายซัดปีกกาซุกคลองเคินถึงกัน ให้หลวงคำเกิง-
รณภพคุมพลเกณฑ์หัดและกองอาจารย์เก่าใหม่ไปเข้ากองพระยาสุโขทัย ให้กองหลวงรักษโษชา
หลวงภักดีสงคราม ยกไปตั้งค่ายประชิดค่ายพม่า ณ ปากคลองกระพวง ให้กองหลวงเสนาภักดี

กองปืนแก้วจินดาออกตีวหลัง ครั้น ๗ วันเสาร์ เดือนสี่ ขึ้นหกค่ำ เพลาเช้าจึงพระยาสุโขทัยและนายทัพนายกองทั้งปวงก็ยกออกพร้อมกันตีกระหนาบหน้าหลังค่ายพม่า ๆ ยกออกมารบ ๆ กันเป็นสามารถึงอาวุธสิ้นล้มตายลงทั้งสองฝ่าย ขุนอากาศศรเพลิงถูกปืนพม่าตาย ครั้นวันอาทิตย์ เดือนสี่ ขึ้นเจ็ดค่ำ จึงคำรัสให้ข้าหลวงไปหากองเจ้าพระยาอินทรอภัยและกองมอญพระยากลางเมืองยกลงมา ๗ ปากน้ำพิง ในทันใดนั้นหลวงเสนาภักดีกองปืนแก้วจินดาสามารถฆ่าตัวได้ตีวหลังพม่าเข้าไป พม่าซุกสนามเพลาระวงล้อมไว้สามคาน กองอาจารย์ถอยเสียมิได้ช่วยแก่ ข้าพระพุทธเจ้าให้ซุกสนามเพลาระวงล้อมขึ้นตอรุ่งขึ้นพระยาสุโขทัยจึงตีเข้าไปแก้ออกมาได้ ครั้นได้ทรงฟังจึงคำรัสสั่งให้เอาตัวอาจารย์ทอง เอาตัวนายคีนายหมวกกองอาจารย์ไปประหารชีวิตเสียและเลขนั้นพระราชทานให้ขุนรามณรงค์คุมทำราชการสืบไป ครั้นเพลาย่ำเสด็จไปทอดพระเนตรค่ายที่รบคลองกระหวง แดงค่ายมั่นออกไประยะทางยี่สิบสองเส้น ให้ตั้งค่ายซุกคลองเดินตามปีกกาให้ถึงกัน ขณะนั้นคำรัสภาคโทษพระสุธรรมอาจารย์ พระวิสาร์ธรรมเจ้ากรมกองอาจารย์แล้วให้ทำราชการแก้ตัวตั้งค่ายประชิดค่ายพม่ากับกองทหารเกณฑ์หัดสืบไป ในวันนั้นเพลาย่ำห้าโมงเศษพม่าออกปล้นค่ายกองทัพไทยได้รบกันเป็นสามาร หลวงคำเกิงรณภพให้ยิงปืนใหญ่น้อยตอพม่าตายและลำบากมาก อนึ่งขุนหาญนายเล็อกองนอกรักษาค่ายให้เพลิงตกลงในถึงคินคำติดขึ้นไหม้คนตายหลายคนและตัวขุนหาญนั้นก็ยื้อหนีออกการศึกจึงคำรัสให้ประหารชีวิตเสีย แล้วให้ข้าหลวงไปหาพระยายมราชซึ่งตั้งค่ายอยู่ ณ วัดจันทร์ลงมาเฝ้า ตรัสสั่งให้พระยายมราชเป็นแม่ทัพถืออาชญาสิทธิ์บังคับทัพทั้งสิบทัพซึ่งตั้งรับพม่า ณ คลองกระหวงใหญ่

ครั้น ๗ วันพฤหัสบดี เดือนสี่ ขึ้นสิบเอ็ดค่ำกลางคืนเพลาประมาณยามเศษ อแซหวุ่นก็ให้กละโบายยกทัพมาข้ามแม่น้ำมาฟากตะวันออกเข้าปล้นค่ายกรมแสงในคนสองร้อยสิบสี่คน ตั้งค่าย ณ วัดพริกห้าค่ายได้รบกันเป็นสามารพม่าแตกเอาค่ายได้แตกทั้งห้าค่าย นายทัพนายกองและไพร่พลหนีกระจัดพลัดพรายกันไป จึงพระยาเทพอรชุน พระพิชิตณรงค์ซึ่งรักษาค่ายท่าโรงบอกส่งคนซึ่งแตกลงมาแต่ค่ายวัดพริกทั้งนายไพร่หลายคนลงมาถวาย จึงคำรัสให้ประหารชีวิตหนึ่งพิพหนึ่งไพร่สิบสามคนเป็นสิบสี่คนตัดศีรษะเสียไว้ ๗ หน้าประตู

คายปากน้ำพิง แล้วคำรัสตั้งวาทรรคานายไพรซึ่งแตกพมามานั้นไค้ตัวมาเมื่อไค้ให้ฆ่าเสียให้
สิ้น แล้วให้ฆ่าหลวงไปหาทองพระโหราธิบดี ทองหลวงรักษัณณเทียรซึ่งตั้งคายอยู่ ณ โคนกลด
และทองพระยานครชัยศรีซึ่งตั้งคายอยู่ ณ โพรประทับข้างใค้ยกขึ้นมาช่วยราชการทัพหลวงที่
ปากน้ำพิง

ครั้น ณ วันศุกร์ เดือนสี่ ขึ้นสิบสองค่ำ จึงพระยานครสวรรคค์ออกลงมากกราบ
ทูลว่า ทัพพม่าตั้งคายโอบลงมาถึงริมแม่น้ำแล้วยกข้ามไปตีค่ายวัดพริกฟากตะวันออกแตก เห็น
พม่าจะวกหลังจะขอพระราชทานลาดทัพข้ามมาตั้งคายรับอยู่ฟากตะวันออก จึงคำรัสให้กองมอญ
พระยากลางเมืองและทองพระยาเทพอรชุน ทองพระยาพิชิตณรงค์ ซึ่งตั้งคายอยู่คายท่าโรง
เข้าทองพระยายมราช ให้พระยายมราชเป็นแม่ทัพยกขึ้นไปตีทัพพม่าซึ่งเข้าตั้งอยู่ ณ ค่ายวัด
พริกฟากตะวันออกนั้น และให้ทองหลวงรักษัณณเทียรไปอยู่รักษาคายประชิดแทนพระยากลาง
เมือง ณ ปากน้ำพิงฟากตะวันตก

นอกจากนี้ที่บ้านปากพิงยังไค้เป็นสมรภูมิระหว่างไทยกับพม่าอีกครั้งหนึ่งในปี -
พ.ศ. 2328 คือการรบพม่าที่ปากพิง ดังปรากฏเรื่องราวในหนังสือไทยรบพม่า¹ ความว่า
ฝ่ายกองทัพพม่าที่ยกลงมาทางเหนือครั้งมาพบกองทัพไทยตั้งสกัดอยู่แนวมะโยสีหะปติ
ที่ยกมาทางเมืองสวรรคโลกจึงตั้งคายอยู่ที่ปากพิงใต้เมืองพิษณุโลกด้วยเป็นที่สำคัญทางน้ำรวม
ไปมาถึงกันระหว่างลำน้ำยมกับแม่น้ำแควใหญ่ ส่วนกองทัพจอของนรหาที่ยกเข้ามาทางคาน
แม่ละเมาก็ตั้งคายอยู่ที่บ้านระแหง...กรมพระราชวังหลังกับเจ้าพระยามหาเสนายกเข้าตี
คายพม่าที่ปากพิง เมื่อ ณ วันเสาร์ เดือนสี่ แรมสี่ค่ำ ไค้สู้รบกันเป็นสามารถรบกันตั้งแต่
เช้าจนเวลาค่ำกองทัพพม่าก็แตกพ่าย ไทยไค้ไค้คายพม่าหมดทุกคายแล้วไล่ติดตามต่อไป พม่า

¹ คำรงราชานุภาพ , สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย ไทยรบพม่า ศรีเมืองการพิมพ์
2514 หน้า 608 - 612

มาตั้งค่ายที่ปากฝิ่งครานั้นมีความประมาทตั้งล่าเลยมาจากที่ชัยภูมิ ครั้นแตกหนีต้องข้ามน้ำ
ไทยไล่ติดตามฆ่าฟันพม่าจนน้ำตายเสียสัก 800 เวลาศพลอยเต็มแม่น้ำจนน้ำกินไม่ได้

บ้านปากฝิ่งนับเป็นหมู่บ้านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการสู้รบ
ระหว่างไทยกับพม่า และการที่ได้ชื่อว่าบ้านปากฝิ่งก็ตั้งตามตำนานของท้องถิ่น

ไรไผ่หลง , บ้าน

บ้านไรไผ่หลงตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน่านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร
มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านใหม่ ตำบลวัดพิภิก ทิศใต้จดบ้านคู้วงวัง ทิศ
ตะวันตกจดบ้านบางทรายตะวันออก ทิศตะวันออกจดบ้านเนินสะอาด อำเภอบางกระทุ่ม
ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติจากแม่น้ำน่าน
คลองหวงโพธิ์ แต่เดิมหมู่บ้านเคยมีน้ำท่วมเป็นประจำ แต่ภายหลังจากที่เขื่อนสิริกิติ์สร้าง
เสร็จแล้วน้ำยังไม่เคยท่วม

บ้านไรไผ่หลงมีจำนวนบ้าน 111 หลังคาเรือน มีประชากร 584 คน แยก
เป็นชาย 271 คน เป็นหญิง 313 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร
รับจ้าง มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 โรงเรียนชื่อโรงเรียนวัดไผ่หลงราษฎร์เจริญ มีวัดประจำหมู่บ้าน
ชื่อวัดไผ่หลงราษฎร์เจริญ

บ้านไรไผ่หลงนี้มีชื่อเรียกกันหลายชื่อเช่น บ้านไร บ้านไผ่หลง บ้านไรไผ่หลง
และบ้านไผ่หลงราษฎร์เจริญ

นายม่วง ไจทน อายุ 47 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายทอง ชัยวัฒน์ อายุ 54 ปี ราษฎรในบ้านไรไผ่หลง อาศัยในหมู่บ้านนี้
มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ที่ได้ชื่อว่าไผ่หลงเพราะมีไผ่มากจนใครเข้าไปแล้วหลง บ้านนี้มีชื่อว่าไผ่หลง
มาตลอดไม่เปลี่ยนแปลง หมู่บ้านนี้มีอายุประมาณ 2 - 3 ชั่วคนเท่านั้น คนที่เข้ามาอยู่ส่วนใหญ่

เป็นคนในตำบลวังน้ำคู้ เดิมที่มีบ้านอยู่เพียง 3 หลังคาเรือนต่อมาก็มีลูกหลานออกมาเพิ่มอีก คนทั้งหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกันทั้งนั้น ส่วนป่าไผ่ถูกทำลายลงอย่างจริงจังเมื่อประมาณสัก - 20 ปีที่ผ่านมา จนปัจจุบันไม่มีป่าไผ่เหลืออยู่อีกแล้ว

นายม่วง ใจทน อายุ 47 ปี และนายประทีป ประทุมศิริ ไคร่วมกันเล่า ประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 เพิ่มเติมว่า

เหตุที่ได้ชื่อว่าบ้านไร่น้ำไหลลงเพราะเมื่อก่อนนี้มีป่าไผ่มากมายในบริเวณที่หมู่บ้านปัจจุบัน วิว คว้าย หรือคนเมื่อเข้าไปแล้วจะหลงต้นไม้จนหาทางออกไม่ได้จึงเรียกบริเวณนี้ว่า " ไผ่หลง " เรื่อยมาไม่เคยเปลี่ยนชื่อเลย หมู่บ้านนี้มีอายุประมาณ 70 ปี คนในหมู่บ้านรุ่นแรกคืออพยพเข้ามาเป็นคนบางทรายเข้ามาหากินทำไร่ ทำนา เดิมทีเคยมีบ้านอยู่ประมาณ 3 - 4 หลังคาเรือน ชื่อหมู่บ้านนี้เป็นทางการชื่อว่า " บ้านไผ่หลงราษฎร์เจริญ " แต่ชาวตลาดบ้านใหม่เรียกว่า " บ้านไร่น้ำ " "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อพื้นที่ที่มีปรากฏมาก

วังยาง , บ้าน

บ้านวังยางตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ - ทิศเหนือจดบ้านปากฝิ่งตะวันออก (หมู่ที่ 2) ทิศใต้จดบ้านย่านอำไพ อำเภอบางกระทุ่ม ทิศตะวันตกจดบ้านหนองปากอ่า อำเภอบางกระทุ่มและบ้านปากฝิ่งตะวันตก (หมู่ที่ 11) ทิศตะวันออกจดบ้านหนองหญ้า ลักษณะภูมิประเทศของบ้านวังยางส่วนใหญ่เป็นที่ราบ สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านฝั่งตะวันออกสูงกว่าฝั่งตะวันตก ประชาชนอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่านและคลองวังยาง (ตามปกติไม่มีน้ำจะมีน้ำตอนแม่น้ำน่านเอ่อล้นขึ้นมา)

บ้านวังยางมีจำนวนบ้าน 116 หลังคาเรือน มีประชากร 581 คน แยกเป็นชาย 282 คน เป็นหญิง 299 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา พื้นที่ทำนามีประมาณ 1,402 ไร่ อาชีพรองลงไปได้แก่การทำไร่ข้าวโพด ไร่ถั่วเขียว มีพื้นที่ทำไร่ -

ข่าวโศกประมาณ 206 ไร่ มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านชื่อโรงเรียนบ้านวังยาง ไม่มีวัดในหมู่บ้านต้องไปทำบุญที่วัดไพโรสุวรรณ บ้านขอนแก่น อำเภอบางกระทุ่ม
นายสังข์ เลือเปรม อายุ 50 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายผอง สุกวังยาง อายุ 82 ปี ราษฎรในหมู่บ้านวังยาง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

แต่เดิมหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า " ยางแขวนช่อง " ชื่อนี้อาจเรียกตามชื่อวัดเก่าแก่ซึ่งปัจจุบันเหลือแต่ฐานโบสถ์อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน แล้วต่อมาผู้คนอาจอพยพหนีภัยสงครามวัดนี้จึงร้างไป ต่อมาเมื่อมีคนรุ่นใหม่เข้ามาทำกินเห็นสภาพของหมู่บ้านมีต้นยางมากจึงเรียกว่า " บ้านวังยาง " ในช่วง 60 ปีก่อนหน้านี้ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านซึ่งอยู่ตรงกันข้ามของหมู่บ้านในปัจจุบันมีต้นยางขนาดคนโอบ 2 - 3 คนไม่รอบ มีความสูงมากสามารถมองเห็นแต่ไกล คือตั้งแต่บ้านปากคอนลงมา แต่ต้นยางเหล่านั้นได้ถูกโค่นและทำลายโดยพวกพ่อค้าไม้และล่องแม่น้ำน่านไปขายทางใต้

นายชินทอง โตะทับทิม อายุ 66 ปี อดีตเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านวังยางและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมหมู่บ้านแห่งนี้มีสภาพเป็นป่าอุดมด้วยต้นยางที่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นในบริเวณท้ายหมู่บ้านและทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านบริเวณคุ้งน้ำคานตะวันออกเป็นที่กล่าวถึงกันทั่วไปว่า สามารถมองเห็นต้นยางที่ขึ้นกันอย่างหนาแน่นได้ในระยะไกล ๆ ประมาณ 20 ปีก่อนหน้านี้ต้นยางได้ถูกโค่นลงไปเป็นจำนวนมากเนื่องจากเกิดการขยายตัวของประชากรและแหล่งที่ทำมาหากิน เมื่อก่อตั้งเป็นหมู่บ้านแล้วจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านวังยาง "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อพันธุ์ไม้ที่มีปรากฏมาก

หนองหญ้า , บ้าน

บ้านหนองหญ้าตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน่านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางทราย ทิศใต้จดอำเภอบางกระทุ่ม ทิศตะวันตกจดบ้านบางขวัญมา ทิศตะวันออกจดบ้านท่าศาล อำเภอบางกระทุ่ม ลักษณะภูมิประเทศของบ้านหนองหญ้าส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน ลำคลองแม่เทียบ บึงแฝค และหนองหญ้า

บ้านหนองหญ้ามีจำนวนบ้าน 64 หลังคาเรือน มีประชากร 328 คน แยกเป็นชาย 158 คน เป็นหญิง 170 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา อาชีพรองส่งไปได้แก่การทำไร่เช่นไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด เป็นต้น มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านหนองหญ้า ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน

นายชลอ คำสุวรรณ อายุ 37 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายชุมพร รัตนะ อายุ 67 ปี ราษฎรในหมู่บ้านหนองหญ้า เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 40 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมที่มีบึงขนาดใหญ่และมีหญ้าขึ้นรกอยู่เต็มบึงรวมทั้งบริเวณรอบ ๆ บริเวณนี้มีสภาพเป็นป่าดงมีสัตว์ป่าชุกชุม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงได้เดินทางมาล่าสัตว์เป็นประจำ ประชาชนที่อาศัยอยู่ที่แห่งนี้แต่ดั้งเดิมมีอยู่บ้าง ต่อมาได้มีชาวบ้านจากแถบอื่นโดยเฉพาะจากบ้านบางขวัญมาอพยพมาอาศัยอยู่ สาเหตุที่ย้ายมานั้นเพราะที่บ้านบางขวัญมา - ประชาชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาการจับจองที่ทำมาหากิน ชาวบ้านที่มคออยู่ใหม่จึงเรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ของตนว่า " บ้านหนองหญ้า " สาเหตุเพราะมีหญ้าขึ้นที่หนองมาก และต่อมาบริเวณหนองหญ้าที่เคยกว้างขวางนั้นได้ต้นเขินไปบ้าง แต่ยังมีบางแห่งยังสามารถสังเกตเห็นว่าเป็นหนองได้

นายคำ ทองจันทร์ อายุ 73 ปี ราษฎรในบ้านหนองหญ้า เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 39 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 มีข้อความคล้าย ๆ กันว่า

เดิมทีบริเวณนี้เป็นป่ามีสัตว์อาศัยอยู่ชุกชุม ณ ที่แห่งนี้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ - ปรางค์อยู่ มีหญ้าขึ้นรกในบริเวณหนอง ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงได้เข้ามาล่าสัตว์อยู่เสมอ ๆ ภายหลังได้มีชาวบ้านจากบ้านบางขวัญมาอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นชุมชนหนาแน่น ตามลักษณะของภูมิประเทศเช่นนี้ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านของตนเองว่า " บ้านหนองหญ้า "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ

วัดพริก , ตำบล

ตำบลวัดพริกตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 12 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลวัดพริกมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลท่าโพธิ์

ทิศใต้ จดตำบลวังน้ำคู้

ทิศตะวันตก จดตำบลบึงพระ

ทิศตะวันออก จดตำบลวังอีตก อำเภอบางระกำ

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลวัดพริกเป็นที่ราบที่ใช้ในการเกษตร มีหมู่บ้านตั้งอยู่ทั้งสองฟากแม่น้ำน่าน พื้นที่ในตำบลเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำนาประมาณ 80 - เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ที่เหลือเป็นพื้นที่ทำสวน ทำไร่และอื่น ๆ แหล่งน้ำที่สำคัญของตำบลได้แก่แม่น้ำน่าน หนองแมร่อง หนองปราสาท หนองแสง หนองปลาชอน คลองขวาง คลองหนองคำ คลองวังเทโพ คลองบางนา คลองลำไคยวตะเซ ลำคลองหลอด ลำหนอง-กัก ลำบางนา บึงโฉง บึงบัว เป็นต้น

3. การคมนาคม ตำบลวัดพริกมีถนนที่จะใช้ติดต่อกับตัวอำเภอเมืองพิษณุโลก ทั้งสองฝั่งแม่น้ำแต่เป็นถนนลูกรัง หมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านใช้ถนนสายพิษณุโลก ถึงบางกระท่อม ส่วนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านจะใช้ถนนที่ชาวบ้านเรียกกันว่า " สายกำแพงดิน " ถนนทั้งสองสายจะใช้สะดวกเฉพาะในช่วงที่หมกฤดูฝน ส่วนการคมนาคมทางน้ำมีไซบางแต่น้อย

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลวัดพริกแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านใหม่ (ตะวันออก)
- หมู่ที่ 2 บ้านท่าโรง (ตะวันออก)
- หมู่ที่ 3 บ้านยางโพน (ตะวันออก)
- หมู่ที่ 4 บ้านวัดพริก (ตะวันออก)
- หมู่ที่ 5 บ้านวัดหลม (ตะวันออก)
- หมู่ที่ 6 บ้านวัดหลม (ตะวันตก)
- หมู่ที่ 7 บ้านวัดพริก (ตะวันตก)
- หมู่ที่ 8 บ้านยางโพน (ตะวันตก)
- หมู่ที่ 9 บ้านท่าโรง (ตะวันตก)
- หมู่ที่ 10 บ้านท่าโรง (ตะวันตก)
- หมู่ที่ 11 บ้านใหม่ (ตะวันตก)

5. ประชากร ตำบลวัดพริกมีจำนวนบ้าน 1,098 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,614 คน แยกเป็นชาย 3,627 คน เป็นหญิง 2,987 คน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางเหนือของตำบลซึ่งอยู่ติดกับตำบลท่าโพธิ์ อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ได้แก่การทำนา ทำไร่ ทำสวน และอาชีพอื่นทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลวัดพริกมีโรงเรียนทั้งสิ้น 8 โรงได้แก่ -
โรงเรียนวัดท่าโรงตะวันออก โรงเรียนวัดท่าโรงตะวันตก โรงเรียนวัดอินทรีย์ โรงเรียน
วัดบ้านใหม่ โรงเรียนวัดใหม่ราษฎร์ศรัทธาธรรม โรงเรียนวัดหนองไผ่ล้อม โรงเรียนวัด-
หล่ม และโรงเรียนวัดเสาทิน ส่วนการนับถือศาสนานั้นประชากรส่วนใหญ่ในตำบลนี้นับถือ
พุทธศาสนามีวัดทั้งสิ้น 6 วัดคือ วัดบ้านใหม่ วัดท่าโรงตะวันออก วัดท่าโรงตะวันตก วัด-
เสาทิน วัดอินทรีย์ และวัดหล่ม

7. การสาธารณสุข ตำบลวัดพริกมีสถานอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่
บ้านใหม่ตะวันออก สำหรับนำที่โซ่ปโรคและบริโรคนั้นส่วนมากอาศัยน้ำในแม่น้ำน่าน นอก
จากนั้นอาจชุกคอบาตาคาลนำน้ำมาใชบาง

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลวัดพริกจำนวน 11 หมู่บ้าน แต่
รวมเป็นชื่อบ้านได้ 5 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

ท่าโรง , บ้าน

บ้านท่าโรงในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านท่าโรงตะวันออก (หมู่
ที่ 2) บ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 9) บ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 10) รายละเอียด
เกี่ยวกับหมู่บ้านท่าโรงทั้ง 3 หมู่นี้แยกได้ดังนี้

บ้านท่าโรงตะวันออก (หมู่ที่ 2) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มี-
อาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านยางโพนตะวันออก ทิศใต้จดบ้านใหม่ตะวันออก ทิศ-
ตะวันตกจดบ้านท่าโรงตะวันตกทั้ง หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 ทิศตะวันออกจดตำบลบึงพระ ลักษณะ
ภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่านและสระน้ำใน
หมู่บ้าน บ้านท่าโรงตะวันออกมีจำนวนบ้าน 73 หลังคาเรือน มีประชากร 338 คน แยก
เป็นชาย 159 คน เป็นหญิง 179 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่อาศัยพำนา ทำไร
ทำสวน รับจ้าง ค้าขาย มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านคือโรงเรียนวัดท่าโรงตะวันออก มีวัด
ประจำหมู่บ้านคือวัดท่าโรงตะวันออก นายอินทร์ นุชบ้านป่า อายุ 55 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 9) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านยางโพนตะวันตก บ้านวัดหลมตะวันตก ทิศใต้จดบ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 10) ทิศตะวันตกจดตำบลวังอีตก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านท่าโรงตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ อาศัยแหล่งน้ำคือแม่น้ำน่าน คลองลำไคยวตะเซ และหนองปลาชอนเป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ บ้านท่าโรงตะวันตกมีจำนวนบ้าน 72 หลังคาเรือน มีประชากร 285 คน แยกเป็นชาย 134 คน เป็นหญิง 151 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวน มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านคือโรงเรียนวัดท่าโรงตะวันตก มีวัดในหมู่บ้านคือวัดท่าโรงตะวันตก นายจาว ทองรอด อายุ 51 ปี เป็นผู้ใหญ่มหาบ้าน

บ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 10) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 9) ทิศใต้จดบ้านใหม่ตะวันตก ทิศตะวันตกจดตำบลวังอีตก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านท่าโรงตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำคือแม่น้ำน่าน คลองชลประทานบางนา และหนองแสง บ้านท่าโรงตะวันตกมีจำนวนบ้าน 81 หลังคาเรือน มีประชากร 436 คน แยกเป็นชาย 222 คน เป็นหญิง 214 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ไร่ร้าง ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน จะไปใช้รวมกันกับบ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 9) นายสนาม วิไลเลิศ อายุ 47 ปี เป็นผู้ใหญ่มหาบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

พระอาจารย์โย สุมโน อายุ 62 ปี เจ้าอาวาสวัดท่าโรงตะวันออก ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า เดิมทีชื่อหมู่บ้านเรียกกันว่า " ทาลง " ที่เรียกว่าทาลงก็เพราะบริเวณหน้าวัดท่าโรง (ตะวันออก) ในปัจจุบันนี้แต่ก่อนนั้นเป็นบริเวณที่ผู้คนใช้เส้นทางข้ามแม่น้ำน่านไปยังฝั่งตะวันตก และผู้คนทางฝั่งตะวันตกก็จะข้ามมาทางฝั่งตะวันออก ที่บริเวณนี้แต่ก่อนยัง

มีสภาพเป็นป่าซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิดโดยเฉพาะช้างป่า เวลาสัตว์ป่าจะข้ามแม่น้ำก็จะข้ามบริเวณนี้เช่นกัน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า " ทาลง " ต่อมาก็เพี้ยนมาเป็น " ท่าโรง "

นายเพิก บุญโต อายุ 74 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 40 ปี และนายคำ วิไลเลิศ อายุ 85 ปี อาศัยอยู่ในบ้านท่าโรงมาตลอด ไครวมกันให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ที่บ้านท่าโรงนี้มีคนอยู่อาศัยมานานแล้วมีอายุหมู่บ้านมากกว่า 100 ปี ประชากรมีอาชีพทำนา แต่เดิมมีน้ำท่วมหมู่บ้านบ่อย บ้านท่าโรงเมื่อก่อนมีป่ามาก มีช้างมาก ช้างไคลงมากินน้ำในแม่น้ำจากฝั่งตะวันตกข้ามฝั่งมาทางตะวันออก ท่าที่ช้างลงนั้นจนเป็นท่าของช้าง ชาวบ้านจึงเรียกท่าที่ช้างลงว่า " ท่าช้างลง " ต่อมาชาวบ้านเรียกสั้นลงจึงเรียกว่า " ท่าโรง " จนกระทั่งปัจจุบันนี้ และวิทยากรยังเล่าว่า มีวัดร้างอยู่วัดหนึ่งอยู่ติดกับเขตบ้านใหม่ชื่อว่าวัด " หลวงพระบาง " ปัจจุบันยังเหลือแต่เนินก้อนอิฐอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของบ้านท่าโรงปรากฏในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา¹ ว่าเมื่อครั้งอะแซหุุ่นกี้ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2318 และพระเจ้าตากสินได้ยกกองทัพขึ้นมาช่วยเหลือเจ้าพระยาจักรีรบพม่านั้นบริเวณบ้านท่าโรงได้เป็นที่ตั้งทัพ เป็นค่ายหลวงและเป็นสนามรบ ดังมีข้อความต่อไปนี้

ครั้น ๗ วันเสาร์ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 3 กองทัพหลวงเสด็จถึงค่ายปากน้ำพิงฟ้า ตะวันออก เสด็จขึ้นประทับ ๗ พลับพลาในค่าย จึงดำรัสให้...กองเจ้าพระยาอินทรอภัยยกขึ้นไปตั้งค่าย ๗ บ้านท่าโรงฟากตะวันตก

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า 664 - 669

ครั้น ณ วันพุธ แรม 3 ค่ำ เดือน 3 จึงคำรัสปรึกษาด้วยท้าวพระยานายทัพ นายกองทั้งปวงว่า ทัพหลวงจะตั้งมั่นอยู่ที่นี้ (ค่ายใกล้วัดจันทร์) เห็นราชการจะแน่นซำ จะถอยลงไปตั้งอยู่ ณ ค่ายท่าโรง แล้วจะเกณฑ์กองทัพยกไปทางฟากตะวันตกให้เข้าตั้งค่าย ประชิดโอบหลังค่ายพม่าเอาไว้ และท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นพร้อมด้วยพระ- ราชคำรัส ครั้นค่ำเพลาสีห่มจึงเสด็จถอยทัพหลวงมาตั้งอยู่ ณ ค่ายท่าโรง

ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน 3 แรม 13 ค่ำ จึงคำรัสให้ข้าหลวงไปหาเจ้าพระยา จักรี ณ เมืองพระพิษณุโลกลงมาเฝ้า ณ ค่ายบ้านท่าโรง เจ้าพระยาจักรีป่วยลงมาไม่ได้ ให้ เจ้าพระยาสุรสีห์ลงมาเฝ้า จึงคำรัสปรึกษาโดยพระราชคำรัสจะใคร่ผ่อนทัพลงไปตั้ง ณ เมือง นครสวรรค์ป้องกันเสียบ้างไว้ และราชการในเมืองพระพิษณุโลกนั้นให้เจ้าพระยาจักรี เจ้า- พระยาสุรสีห์จึงรับรองป้องกันรักษา และเจ้าพระยาสุรสีห์กราบถวายบังคมลากลับไปเมือง ... พอเจ้าพระยาจักรีป่วยหายแล้วก็ลงมาเฝ้า ณ ค่ายหลวงท่าโรง ครั้นได้ทรงฟังเสียงปืน ใหญ่ณอย ณ ปากน้ำพิจนาศั้น จึงเสด็จขึ้นเจ้าพระยาจักรีให้จัดแจงพลทหารรักษาค่ายท่าโรง เจ้าพระยาจักรี เกณฑ์กองพระยาเทพอรชุนและพระพิชิตณรงค์ให้อยู่รักษา

จากข้อความที่ปรากฏในพงศาวดารก็แสดงให้เห็นว่าที่บ้านท่าโรงนี้เป็นที่ตั้งค่าย ของฝ่ายกองทัพไทยที่สำคัญค่ายหนึ่ง เพราะเป็นถึงที่ตั้งค่ายหลวงกรุงธนบุรี

ชื่อของหมู่บ้านท่าโรงตั้งชื่อตามบริเวณพื้นที่ที่ได้ใช้ประโยชน์มาแต่อดีต

บางโหนด , บ้าน

บ้านบางโหนดในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านบางโหนดตะวันออก (หมู่ ที่ 3) และบ้านบางโหนดตะวันตก (หมู่ที่ 8) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านบางโหนดทั้งสอง หมู่แยกพิจารณาได้ดังนี้

บ้านบางโหนดตะวันออก (หมู่ที่ 3) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มี อาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านวัดพริกตะวันออก ทิศใต้จดบ้านท่าโรงตะวันออก ทิศ-

ตะวันตกรวมบ้านยางโพนตะวันตก ทิศตะวันออกจรดเขตตำบลบึงพระ ลักษณะของภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มประกอบด้วยบึงต่าง ๆ เช่นบึงโคง บึงบัว บึงขวาง เป็นต้น บ้านยางโพนตะวันออกมีจำนวนบ้าน 145 หลังคาเรือน มีประชากร 660 คน แยกเป็นชาย 320 คน เป็นหญิง 340 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ไร่ร้าง ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายไล ป่อมทอง อายุ 53 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

บ้านยางโพนตะวันตก (หมู่ที่ 8) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจรดบ้านวัดพริกตะวันตก ทิศใต้จรดบ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 9) ทิศตะวันตกจรดบ้านวัดพริกตะวันตกและบ้านท่าโรงตะวันตก ทิศตะวันออกจรดบ้านยางโพนตะวันออก แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญคือแม่น้ำน่าน ลำไค่เขือกกระเถาหนึ่ง หนองปลาชอน - หนองกลางพง บ้านยางโพนตะวันตกมีจำนวนบ้าน 110 หลังคาเรือน มีประชากร 458 คน แยกเป็นชาย 215 คน เป็นหญิง 243 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา ทำสวนผัก หาปลาน้ำจืดและรับจ้างทั่วไป มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดเสาหิน มีวัดชื่อวัดเสาหิน นายชวน สนิศิริ อายุ 48 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายไล ป่อมทอง อายุ 53 ปี ผู้ใหญบ้านบ้านยางโพนตะวันออกอาศัยอยู่ในบ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีที่บริเวณหมู่บ้านแถบนี้มีลักษณะเป็นป่า และในท่ามกลางป่านี้มีต้นยางใหญ่อยู่ต้นหนึ่งซึ่งมีขนาดใหญ่มาก วิทยาการยังไม่มีโอกาสเห็นเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก ต้นยางสูงขนาดรวม 20 วา ซึ่งทำให้เป็นลักษณะเด่นของหมู่บ้านคือมีต้นยางใหญ่ จึงให้ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านยางโพน ต้นยางต้นนี้เล่าว่าถ้าอยู่ที่ตัวเมืองพิษณุโลกก็ยังไม่มองเห็น ส่วนคำว่า " โพน " หมายถึง " เคียว " คำว่าโพนนี้มักใช้กับของที่มีขนาดใหญ่และเพียงหนึ่งเดียว ดังนั้นชื่อหมู่บ้านนี้ก็ได้มาจากลักษณะเด่นของหมู่บ้านที่มีต้นยางใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง

นายละออง บัวสิงห์โต อายุ 62 ปี ราษฎรในหมู่บ้านยางโพนตะวันตก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2523 เพิ่มเติมว่า ได้ยินเขาเล่าสืบกันมาว่า เดิมมีต้นยางใหญ่อยู่ต้นหนึ่งเรียกว่ายางโพน ต้นขนาดใหญ่ชนิดที่สามคนโอบ ปัจจุบันนี้ไม่เหลือซากไว้ให้เห็น ชาวบ้านจึงเรียกชื่อบ้านตามชื่อต้นไม้ว่า " ยางโพน " นอกจากนี้ยังมีวัดโบราณมีเสาคหินโผล่ขึ้นมา ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดว่า วัดเสาคหิน ปัจจุบันเสาคหินที่ว่านี้ยังมีปรากฏอยู่

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อต้นไม้ที่ปรากฏเด่นในหมู่บ้าน

วัดพริก , บ้าน

บ้านวัดพริกในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านวัดพริกตะวันออก (หมู่ที่ 4) และบ้านวัดพริกตะวันตก (หมู่ที่ 7) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านทั้งสองแยกได้ดังนี้

บ้านวัดพริกตะวันออก (หมู่ที่ 4) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวัดหลม ทิศใต้จดบ้านยางโพนตะวันออก ทิศตะวันตกจดบ้านวัดพริกตะวันตก ทิศตะวันออกจดเขตตำบลวังพระ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บ้านวัดพริกตะวันออกมีจำนวนบ้าน 75 หลังคาเรือน มีประชากร 340 คน แยกเป็นชาย 187 คน เป็นหญิง 153 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดอินทรี มีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดอินทรี นายลอย ตักควรเฮง อายุ 53 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านวัดพริกตะวันตก (หมู่ที่ 7) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวัดหลมตะวันตก ทิศใต้จดบ้านยางโพนตะวันตก ทิศตะวันตกจดตำบลวังอีทก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านวัดพริกตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน หนองหลอด คลองแระ คลองลำไค บ้านวัดพริกตะวันตกมีจำนวนบ้าน 75 หลังคาเรือน มีประชากร 447 คน แยกเป็นชาย 222 คน เป็นหญิง 225 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวน รับจ้าง

ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายกลม พุ่มเล็ก อายุ 59 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายจันทร์ ภูทิม อายุ 49 ปี ราษฎรในขานวัดพริกตะวันออก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีบริเวณนี้เคยมีวัดอยู่วัดหนึ่งแต่ไม่ทราบว่าชื่อวัดอะไร ปัจจุบันวัดนี้ได้ร้างไปแล้ว พอจะเหลือซากของวัดให้เห็นอยู่บ้างและได้มีชาวบ้านได้เข้าไปถากถางทำกินเป็นบางส่วน จากปากคำของวิทยากรเล่าว่า ที่วัดร้างแห่งนี้ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่งได้เข้ามาปักกรศอยู่ เมื่อชาวบ้านได้มาหาพระภิกษุรูปนี้และได้สังเกตเห็นว่าบริเวณวัดแห่งนี้เต็มไปด้วยต้นพริกซึ่งจะเกิดขึ้นเองหรือว่ามีคนปลูกก็ไม่ทราบได้ ชาวบ้านแถบนั้นจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นว่า " วัดพริก "

นายชั้น เล็กจิ๋ว อายุ 74 ปี ราษฎรบ้านวัดพริกตะวันตกอาศัยอยู่ในบ้านนี้มาตลอด ได้ให้ข้อมูลประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2523 ว่า " ได้ยินเขาเล่าต่อกันมาว่าชื่อวัดพริก ไม่ได้มีหลักฐานที่จะยืนยันถึงสาเหตุที่เรียกชื่อเลย "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อตามพันธุ์ไม้ที่ปรากฏอยู่มาก

เรื่องราวที่เกี่ยวกับวัดพริกนี้ปรากฏข้อความในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า เมื่อครั้งที่พม่ายกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2318 นั้น พม่าได้ยกกองทัพลงไปตีทัพไทยที่ยกขึ้นมาช่วยได้เกิดการสู้รบกันที่บ้านวัดพริกด้วย ดังรายละเอียดคือ 1

ครั้น ๗ วันพฤหัสบดี เดือน 4 ขึ้น 11 ค่ำ กลางคืนเพลายามเศษ อแซหวุ่นกี้ ไทกละโบยกทัพมาข้ามแม่น้ำมาพักตะวันออก เขาปลนคายกรมแสงในคนสองร้อยสิบสี่คน ตั้งค่าย ณ วัดพริกห้าค่ายได้รบกันเป็นสามารรถ พม่าแตกเอาค่ายได้ แยกทั้งห้าค่ายนายทัพนาย

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ด. หน้า 669 - 670

กองและไพร่พลหนึ่งกระจัดพลัดพราย จึงพระยาเทพอรชุน พระพิชิตณรงค์ซึ่งรักษาค่ายท่าโรง บอกลงคนซึ่งแตกลงมาแต่ค่ายวัดพริกทั้งนายไพร่หลายคนลงมาถวาย

ครั้น ณ วันศุกร์ เดือน 4 ขึ้น 12 ค่ำ จึงพระยานครสวรรค์บอกลงมากราบทูลว่า ท้าวพม่าตั้งค่ายโอบลงมาถึงริมแม่น้ำแล้วยกข้ามไปที่ค่ายวัดพริกฟากตะวันออกแตก เห็นพม่าจะวกหลังจะขอพระราชทานลาดทัพข้ามมาตั้งค่ายรับอยู่ฟากตะวันออก จึงคำรัสให้ กองมอญพระยากลางเมืองและกองพระโหราธิบดี และกองพระยาเทพอรชุน กองพระพิชิตณรงค์ ซึ่งตั้งอยู่ค่ายท่าโรง เข้ากองพระยายมราช ให้พระยายมราชเป็นแม่ทัพยกขึ้นไปตีทัพพม่าซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ ณ ค่ายวัดพริกฟากตะวันออกนั้น และให้กองหลวงรักษามนเฑียร ไปอยู่รักษาค่ายประชิดแทนพระยากลางเมือง ณ ปากน้ำฟิงฟากตะวันตก ฝ่ายพระยายมราช ยกกองทัพไปตั้งค่ายประชิดค่ายพม่าที่วัดพริก พม่ายกกองแตกค่ายพระยายมราชหักเอาค่ายได้ ในทันใดนั้นพระยายมราชขับพลทหารเข้าตีพม่าแตกชิงเอาค่ายคืนได้ พม่าถอยไปเข้าค่ายวัดพริกตั้งรบกันอยู่

วัดหลม , บ้าน

บ้านวัดหลมในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านวัดหลมตะวันออก (หมู่ที่ 5) และบ้านวัดหลมตะวันตก (หมู่ที่ 6) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านทั้งสองแยกได้ดังนี้

บ้านวัดหลมตะวันออก (หมู่ที่ 5) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวังส้มซ่า ตำบลท่าโพธิ์ ทิศใต้จดบ้านวัดพริกตะวันออก ทิศตะวันตกจดบ้านวัดหลมตะวันตก ทิศตะวันออกจดตำบลบึงพระ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยน้ำจากแม่น้ำน่านเป็นสำคัญ บ้านวัดหลมตะวันออกมีจำนวนบ้าน 121 หลังคาเรือน มีประชากร 384 คน แยกเป็นชาย 180 คน เป็นหญิง 204 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดหลม มีวัดชื่อวัดหลม นายสุรชัย ไทยกล้า อายุ 48 ปี เป็นกำนัน

บ้านวัดหล่มตะวันตก (หมู่ที่ 6) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านแขก ตำบลท่าโพธิ์ ทิศใต้จดบ้านวัดพริกตะวันตก ทิศตะวันตกจดตำบลวังอีตึก อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านวัดหล่มตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบอาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำน่าน คลองชลประทาน และคลองลำไค้เอื้องหนึ่ง บ้านวัดหล่มตะวันตกมีจำนวนบ้าน 84 หลังคาเรือน มีประชากร 424 คน แยกเป็นชาย 204 คน เป็นหญิง 220 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา ทำสวนผักต่าง ๆ ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายเยื่อน คุ่มญาติ อายุ 48 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

พระครูพยุ่ง ปภัสสร อายุ 55 ปี เจ้าอาวาสวัดหล่มอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ร่วมกับนายสำเภา พุ่มเล็ก อายุ 67 ปี ราษฎรในบ้านวัดหล่มตะวันตกอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้ให้ข้อมูลประวัติหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

ได้ยื่นชื่อเรียกหมู่บ้านนี้มาตั้งแต่สมัยปู่ ย่าแล้ว แต่ไม่ได้มีการเล่าประวัติของหมู่บ้านไว้เลย

ชื่อของหมู่บ้านเป็นชื่อเดิมที่เรียกกันของชาวบ้าน

ใหม่ , บ้าน

บ้านใหม่ในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านใหม่ตะวันออก (หมู่ที่ 1) และบ้านใหม่ตะวันตก (หมู่ที่ 11) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านทั้งสองแยกได้ดังนี้

บ้านใหม่ตะวันออก (หมู่ที่ 1) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าโรงตะวันออก ทิศใต้จดบ้านบางทราย ตำบลวังน้ำคู้ ทิศตะวันตกจดบ้านใหม่ตะวันตก ทิศตะวันออกจดเขตอำเภอบางกระทุ่ม ลักษณะของภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือแม่น้ำน่าน คลองไฉจืด คลองขวาง

คลองหองกอน เป็นต้น บ้านใหม่ตะวันออกมีจำนวนบ้าน 438 หลังคาเรือน มีประชากร - 2,190 คน แยกเป็นชาย 1,124 คน เป็นหญิง 1,066 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดบ้านใหม่ มีวัดชื่อวัด - บ้านใหม่ นายฟ่อง เอมอุไร อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

บ้านใหม่ตะวันตก (หมู่ที่ 11) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มี - อาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจรดบ้านท่าโรงตะวันตก (หมู่ที่ 10) ทิศใต้จรดบ้านบางทราย ทิศตะวันตกจรดเขตอำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจรดบ้านใหม่ตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศ ของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำคือแม่น้ำน่าน คลองบางนา หนองปลาชอน คลอง ชลประทาน บ้านใหม่ตะวันตกมีจำนวนบ้าน 69 หลังคาเรือน มีประชากร 315 คน แยก เป็นชาย 145 คน เป็นหญิง 170 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ ไร่จ้าง ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายปิ่น บัวยิ้ม อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายสุรชัย ไทยกล้า อายุ 48 ปี กำนันตำบลวัดพริก ได้เล่าประวัติของ หมู่บ้านเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีเนื้อที่บริเวณนี้เป็นป่ายังไม่มีการมาอาศัย แต่มีประชาชนอาศัย อยู่ทางเหนือของบ้านใหม่ ต่อมาประชาชนได้อพยพมาจากทางทิศใต้มาจากตำบลวังน้ำคู้ เข้ามายู้อาศัยเพราะมีทำเลที่เหมาะสม ทางเหนือของวัดใหม่มีวัดเก่าแก่อยู่วัดหนึ่งมีชื่อ ว่า " วัดหลวงตาบาง " * และเล่าว่าสมัยหนึ่งชาวบ้านได้ปลูกล้วยเพื่อเอาพริกมาเผา เป็นถ่านและนำไปทำคินปิ่นเพื่อใช้ในเวลาสงคราม

นายฟุ้ง ใจแน่น อายุ 80 ปี ราษฎรในบ้านใหม่ตะวันออก ได้เล่าประวัติของ หมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

* นายคำ วิไลเลิศ ให้ข้อมูลว่าชื่อวัด " หลวงพระบาง " ไปรคดูหน้า 84

บริเวณแถบบ้านใหม่ตอนเหนือมีวัดเก่าแก่วัดหนึ่งมีชื่อว่า " วัดหลวงตาบาง " ปัจจุบันเหลือแต่เนินอิฐเพียงเล็กน้อย

นายฟอง เอมอุไร อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านใหม่ตะวันออก ไหขอมูลเพิ่มเติมว่า ที่บ้านใหม่นี้แต่เดิมมีประชาชนตั้งถิ่นฐานอยู่บ้าง ต่อมาเมื่อมีคนจากที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มเติม หมู่บ้านนี้มีอายุมากกว่า 100 ปี ทางด้านตะวันออกของหมู่บ้านมีวัดเก่าอยู่วัดหนึ่งมีชื่อว่า " วัดลับแล " ปัจจุบันยังเหลือแต่จอมปลวก

นายปิ่น บัวยิ้ม อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านใหม่ตะวันตก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านโดยเฉพาะบ้านใหม่ตะวันตก เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมทีเนื้อที่บริเวณนี้ยังเป็นป่า มีประชาชนอาศัยอยู่บ้างเล็กน้อย ต่อมาได้มีคนจากหมู่บ้านอื่นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีความอุดมสมบูรณ์ จนทำให้หมู่บ้านได้ชื่อเป็นบ้านใหม่ 2 เพราะอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับบ้านใหม่เดิม (บ้านใหม่ 1) ที่บ้านใหม่นี้มีวัดเก่าแก่อยู่วัดหนึ่งปัจจุบันหักพังไปหมดแล้ว วัดนี้อยู่ทางตอนเหนือของหมู่บ้าน (สอบถามจากนายคำ วิไลเลิศ บอกว่าชื่อวัดหลวงพระบาง)

ชื่อของหมู่บ้านจึงเป็นชื่อเรียกถิ่นใหม่ที่ประชาชนไปอาศัยอยู่

ท่าโพธิ์ , ตำบล

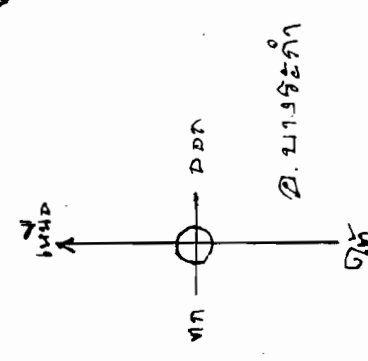
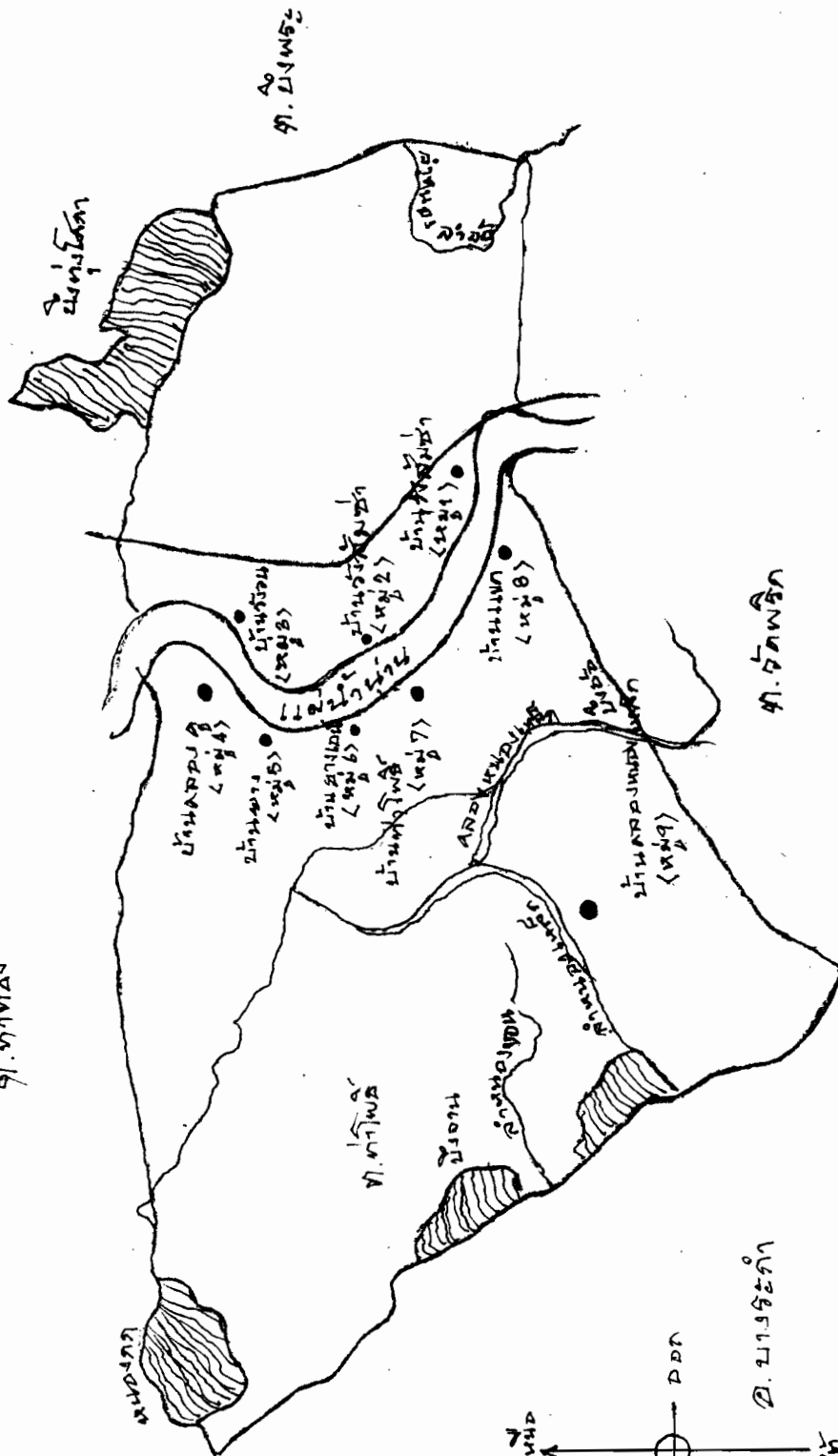
ตำบลท่าโพธิ์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 8 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลท่าโพธิ์มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลท่าทอง
ทิศใต้	จดตำบลวัดพริก
ทิศตะวันตก	จดอำเภอยางระกำ
ทิศตะวันออก	จดตำบลบึงพระ

แผนที่ ต.ท่าโพธิ์

ต.ท่าโพธิ์

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลท่าโพธิ์เป็นที่ลุ่ม เนื้อที่ของตำบลบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำน่านเป็นที่ราบกว้าง มีหนองกกอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีบึงจวนอยู่ทางทิศตะวันตกและมีลำคลองหนองเหล็กเป็นลำคลองธรรมชาติช่วยในการเกษตร ส่วนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำน่านมีบึงใหญ่ที่มีชื่อเรียกว่าบึงทุ่งโพธิ์กาซึ่งเป็นบริเวณที่ติดต่อกับตำบลบึงพระ พื้นที่ของตำบลที่ใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรมมีประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของตำบลได้แก่แม่น้ำน่าน คลองหนองเหล็ก หนองกก หนองขาว หนองผักตบ หนองหลวง หนองอ้อ ลำหนองซอน ลำต้นไทร ลำหนองลำอ้อ - ลำน้ำทราย บึงจวน บึงทุ่งโพธิ์กา เป็นต้น

3. การคมนาคม ตำบลท่าโพธิ์มีถนนลูกรังที่อยู่ในสภาพพอใช้ได้ไปถึงทุกหมู่บ้าน ส่วนถนนสายสำคัญที่ตัดต่อกับทางอำเภอเมืองมี 2 สายคือ สายตะวันออกของแม่น้ำน่านเรียกว่าถนนสายพิษณุโลก - บางกระทุ่ม และสายตะวันตกของแม่น้ำน่านเรียกว่าถนนสายเสือแพร - กำแพงหิน การคมนาคมโดยใช้ถนนทั้งสองสายดังกล่าวจะสะดวก - เฉพาะในฤดูแล้งและจะเป็นอุปสรรคอย่างมากในฤดูฝน ในปัจจุบันได้มีการตัดถนนไฮเวย์ผ่านท้องที่ตำบลท่าโพธิ์ทางทิศตะวันตก และเมื่อถนนสายนี้สร้างเสร็จก็จะทำให้การคมนาคมระหว่างตำบลท่าโพธิ์กับตัวจังหวัดพิษณุโลกสะดวกยิ่งขึ้น

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลท่าโพธิ์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านวังส้มซ่า
- หมู่ที่ 2 บ้านวังส้มซ่า
- หมู่ที่ 3 บ้านวังวน
- หมู่ที่ 4 บ้านคลองคู
- หมู่ที่ 5 บ้านยาง
- หมู่ที่ 6 บ้านยางเอน

หมู่ที่ 7 บ้านท่าโพธิ์

หมู่ที่ 8 บ้านแซก

หมู่ที่ 9 บ้านคลองหนองเหล็ก

5. ประชากร ตำบลท่าโพธิ์มีจำนวนบ้าน 1,579 หลังคาเรือน จำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,295 คน แยกเป็นชาย 3,124 คน เป็นหญิง 3,081 คน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน และจะอาศัยอยู่เบาบางในบริเวณที่ห่างจากแม่น้ำออกไปทั้งนี้เนื่องจากการคมนาคมไม่ค่อยสะดวก อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ได้แก่การทำนา ทำไร่ ทำสวนผัก เป็นต้น

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลท่าโพธิ์มีโรงเรียนทั้งสิ้น 4 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดยางเอน (ประชาชนเคราะห์) โรงเรียนวัดสะกัคน้ำมัน โรงเรียนวัดคู้งวารี โรงเรียนบ้านคลองหนองเหล็ก ส่วนการนับถือศาสนานั้นประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีวัดในตำบลนี้ 3 วัดคือวัดคู้งวารี วัดยางเอน วัดสะกัคน้ำมัน

7. การสาธารณสุข ตำบลท่าโพธิ์มีสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านวังวน ดังนั้นจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ส่วนเรื่องการรักษาโรคที่ประชาชนไข้นำในแม่น้ำน่านในการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ จะมีการชุกบอบอากาศน้ำนำมาใช้บ้างก็เป็นส่วนน้อย

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลท่าโพธิ์จำนวน 9 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อได้ 8 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

แซก , บ้าน

บ้านแซกตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าโพธิ์ ทิศใต้จดบ้านวัดหลมตะวันตก ทิศตะวันตกจดบ้านคลองหนองเหล็ก ทิศตะวันออกจดบ้านวังสมชา (หมู่ที่ 1) ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน หนองอ้อ และคลองชลประทาน

บ้านแขกมีจำนวนบ้าน 134 หลังคาเรือน มีประชากร 800 คน แยกเป็นชาย 408 คน เป็นหญิง 392 คน อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่คือการทำนา ทำไร่ ค้าขายรับจ้างและอื่น ๆ บ้านแขกมีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อ โรงเรียนวัดคู้งวารี (อัมพวันอุปถัมภ์) และมีวัดคู้งวารีเป็นวัดในหมู่บ้าน

นายเพอ ภูทิม อายุ 57 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายพั้ว สีสังข์ อายุ 85 ปี ราษฎรในบ้านแขกเคยอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 74 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ถาม : คุณตาพอจะทราบไหมครับว่า ทำไมที่นี่จึงได้ชื่อว่าบ้านแขก

วิทยากร : เขาเล่ามาจริงหรือไม่ฉันเองก็ไม่ไ้ใครคนที่นี่แต่มาอยู่ที่นี้นาน เขาบอกว่าแขกมันเข้าตะเกียบที่ต้นมะเดื่อใหญ่ (กลางบ้าน) เข้าตะเกียบอย่างไรฉันเองก็ไม่รู้

ถาม : แขกที่ไหน

วิทยากร : แขกที่ไหนก็ไม่รู้

ถาม : นานหรือเปล่าครับที่แขกอยู่ที่นี้

วิทยากร : ฉันเองก็ไม่รู้เป็นแต่ปู่ย่าตายายเล่ามา ฉันเองก็เกิดไม่ทัน

ถาม : เขาเล่าให้ฟัง

วิทยากร : ไ้เขาเล่าให้ฟัง

ถาม : ประมาณกี่สิบปีแล้วครับ

วิทยากร : ฉันเองก็ 85 ปี ก็ปรากฏว่าเป็นจริง เป็นแต่เขาเล่ามาอย่างนั้น

ถาม : เพียงเท่านี้หรือที่เรียกบ้านแขก เพราะว่ามีแขกอยู่มาก่อน

วิทยากร : ไ้เพียงเท่านี้ เดิมเป็นบ้านแขกเขา

ถาม : แยกมาอยู่ที่นี้เลยใช่ไหม หรืออยู่บริเวณไหน

วิทยากร : อยู่ที่บ้านยายต๋อย กลางหมู่บ้าน

สรุปได้ว่าบ้านแยกนี้เดิมแยกเป็นผู้อยู่อาศัยมาก่อน และได้มีพิธีเข้าตะเกียบที่
กลางหมู่บ้าน ทำให้บ้านนี้ได้ชื่อว่า " บ้านแยก "

นายเกี่ยม พุ่มภู อายุ 80 ปี ราษฎรในหมู่บ้านแยก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มา
ตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

ถาม : ผมขอให้คุณเล่าความเป็นมาว่าหมู่บ้านนี้ทำไมถึงได้ชื่อว่า
" บ้านแยก "

วิทยากร : ปู่ตายายเขาเล่าให้ฟังว่า ตรงบ้านตานุช ยายอ้ว-แซมมัน
เข้าตะเกียบ เข้าอย่างไรก็ไม่รู้ เขาวางจับมือกัน ทำในที่มืด
คนทั้งหลายจึงเรียกบริเวณนี้ว่า บ้านแยก

ถาม : เรียกตามคนที่อยู่มาก่อน

วิทยากร : ใช่

ถาม : พวกเค็มแท้ ๆ เป็นพวกแยกใช่ไหมครับ

วิทยากร : นั้นแหละ แยกเขามาอยู่ก่อน มันเข้าตะเกียบอย่างไรก็ไม่รู้
ปู่ตายายเล่าให้ฟังอย่างนั้น

ถาม : นอกจากเรื่องแยกแล้วเรื่องอื่นเช่นเรื่องสงคราม ปู่ตายาย
เล่าให้ฟังบ้างหรือไม่

วิทยากร : ตอนแรกมีบอย ตอนผมก็มี

ถาม : สงครามอะไรครับ

วิทยากร : สงครามเงี้ยว คนที่ไปสงครามทวยหมดเมื่อปีกลายนี้ ถ้ามา
ถามก่อนหน้านั้นคงใคร่เรื่อง

ถาม : สงครามเงี้ยวเกิดที่ไหนครับ

วิทยากร : เกิดขึ้นทางเหนือโน้น พ่อผมก็ไป

จากข้อมูลที่นายเกษม พุ่มภู เล่าให้ฟังนี้ก็พอจะสรุปว่า พวกแขกได้มาทำพิธี
เซาตะเกียที่กลางหมู่บ้าน และหมู่บ้านนี้แขกอยู่มาก่อนจึงเรียกกันว่า " บ้านแขก " มาจนถึง
ปัจจุบันนี้

เรื่องราวของบ้านแขกปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
ว่า ¹ เมื่อครั้งสงครามที่อะแซหุ่ญก็ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกนั้น กองทัพของไทยฝ่ายใต้
ได้ยกขึ้นมาช่วยเหลือ เจ้าพระยาจักรีที่เมืองพิษณุโลกและได้ตั้งทัพทางตอนใต้ของเมือง ที่บ้าน
แขกนี้เป็นที่ตั้งทัพของพระยานครสวรรค์

ชื่อหมู่บ้านจึงตั้งตามกลุ่มชนพวกแรกที่เข้ามาตั้งอาศัยอยู่

คลองคู , บ้าน

บ้านคลองคูตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ
จดตำบลท่าทอง ทิศใต้จดบ้านยาง ทิศตะวันออกจดตำบลท่าทองและเขตอำเภอบางระกำ ทิศ
ตะวันออกจดบ้านวังวน ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ดอน มีพื้นที่ราบบ้าง พื้นที่
ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา มีคลองคูเป็นเขตแดนทางทิศตะวันตก หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่กั้นการ
พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำน่านเลย มีที่ลุ่มที่เรียกว่า " หุ่นทองทอง "
เป็นที่ทำนาของหมู่บ้าน

บ้านคลองคูมีจำนวนบ้าน 46 หลังคาเรือน มีประชากร 267 คน แยกเป็น
ชาย 131 คน เป็นหญิง 136 คน อาชีพของประชาชนคือทำนา ทำไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด ทำผัก
สวนครัว ค้าขายผลผลิตทางเกษตร เป็นต้น ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายสำรวย กันจู อายุ 44 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า 668

ประวัติหมู่บ้าน

นายนาค ทับทูน อายุ 70 ปี ราษฎรในหมู่บ้านคลองคู เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
บ้านนี้มาแล้ว 26 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมทีบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของพวกมอญอพยพอยู่พักหนึ่งแล้วพวกมอญจึงได้
ย้ายลงไปทางใต้ บริเวณนี้จึงกลายเป็นป่าอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้-
เคียงได้ตัดไม้ ทำไร่ เห็นบริเวณนี้เป็นที่ว่างจึงเริ่มอพยพเข้ามาอาศัยทำไร่ ทำนา เนื่องจาก
บริเวณทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีคลองที่เรียกว่าคลองคู ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้าน
นี้ว่า " บ้านคลองคู " แต่ในปัจจุบันคลองคูคั้นเขินไปบ้าง แต่ยังเป็นคลองอยู่

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อคลอง

คลองหนองเหล็ก , บ้าน

บ้านคลองหนองเหล็กตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำน่าน ห่างจากแม่น้ำ
ประมาณ 3 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านยางเอน บ้านท่าโพธิ์ ทิศใต้
จดบ้านแขก ทิศตะวันตกจดบ้านวังคาน อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านท่าโพธิ์ บ้าน-
แขก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ มีลำคลองไหลผ่านคือคลองหนองเหล็ก นอกจากนี้
นี้ยังมีคลองหลวง บึงจวน และบึงอ้อ

บ้านคลองหนองเหล็กมีจำนวนบ้าน 45 หลังคาเรือน มีประชากร 223 คน
แยกเป็นชาย 106 คน เป็นหญิง 117 คน อาชีพของประชาชนคือทำนา ทำไร่ มีโรงเรียน
ในหมู่บ้านชื่อ โรงเรียนบ้านคลองหนองเหล็ก ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน

นายชิต สุคประเสริฐ อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญ่วillage

ประวัติหมู่บ้าน

นายชิต สุคประเสริฐ อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่วillageบ้านคลองหนองเหล็ก เคยอาศัย
อยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 35 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

แต่เดิมบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านคลองหนองเหล็กนี้เป็นป่าดงดิบ มีสัตว์ร้าย

อาศัยอยู่มาก เคยมีประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงและเคยเข้าไปทำมาหากินแล้ว ไค้อพยพหนีออกไป ต่อมาเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาป่าไค้ถูกโค่นลง ชาวบ้านแถบบ้านแขก บ้านท่าโพธิ์ บ้านยางเอนจึงไค้อพยพเข้าไปอยู่ทำมาหากินจนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากในหมู่บ้านมีลำคลองหนองเหล็กไหลผ่าน ดังนั้นจึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อคลองว่า " บ้านคลองหนองเหล็ก "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อคลอง

ท่าโพธิ์ , บ้าน

บ้านท่าโพธิ์ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านยางเอน ทิศใต้จดบ้านแขก ทิศตะวันตกจดบ้านคลองหนองเหล็ก ทิศตะวันออกจดบ้านวังส้มซ่า ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบพื้นที่ส่วนมากของหมู่บ้านใช้ทำนามีแม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสำคัญ นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์จากคลองชลประทานด้วย

บ้านท่าโพธิ์มีจำนวนบ้าน 160 หลังคาเรือน มีประชากร 401 คน แยกเป็นชาย 241 คน เป็นหญิง 160 คน อาชีพของประชาชนที่สำคัญคือการทำนา ทำไร่ ทำสวน คราว ไร่ข้าง เป็นต้น ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายเกรียง นุชท่าโพธิ์ อายุ 43 ปี เป็นกำนัน

ประวัติหมู่บ้าน

นายคำ ปานมณี อายุ 66 ปี ราษฎรในหมู่บ้านท่าโพธิ์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมมีท่าน้ำอยู่ที่ท่าหนึ่งมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่ที่ท่าน้ำต้นหนึ่ง ท่าน้ำนี้เป็นท่าน้ำขึ้นลงของคน วัว ควาย ไค้ลงไปกินน้ำ อาบน้ำ ท่าน้ำนี้จึงเรียกชื่อว่า " ท่าโพธิ์ " และต่อมาก็ได้เรียกเป็นชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านท่าโพธิ์ " ปัจจุบันต้นโพธิ์ใหญ่ต้นนั้นไม่มีแล้วเพราะถูกน้ำเซาะจนพังลงแม่น้ำน่านไป

นายทุย ปานมณี อายุ 53 ปี ราษฎรในบ้านท่าโพธิ์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

สถานที่แห่งหนึ่งคือท่าน้ำซึ่งเป็นที่ยืนลงของราษฎรประจำหมู่บ้านเพื่อเป็นที่ตักน้ำ อายน้ำ และเป็นที่ของสัตว์พาหนะขึ้นลงจากท่าน้ำนี้ ในระยะนั้นก็มีคนไม้ใหญ่อยู่ตรงท่าน้ำนั้นก็คือคนโพธิ์ขนาดใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกท่าน้ำนั้นว่า " ท่าโพธิ์ " และหมู่บ้านนี้จึงได้นามว่า " บ้านท่าโพธิ์ "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะเด่นของคนไม้กับชีวิตความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน
ยาง , บ้าน

บ้านยางในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านยาง (หมู่ที่ 5) และบ้านยางเอน (หมู่ที่ 6) รายละเอียดเกี่ยวกับบ้านยางทั้งสองหมื่นนี้แยกได้ดังนี้

บ้านยาง (หมู่ที่ 5) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านคลองคู ทิศใต้จดบ้านยางเอน (หมู่ที่ 6) ทิศตะวันตกจดอำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านวังวน ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีหนอง คลอง บึง ในหมู่บ้านเลย อาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำน่านเพียงแห่งเดียว บ้านยางมีจำนวนบ้าน 194 หลังคาเรือน มีประชากร 873 คน แยกเป็นชาย 433 คน เป็นหญิง 440 คน อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวนผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายโต ทับหูน อายุ 56 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านยางเอน (หมู่ที่ 6) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านยาง (หมู่ที่ 5) ทิศใต้จดบ้านท่าโพธิ์ ทิศตะวันตกจดเขตอำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านวังสมชา ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มที่ไต่ทำนา ไม่มีบึง คลอง หนอง ในหมู่บ้าน อาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำน่านเพียงแห่งเดียว บ้านยางเอนมีจำนวนบ้าน 143 หลังคาเรือน มีประชากร 1,100 คน แยกเป็นชาย 450 คน เป็นหญิง 650 คน อาชีพของประชาชนคือการทำนา ทำไร่ข้าวโพด ปลูกพืชสวนผัก และจับปลาน้ำจืด

มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดยางเอน (ประชานเคราะห์) และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดยางเอน นายลำไย นุชท่าโพธิ์ อายุ 44 ปี เป็นผู้ใหญ่มาน

ประวัติหมู่บ้าน

นายโต ทับหุ่น อายุ 56 ปี ผู้ใหญ่มานยาง (หมู่ที่ 5) อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่เคียวบริเวณที่เป็นที่ตั้งของบ้านยางนี้เป็นป่าเป็นดง ต่อมามีคนมาอาศัยทำมาหากินกันมากขึ้นและได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน สาเหตุที่เรียกชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านยาง " เพราะมีต้นยางใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตก

นางจุก พูลเกษร อายุ 88 ปี ราษฎรในบ้านยางเอน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

แต่เดิมนั้นบริเวณแถบนี้มีต้นยางอยู่เป็นจำนวนมาก การเรียกชื่อว่าเป็นบ้านยางนั้นเรียกกันมาแต่ตั้งเดิมครั้งโบราณ ปัจจุบันนี้ต้นยางเหล่านั้นจะมีปรากฏอยู่ที่วัดคือวัดยางเอน สาเหตุที่เรียกว่าวัดยางเอนนั้น เดิมทีจะมีต้นยางเอนลงไปสู่ลำแม่น้ำน่าน หมู่บ้านนี้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มประชาชนเข้ามาอาศัยอยู่ตามริวกสวนไรนาของตนเองเพื่อประกอบอาชีพการทำนามีอยู่เพียงไม่กี่หลังคาเรือน ต่อมา มีชาวบ้านจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอาศัยอยู่บ้าง แต่ครั้งเดิมเคยนั้นชาวบ้านไม่ได้อพยพมาจากที่อื่นแต่อย่างใด จนปัจจุบันนี้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น บ้านยางจึงถูกทางราชการแบ่งแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านยางเหนือ (หมู่ที่ 5) และบ้านยางใต้ (บ้านยางเอนหมู่ที่ 6)

ส่วนบริเวณที่เป็นวัดนั้นเป็นวัดที่มีพร้อมกับหมู่บ้านและเคียวร้างมาก่อนระยะหนึ่ง สาเหตุที่ร้างนั้นเนื่องจากมีพระภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้เป็นชู้ทศ (โรคเรื้อน) จึงทำให้พระภิกษุ สามเณรอื่น ๆ ไม่จำพรรษาอยู่ด้วย และประชาชนได้เลิกมาทำบุญที่วัดจนทำให้วัดกลายเป็นวัดร้างไป ต่อมาจึงได้ทำการบูรณะซ่อมแซมขึ้นใหม่และเรียกชื่อว่าวัดยางเอนเช่นเดิม

นางสงวน เขี้ยวบ้านยาง อายุ 89 ปี ราษฎรในบ้านยางเอน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 มีข้อความคล้าย ๆ กันว่า

เดิมที่หมู่บ้านนี้ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยกันมาแต่ครั้งเก่าก่อน ได้ทำมาหากินตามไร่นาของตนเองไม่ได้พวยพามาจากที่ไหนเลย บริเวณหมู่บ้านนี้เป็นป่าต้นยาง การที่เรียกชื่อหมู่บ้านยางนั้นเข้าใจว่าเนื่องจากมีต้นยางอยู่นั่นเอง โดยเฉพาะที่บริเวณวัดยางเอนจะมีต้นยางปรากฏอยู่หนาแน่นและที่วัดนี้เองจะมีต้นยางเอนลงสู่ลำแม่น้ำน่าน ในระยะช่วงหนึ่งวัดยางเอนกลายเป็นวัดร้างชาวบ้านไปทำบุญกันที่วัดจุงนาง ต่อมาได้มีการบูรณะซ่อมแซมวัดนี้ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามชื่อต้นไม้ที่ปรากฏเด่นในหมู่บ้าน

วังวน , บ้าน

บ้านวังวนตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าทอง ตำบลท่าทอง ทิศใต้จดบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 2) ทิศตะวันออกจดบ้านวัดจันทร์ ตำบลสิงพระ ทิศตะวันตกจดบ้านยาง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม จะมีส่วนซึ่งเป็นที่ค่อนข้างแต่เล็กน้อย ไม่มีลำคลอง หนอง บึงตามธรรมชาติ แม่น้ำน่านจึงมีประโยชน์สำหรับประชาชนในหมู่บ้านมากทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการบริโภค บ้านวังวนมีจำนวนบ้าน 183 หลังคาเรือน มีประชากร 956 คน แยกเป็นชาย 520 คน เป็นหญิง 436 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา อาชีพรองลงไปคือทำสวนผัก บ้านวังวนไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน ต้องไปใช้ร่วมกันกับบ้านวังส้มซ่าคือโรงเรียนและวัดสะกัคน้ำมัน นายสำเริง ปุณฺณฤทธิ อายุ 48 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายชิว พงษ์รินทร์ อายุ 72 ปี ราษฎรบ้านวังวนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านวังวน มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ในลำแม่น้ำน่านบริเวณใกล้หมู่บ้านนี้นั้นมีบริเวณหนึ่งซึ่งกว้างและลึกกว่าบริเวณอื่น ๆ กระแสน้ำไหลเข้าฝั่งของแต่ละฝั่งเป็น 2 สาย และเกิดปะทะบริเวณตอนกลางของลำน้ำที่เรียกว่า " วัง " ทำให้กระแสน้ำวนเป็นอันตรายในการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งปัจจุบันได้ขึ้นเขินลง แต่ก็ยังเห็นลักษณะของน้ำซึ่งไหลวนอยู่ในบริเวณดังกล่าว ส่วนพื้นที่บนสองฝั่งโดยทั่วไปเป็นป่าทึบ ราษฎรซึ่งอาศัยอยู่ได้พากันจับจองเป็นที่ประกอบอาชีพ และมีราษฎรจากท้องที่ข้างเคียงได้มาจับจองและตั้งเป็นหมู่บ้าน

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของลำแม่น้ำน่านคือน้ำวน

วังส้มซ่า , บ้าน

บ้านวังส้มซ่าในปัจจุบันแยกออกเป็นสองหมู่บ้านคือบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 1) และบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 2) รายละเอียดเกี่ยวกับบ้านวังส้มซ่าทั้งสองหมู่นี้

บ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 1) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตทิศต่อตั้งนี้ ทิศเหนือจดบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 2) ทิศใต้จดบ้านวัดหลมตะวันออก ทิศตะวันตกจดบ้านแซก ทิศตะวันออกจดตำบลบึงพระ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีลำคลอง หนองและบึงในหมู่บ้าน บ้านวังส้มซ่ามีจำนวนบ้าน 135 หลังคาเรือน มีประชากร 850 คน แยกเป็นชาย 400 คน เป็นหญิง 450 คน อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ทำนาและทำสวนผัก ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายออบ พิศกุล อายุ 50 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 2) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตทิศต่อตั้งนี้ ทิศเหนือจดบ้านวังวน ทิศใต้จดบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 1) ทิศตะวันตกจดบ้านแซก ทิศตะวันออกจดบ้านวังวนและตำบลบึงพระ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีหนอง คลองและบึงในหมู่บ้าน บ้านวังส้มซ่ามีจำนวนบ้าน 127 หลังคาเรือน จำนวน

ประชากร 725 คน แยกเป็นชาย 425 คน เป็นหญิง 300 คน อาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน คือการทำนา ทำสวนผัก มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดสะกัคน้ำมัน มีวัดในหมู่บ้านชื่อ วัดสะกัคน้ำมัน นายบุญชู แสงวัฒน์ อายุ 37 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายอบ พัสกุล อายุ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้านวังส้มซ่า อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ในสวนใต้ของหมู่บ้านลงไปบริเวณส่วนหนึ่งของแม่น้ำน่านมีลักษณะกว้างกว่า แห่งอื่น ๆ ชาวบ้านเรียกกันว่า " วัง " ซึ่งหมายถึงห้วงน้ำซึ่งมีบริเวณกว้างกว่าส่วนอื่น ๆ และใกล้ ๆ ที่แห่งนี้มีผลไม้ต้นหนึ่งเป็นต้นส้ม ชื่อพันธุ์ " ส้มซ่า " มีลักษณะเป็นผลกลมเกลี้ยง ขนาดโตกว่าส้มเขียวหวานเกือบเท่าตัว ชาวบ้านในอดีตซึ่งผ่านไปมามักจะแวะพักบริเวณนี้ และเรียกกันว่า " วังส้มซ่า "

นายยอด สิงห์รุ่งเรือง อายุ 81 ปี ราษฎรบ้านวังส้มซ่าหมู่ที่ 2 อาศัย - อยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 62 ปี อดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันในตำบลนี้มาแล้ว ได้เล่า - ประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

บริเวณที่เรียกว่าวังส้มซ่านั้นอยู่ในบริเวณตอนใต้ของบ้านวังส้มซ่า (หมู่ที่ 1) ไม่มากนัก เดิมเป็นวังน้ำกว้างใหญ่ลึกกว่าบริเวณอื่น และมีต้นส้มซ่าใหญ่มีผลดก ราษฎรที่ - อาศัยอยู่ข้างเคียงเช่นตำบลวัดพริก ซึ่งไปมาหาสู่กันได้แวะพักบริเวณนี้ได้พากันเรียกชื่อเดียวกันนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน ราษฎรส่วนใหญ่มีค้อพวยพมาจากที่อื่น และไม่ได้ค้อพวยไปประกอบ อาชีพในท้องถิ่นอื่นเช่นกัน ด้วยเหตุที่พื้นที่ประกอบอาชีพในการทำนาคุ่มสมบูรณ์กว่าท้องถิ่น อื่น ๆ การที่ประชาชนหนาแน่นกว่าเดิมนั้นเนื่องจากได้แต่งงานและแยกครอบครัวออกไป - และรับมรดกหรือไม่ก็จับจองที่ดิน การกระทำเช่นนี้ดำเนินมาแต่อดีต

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะเด่นของแม่น้ำน่านและต้นไม้ผลส้มกัน

ท่าทอง , ตำบล

ตำบลท่าทองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลท่าทองมีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ จดตำบลบ้านกร่าง, ตำบลวัดจันทร์และเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก
- ทิศใต้ จดตำบลท่าโพธิ์
- ทิศตะวันตก จดเขตอำเภอบางระกำ
- ทิศตะวันออก จดตำบลบึงพระ

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลท่าทองเป็นที่ราบที่ใช้ในการเกษตร มีหมู่บ้านตั้งอยู่ทั้งสองฟากแม่น้ำน่าน พื้นที่ในตำบลเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำนาประมาณ 75 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ที่เหลือเป็นพื้นที่ทำสวน ทำไร่และอื่น ๆ แหล่งน้ำที่สำคัญของตำบลได้แก่ แม่น้ำน่าน คลองไธมาศ คลองลูกนก คลองโพธิ์ หนองบัวยาว บึงลุ่ม บึงขวาง และบึงทุ่งโลกา เป็นต้น

3. การคมนาคม ตำบลท่าทองมีถนนสายหลักที่ใช้ในการติดต่อกับทางอำเภอเมือง 2 สายคือถนนสายพิษณุโลก - บางระกำ และถนนสายพิษณุโลก - วัดจุฬามณี สภาพการคมนาคมติดต่อนั้นสะดวกทุกฤดูกาล ยกเว้นเฉพาะบ้านหนองหัวยางซึ่งฤดูน้ำหลากน้ำท่วมเข้าไม่ได้

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลท่าทองแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านกรอก
- หมู่ที่ 2 บ้านท่าทอง
- หมู่ที่ 3 บ้านท่าทอง
- หมู่ที่ 4 บ้านจูงนาง

หมู่ที่ 5 บ้านท่าทอง

หมู่ที่ 6 บ้านไร่

หมู่ที่ 7 บ้านหนองหัวยาง

หมู่ที่ 8 บ้านวังกระบก

5. ประชากร ตำบลท่าทองมีจำนวนบ้าน 999 หลังคาเรือน จำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,466 คน แยกเป็นชาย 2,220 คน เป็นหญิง 2,246 คน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ทำไร่ ทำสวน ค่าขาย รับจ้าง นอกนั้นเป็นอาชีพอื่น ๆ ทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลท่าทองมีโรงเรียนทั้งสิ้น 5 โรงเรียน เป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบล 1 โรงเรียนคือโรงเรียนท่าทองพิทยาคม ที่เหลือนอกนั้นเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาคือโรงเรียนวัดจุฬามณี โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ โรงเรียนศรีรัตนราช-สงเคราะห์ (จุนาง) และโรงเรียนวัดหนองหัวยาง มีวัดในหมู่บ้าน 5 วัดคือ วัดจุฬามณี วัดสว่างอารมณ์ วัดหลวงพ่อดโต วัดศรัทธาธรรม (หนองหัวยาง) และวัดจุนาง

7. การสาธารณสุข ตำบลท่าทองมีสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านท่าทอง (หมู่ที่ 5) การบริการทางด้านสาธารณสุขไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน สำหรับน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคนั้นใช้น้ำฝนและน้ำในแม่น้ำน่าน

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลท่าทองจำนวน 8 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 6 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

กรอก , บ้าน

บ้านกรอกหรือบางที่เขียนว่า " บ้านกอก " ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ทิศใต้จดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 2) ทิศตะวันตกจดบ้านไร่ ทิศตะวันออกจดบ้านบึงพระ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็น

ที่ราบ มีที่ราบลุ่มของหมู่บ้านเรียกว่าทุ่งโสภาซึ่งมีพื้นที่ 1,200 ไร่

บ้านกรอกมีจำนวนบ้าน 76 หลังคาเรือน มีประชากร 373 คน แยกเป็นชาย 196 คน เป็นหญิง 177 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ปลูกพืชสวนครัวโดยเฉพาะการเพาะเห็ดฟาง และการรับจ้าง ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายชั้น วัดอ่อน อายุ 58 ปี เป็นกำนัน

ประวัติหมู่บ้าน

นายสงวน พูนโพธิ์ อายุ 68 ปี ราษฎรบ้านกรอก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2523 ว่า

ที่เรียกว่าบ้านกรอกนั้นเพราะมีข้างลงมากินน้ำตรงบริเวณต้นมะขามใหญ่ภายในหมู่บ้าน ทางที่ข้างลงมากินน้ำเป็นกรอก (ตกรอก) ใหญ่ ปัจจุบันต้นมะขามก็ยังคงอยู่และมีการตั้งศาลเจ้าอยู่ใต้ต้นมะขามนั้น แต่ก่อนหมู่บ้านเป็นป่าที่มีข้างลงมากินน้ำ ในปัจจุบันยังเหลือทางนั้นให้เห็นเป็นบางตอนเท่านั้น

นายทวน รักนาค อายุ 71 ปี ราษฎรบ้านกรอก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2523 ว่า

หมู่บ้านนี้เคยเปลี่ยนชื่อครั้งหนึ่งเรียกว่า " บ้านกฤษร " แต่คนไม่นิยมเรียก การเปลี่ยนชื่อบ้านเพราะชื่อเดิมไม่เพราะ บ้านกรอกเดิมมีบ้านอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน ต่อมามีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่คณะ ที่เรียกบ้านกรอกนั้นเดิมมีกรอก (ตกรอก) ที่สัตว์ลงมากินน้ำที่แม่น้ำนานและสัตว์คงจะมีเป็นจำนวนมากจึงเดินจนเป็นกรอกใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่าบ้านกรอก สัตว์เหล่านั้นมาจากคงพูกเกิด สัตว์ที่ลงมากินน้ำมีข้าง เสือ หมูป่า หมาในหมาจิ้งจอก ฯลฯ ทางที่เป็นกรอก (ตกรอก) ปัจจุบันก็ยังเหลือให้เห็นอยู่บริเวณต้นมะขามใหญ่ บริเวณหมู่บ้านนี้ไม่มีซากก่าแพงเมือง คูเมืองเก่าปรากฏให้เห็น วัดเก่าที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียงคือวัดจุฬามณี

นายอยู่ นุชโพธิ์ อายุ 78 ปี ราษฎรในบ้านกรอก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด
ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมบริเวณหลังหมู่บ้านเป็นป่ารกและมีข้างซึ่งมาจากทางแหลมพิบูล วังน้ำใส
สนามบิน เดินข้ามทุ่งโล่งกา เดินตรงมาทางหลังหมู่บ้านและมาลงกินน้ำในแม่น้ำนาน ตรงที่ข้าง
มาลงกินน้ำจะมีต้นมะขามใหญ่ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ บริเวณที่ข้างเดินลงมากินน้ำจึงเป็นทาง เป็น -
กรอก ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านกรอก " สาเหตุเพราะข้างที่มานั้นเดินจนเป็นทาง
เดินหรือเป็นกรอก ปัจจุบันนี้ทางเหล่านั้นเป็นทางเดินของสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน ต่อมาข้างได้
เปลี่ยนทางเดินไม่มาลงกินน้ำที่บ้านกรอกแต่เปลี่ยนเส้นทางเดินไปทางใต้ ไปทางวัดจุฬามณี
แล้วลงกินข้าวในนา กินหมาก กินมะพร้าวของชาวบ้านเสียหาย วิทยากรท่านนี้ยังเคยเห็นข้าง
มาลงที่วัดจุฬามณีเมื่อสมัยยังเป็นเด็กคือเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว

นอกจากนี้ที่วัดจุฬามณียังมีเรื่องเล่ากันเกี่ยวกับข้างว่า ในสมัยปู่ย่า ตายายนั้น
ตรงบริเวณวัดมีที่ดินทำกิน มีการทำนา และที่วัดมีรูปปั้นข้างซึ่งมีพรอพรอยู่ อยู่ใกล้ ๆ วิหาร
หลวงพ่อดคง วันดีคืนดีข้างนั้นก็ลงไปกินข้าวในนาที่ชาวบ้านปลูกไว้ แล้วมาลงในสระน้ำซึ่งอยู่
ในบริเวณวัดจุฬามณีในปัจจุบัน เมื่อมีคนตามรอยมาข้างก็เข้าไปอยู่ในรูปปั้นตามเดิม คนที่ตาม
รอยมาก็ทราบว่าข้างที่ปั้นนั้นลงไปกินข้าวในนาเพราะมีจอก แหน คีคอยู่ตามตัวข้างที่รูปปั้น คน
ที่ตามมาก็เลยทราบว่าข้างตัวนั้น เมื่อคนรู้เข้าจึงทุบเอาพรอในตัวข้างนั้นไปเสีย

นายชั้น วัดคอน อายุ 58 ปี กำนันตำบลท่าทอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด
ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 มีข้อความคล้าย ๆ กันว่า

เดิมทีบริเวณหมู่บ้านนี้มีบ้านอยู่ 5 หลังคาเรือนคือบ้านนายเงิน นางกำ นายจ่าย
นายโล่ นางมี้ม ต่อมาข้างมาจากคงพิบูล บึงพระ สนามบิน เดินข้ามทุ่งโล่งกา มาหลังหมู่บ้าน
และมาลงกินน้ำในแม่น้ำนานตรงต้นมะขามใหญ่ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ เมื่อมาลงกินน้ำเสร็จแล้วก็มา
กินข้าวเหนียวแดงที่ชาวบ้านกว่นและนำไปวางไว้ใต้ต้นมะขาม ทางเดินที่ข้างเดินมาจึงเป็น
กรอก ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านกรอก "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามตำนานพื้นเมือง

จุงนาง , บ้าน

บ้านจุงนางตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 5) ทิศใต้จดบ้านคลองคู ตำบลท่าโพธิ์ ทิศตะวันตกเป็นถนนสายพิษณุโลกไปบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 3) ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรม แหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน หนองบัว นอกจากนี้ยังมีคลองชลประทานไหลผ่านด้วย

บ้านจุงนางมีจำนวนบ้าน 158 หลังคาเรือน มีประชากร 825 คน แยกเป็นชาย 361 คน เป็นหญิง 464 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ทำไร่ ทำสวน และรับจ้างทั่วไป มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 2 โรงเรียนคือโรงเรียนมัธยมประจำตำบลคือโรงเรียนท่าทองพิทยาคม และโรงเรียนระดับประถมศึกษาคือโรงเรียนศรีรัตนราชสงครามเคราะห์ มีวัดประจำหมู่บ้านคือวัดศรีรัตนาราม (จุงนาง)

นายแถม ภารังกุล อายุ 57 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายอำนวย อำเทศ อายุ 44 ปี ราษฎรบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 5) เคยมาอาศัยอยู่กับหลวงพ่อไซ้ เจ้าอาวาสวัดจุงนาง ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมมีหนุ่มสาวคู่หนึ่งไม่ทราบชื่ออะไรและมาจากไหน แต่ทราบว่ามาจากทางเหนือ ทั้งสองเป็นคนรักกันแต่ถูกกีดกันจึงพากันหนีมา พอมาถึงบ้านจุงนางได้พากันจูงกันเข้าห้องจึงใคร่ชื่อว่า " บ้านจุงนาง " สำหรับพวกญาติของผู้หญิงได้มาตามแต่ไม่ทันจึงพากันไปสกัดหนุ่มสาวคู่นี้บริเวณนั้นจึงมีชื่อว่า " บ้านสกัดน้ำมัน " และหนุ่มสาวคู่นี้ได้หนีต่อไป พวกญาติพากันติดตามและไปติดหล่มที่ " บ้านหล่ม " หนุ่มสาวคู่นี้เดินทางจนเหนื่อยจึงไปหยุดพักพิงตลิ่งที่ " บ้านปากพิง " และได้ไปทำมิตีมีรายที่บ้าน " ท่าพอ " แล้วเดินทางต่อไปเรื่อย ๆ จนไปหลุดจากกันที่ " บ้านโคกสลุด "

เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของบ้านจุงนางนี้ นางพนพงษ์ งามเกษม¹ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องเพลงกล่อมเด็กของบ้านจุงนาง จังหวัดพิษณุโลก ได้เก็บข้อมูลจากวิทยากรชื่อ บุญช่วย โปธิ์แก้ว ฉ่อย กั้นจู และทรัพย์ ยิมจุงนาง ได้ข้อมูลว่า

หมู่บ้านจุงนางนี้ไม่ปรากฏว่าแต่เดิมเรียกอย่างไรมีเรื่องเล่ากันหลายอย่าง - ไม่อาจจะสรุปได้ว่าเรื่องใดถูกต้องเช่น เล่าว่า " มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวสวยมาก หนานี่นะเป็นทองเลย เขาวาหนานเป็นทอง ตานี้เจ้าเสด็จมาจากในวัง พอเห็นเจ้าเข้าไม่รู้จะเอาอะไรถวาย ก็เลยเอาลูกสาวถวาย พอเจ้าเห็นก็ชอบใจ เพราะนางงามเป็นทอง เจ้าก็จุงนางไป นางไม่ยอมไป เปรียบเหมือนนางเป็นบัวไม่สมกัน นางจึงไม่ยอมไป พอไปถึงศาลเจ้า นางเลยกลัดใจตายที่ศาลาแดง เลยเรียกว่าจุงนาง คำบลดทาทองก็เพราะหนานางเป็นทอง " บ้างเล่าว่า " มีหนุ่มสาวคู่หนึ่งพากันหนีมาที่นี่ แคนหนทางที่มาลำบากมาก หนุ่มต้องจุงหญิงมาตลอดทาง เลยเรียกว่าจุงนาง " และ " ที่เรียกว่าจุงนางนั้นเรียกตามชื่อวัด หมายถึงชักจูงให้ผู้คนส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงกระทำแต่สิ่งดีงาม เพราะผู้ชายสมัยก่อนจะต้องบวชเรียนอยู่แล้ว " ²

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามตำนานพื้นเมือง

ทาทอง , บ้าน

บ้านทาทองในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านทาทองตะวันออก (หมู่ที่ 2) บ้านทาทองตะวันออก (หมู่ที่ 3) และบ้านทาทองตะวันตก (หมู่ที่ 5) รายละเอียดเกี่ยวกับบ้านทาทองทั้ง 3 หมู่นี้แยกได้ดังนี้

¹ พนพงษ์ งามเกษม เพลงกล่อมเด็กของหมู่บ้านจุงนาง จังหวัดพิษณุโลก
โรเนียว 2521 68 หน้า

² พนพงษ์ งามเกษม ล.ค. หน้า 10

บ้านท่าทองตะวันออก (หมู่ที่ 2) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านกรอก ทิศใต้จดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 3) ทิศตะวันตกจดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 5) ทิศตะวันออกจดเขตที่สาธารณะ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบใช้ในการทำนา ทำสวน อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน บ้านท่าทอง - ตะวันออก (หมู่ที่ 2) นี้มีจำนวนบ้าน 82 หลังคาเรือน มีประชากร 354 คน แยกเป็นชาย 184 คน เป็นหญิง 170 คน อาชีพของประชากรคือการทำนาและค้าขาย มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดจุฬามณี และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดจุฬามณี นายเสนาะ แป้นน้อย อายุ 51 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

บ้านท่าทองตะวันออก (หมู่ที่ 3) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 2) ทิศใต้จดบ้านวังวน ตำบลท่าโพธิ์ ทิศตะวันตกจดบ้านจูนาง ทิศตะวันออกจดที่สาธารณะ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ บ้านท่าทองมีจำนวนบ้าน 55 หลังคาเรือน มีประชากร 289 คน แยกเป็นชาย 150 คน เป็นหญิง 139 คน ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายโตะ แป้นน้อย อายุ 59 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

บ้านท่าทองตะวันตก (หมู่ที่ 5) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านไร่ ทิศใต้จดบ้านจูนาง ทิศตะวันตกจดบ้านวังกระซาง และทิศตะวันออกจดบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 2) ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน บ้านท่าทองตะวันตกมีจำนวนบ้าน 70 หลังคาเรือน มีประชากร 250 คน แยกเป็นชาย 122 คน เป็นหญิง 128 คน ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายอำนวย อำเทศ อายุ 44 ปี เป็นผู้ใหญบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายฉลอง ภูจัน อายุ 38 ปี ข้าราชการครูโรงเรียนศรีรัตนาราม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มานาน 8 ปี ได้เล่าประวัติหมู่บ้านเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมมีวัดอยู่ริมน้ำชื่อวัดธาตุทอง (ปัจจุบันพังทลายลงแม่น้ำนานไปแล้ว) ชาวบ้านในละแวกนี้จึงเรียกหมู่บ้านว่า " บ้านธาตุทอง " ในสมัยก่อนเมื่อใครจะมีธุระมาท้องถิ่นแถบนี้เมื่อมีคนถามว่าไปไหน ก็มักจะตอบว่าไปธาตุทอง นาน ๆ เข้า จึงเกิดการเรียกชื่อเพี้ยนและกร่อนคำเพื่อสะดวกในการเรียกชื่อว่า " ท่าทอง " จนเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านจึงตั้งชื่อว่า " บ้านท่าทอง " และแยกออกเป็นบ้านท่าทองหมู่ 2 บ้านท่าทองหมู่ 3 และบ้านท่าทองหมู่ 5 ตั้งในปัจจุบัน

นายอำนาจ อ่ำเทศ อายุ 44 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าทอง (หมู่ที่ 5) กำเนิดในหมู่บ้านนี้และมีบรรพบุรุษเป็นกำนันและอยู่ใหญ่บ้านมา 6 ชั่วคน ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมนั้นบริเวณบ้านท่าทองนี้นับเป็นแห่งเดียวในบริเวณใกล้เคียงที่มีหาดเลนที่มีดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูกและยังเป็นหาดที่กว้างใช้ปลูกพืชไค้ผลเป็นอย่างดี และมีหมู่บ้านอื่นต้องมาซื้อผักและพืชผลที่ท่าทอง ทำให้บริเวณนี้มีรายได้ดี เป็นตลาดซื้อของจึงเรียกบริเวณนี้ว่า " ท่าทอง " เพราะเห็นว่าอุดมสมบูรณ์กว่าบริเวณอื่นนั่นเองเหมือนกับคำว่า " แหลมทอง "

สำหรับชื่อตำบลท่าทองนี้ก็คงจะเรียกชื่อตามหมู่ 5 บ้านท่าทองแห่งนี้เพราะว่ามีกำนันตั้งแต่สมัยก่อนอาศัยอยู่หมู่ 5 นี้ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของวิทยากร จึงเรียกชื่อตำบลว่า ตำบลท่าทองควย

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของภูมิประเทศ

ไร่, บ้าน

บ้านไร่ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจด บ้านหนองยาง ตำบลวัดจันทร์ ทิศใต้จดบ้านท่าทอง ทิศตะวันตกจดบ้านวังกระบก ทิศตะวันออกจดบ้านกรอก ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน หนองบัว หนองบึงลุ่มเหนือ หนองบึงลุ่มใต้ บึงขวาง เป็นต้น

บ้านไร่มีจำนวนบ้าน 275 หลังคาเรือน มีประชากร 1,050 คน แยกเป็นชาย 550 คน เป็นหญิง 500 คน ประชากรมีอาชีพทำนา ทำไร่ชาวโพด และทำสวนผัก มีโรงเรียนชื่อโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดสว่างอารมณ์

นายสงัด ศิริวัฒน์ อายุ 55 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

พระภิกษุโม เอี่ยมเย็น อายุ 81 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านไร่ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2523 ว่า

แรกเริ่มเดิมทีที่ป่า คายายเล่าให้ฟัง ที่นี้เขาก็เรียกว่าบ้านไร่แล้ว ที่เรียกเช่นนั้นเพราะหมู่บ้านนี้ประชาชนมีอาชีพในการทำไร่เป็นส่วนมาก ตอนแรกก็มีการทำไร่อ้อย ไร่กล้วย ต่อมาจากการทำไร่ก็หันมาทำนาเป็นส่วนใหญ่ โบราณสถานโบราณวัตถุในหมู่บ้านนี้ไม่มี

นายสงัด ศิริวัฒน์ อายุ 55 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านไร่ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 33 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2523 ว่า

แรกเริ่มเดิมทีหมู่บ้านไร่นี้ขึ้นอยู่กับบ้านกรอกโดยมีแม่น้ำน่านกั้นกลาง ต่อมาบริเวณฝั่งที่อยู่เป็นบ้านไร่นี้ขยายออกไป จึงแยกตัวจากบ้านกรอกมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ สาเหตุที่เรียกชื่อว่าเป็นบ้านไร่เพราะ ประชาชนที่มาอยู่อาศัยมีอาชีพในการทำไร่เป็นส่วนใหญ่

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามอาชีพของประชาชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้

วังกระบก , บ้าน

บ้านวังกระบกตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านไร่ ทิศใต้จดบ้านท่าทอง ทิศตะวันตกจดบ้านท่าทอง ทิศตะวันออกจดบ้านท่าทอง ตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของบ้านวังกระบกเป็นที่ราบอาศัยแหล่งน้ำคือแม่น้ำน่าน คลองดูนก แ่งใหญ่ เป็นต้น

บ้านวังกระบกมีจำนวนบ้าน 160 หลังคาเรือน มีประชากร 574 คนแยกเป็นชาย 298 คน เป็นหญิง 276 คน อาชีพของประชากรคือทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายปุย สนสง อายุ 45 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นางพุด ความเย็น อายุ 74 ปี ราษฎรในบ้านวังกระบก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2523 ว่า

บริเวณบ้านวังกระบกเมื่อก่อนน้ำในแม่น้ำน่านไหลวน พอมีพวงลองแพลงมาถึงที่วังนี้ปรากฏว่าพวงมาติดปนกันไปหมด พวกที่ลองแพไม่ลงมาจึงให้ชื่อว่า " วังลำบาก " ความยุ่งยากในการลองแพนั้นถึงขั้นที่พวกลองแพไม่ได้ตั้งศาลเจ้าพ่อพลอยขึ้นมาบริเวณนี้ด้วยเหตุนี้หมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาบริเวณนี้จึงชื่อว่า " วังกระบก " เพราะเรียกชื่อเพี้ยนไป

นางผัน ช่วงสิงห์ อายุ 80 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 50 ปี ได้เล่าถึงประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2523 ว่า

แต่เดิมบริเวณนี้เป็นป่าและมีต้นกระบากขึ้นอยู่ ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า วังกระบก ซึ่งในปัจจุบันไม่มีร่องรอยปรากฏเหลืออยู่เลยแม้แต่วิวทวารก็ยังไม่เคยเห็นเพียงแต่ไคยีน และได้ฟังการเรียกชื่อมาแต่บรรพบุรุษ

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะของแม่น้ำและชื่อต้นไม้ผสมกัน

หนองห้วยยาง , บ้าน

บ้านหนองห้วยยางตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน่านไปทางทิศตะวันตกประมาณ 4.5 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านแหลมโพธิ์ ทิศใต้จดบ้านท่าทองและบ้านโป่งหม้อขาว เขตอำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านหัวแทและบ้านหนองปลิง อำเภอบางระกำ ทิศตะวันออกจดบ้านไร่ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มมีคลอง หนอง บึง ปรากฏอยู่ทั่วไป เช่นคลองไอแมว คลองลูกนก บึงขวาง บึงลุม เป็นต้น ชาวบ้านได้อาศัยที่ลุ่มเหล่านี้ประกอบอาชีพทำนา ส่วนแม่น้ำน่านไม่ได้มีส่วนสำคัญต่อหมู่บ้านเลย

บ้านหนองห้วยยางเป็นหมู่บ้านขนาดกลางมีจำนวนบ้าน 123 หลังคาเรือน มีประชากร 745 คน แยกเป็นชาย 359 คน เป็นหญิง 386 คน จากเนื้อที่ของหมู่บ้านทั้งหมด 2,200 ไร่ เป็นที่ทำนาเสีย 200 ไร่ ดังนั้นอาชีพของประชากรจึงทำนา และมีการทำไร่บ้าง มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนบ้านหนองห้วยยาง และมีวัดในหมู่บ้านคือวัดหนองห้วยยาง และวัดแหลมพะโต (วัดหลวงพ้อโต)

นายเจื้อ กิ่งนหอม อายุ 49 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายพวง กิ่งนหอม อายุ 83 ปี อดีตเป็นผู้ใหญ่บ้านหนองห้วยยาง อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาถึง 55 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมที่หมู่บ้านนี้เคยเป็นป่า แล้วมีคนอพยพมาจากบ้านกว้างและทางวังมาจับที่ทาง และตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น ก่อนเคยมีทหารพม่าผ่านมาแต่รายละเอียดยกเลือนไปมากเพราะได้รับถ่ายทอดจากคำบอกเล่าอีกต่อหนึ่ง บ้านนี้เคยมีวัดเก่าแก่อตั้งอยู่บนฝั่งคลองไอแมว ปัจจุบันติดกับวัดหนองปลิง ไม่ปรากฏรายละเอียดยกเลย คงมีแต่ซากพระพุทธรูปที่หักพังแล้ว และชาวบ้านต่างเก็บไว้เป็นเจ้าของหมด

นายเจื้อ กิ่งนหอม อายุ 49 ปี ผู้ใหญ่บ้านหนองห้วยยาง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนจะเสียกรุงครั้งที่ 2 นั้น พม่าเคยยกกองทัพผ่านหมู่บ้านนี้มาก่อนและได้ปักหลักสร้างบ้านและวัดขึ้น ต่อมาเมื่อพม่าพ่ายแพ้แก่ไทยหมู่บ้านนี้จึงร้างไป จนกระทั่งมีผู้คนจากบ้านกร่างอพยพมาอยู่อาศัยจนเป็นหมู่บ้านขึ้น เรื่องราวรายละเอียดก่อนการตั้งบ้านเรือนไม่มีใครทราบได้เพราะหมู่บ้านนี้สร้างขึ้นใหม่ด้วยคนรุ่นหลัง และพบว่าก่อนที่จะอพยพมาอยู่บริเวณนี้ยังมีสภาพเป็นป่าอย่างมาก จึงเรียกชื่อบ้านใหม่นี้ว่า " บ้านหนองห้วยยาง " ตั้งแต่นั้นมา

ผู้ใหญ่บ้านของบ้านหนองห้วยยางตั้งแต่คนมีดังนี้

1. นายขุน อยู่สุข
2. นายพวง กลิ่นหอม
3. นายกิ่ง ทองเสริฐ
4. นายเหรียญ กลิ่นหอม
5. นายยนต์ จันทะสวย
6. นายเจือ กลิ่นหอม

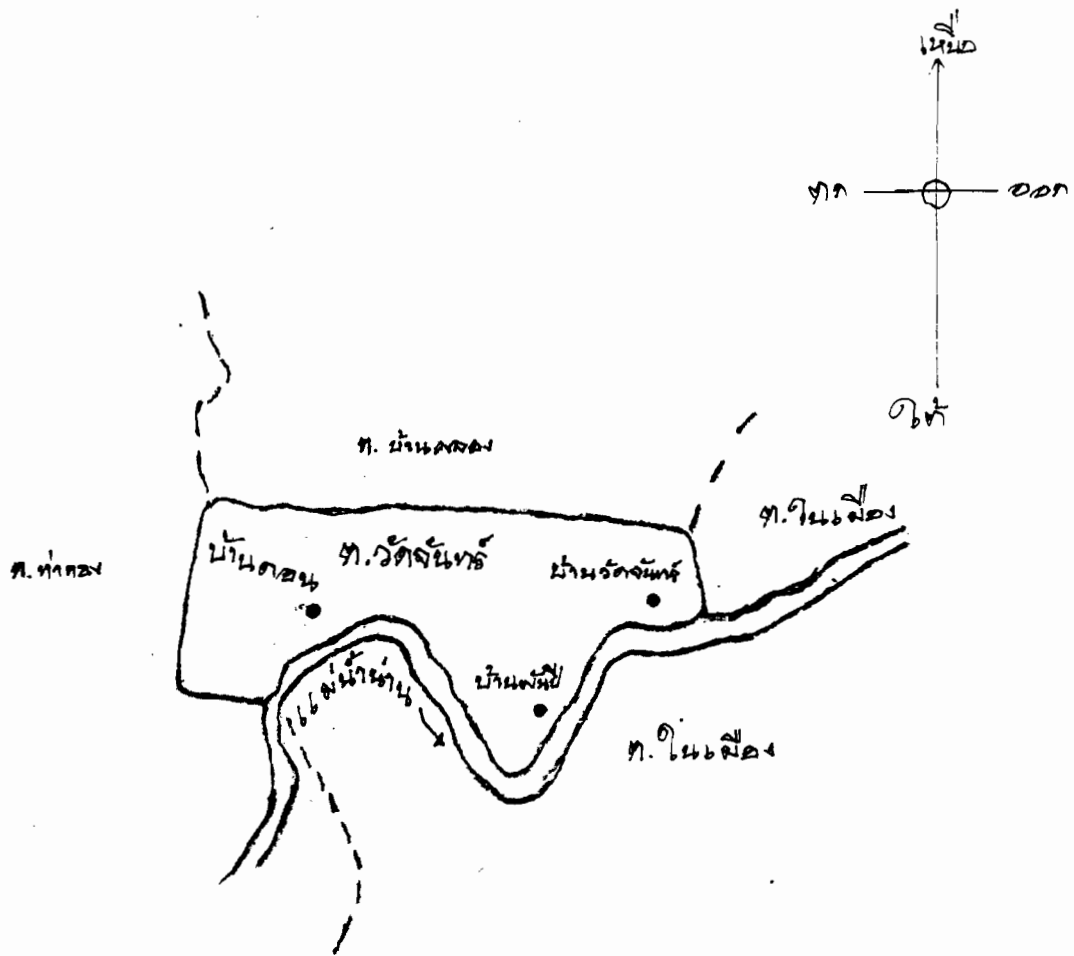
ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศผสมกับชื่อต้นไม้ที่มีมาก

วัดจันทร์ , ตำบล

ตำบลวัดจันทร์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลวัดจันทร์มีอาณาเขตดังนี้
ทิศเหนือ จดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลกและตำบลบ้านคลอง
ทิศใต้ จดตำบลท่าทอง
ทิศตะวันตก จดตำบลท่าทองและตำบลบ้านกร่าง
ทิศตะวันออก จดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก

แผนที่ ต.วัดจันทร์

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลวัดจันทร์เป็นที่ราบ และที่ลุ่ม มีหนองน้ำ และพื้นที่สาธารณะอยู่ประมาณ 1,000 ไร่ พื้นที่ที่ใช้ทำนามีประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อตำบลมากคือแม่น้ำน่าน

3. การคมนาคม เนื่องจากตำบลวัดจันทร์ตั้งอยู่ใกล้เขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก และมีบางหมู่บ้านที่อยู่ใต้อาณาเขตปกครองของเทศบาลแล้ว การคมนาคมติดต่อกับส่วนต่าง ๆ จึงสะดวกมาก ถนนสายที่ผ่านตำบลวัดจันทร์ทางตะวันออกคือถนนสายพิษณุโลก - บางระกำ ส่วนถนนที่ผ่านทางตะวันตกคือถนนสายบางระกำ - บ้านคลอง โดยเฉพาะถนนสายนี้มีประโยชน์ต่อชาวบ้านในตำบลนี้มาก

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลวัดจันทร์เดิมมีหมู่บ้านถึง 10 หมู่บ้านแต่ในปัจจุบันมีบ้านต่าง ๆ ที่มาขึ้นในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก หมู่บ้านที่เหลือมี 4 หมู่บ้านคือ

หมู่ที่ 7 บ้านคอน

หมู่ที่ 8 บ้านวัดจันทร์

หมู่ที่ 9 บ้านวัดจันทร์

หมู่ที่ 10 บ้านวัดจันทร์

5. ประชากร ตำบลวัดจันทร์มีจำนวนบ้าน 335 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,911 คน แยกเป็นชาย 954 คน เป็นหญิง 957 คน ตำบลวัดจันทร์ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านทั้งหมด อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำไร่ จับปลา รับจ้างทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลวัดจันทร์มีโรงเรียนทั้งสิ้น 2 โรงเรียน คือโรงเรียนวัดจันทร์ตะวันตกและโรงเรียนวัดจันทร์ตะวันออก (ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาล) มีวัดอยู่ 2 วัดคือวัดจันทร์ตะวันตกและวัดหลวงพ่อดำ

7. การสาธารณสุข ไม่มีสถานอนามัยในตำบลเลยส่วนใหญ่จะพึ่งอาศัยสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลวัดจันทร์จำนวน 4 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 2 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

คอน , บ้าน

บ้านคอนตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดตำบลบ้านคลอง ทิศใต้จดตำบลท่าทอง ทิศตะวันตกจดตำบลท่าทองและตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอาศัยแหล่งน้ำคือแม่น้ำน่าน ห้วยทะเลแก้ว และคลองชลประทาน

บ้านคอนมีจำนวนบ้าน 144 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 886 คน แยกเป็นชาย 449 คน เป็นหญิง 437 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา อาชีพรองลงไปคือการทำไร่ จับปลา และรับจ้าง ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน มีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดหลวงพ่อดิน นายสมชาย มาทอง อายุ 29 ปี เป็นกำนัน

ประวัติหมู่บ้าน

นายชื่น หมอรักษา อายุ 78 ปี ราษฎรในบ้านคอน เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 60 ปี และนายแสง แสงจันทร์ อายุ 72 ปี ราษฎรในบ้านคอน เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 49 ปี ได้ร่วมกันเล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

คำว่าบ้านคอนนี้เป็นชื่อที่เรียกกันมาแต่เดิมแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีความเป็นมาและประวัติของหมู่บ้านแต่อย่างใด และสาเหตุที่เรียกว่าบ้านคอนนั้นเพราะแต่เดิมนั้นยังมีคนอาศัยอยู่น้อย ไม่เกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศแต่อย่างใด

ชื่อของหมู่บ้านเช่นชื่อที่เรียกกันมาแต่เดิม

วัดจันทร์ , บ้าน

บ้านวัดจันทร์ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือบ้านวัดจันทร์หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 อาณาเขตของบ้านวัดจันทร์ทั้ง 3 หมู่มีดังนี้

ทิศเหนือจดเขตตำบลบ้านคลอง ทิศใต้จดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ทิศตะวันตกจดบ้านคอน
ทิศตะวันออกจดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของบ้านวัดจันทร์เป็น
ที่ราบริมฝั่งแม่น้ำและมีที่ลุ่มคือที่ทุ่งทะเลแก้ว

บ้านวัดจันทร์มีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 191 หลังคาเรือน มีประชากร 1,025 คน
แยกเป็นชาย 505 คน เป็นหญิง 520 คน อาชีพของประชากรคือการทำงาน ทำไร่ และอื่น ๆ
มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้านชื่อ " วัดจันทร์ตะวันตก "

นายจวน วัดอ่อน อายุ 51 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8

นายสุเทพ มีพยุ่ง อายุ 46 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9

นายภักดิ์ สัตย์ประกอบ อายุ 46 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

ประวัติหมู่บ้าน

นายอวม สุทธิม อายุ 87 ปี ราษฎรในบ้านวัดจันทร์หมู่ที่ 8 เคยอาศัยอยู่ใน
หมู่บ้านนี้มาแล้ว 60 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อบ้านพันปีและขณะนั้นมีคนอาศัยอยู่น้อย ต่อมาเมื่อมีคนอาศัยอยู่มาก
ขึ้น จึงตั้งชื่อเป็นบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ เพื่อสะดวกในการปกครอง

แต่เรื่องราวของบ้านวัดจันทร์นี้มีชื่อปรากฏมานานตั้งแต่เมื่อครั้งการศึกสงคราม
ที่พม่ายกกองทัพมาในคราวอะแซหวุ่นกี้ที่เมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2318 ดังปรากฏข้อความ
ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา¹ ความว่า

ครั้น ๗ วันอังคาร แรม 2 ค่ำ เดือน 3 กลางคืนเพลาสีห่ม จึงเสด็จยกทัพ
หลวงขึ้นไป ๗ ค่ายมั่นใกล้วัดจันทร์ คำรัสให้กองพระยามราชและพระยานครราชสีมา พระ-
ยาพิชัยสงครามยกไปช่วยพระยานครสวรรค์ซึ่งตั้งค่ายประชิดโอบค่ายพม่า ๗ วัดจันทร์นั้น

¹ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ ล.ค. หน้า 665 - 666

ครั้ง เพลาสิมเอ็ดทุ่ม กองทัพไทยก็จู่คนใหญ่ยิงหลายค่ายพม่า แล้วยกออกปล้นทุกหน้าค่ายพม่า พม่ายกหนุนกันออกมารบจนเพลารุ่ง นายทัพทั้งปวงจะหักเอาค่ายพม่ามิได้ก็ถอยกลับเข้าค่าย

ครั้ง ๗ วันพุธ แรม 3 ค่ำ เดือน 3 จึงคำร์สปรึกษาด้วยท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงว่า ทัพหลวงจะตั้งมั่นอยู่ที่นี้ (วัคจันทร) เห็นราชการจะเนิ่นช้าจะถอยลงไปตั้งอยู่ ณ ค่ายท่าโรง แล้วจะเกณฑ์กองทัพยกไปทางปากตะวันตกให้เข้าตั้งค่ายประชิดโอบหลังค่ายพม่าเข้าไว้ และท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นด้วยพระราชคำร์ ครั้งคำร์ เพลาสิมเอ็ดทุ่มจึงเสด็จถอยทัพหลวงลงมาตั้งอยู่ ณ ค่ายท่าโรง

ครั้ง ๗ วันพฤหัสบดี แรม 4 ค่ำ เดือน 3 จึงคำร์สให้ข้าหลวงไปหากองทัพพระยานครสวรรค์ซึ่งตั้งอยู่ ณ ค่ายวัคจันทร และกองพระโหราธิบดีและกองมอญพม่ากลางเมืองซึ่งตั้งอยู่ ณ ค่ายบางทราย ให้ยกลงมายังทัพหลวง แล้วคำร์สให้พระยามหามณเฑียรเป็นแม่ทัพถือพลห้าพัน ให้กองพระยานครสวรรค์เป็นทัพหน้า ให้หลวงคำร์เกิงรณภพ หลวง-รักษโยธา คุมพลทหารกองในกองนอกเกณฑ์หัดสามพันสี่ร้อยเป็นกองหนุน ยกขึ้นไปตั้งค่ายรายชุมขึ้นไปตามหลังค่ายพม่าคูดเชิงเขาศึกกอน ถ้าพม่าไม่ยกมาตีจึงเข้าตั้งค่ายประชิดค่ายพม่า

ครั้ง ๗ วันเสาร์ แรม 6 ค่ำ เดือน 3 จึงพระยาสุโขทัยซึ่งตั้งชุมคอยสอดแนมสืบราชการ ณ ทัพพม่าบ้านกงชานี้ นั้น บอกลงมากราบทูลว่า พม่าตั้งค่ายอยู่ ณ บ้านกงชานี้ หน้าค่าย บัดนี้ยกขบวนน้ำไปปากตะวันตกกองหนึ่ง ยกหนุนมาเมืองพระพิษณุโลกกองหนึ่ง ครั้งได้ทรงทราบจึงคำร์สว่า เกลือกพม่าจะวักหลังตีเสียบึง ให้กองพระยาราชภักดีกับพระยาพิพัฒน์โกษายกลงไปช่วยราชการพระยาราชเสรมซึ่งตั้งค่าย ณ เมืองนครสวรรค์ แล้วให้กองพระยาธรรมทายกหนุนขึ้นไปช่วยพระมหามณเฑียรและพระยานครสวรรค์ซึ่งไปตั้งค่ายประชิดโอบหลังค่ายพม่า ณ วัคจันทรปากตะวันตก แล้วให้หลวงภักดีสงครามและพระยาแจ้งกับกรมการเมืองชัยนาทคุมพลไทยมอญห้าร้อยเศษยกขึ้นไปตั้งอยู่ ณ บ้านร้านดอกไม้แขวงเมืองกำแพงเพชร คอยคู้ทวงตีพม่าซึ่งยกมาแต่บ้านกงชานี้ นั้นจะไปแทงใจ ถ้าเห็นโคตีจึงให้ออกโจมตี ถ้าไม่โคตีก็ให้ลาดถอยมา

จากข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา^๑นี้แสดงให้เห็นว่ากองทัพของพม่าได้มาตั้งค่ายมั่นอยู่ที่ไกล ๆ กับวัดจันทร์ กองทัพไทยจึงได้ยกกองทัพมาโจมตีได้เกิดรบพุ่งกันบริเวณนี้ ความสำคัญของบริเวณบ้านวัดจันทร์ประการหนึ่งคือเป็นที่ตั้งค่าย - หลวงของฝ่ายกองทัพไทยระยะหนึ่ง

ชื่อของหมู่บ้านเป็นชื่อที่มีมาแต่เดิม

บ้านคลอง , ตำบล

ตำบลบ้านคลองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 2 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลบ้านคลองมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลพลายชุมพลและตำบลหัวรอ

ทิศใต้ จดตำบลวัดจันทร์

ทิศตะวันตก จดตำบลบ้านกร่างและตำบลท่าทอง

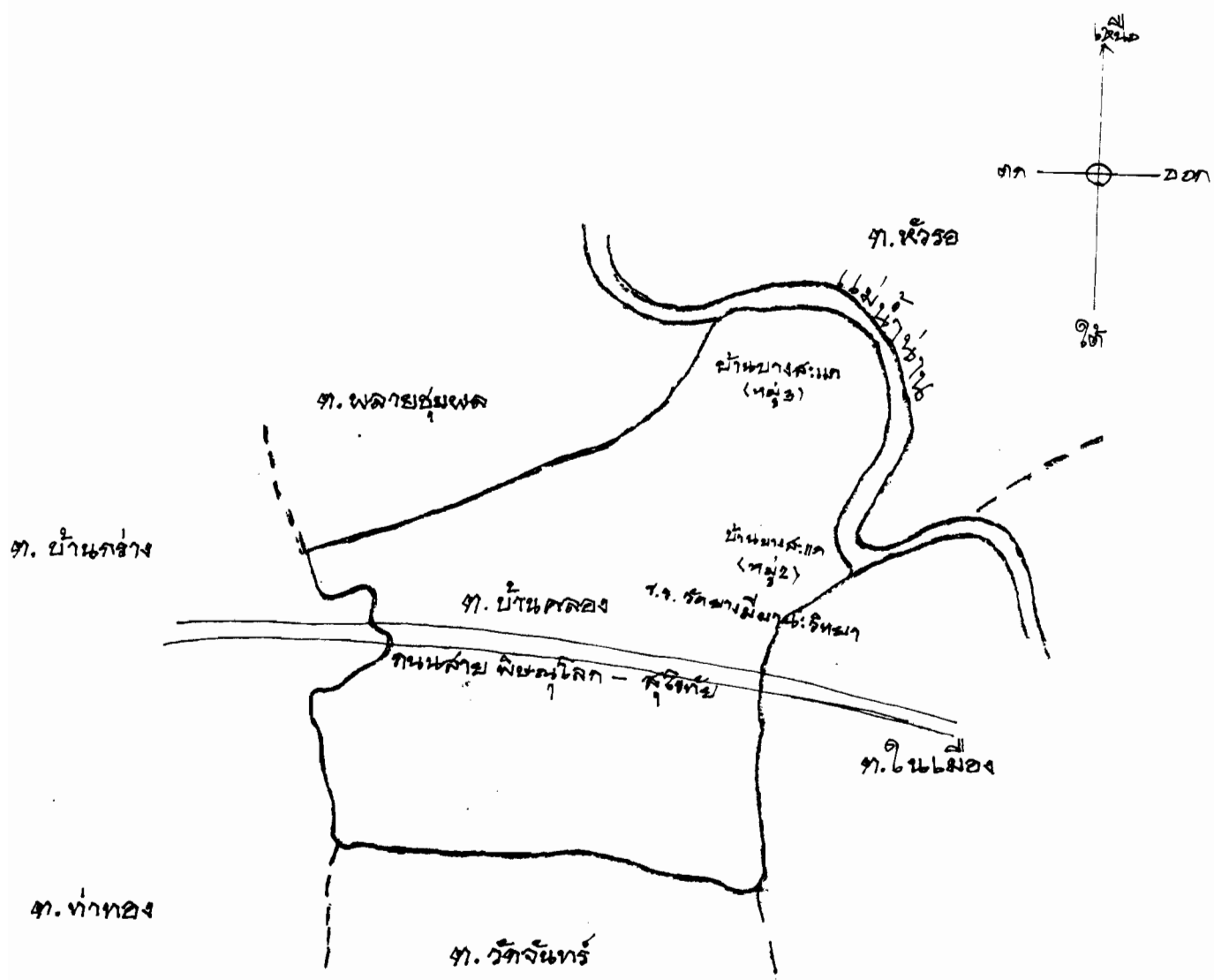
ทิศตะวันออก จดตำบลหัวรอและเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลบ้านคลองเป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ที่ใช้ในการทำนาประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นเป็นพื้นที่สวนและอื่น ๆ แหล่งน้ำที่สำคัญคือแม่น้ำน่านและทุ่งทะเลแก้ว

3. การคมนาคม การคมนาคมจากอำเภอเมืองถึงตำบลบ้านคลองสะดวกมาก ถนนที่ผ่านในตำบลที่สำคัญคือ ถนนสิงหนธรซึ่งเชื่อมระหว่างพิษณุโลกถึงสุโขทัย ถนนสายบ้านคลองถึงอำเภอบางระกำ และถนนสายริมฝั่งแม่น้ำน่าน การติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลนี้สะดวกที่สุด

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลบ้านคลองมีหมู่บ้านหลายหมู่บ้านที่โอนมาอยู่ใน การปกครองของเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก หมู่บ้านที่ยังเหลืออยู่มีเพียง 2 หมู่ดังนี้

แผนที่ ต.บ้านคลอง

หมู่ที่ 2 บ้านบางสะแก

หมู่ที่ 3 บ้านบางสะแก

5. ประชากร ตำบลบ้านคลองมีจำนวนบ้าน 405 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,095 คน แยกเป็นชาย 1,012 คน เป็นหญิง 1,083 คน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน และบริเวณติดถนนที่การคมนาคมสะดวก อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการค้าขาย การทำนา และพวกรับราชการทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา มีโรงเรียนในตำบลหนึ่งโรงคือโรงเรียนวัดยาง และมีวัดอยู่เพียงวัดเดียวคือวัดยาง เนื่องจากตำบลนี้อยู่ใกล้เขตเทศบาลดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงส่งลูกหลานมาเข้าโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล

7. การสาธารณสุข ไม่มีสถานอนามัยในตำบลเลยเมื่อเกิดกรณีประชาชนเจ็บป่วยจะพากันมารักษาสถานอนามัยชั้น 1 ในเขตเทศบาล หรือเข้ารับการรักษาโรงพยาบาลนครสวรรค์ซึ่งเป็นโรงพยาบาลทหารแต่อยู่ไกล นอกจากนั้นก็ไปรักษาที่โรงพยาบาลพุทธชินราช ส่วนน้ำสะอาดที่ใส ใช้น้ำบอ น้ำบาดาล และน้ำในแม่น้ำน่าน

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านคลองจำนวน 2 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อได้เพียงชื่อเดียวคือบ้านบางสะแก

บางสะแก , บ้าน

บ้านบางสะแกในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือ บ้านบางสะแก (หมู่ที่ 2) และบ้านบางสะแก (หมู่ที่ 3) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านบางสะแกแยกได้ดังนี้

บ้านบางสะแก (หมู่ที่ 2) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางพยอม ตำบลหัวรอ ทิศใต้จดเขตเทศบาลเมืองพิจิตรโลก ทิศตะวันตกจดตำบลพลายชุมพล ทิศตะวันออกจดเขตเทศบาลเมืองพิจิตรโลก ดัชนีระภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนอาศัยนำจากแม่น้ำน่านในการเกษตรและทำนา

บ้านบางสะแกมีจำนวนบ้าน 235 หลังคาเรือน มีประชากร 1,175 คน แยกเป็นชาย 568 คน เป็นหญิง 607 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา รับจ้าง รับราชการ ทำสวน มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนและวัด " วัดยาง " นายละม้าย หุ่นประสิทธิ์ อายุ 45 ปี เป็นกำนัน

บ้านบางสะแก (หมู่ที่ 3) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางพยอม ตำบลหัวรอ ทิศใต้จดบ้านบางสะแก (หมู่ที่ 2) ทิศตะวันตกจดทุ่งทะเลแก้ว ทิศตะวันออกจดตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ บ้านบางสะแกมีจำนวนบ้าน 170 หลังคาเรือน มีประชากร 920 คน แยกเป็นชาย 444 คน เป็นหญิง 476 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา รับราชการ ค้าขาย ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายสมาน มีมานะ อายุ 52 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายยงยุทธ แสงนารถ อายุ 64 ปี ราษฎรบ้านบางสะแกหมู่ที่ 2 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติ ของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

จากการบอกเล่าของปู่ย่า ตายายว่า พื้นที่บริเวณแถบนี้มีต้นสะแกอยู่มากจึงเรียกว่า " บางสะแก " ต้นสะแกขึ้นอยู่โดยทั่วไป ชาวบ้านก็หักกลางถางป่าเอาต้นสะแกมาเผาถ่านกัน เพราะให้ไฟแรง หนัก ไม่แตก ปัจจุบันนี้ยังมีต้นสะแกอยู่บ้างแต่ไม่มากเหมือนสมัยก่อน ๆ และเจ้าของมักหวงเพราะเก็บไว้เผาถ่าน

นายพัน นวมโพธิ์ อายุ 79 ปี ราษฎรบ้านบางสะแกหมู่ที่ 3 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

ตามที่ปู่ย่า ตายาย เขาเล่าให้ฟังว่า แม่น้ำน่านผ่านมาทางหลังบ้านบางสะแกนี้ และเมื่อวิหยากรอายุประมาณ 20 ปี นำทวมเต็มไปหมดต้องตักน้ำกินที่หน้าบ้าน แม่น้ำผ่านทางหลังบ้านไปออกที่นาหนอง อยู่ฟากบ้านคลอง แม่น้ำก็ลัดออกไปทางบ้านคลอง เกิมต้องทำสะพานข้ามแม่น้ำน่านไปบ้านคลอง แต่เดี๋ยวนี้ตื่นเงินไปหมดแล้ว

ที่เรียกว่า " บางสะแก " นี้ก็เพราะว่ามี " บาง " ซึ่งปู่ย่า ตายายเขาเล่าให้ฟัง บางมีลักษณะเป็นคลอง เป็นเหมือง มีน้ำไหลออกไป เมื่อขณะที่วิทยากรยังไม่เกิดหรือว่าจะเกิดแล้ว เขาบอกว่าที่บางสะแกนี้ น้ำไหลต้องเอาเรือแข่งกันออกจากบางไปถึงปลายบาง เดิมทีนี้ก็มีต้นสะแกอยู่บ้าง แต่ปัจจุบันนี้ก็ไม่มีใคร ทำนากันหมด ก็อาจจะเสียหมด เพราะ - การหักล้างทางป่าและอาจจะเป็นที่มาของคำว่า " บ้านบางสะแก " เพราะมีต้นสะแกอยู่ก็อาจเป็นไปได้

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามพื้นที่ที่มีมาก

ผลายชุมพล , ตำบล

ตำบลพลายชุมพลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 4 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลพลายชุมพลมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลจอมทอง

ทิศใต้ จดตำบลบ้านคลองและตำบลบ้านกร่าง

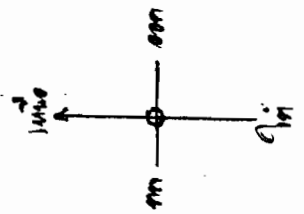
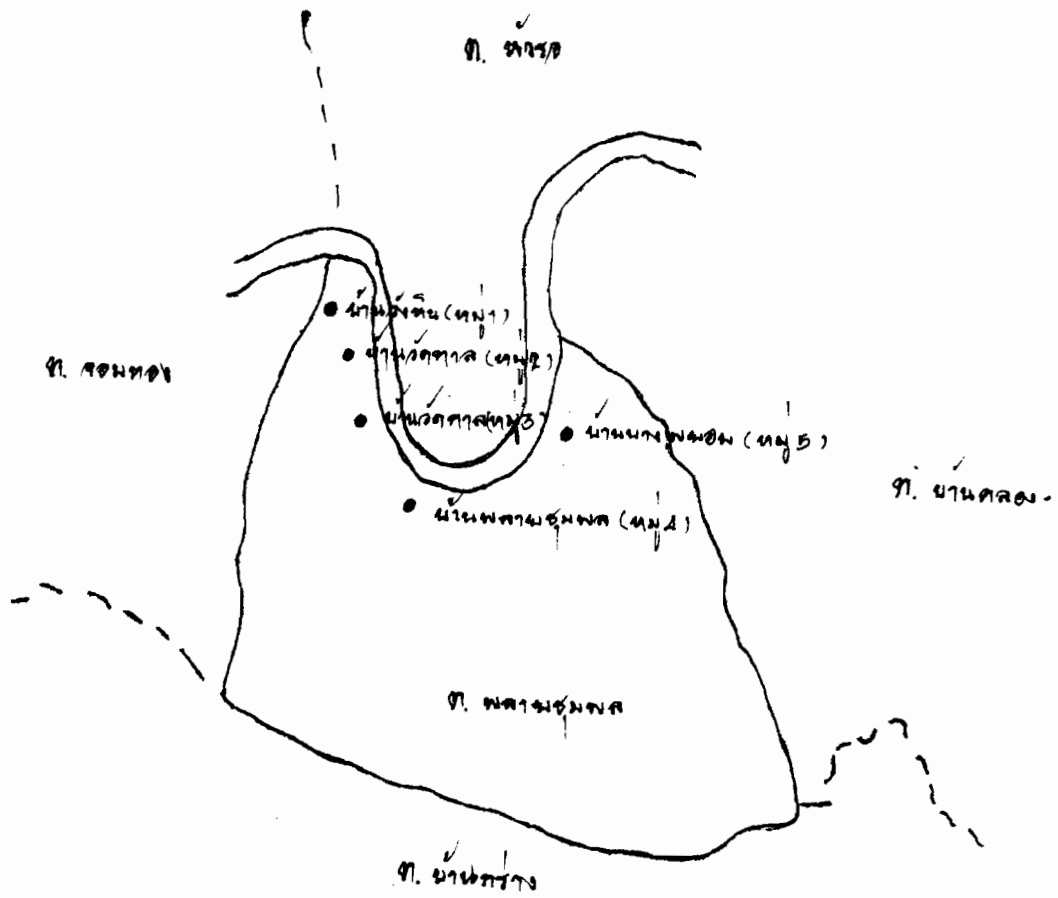
ทิศตะวันตก จดตำบลบ้านกร่าง

ทิศตะวันออก จดตำบลบ้านคลองและตำบลหัวรอ

2. ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลพลายชุมพลเป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ทำนาประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์ ในการเกษตรอาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำน่าน ห้วยทะเลแก้ว และคลองชลประทาน

3. การคมนาคม มีการคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล ถนนสายสำคัญคือ ถนนสายสิงห์ขันธ์และถนนริมฝั่งแม่น้ำน่าน นอกจากถนนสายหลักแล้วยังมีถนนลูกรังที่ถมแน่น เชื่อมติดต่อทุกหมู่บ้าน

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลพลายชุมพลแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

แผนที่ ๓. ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓

- หมู่ที่ 1 บ้านวังหิน
- หมู่ที่ 2 บ้านวัดศาล
- หมู่ที่ 3 บ้านวัดศาล
- หมู่ที่ 4 บ้านพลายชุมพล
- หมู่ที่ 5 บ้านบางพยอม

5. ประชากร ตำบลพลายชุมพลมีจำนวนบ้าน 727 หลังคาเรือน มีประชากรจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนทั้งสิ้น 3,319 คน แยกเป็นชาย 1,592 คน เป็นหญิง 1,727 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ทำสวน รับราชการและ - อาชีพอื่น ๆ ทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลพลายชุมพลมีโรงเรียนในหมู่บ้านเพียง 1 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านพลายชุมพล และมีวัดในหมู่บ้าน 2 วัดคือ วัดพลายชุมพลและวัดชุม

7. การสาธารณสุข ตำบลพลายชุมพลมีสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่งตั้งอยู่ที่บ้านวัดศาล (หมู่ที่ 2) เนื่องจากตำบลนี้มีที่ตั้งไม่ห่างไกลจากเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก นักและการคมนาคมก็สะดวก ประชาชนจึงนิยมเข้ามารับการรักษาในเมือง ส่วนน้ำสะอาดก็ใช้น้ำบ่อ น้ำบาดาล และน้ำในแม่น้ำน่าน

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลพลายชุมพล 5 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 4 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรดังนี้

บางพยอม , บ้าน

บ้านบางพยอมตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านพลายชุมพล ทิศใต้จดบ้านบางสะแก ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจด - ตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน ห้วยทะเลแก้ว และคลองชลประทาน

บ้านบางพยอมมีจำนวนบ้าน 167 หลังคาเรือน มีประชากร 731 คน แยกเป็น

ชาย 314 คน เป็นหญิง 417 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา รองลงไปคือ
รับจ้าง โรงเรียนในหมู่บ้านไม่มี วัดประจำหมู่บ้านคือวัดปลายชุมพล

นายพิง โปสะวัง อายุ 42 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายพิง โปสะวัง อายุ 42 ปี ผู้ใหญ่บ้านบางพยอม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด
ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

สมัยนั้นขุนช่างขุนแผนยกทัพรบกัน และมายอมพ่ายแพ้กันที่บ้านบางพยอมโดยขุน-
ช่างเป็นฝ่ายแพ้ การที่ขุนช่างมายอมแพ้ที่นี้จึงเป็นเหตุเรียกชื่อบริเวณนั้นว่า " บางพยอม "
และวัดปลายชุมพลก็เป็นชื่อของลูกขุนแผน เมื่อขุนแผนจะไปตีทัพที่ไหนก็จะผ่านมาพักที่ปลาย
ชุมพล ก็เลยตั้งชื่อว่าปลายชุมพลมาทุกวันนี้

ขุนช่างและขุนแผนตามตำนานรบกันหลายครั้ง และที่บ้านวังหินนั้นจะมีขุนหินซึ่ง
สมัยนั้นเป็นเพื่อนของปลายชุมพล ขุนหินมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าทัพด้วย

บ้านบางพยอมก็ได้ตั้งชื่อตามตำนานที่ว่าขุนช่างขุนแผนสู้รบกันแล้วมายอมแพ้กัน
ที่บ้านพยอมแห่งนี้

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามตำนาน

ปลายชุมพล , บ้าน

บ้านปลายชุมพลตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาชีพเกษตรคือตอตั้งนี้ ทิศ -
เหนือจดบ้านวัดศาล (หมู่ที่ 3) ทิศใต้จดบ้านบางพยอม ทิศตะวันตกจดทุ่งทะเลแก้ว ทิศ
ตะวันออกจดตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำ
คือแม่น้ำน่าน ทุ่งทะเลแก้ว และคลองชลประทาน

บ้านปลายชุมพลมีจำนวนบ้าน 144 หลังคาเรือน มีประชากร 648 คน แยก
เป็นชาย 321 คน เป็นหญิง 327 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา รองลง
ไปคือการรับจ้าง มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 โรงเรียนคือ โรงเรียนบ้านปลายชุมพล ไม่มีวัดใน

หมู่บ้าน

นายหวาน เหล็กขำ อายุ 57 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายเหมื่อน นครจินดา อายุ 77 ปี ราษฎรในบ้านปลายชุมพล อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

บ้านปลายชุมพลเคยเป็นที่ตั้งทัพข้างในสมัยของสมเด็จพระนเรศวร จึงให้ชื่อว่าบ้านปลายชุมพล ส่วนหลักฐานที่พอจะหลงเหลืออยู่ก็มี ที่เก็บข้าง ตะลุงข้าง อยู่เลยบริเวณวัดปลายชุมพลไปทางทิศใต้ซึ่งมีลักษณะเป็นอิฐ เป็นเตา แต่ปัจจุบันนี้อาจจะหลงเลื่อนไปบางชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามความสำคัญที่เคยเป็นที่ประทับข้างในสมัยสมเด็จพระนเรศวร

นายพิง โปสะวัง อายุ 42 ปี ราษฎรในบ้านบางพยอม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านปลายชุมพล เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

วัดปลายชุมพลเป็นชื่อของลูกขุนแผน เมื่อขุนแผนจะไปตีทัพ ณ ที่ใด ก็จะมาพักที่ปลายชุมพล ก็เลยตั้งชื่อว่าปลายชุมพล

นายหวาน สุขป้อม อายุ 80 ปี อดีตกำนันตำบลปลายชุมพล ปัจจุบันเป็นราษฎรบ้านวังหิน อาศัยอยู่ที่บ้านวังหินมาตลอด ได้เล่าประวัติบ้านปลายชุมพลเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เมื่อตัววิทย์ากรได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ข้าราชการจากอำเภอก็มาขอจดประวัติตำบล ซึ่งตำบลเพิ่งจะตั้งขึ้นมาใหม่ ก็ยังไม่รู้ว่าจะตั้งชื่อตำบลว่าอย่างไร

ก่อนที่วิทย์ากรจะได้เป็นกำนัน ไคบวชเป็นพระ และรู้จักสนิทชอบพอกับขรัวตาแขก ซึ่งเป็นพระมาจากลังกาทวีป พูจาเสียงอ้อแอ้ ๆ ตัวดำเล็ก ๆ เป็นพระฉันข้าวมีเดี้ยว แต่แปลกอย่างหนึ่งคือเป็นพระกินเหล้า แกเป็นคนตั้งวัดขึ้นที่นี่และน่าจะได้อั้วว่าวัดขรัวตาแขก เมื่อตอนสึกแล้วก็ได้รับให้เป็นกำนันก็ได้เล่าให้เขาฟังว่า มีขรัวตาแขกและแถบนี้สมัยก่อนก็เป็นป่าดงพงทึบ ไม่มีผู้คนมาบุกร้างดางป่า มีต้นทอง ป่าทองต้นเล็ก ๆ ก็จึงว่า

ตั้งชื่อตามต้นไม้ก็เห็นจะดี สุวรรณแปลว่าทอง ไพรแปลว่าป่า ก็ตั้งเป็น " ไพรสุวรรณ "

แต่เขียนกันไปเขียนกันมาก็เพี้ยนจาก " ไพร " เป็น " พลาย " สุวรรณก็เพี้ยนเป็น " ชุมพล "

ไปเสีย กลายเป็น " พลายชุมพล "

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามตำนานและต้นไม้และน่าจะเป็นตั้งตามต้นไม้มากกว่า

วังหิน , บ้าน

บ้านวังหินตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้าน
ท่าตะเคียน ตำบลจอมทอง ทิศใต้จดบ้านวัดศาล ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลปากโทก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำจากคลองชลประทานในการเกษตรกรรม

บ้านวังหินมีจำนวนบ้าน 74 หลังคาเรือน มีประชากร 330 คน แยกเป็นชาย 156 คน เป็นหญิง 174 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา รองลงไปเป็นการทำสวน ไร่ราชการและอาชีพอื่น ๆ ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน วัดในหมู่บ้านคือวัดคุยม

นายเกษม เอี่ยมสำอางค์ อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายหวาน สุขป้อม อายุ 80 ปี ราษฎรบ้านวังหิน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมมาที่เดิวนั้นจะเป็นนิทานหรือว่านิยายก็ไม่มีหลักฐานอะไรหลงเหลืออยู่เพราะเล่าสืบต่อกันมา ประวัติของบ้านวังหินก็มีอยู่ว่า หน้าบ้านวังหินนี้มีถ้ำ มีคารหิน คารหินนี้ก็มีสัตว์ร้ายอาศัยอยู่ทุกชุม จึงได้ชื่อว่า " วังหิน " เพราะในถ้ำหินนั้นมีพวกเงือกอาศัยอยู่ ผู้คนที่จะอาบน้ำ ตกน้ำก็ไม่กล้าลงไปเพราะกลัวสัตว์น้ำเหล่านี้จะมาทำร้าย ชานานเขาก็ตื่นเขินทางรัฐบาลก็ให้กรมชลประทานมาระเบิดถ้ำหินนั้นเสีย เดิวนั้นจึงไม่มีวังเพราะน้ำได้พัดทรายมาถมแล้วตื่นเขิน แต่ยังมีเกาะคาอยู่อีกเล็กน้อย ตั้งแต่นั้นมาจึงเรียก " วังหิน "

นอกจากนี้วิทยากรยังได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับวัดคูม่อีกว่า หลวงพ่อฤๅษีเป็นพระศักดิ์สิทธิ์มากก่อตั้งวัดนี้ขึ้น วัดคูม่อเป็นวัดที่เก่าแก่มาก ผู้ใหญ่ก็มาปรึกษาหารือกันว่า จะตั้งชื่อวัดว่าอย่างไรดี ที่นี้ก็มีทรัพย์สินในดินเป็นลายแทงผูกขึ้นมาว่า " ตีฆ้องก็ไม่ดัง ตีระฆังก็ไม่แหงง ลูกขึ้นโหยงแหงง ร่ำไห้ไอ้ตูมคู " ก็เลยมีคนคิดจะเอาปริศนาอันนี้มาตั้งชื่อวัดขึ้นและว่าทรัพย์สินแผ่นดินตกในบ่อ และบ่ออันนี้อยู่ตรงไหนไม่ทราบแน่ชัด คำว่า

" ตีฆ้องก็ไม่ดัง " ก็เปรียบเหมือน " วงปาท่อง " ตีก็ยอมไม่ดัง

" ตีระฆังก็ไม่แหงง " การตีระฆังยอมไม่ดัง " แหงง "

สมัยก่อนเขาใช้ " คุ้พอง " เป็นที่สำหรับตักน้ำ สาวน้ำ เมื่อหย่อนลงไปใบบอกก็ดัง " ตูม " แล้วเอี้ยวซ้ายที่ขวาที่หน้าเข้า แล้วสาวหรือดึงขึ้นมา ก็เปรียบเหมือนคำว่า " ลูกขึ้นโหยงแหงง ร่ำไห้ไอ้ตูมคู " ก็เลยเอาปริศนาขึ้นมาตั้งชื่อเป็น " วัดคูม่อ "

นางแก้ว แจงอวม อายุ 75 ปี ราษฎรบ้านวังหิน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

ชื่อวังหินนี้เดิมที่ผู้คนจะมีการตั้ง " วังเจ้า " ขึ้นที่บริเวณแถบหมู่บ้านนี้ แต่เกิดแม่น้ำแยกออกเป็นสองสาย เพราะเดิมแม่น้ำไม่ไค่ผ่านทางนี้ ก่อนที่จะตั้งวังเจ้า พอจะตั้งวังเจ้าขึ้นก็มีแม่น้ำไหลผ่านเป็นวังอกแตก ก็ทำให้ไม่ไค่ตั้งวังเจ้าตรงบริเวณนี้ เลยต้องย้ายไปตั้งที่กรุงเทพฯ ต่อมาตลิ่งเกิดพังลงก็มีเงือกโผล่ขึ้นไปถึงเขาสมอแครง เงือกที่หัวคาร บริเวณวัดที่สร้างใหม่ (สำนักสงฆ์เวฬุวัน) ทางกรมชลประทานได้ขุดทำเหมืองไม่เห็น จะมีหินคารอยู่ เมื่อตลิ่งพังก็มีเงือกโผล่ขึ้นมา ดังนั้นชื่อ " วังหิน " ก็มาจากคำว่า " วังเจ้า " และ " หินคาร " เอาคำทั้งสองมาประกอบกัน เขาถามลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามตำนานพื้นบ้าน

วัดศาล , บ้าน

บ้านวัดศาลตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือบ้านวัดศาล (หมู่ที่ 2) และบ้านวัดศาล (หมู่ที่ 3) รายละเอียดของหมู่บ้านทั้งสองแยกได้ดังนี้

บ้านวัดศาล (หมู่ที่ 2) มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวังหิน ทิศใต้จดบ้านวัดศาล (หมู่ที่ 3) ทิศตะวันตกจดบ้านหนองหัวยาง ตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ จำนวนบ้านมีทั้งสิ้น 159 หลังคาเรือน มีประชากร 742 คน แยกเป็นชาย 349 คน เป็นหญิง 393 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายละออง ดุงเงิน อายุ 43 ปี เป็นกำนัน

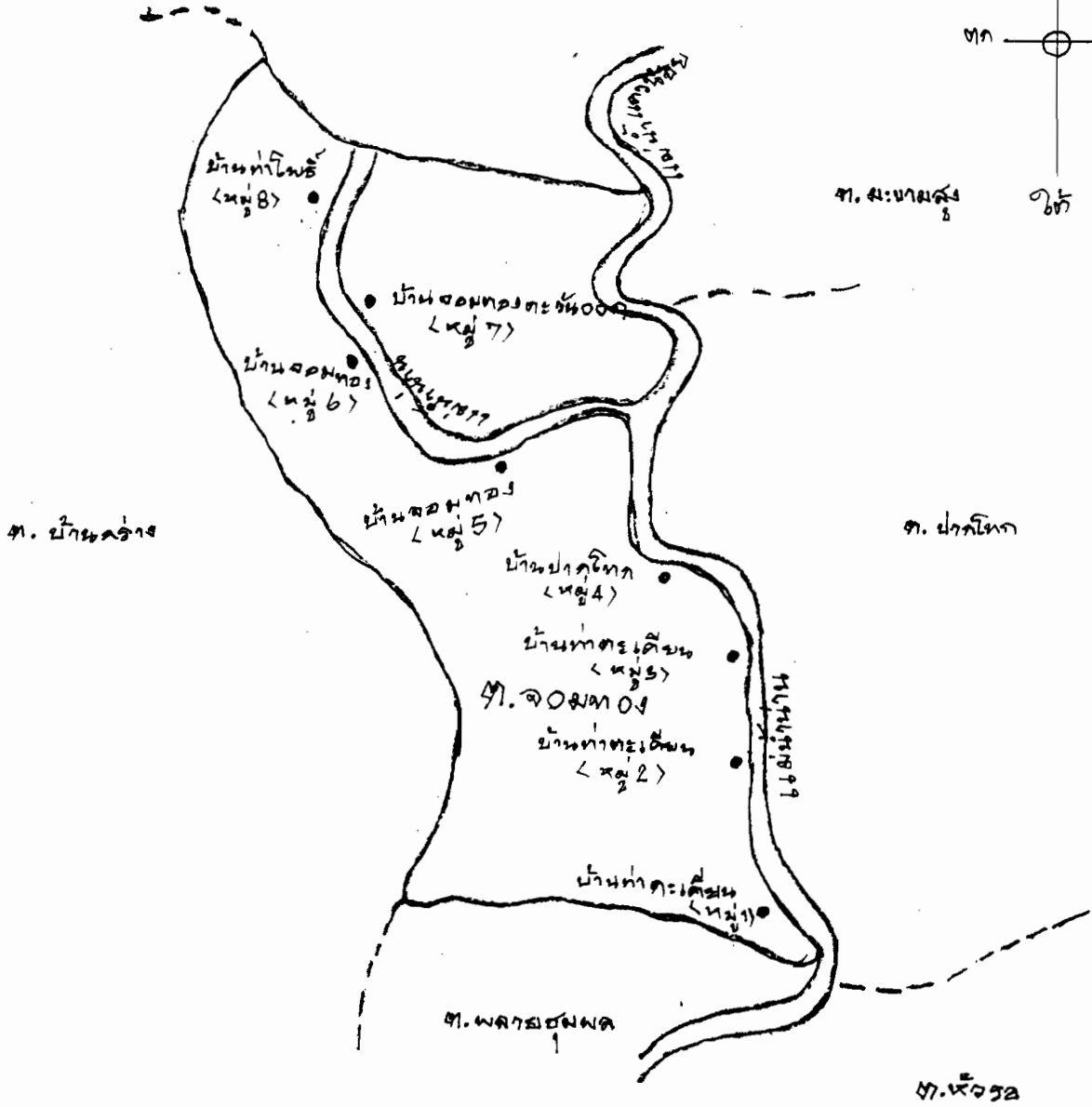
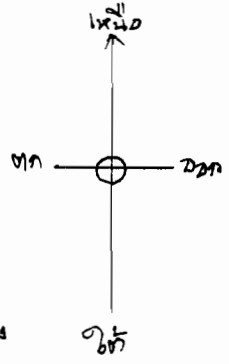
บ้านวัดศาล (หมู่ที่ 3) มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวัดศาล (หมู่ที่ 2) ทิศใต้จดบ้านพลาชุมพล ทิศตะวันตกจดบ้านหนองหัวยาง ตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม จำนวนบ้านมีทั้งสิ้น 182 หลังคาเรือน มีประชากร 850 คน แยกเป็นชาย 401 คน เป็นหญิง 449 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ไร่จ้าง และอื่น ๆ ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายกาบ อยู่ม่วง อายุ 47 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายละออง ดุงเงิน อายุ 43 ปี กำนันบ้านวัดศาลหมู่ที่ 2 อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

สมัยก่อนตอนที่วิทยากรยังเป็นเด็กอยู่นั้น ก็เห็นมีต้นตาลอยู่เยอะในบริเวณแถบนี้ และเดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่แต่มีไม่มากเหมือนแต่ก่อนเพราะถูกโคคนลงไปบ้าง แต่ยังมีให้เห็น แต่ก่อนในหมู่บ้านนี้ก็มีการทำน้ำตาล คุณพ่อของวิทยากรก็เคยทำน้ำตาลปึกเป็นอาชีพและสำหรับบริโภคบ้าง และในคอนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีญี่ปุ่นเข้ามาพักอยู่แถบบริเวณนี้ก็มาซื้อน้ำ-

๒. พระเมรุพิมาน

แผนที่ ๓. จอมทอง

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลจอมทองแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8

หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านท่าตะเคียน
- หมู่ที่ 2 บ้านท่าตะเคียน
- หมู่ที่ 3 บ้านท่าตะเคียน
- หมู่ที่ 4 บ้านปากโทก
- หมู่ที่ 5 บ้านจอมทอง
- หมู่ที่ 6 บ้านจอมทอง
- หมู่ที่ 7 บ้านจอมทองตะวันออก
- หมู่ที่ 8 บ้านท่าโพธิ์

5. ประชากร ตำบลจอมทองมีจำนวนบ้าน 707 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 ทั้งสิ้น 2,729 คน แยกเป็นชาย 1,467 คน เป็นหญิง 1,262 คน ประชากรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านยกเว้นบ้านจอมทองตะวันออก อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ทำสวน ทำไร่ และอื่น ๆ ทั่วไป

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลจอมทองมีโรงเรียนทั้งสิ้น 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดจอมทองและโรงเรียนวัดท่าตะเคียน มีวัดทั้งสิ้น 5 วัดคือวัดจอมทอง วัดเกาะแก้ว วัดท่าตะเคียน วัดคอนคาม (วัดเกา) และสำนักสงฆ์ศาลาสูงทรงธรรม

7. การสาธารณสุข ตำบลจอมทองมีสถานอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 ทำให้การบริการรักษาผู้เจ็บป่วยและการบริการทางด้านสาธารณสุขทำได้ไม่เต็มที่ ส่วนน้ำดื่มประชาชนส่วนใหญ่เก็บน้ำฝนไว้ดื่ม หรือนำน้ำจากบ่อน้ำ ส่วนการอุปโภคนั้นจะสูบน้ำและตักน้ำจากแม่น้ำน่านมาใช้เป็นส่วนใหญ่

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลจอมทองจำนวน 8 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 4 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรได้ดังนี้

จอมทอง , บ้าน

บ้านจอมทองในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านจอมทอง (หมู่ที่ 5) บ้านจอมทอง (หมู่ที่ 6) และบ้านจอมทองตะวันออก (หมู่ที่ 7) รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านจอมทองทั้ง 3 หมู่นี้แยกได้ดังนี้

บ้านจอมทอง (หมู่ที่ 5) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านจอมทองหมู่ที่ 6 ทิศใต้จดบ้านปากโทก ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดบ้านจอมทองตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำในการเพาะปลูกจากคลองชลประทานและแม่น้ำน่าน บ้านจอมทองมีจำนวนบ้าน 48 หลังคาเรือน มีประชากร 327 คน แยกเป็นชาย 184 คน เป็นหญิง 143 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดจอมทอง และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดจอมทอง นายบุญส่ง แก้วมุกดา อายุ 34 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านจอมทอง (หมู่ที่ 6) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าโพธิ์ ทิศใต้จดบ้านจอมทองหมู่ที่ 5 ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง - ทิศตะวันออกจดตำบลมะขามสูง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ บ้านจอมทองมีจำนวนบ้าน 98 หลังคาเรือน มีประชากร 328 คน แยกเป็นชาย 168 คน เป็นหญิง 160 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน ทำไร่ ค้าขาย และอื่น ๆ ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายสนิท ชมน้อย อายุ 46 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านจอมทองตะวันออก (หมู่ที่ 7) ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน และอยู่ทางด้านทิศเหนือของแม่น้ำแควน้อย มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดเขตอำเภอพรหมพิราม ทิศใต้จดตำบลปากโทก ทิศตะวันตกจดบ้านจอมทองหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ทิศตะวันออกจดตำบลมะขามสูง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ลุ่มอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน - แม่น้ำแควน้อย และหนองลาด บ้านจอมทองตะวันออกมีจำนวนบ้าน 69 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 408 คน แยกเป็นชาย 192 คน เป็นหญิง 216 คน อาชีพของประชากรคือทำนา ทำไร่ ทำสวน ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายทองหล่อ บัวมาก อายุ 54 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

พระราชรัตนรังษี อายุ 70 ปี เจ้าอาวาสวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (วัดใหญ่) เจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ประมาณ 50 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีเคียวหมู่บ้านนี้ยังไม่มีชื่อ ต่อมาได้ชื่อว่า " บ้านอ่อมทอง " เนื่องจากคนในสมัยก่อน (ก่อนหน้านี้ประมาณ 70 ปี) ได้สร้างวัดขึ้นตรงที่เคยเป็นวัดร้างเดิม ในขณะที่มีการสร้างกันอยู่นี้ มีคนหนึ่งได้ไปซุกที่ปราสาทหรือเจดีย์ไม่ทราบแน่ ได้พบกระอ่อมทอง 1 กระอ่อม คนในสมัยนั้นจึงได้ตั้งชื่อวัดว่า " วัดอ่อมทอง " และชื่อของหมู่บ้านก็ให้ชื่อว่า บ้านอ่อมทองด้วย ต่อมาคำว่า " อ่อมทอง " อาจจะเป็นมาเป็น " จอมทอง " หรืออาจเป็นเพราะอ่อมทองไม่ไพเราะและอาจเนื่องมาจากคำว่า " จอมทอง " อยู่สูงกว่าคำว่า " อ่อมทอง " ก็ได้ ชื่อหมู่บ้านและชื่อวัดจึงเปลี่ยนมาเป็นจอมทอง ซึ่งจะเรียกเมื่อใดก็ไม่ทราบแน่ แต่คงหลังจากเมื่อ 70 ปีมาแล้ว

นายสำรวย จันทร์เกิด อายุ 57 ปี ราษฎรในหมู่บ้านจอมทองหมู่ที่ 6 เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 44 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

หมู่บ้านนี้ราษฎรมาตั้งรกรากประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว ที่แรกชื่อ " อ่อมทอง " เดิมบริเวณที่สร้างโบสถ์เชื่อว่าเป็นบ่อเงินบ่อทอง เพราะซุกพบกระอ่อมทองได้ทองมาก เลยเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น " จอมทอง " ตั้งแต่นั้นมา ประมาณ 30 กว่าปีมาแล้ว ทรัพย์สินที่อยู่ข้าง ๆ โบสถ์ก็พบบของเก่าแก่ แต่ปัจจุบันเนื่องจากทางวัดได้อนุญาตให้ทาง ร.พ.ช. ตัดถนนผ่านจึงถูกทำลายไปมาก และที่ตั้งเดิมจริง ๆ อยู่ใกล้กับฝั่งแม่น้ำน่านก็ถูกน้ำเซาะตลิ่งวัดจึงพังไป ของเก่าแก่ที่เป็น วิหาร พระพุทธรูปเก่า ๆ ถูกตร.พ.ช. ทำลาย ในช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีทหารญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งมาตั้งค่ายที่วัดแล้วซุกทำหลุมหลบภัยในวัดทำให้ของเก่าถูกทำลายไปมาก นอกจากนี้ยังมีวัดเก่าแก่อีกแห่งหนึ่ง วัดนี้เคยมีเจดีย์ พระพุทธรูปเก่าแก่แต่ชำรุดเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมาที่หน่วย ร.พ.ช. ได้ทำถนนผ่านจึงถูกทำลายไปด้วย ที่วัดนี้เคยมีเจ้าหน้าที่

กรมศิลปากรมาสำรวจแต่ไม่ได้บอกข้อมูลไว้ให้แก่ชาวบ้าน บริเวณวัดเก่าปัจจุบันชาวบ้านเขาไปจับจอง จึงไม่มีอะไรเหลือเป็นสัญลักษณ์ของวัดเก่าอีกเลย

นายทองหล่อ บัวมาก อายุ 54 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านจอมทองตะวันออก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

มีชาวบ้านพบกระอ่อมเค็มชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกระอ่อมทอง ต่อมาเปลี่ยนชื่อมาเป็นจอมทอง ไม่พบสิ่งเก่าแก่ในหมู่บ้าน คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงคือบ้านปากโทก บ้านจอมทอง บ้านท่าโพธิ์ เพื่อเข้าไปจับจองที่ทำมาหากิน หมู่บ้านนี้ตั้งรกรากประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ลักษณะของหมู่บ้านคล้ายเกาะ การคมนาคมไม่สะดวก โดยเฉพาะฤดูฝนน้ำจะท่วมทุ่งนาเสียหาย ประชาชนจะติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงโดยใช้เรือ

ชื่อของหมู่บ้านตั้งชื่อตามตำนานสิ่งของที่พบ

ท่าตะเคียน , บ้าน

บ้านท่าตะเคียนปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 1 บ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 และบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 3 ดังรายละเอียดแยกออกไต่ดังนี้

บ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 1 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 ทิศใต้จดตำบลพลาญชุมพล ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลปากโทก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ ไม่มีหนอง บึงในหมู่บ้าน แต่มีคลองชลประทานไหลผ่าน บ้านท่าตะเคียนมีจำนวนบ้าน 85 หลังคาเรือน มีประชากร 325 คน แยกเป็นชาย 160 คน เป็นหญิง 165 คน อาชีพของประชากรคือทำนา ทำสวน ทำไร่ ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายเสนาะ พรหมสิทธิ์ อายุ 34 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 3 ทิศใต้จดบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 1 ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลปากโทก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบใช้ทำนา มีคลองชลประทานไหลผ่าน บ้านท่าตะเคียนมีจำนวนบ้าน 32 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 128 คน

แยกเป็นชาย 62 คน เป็นหญิง 66 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน ค่าขาย
ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายแจน รอดสิงห์ อายุ 41 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 3 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อกับ
ทิศเหนือจดบ้านปากโทก ทิศใต้จดบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกว้าง -
ทิศตะวันออกจดตำบลปากโทก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ มีคลองชลประทาน
เพื่อช่วยในการทำนา บ้านท่าตะเคียนมีจำนวนบ้าน 46 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร
243 คน แยกเป็นชาย 121 คน เป็นหญิง 122 คน อาชีพของประชากรคือทำนา ทำสวน
มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดท่าตะเคียน มีวัดชื่อวัดท่าตะเคียน นายบุญลิม ศรีนัม
อายุ 46 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายจำลอง แก้วกลิ่น อายุ 57 ปี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 1 เคยอาศัย
อยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 31 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2523 ว่า

เมื่อชาวบ้านได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ในระยะแรกนั้น หมู่บ้านนี้มีชื่อ
ว่า " บ้านแสงดาว " ซึ่งเป็นการเรียกชื่อตามหมู่บ้านฝั่งตรงข้าม (บ้านแสงดาวฝั่งตะวันออก)
เนื่องจากมีเชื้อสายเดียวกันคือพวกลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ และอยู่ในเขตการ
ปกครองเดียวกันคือตำบลปากโทก ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นบ้านท่าตะเคียนเพื่อให้ตรงกับชื่อ
วัดคือวัดท่าตะเคียน และเพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักวัดและสามารถติดต่อกับวัดได้สะดวกขึ้น -
เพราะเมื่อก่อนนี้ไม่มีใครรู้จักวัดท่าตะเคียน เมื่อพูดถึงวัดท่าตะเคียนก็มักจะเข้าใจว่าเป็น
วัดแสงดาวฝั่งตะวันออก อีกสาเหตุหนึ่งที่เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านก็เนื่องจากการแบ่งเขตการปก-
ครองใหม่ บ้านท่าตะเคียนในปัจจุบันนี้มาขึ้นกับตำบลจอมทอง

วัดท่าตะเคียนแห่งนี้มีอายุมานานพอสมควร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านที่หน้าวัดมีต้น
ตะเคียนใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ ชาวบ้านจึงพากันเรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดท่าตะเคียน ต่อมาเมื่อต้น
ตะเคียนโคนจมน้ำไปแล้ว ชาวบ้านก็ยังเรียกว่าวัดท่าตะเคียนติดปากมาจนถึงทุกวันนี้

นายเฉลิม คำเลิศ อายุ 47 ปี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 2 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 22 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2523 ว่า ใกล้ ๆ กับหมู่บ้านนี้มีวัดอยู่วัดหนึ่งตั้งอยู่ และมีต้นตะเคียนใหญ่ขึ้นอยู่หน้าวิหารตรงที่พระสงฆ์ใช้สรงน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดท่าตะเคียน และเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อวัด เมื่อก่อนนี้หมู่บ้านแห่งนี้ขึ้นอยู่กับเขตการปกครองของตำบลปากโทก มีชื่อเรียกว่าบ้านแสงดาว เช่นเดียวกับหมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านซึ่งอยู่ตรงกันข้าม ต่อมาเปลี่ยนมาขึ้นกับตำบลจอมทองและเพ็ญจะเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านแสงดาวมาเป็นบ้านท่าตะเคียนเมื่อ 2 ปีที่แล้ว

นายคุ้ม เทียงจันทร์ อายุ 82 ปี ราษฎรในบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 3 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2523 ว่า บ้านท่าตะเคียนนี้เดิมมีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น บ้านสอยดาว บ้านท่าลาด บ้านดิ่งชัน บ้านท่าวัง แต่ที่นิยมเรียกกันมากคือบ้านแสงดาว เดิมบ้านแสงดาวนี้ขึ้นอยู่กับตำบลวัดลาด ต่อมาเปลี่ยนมาขึ้นกับตำบลปากโทก และเปลี่ยนมาขึ้นกับตำบลจอมทอง, กำนันคนแรกชื่อ กำนันนุ้ม

บ้านแสงดาวมีอยู่ 2 แห่งคือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน แยกกันเป็นคนละหมู่บ้านแต่ใช้ชื่อเดียวกัน บ้านแสงดาวฝั่งตะวันออกเดิมชื่อบ้านสอยดาวเพราะเล่ากันว่า หญิงคนหนึ่งมีลูก ลูกร้องจะเอาดาวและให้แม่สอยให้ จึงเรียกชื่อหมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกว่าบ้านสอยดาว ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านแสงดาว

สำหรับบ้านแสงดาวฝั่งตะวันตกซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านท่าตะเคียนนี้ ภายในหมู่บ้านมีวัดอยู่วัดหนึ่งมีอายุเก่าแก่มาก ที่หน้าวัดมีต้นตะเคียนใหญ่ขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกว่าวัดท่าตะเคียน และสาเหตุที่เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นท่าตะเคียนก็เพราะเปลี่ยนให้เหมือนกับชื่อวัดนั่นเอง

บ้านท่าตะเคียนเดิมเป็นที่รกร้าง ต่อมาเมื่อเกิดสงครามไทยยกกองทัพไปตี

เมืองเวียงจันทน์ ได้กวาดต้อนเชลยกลับมาเมืองไทย และให้คนลาวเหล่านั้นมาตั้งหลักแหล่ง
อยู่ที่บริเวณบ้านท่าตะเคียนแห่งนี้ เพราะฉะนั้นคนในหมู่บ้านท่าตะเคียนนี้และบริเวณใกล้เคียง
จึงมีเชื้อสายเป็นคนลาวเวียงจันทน์แทบทั้งสิ้น

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อวัด (วัดตั้งชื่อตามชื่อต้นไม้ที่ปรากฏเด่นชัด)

ท่าโพธิ์ , บ้าน

บ้านท่าโพธิ์ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ
จดบ้านมะตูม อำเภอมะนัง ทิศใต้จดบ้านจอมทองหมู่ที่ 6 ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกว้าง
ทิศตะวันออกจดตำบลมะขามสูง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ
คือแม่น้ำน่าน หนองลาด บึงคู และมีคลองชลประทานไหลผ่าน

บ้านท่าโพธิ์มีจำนวนบ้าน 145 หลังคาเรือน มีประชากร 580 คน แยกเป็น
ชาย 375 คน เป็นหญิง 205 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำไร่ ค้าขายและอื่น ๆ
ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายเสวียน สุขเกษม อายุ 41 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายนิพนธ์ แยมมา อายุ 73 ปี ราษฎรในหมู่บ้านท่าโพธิ์ เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
นี้มาแล้ว 60 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมาเมื่อตอนที่พ่อ แม่พามาอยู่นั้น มีบ้านอยู่ประมาณ 10 กว่า
หลังคาเรือน สาเหตุที่เรียกว่าบ้านท่าโพธิ์เพราะเดิมมีพระยาช้างข้าม ชนข้ามมาข้ามตรง
กันกับท่าโพธิ์และท่ามะปดัด ต่อมาจึงเรียกว่า ท่าโพธิ์หรือท่ามะปดัด กล่าวว่ประมาณ 100
กว่าปีมาแล้วในหมู่บ้านไม่มีวัดเก่าแก่ แต่มีกองสิ่งของเก่าแก่อยู่ใกล้ฝั่งท่าโพธิ์บริเวณต้นตาล
ใกล้ฝั่งแม่น้ำ สันนิษฐานว่าเป็นส่วนข้าง บางคนเชื่อว่ามีพระทองอยู่ในน้ำ เพราะบริเวณนั้น
ยังมีอิฐปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน แต่ไม่มีคูเมือง กำแพงเมืองแต่อย่างใด

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของต้นไม้ที่ปรากฏ

ปากโทก , บ้าน

บ้านปากโทกตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านจอมทองหมู่ที่ 5 ทิศใต้จดบ้านท่าตะเคียนหมู่ที่ 3 ทิศตะวันตกจดตำบลบ้านกร่าง ทิศตะวันออกจดตำบลปากโทก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบอาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำน่านและคลองชลประทานในการเกษตร

บ้านปากโทกมีจำนวนบ้าน 84 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 380 คน แยกเป็นชาย 205 คน เป็นหญิง 175 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน ทำไร่ ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน มีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดเกาะแก้ว และมีวัดเก่าปัจจุบันมีสำนักสงฆ์คือศาลาสูงทรงธรรม

นายสุทธิชัย แสงอรุณ อายุ 39 ปี เป็นกำนัน

ประวัติหมู่บ้าน

นายทองอยู่ ลูกพลับ อายุ 58 ปี ราษฎรในบ้านปากโทกอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมทีหมู่บ้านนี้อยู่ในการปกครองของตำบลปากโทก เช่นเดียวกับหมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน ซึ่งทางฝั่งนี้มีโคกอยู่และมีวัด เรียกว่าวัดโคก การตั้งชื่อตำบลและหมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกก็ตั้งชื่อว่า ตำบลปากโทก และตำบลปากโทกได้ครอบคลุมถึงหมู่บ้านนี้ด้วย (ซึ่งอยู่ริมฝั่งทางคานตะวันตก) ดังนั้นการตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ก็ไ้มาจากชื่อของตำบลปากโทก ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับชื่อตำบลใหม่ โดยหมู่บ้านนี้ไ้ย้ายมาขึ้นกับตำบลจอมทอง ชื่อบ้านปากโทกที่เคยเรียกกันมาก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไ้มาจนถึงปัจจุบันนี้

นายลี พุ่มอิม อายุ 75 ปี ราษฎรบ้านปากโทกอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมทีหมู่บ้านนี้ขึ้นกับตำบลปากโทก หมู่บ้านนี้จึงเรียกชื่อว่าเป็นปากโทก ต่อมาไ้ย้ายมาขึ้นกับตำบลจอมทอง แต่ชื่อของหมู่บ้านไ้ได้เปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบันนี้

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อตำบลที่เคยสังกัดเก่า (ตำบลปากโทก)

ปากโทก , ตำบล

ตำบลปากโทกตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลปากโทกมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลมะขามสูง

ทิศใต้ จดตำบลห้วยรอ

ทิศตะวันตก จดตำบลจอมทอง

ทิศตะวันออก จดตำบลห้วยรอและตำบลมะขามสูง

2. ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลปากโทกเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ใช้ในการทำนาถึง 85 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด นอกนั้นเป็นพื้นที่ทำสวนและอื่น ๆ แหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน แม่น้ำแควน้อย คลองน้ำชุม และสระเก็บน้ำในหมู่บ้าน

3. การคมนาคม ตำบลปากโทกมีการคมนาคมสะดวก ในอดีตใช้การคมนาคมทางเรือ แต่ในปัจจุบันอาศัยถนนสายพิษณุโลก - แควน้อย - วัดโบสถ์ เป็นถนนสายหลักที่ใช้ติดต่อกับอำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีเส้นทางรถไฟสายเหนือผ่านพื้นที่ของตำบลนี้ มีสถานีรถไฟ 1 สถานีคือสถานีบ้านชุม การคมนาคมภายในตำบลปรากฏว่าทุกหมู่บ้านการเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล ยกเว้นหมู่ที่ 2 (บ้านชุม) และหมู่ที่ 7 (บ้านคู้งหม้อ) เมื่อถึงฤดูฝนมักจะมีปัญหาที่การคมนาคมไม่ค่อยสะดวก

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลปากโทกแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้านดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านไผ่คอม

หมู่ที่ 2 บ้านชุม

หมู่ที่ 3 บ้านไผ่คอม

หมู่ที่ 4 บ้านแสงดาว

หมู่ที่ 5 บ้านแสงดาว

หมู่ที่ 6 บ้านแสงดาว

หมู่ที่ 7 บ้านคุ้มหม้อ

5. ประชากร ตำบลปากโทกมีจำนวนบ้าน 850 หลังคาเรือน มีประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 ทั้งสิ้น 3,258 คน แยกเป็นชาย 1,560 คน เป็นหญิง 1,698 คน ประชากรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านยกเว้นบ้านชุมและบ้านคุ้มหม้อ อาชีพของประชากรคือการทำนา ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และการประมงน้ำจืด

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลปากโทกมีโรงเรียนทั้งสิ้น 3 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดไผ่คอม โรงเรียนวัดแสงดาว โรงเรียนบ้านชุม มีวัดในตำบล 2 วัดคือวัดแสงดาวและวัดไผ่คอมรัตนาราม

7. การสาธารณสุข ตำบลปากโทกมีสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 จำนวนสถานีอนามัยดังกล่าวไม่สามารถให้บริการในการรักษาแก่ประชาชนในตำบลได้เพียงพอ ส่วนน้ำสะอาดใช้น้ำที่ขุดมาจากบ่อ รวมทั้งน้ำฝนและน้ำในแม่น้ำน่านด้วย

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลปากโทกจำนวน 7 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 4 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรได้ดังนี้

คุ้มหม้อ, บ้าน

บ้านคุ้มหม้อตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน่านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านวังไพร ตำบลมะขามสูง ทิศใต้จดตำบลหัวรอ ทิศตะวันตกจดบ้านชุม ทิศตะวันออกจดบ้านสระโคก ตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านมีทั้งที่ดอนและที่ราบสลับกัน มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือบึงสระโคก คลองคูตาล คลองหนองหญ้ามา และคลองแก่งจิว

บ้านคุ้มหม้อมีจำนวนบ้าน 72 หลังคาเรือน มีประชากร 487 คน แยกเป็นชาย

265 คน เป็นหญิง 222 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายชวน ปิ่นทอง อายุ 53 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายยง ปิ่นทอง ราษฎรในบ้านคุ้มหม้อ เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 28 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีบริเวณนี้มีสภาพเป็นป่ารกชัฏมีลำคลองชื่อลำชะโคด (สระโคด) - ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านชุม สาเหตุที่อพยพมาอยู่เพื่อจับจองที่ทำกิน บริเวณแห่งนี้มีการขุดพบหม้อ โอง ไห ถ้วย ชามเก่า ๆ มากมายเกือบทั่วบริเวณหมู่บ้าน สาเหตุที่ได้ชื่อ บ้านคุ้มหม้ออาจเป็นเพราะว่าทองที่แห่งนี้มีการขุดพบมาก่อนในอดีต แต่ไม่ปรากฏหลักฐานอื่น ๆ เช่น เตาเผาหม้อ เครื่องเคลือบ และชื่อบ้านคุ้มหม้อนี้ก็เป็นที่เรียกกันมาแต่โบราณ

นายเรือง สังกวัก อายุ 72 ปี ราษฎรบ้านคุ้มหม้อ เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 50 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2523 มีข้อความคล้าย ๆ กันว่า

เดิมทีบริเวณนี้มีสภาพเป็นป่า มีสัตว์ป่าชุกชุม ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้อพยพมาจากบ้านทองหลางและบ้านชุม สาเหตุที่อพยพเพราะหนีภัยน้ำท่วมที่บ้านทองหลาง และเพื่อจับจองที่ทำกิน บริเวณนี้ขุดพบหม้อเก่า ๆ มากมายชื่อหมู่บ้านคุ้มหม้อนี้เรียกมาแต่โบราณแล้ว ผู้ที่ริเริ่มเรียกชื่อว่าเป็นบ้านคุ้มหม้อชื่อเพี้ยหรือป่าเพี้ย แต่ไม่ทราบนามสกุลและได้เสียชีวิตไปเกือบ 20 ปีแล้ว

สาเหตุที่เรียกว่าบ้านคุ้มหม้ออาจเนื่องมาจากมีการขุดพบหม้อเก่า ๆ มากมายภายในบริเวณของหมู่บ้าน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานให้เห็นชัดเจนว่าแหล่งนี้มีการทำเตาเผาหม้อหรือเครื่องเคลือบมาก่อน และชื่อ " คุ้มหม้อ " ถูกเรียกมาจนถึงทุกวันนี้

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามแหล่งของวัดที่ถูกขุดพบมาก

ชุม, บ้าน

บ้านชุมตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำน่านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านหัววากราง ตำบลมะขามสูง ทิศใต้จดบ้านหนองตอ ตำบลหัวรอ ทิศตะวันตกจดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 ทิศตะวันออกจดบ้านคองหม้อ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือคลองบ้านชุม สระบ้านชุม

บ้านชุมมีจำนวนบ้าน 102 หลังคาเรือน มีประชากร 544 คน แยกเป็นชาย 261 คน เป็นหญิง 283 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา และการรับจ้างทั่วไป มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียนคือ โรงเรียนบ้านชุม ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน (มีแต่วัดร้าง ซึ่งแทบจะไม่มีร่องรอยเหลืออยู่เลย)

นายทวน โทลาลี อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญ่นบ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายแบน ทองนาค อายุ 67 ปี ราษฎรในบ้านชุม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 55 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่บริเวณนี้มีสภาพเป็นป่าที่รกอยู่ทั่วไป และมีคลองน้ำขนาดใหญ่ซึ่งมีความยาวมากไม่ค่อยมีชาวบ้านอาศัยอยู่ ต่อมาได้มีชาวบ้านจากที่อื่น ๆ โดยเฉพาะจากภาคอีสานคือจังหวัดอุบลราชธานีและจากที่ใกล้เคียงเช่น จากบ้านไผ่ค่อม บ้านแสงดาว อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ สาเหตุที่อพยพเข้ามา ก็เพราะพวกชาวอีสานที่มาจากอุบลราชธานีมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมารับจ้างเป็นกรรมกรทำทางรถไฟ เมื่อมาเห็นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีคลองน้ำกว้างขวางอยู่ เป็นทำเลที่เหมาะจะสมักพักนอนอพยพมาตั้งหลักแหล่ง

สาเหตุที่เรียกว่าบ้านชุมเพราะว่าคลองดังกล่าวนี้มีขนาดกว้างขวางและยาว แต่ต่อมาได้มีการสร้างทางรถไฟตัดผ่านทางตอนต้นของลำคลองทำให้ส่วนนี้ถูกตัด ชาวบ้านจึงเรียกว่าคลองน้ำตัน ต่อมาชาวบ้านได้พิจารณาเห็นว่าลักษณะของคลองนี้มีลักษณะคล้ายคอกวัวชุม จึงเรียกว่าคอกน้ำชุม และเมื่อมีการสร้างสถานีรถไฟประจำหมู่บ้านขึ้นทางราชการจึงได้เปลี่ยน

ชื่อบ้านน้ำตุมเป็น " บ้านตุม " เพื่อให้สะดวกแก่การเรียกชื่อ

คลองดังกล่าวจึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านนี้ ในปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนและยังใช้เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติเพื่อการเกษตร การอุปโภคและการบริโภคอีกด้วย

นางสาย โทสำลี อายุ 49 ปี ราษฎรในหมู่บ้าน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 มีข้อความคล้าย ๆ กันว่า

เดิมที่บริเวณนี้มีสภาพเป็นป่าดิบ เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ต่อมาได้มีชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเช่นบ้านแสงดาว บ้านไผ่คอม อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่เป็นชุมชนหนาแน่น สาเหตุที่อพยพเข้ามาเพราะมาจับจองที่ทำมาหากิน

สาเหตุที่เรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านตุมนั้น เพราะบริเวณแถบนี้มีคลองอยู่คลองหนึ่ง มีขนาดกว้างพอสมควร คลองนี้มีระยะตั้งแต่สถานีรถไฟบ้านตุมมา แล้วอุกตันในช่วงที่ทางรถไฟตัดผ่าน ส่วนตอนท้ายของคลองก็อุกตันเช่นกันเนื่องจากการสร้างถนนผ่านเข้าหมู่บ้าน ลักษณะดังกล่าวชาวบ้านจึงเรียกคลองของบ้านตนว่า คลองน้ำตัน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเรียกว่า คลองน้ำตุมตามรูปลักษณะของคลอง และชื่อของหมู่บ้านก็เรียกตามชื่อของคลองคือ " บ้านน้ำตุม " ต่อมาภายหลังทางราชการเปลี่ยนชื่อเรียกว่า " บ้านตุม " คลองน้ำตัน คลองน้ำตุม ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อคลอง

ไผ่คอม , บ้าน

บ้านไผ่คอมตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านและแม่น้ำแควน้อย บ้านไผ่คอมปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 1 และบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 3 ขอแยกกล่าวในรายละเอียดของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

บ้านไผ่คอมหมู่ที่ 1 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแควน้อย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านทองหลาง ตำบลมะขามสูง ทิศใต้จดบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 3 ทิศตะวันตกจด

ตำบลจอมทอง ทิศตะวันออกจดตำบลมะขามสูง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญคือแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำนาน บ้านไผ่คอมมีจำนวนบ้าน 105 หลังคาเรือน มีประชากร 546 คน แยกเป็นชาย 264 คน เป็นหญิง 282 คน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวนกล้วย กล้วย และรับจ้างทั่วไป มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดไผ่คอม มีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดไผ่คอม นายเช่า อยู่ทิพย์ อายุ 45 ปี เป็นกำนัน

บ้านไผ่คอมหมู่ที่ 3 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำนานมีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 1 ทิศใต้จดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 บ้านตุม ทิศตะวันตกจดตำบลจอมทอง ทิศตะวันออกจดบ้านตุม ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำนาน บ้านไผ่คอมมีจำนวนบ้าน 81 หลังคาเรือน มีประชากร 402 คน แยกเป็นชาย 187 คน เป็นหญิง 215 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน และรับจ้างทั่วไป ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายคำ นาคธรรมชาติ อายุ 40 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายพยอม ชื่นอารมณ์ อายุ 76 ปี ราษฎรในบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 1 เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 58 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า เดิมทีบริเวณนี้มีสภาพเป็นป่ารกและมีป่าไผ่อยู่เป็นจำนวนมาก กอไผ่เหล่านี้มีลักษณะรวมกันเป็นหย่อม ๆ ปลายของกอไผ่แต่ละหย่อมโน้มเข้าหากันในระดับที่ต่ำลงเกือบเรียกพื้นดิน ประชาชนที่อาศัยอยู่ที่แห่งนี้แต่ดั้งเดิมมีอยู่บ้าง ต่อมาได้มีชาวบ้านจากแถบอื่นอพยพเข้ามาสมทบและอาศัยอยู่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านเหล่านี้จึงเรียกชื่อหมู่บ้านของตนว่า บ้านไผ่คอม ซึ่งเรียกตามลักษณะของกอไผ่ที่โน้มปลายลงมาค่อมกันอยู่นั้น

บริเวณที่เป็นจุดกำเนิดของชื่อหมู่บ้าน " ไผ่คอม " คือบริเวณป่าไผ่ที่เป็นป่าช้าและวัดไผ่คอมรวมกัน

นายอินทร์ พุ่มอิม อายุ 77 ปี ราษฎรในบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 3 เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 54 ปี ไผ่คอมประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่าเดิมทีบริเวณนี้เป็นป่ารกและมีป่าไผ่มาก ต้นไผ่เหล่านั้นโน้มปลายลงมาต่ำมาก ประชาชนที่อาศัยอยู่ที่นี่เดิมมีอยู่บ้างแล้ว แต่บางส่วนได้อพยพมาจากตำบลบ้านป่าสาเหตุที่อพยพมาเพื่อจับจองที่ทำมาหากิน ตามลักษณะของป่าไผ่ที่โน้มกิ่งลงมาต่ำมากดังกล่าว ชาวบ้านจึงให้ชื่อหมู่บ้านของตนว่าบ้าน " ไผ่คอม " โดยเฉพาะบริเวณป่าไผ่ที่เป็นป่าช้า และวัดไผ่คอมซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านไผ่คอม

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อพันธุ์ไม้ที่มีปรากฏมาก

แสงดาว , บ้าน

บ้านแสงดาวในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 บ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 และบ้านแสงดาวหมู่ที่ 6 ดังรายละเอียดแยกพิจารณาดังนี้

บ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านไผ่คอมหมู่ที่ 3 ทิศใต้จดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 ทิศตะวันตกจดตำบลจอมทอง ทิศตะวันออกจดบ้านตุม ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือหนองสำโรง ห้วยฝักกระเจด บ้านแสงดาวมีจำนวนบ้าน 102 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 482 คน แยกเป็นชาย 239 คน เป็นหญิง 243 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา รับจ้าง ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายประเสริฐ ช่างรบ อายุ 46 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 ทิศใต้จดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 6 ทิศตะวันตกจดตำบลจอมทอง ทิศตะวันออกจดบ้านตุม ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน บ้านแสงดาวมีจำนวนบ้าน 50 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 291 คน แยกเป็นชาย 123 คน เป็นหญิง 168 คน อาชีพที่สำคัญของประชากร

คือการทำนา และรับจ้างทั่วไป ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน นายพงษ์ชัย แก้วตา อายุ 37 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านแสงดาวหมู่ที่ 6 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจดบ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 ทิศใต้จดตำบลหัวรอ ทิศตะวันตกจดตำบลจอมทอง ทิศตะวันออกจดตำบลหัวรอ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีคลอง หนอง และบึงอยู่บ้าง บ้านแสงดาวมีจำนวนบ้าน 106 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 426 คน แยกเป็นชาย 211 คน เป็นหญิง 215 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวนครัว รับจ้าง ทำงานในโรงงานทอผ้า มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดแสงดาว (เทพประชานุสรณ์) มีวัดในหมู่บ้าน 1 วัดคือวัดแสงดาว นายชม เคี่ยมทองคำ อายุ 57 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายออม พรหมสิทธิ อายุ 76 ปี ราษฎรบ้านแสงดาวหมู่ที่ 4 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมทีบริเวณนี้เป็นป่ารกชัวยบ้านอพยพมาจากไหนไม่ปรากฏหลักฐาน ได้พากันอพยพเข้ามาตั้งเป็นชุมชนหนาแน่นและได้ช่วยกันหักล้างถางพงเตรียมพื้นที่เพื่อปลูกบ้านและทำไร่ ทำนา ในระหว่างเวลาพักได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการตั้งชื่อหมู่บ้านของตนว่าควรตั้งชื่ออะไรดี ขณะที่ประชุมกันนั้นทุกคนก็ได้สังเกตเห็นดาวดวงหนึ่งส่องแสงเปล่งปลั่งเป็นประกายประหลาดกว่าดาวดวงอื่น ๆ ชาวบ้านเหล่านั้นพากันตื่นตะลึง ในช่วงนี้มีบุคคลผู้หนึ่งได้เปล่งเสียงขึ้นว่า "นั่นเป็นนิมิตดีแล้ว เราจึงตั้งชื่อหมู่บ้านของเราว่าหมู่บ้านแสงดาวกันเถอะ ใครจะมีความเห็นโต้แย้งบ้าง แต่ก็ไม่มีใครคัดค้านหมู่บ้านนี้จึงได้ชื่อว่า หมู่บ้านแสงดาว " ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นายฉิว พัดขุมพร อายุ 67 ปี ราษฎรบ้านแสงดาวหมู่ที่ 5 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

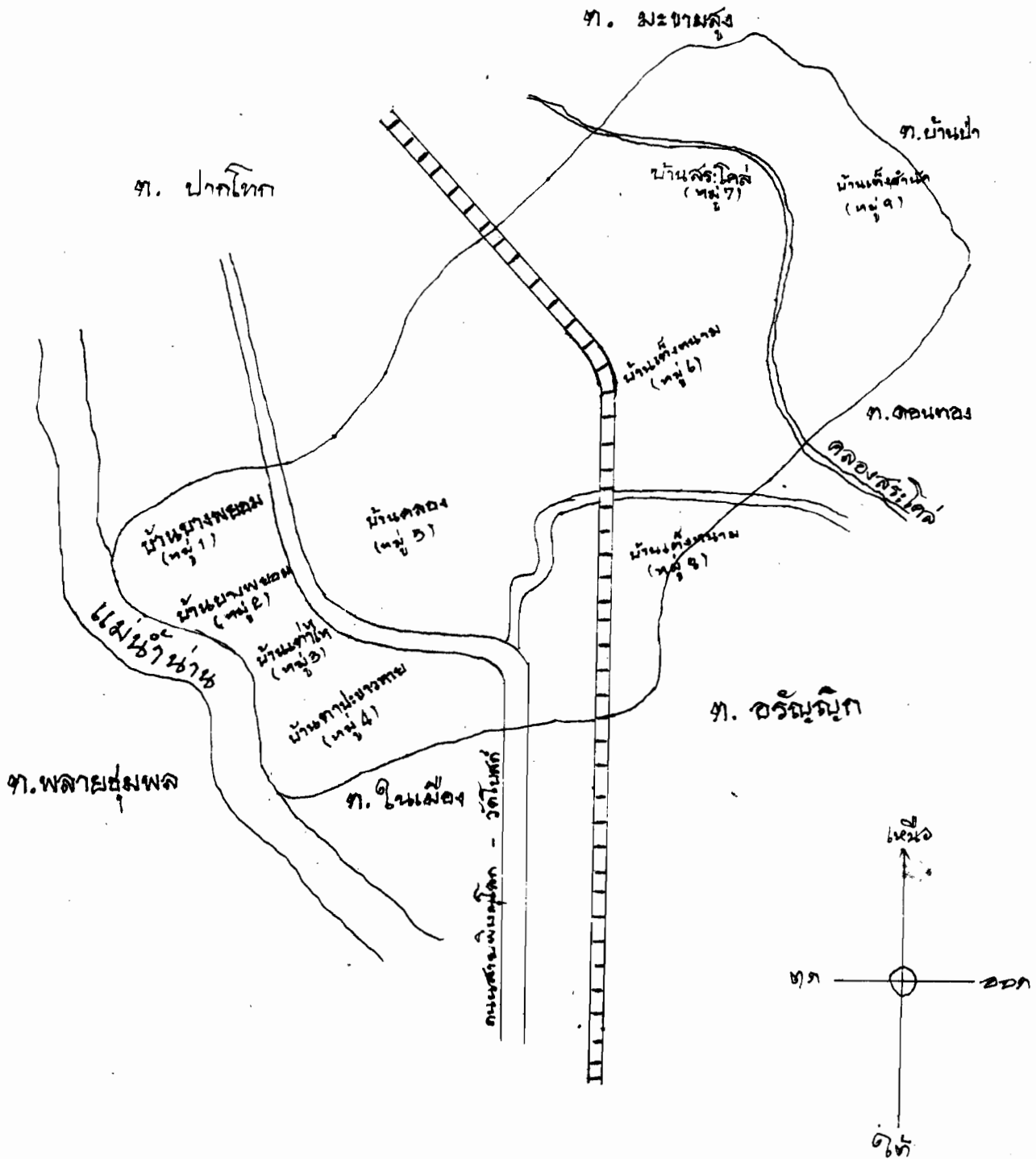
เดิมที่มีกลุ่มชนไม่ทราบจำนวนอพยพมาจากเวียงจันทน์ สาเหตุที่อพยพมาเพราะหนีภัยคุกคามจากชาวลี้ก เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณนี้ ได้เห็นสภาพที่เป็นป่ารกกร้างว่างเปล่าอยู่แต่เป็นบริเวณที่เหมาะสมมีความสมบูรณ์จึงได้ช่วยกันหักร้างถางป่าตั้งเป็นชุมชนขึ้น และสาเหตุที่ได้ชื่อว่า " บ้านแสงดาว " ก็เพราะมีผู้เฒ่ารุ่นเก่า มองเห็นแสงดาวปรากฏอยู่บนท้องฟ้าเป็นที่อัศจรรย์ จึงเห็นเป็นนิมิต คิดตั้งชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านแสงดาว " ตามที่แสงดาวปรากฏอยู่นั้น

นายปิ่น ปุ้ยหลวง อายุ 89 ปี ราษฎรบ้านแสงดาวหมู่ที่ 6 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมที่บริเวณนี้เป็นป่าและทุ่งกว้าง ประชาชนที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ ณ ที่นี้แต่เดิมอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว สาเหตุที่อพยพมาเพราะถูกจีนรุกรานจึงได้พากันหนีมาทางลำน้ำโขงโดยซำแพเป็นพาหนะ ส่วนสาเหตุที่ได้ชื่อว่าหมู่บ้านแสงดาวเพราะครั้งหนึ่งมีนิทานเล่าสืบต่อกันมาว่า มีครอบครัวหนึ่งแม่ใช้ให้ลูกชายดูแลน้องซึ่งขณะนั้นภายในบ้านมีข้าวเม็คโตตากแห้งแคะอยู่มากมาย ข้าวซึ่งตากแห้งแคะขยูก่อนแล้วนั้นจึงแตกเม็คเกิดเสียงดังน้องชายตกใจร้องไห้ขึ้น พี่ทำอะไรก็ไม่หยุดร้อง พี่ชายจึงอุ้มน้องออกมานอกชาน ขณะนั้นก็มีดาวดวงหนึ่งลอยต่ำลงมาแคะเอื้อม พี่ชายจึงคว้าเอากระจาดวักดาวลงมา แต่เสียหลักทำให้ดาวพัดตกลงไปในแม่น้ำ ชาวบ้านใกล้เคียงแตกตื่นพากันวิ่งมาดู ชาวบ้านเหล่านั้นจึงให้ชื่อหมู่บ้านว่า " บ้านสอยดาว " ภายหลังแผ่ลงมาเป็น บ้านแสงดาว

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามนิทานพื้นบ้าน

แผนที่ ตำบลหัวรอ

ห้วยรอ , ตำบล

ตำบลห้วยรอตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 4.5 กิโลเมตร มีสภาพทั่ว ๆ ไปดังนี้

1. อาณาเขต ตำบลห้วยรอมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลปากโทกและตำบลมะขามสูง

ทิศใต้ จดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ตำบลสมอแข

ทิศตะวันตก จดตำบลพลายชุมพลและตำบลบ้านคลอง

ทิศตะวันออก จดตำบลคอนทองและตำบลบ้านป่า

2. ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลห้วยรอเป็นที่ราบ มีพื้นที่ที่ใช้ในการทำนาประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำน่าน คลองสระโศคล คลองบ่อคำ

3. การคมนาคม ตำบลห้วยรอมีถนนสายหลักที่ใช้ติดต่อกับอำเภอเมือง 1 สายคือถนนสายพิษณุโลก - วัดโบสถ์ ซึ่งผ่านหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกที่ติดกับแม่น้ำน่าน นอกจากนั้นก็ยังมีถนนที่เข้าสู่หมู่บ้านทางทิศตะวันออก ตำบลห้วยรอมีทางรถไฟสายเหนือผ่านในพื้นที่ของตำบลมีสถานีรถไฟในตำบลคือสถานีบ้านเตาไหม กล่าวได้ว่าการคมนาคมติดต่อรหว่างหมู่บ้านในตำบลห้วยรอและการติดต่อรหว่างตำบลห้วยรอกับอำเภอเมืองสะดวกทุกฤดูกาล

4. การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลห้วยรอแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านบางพยอม
- หมู่ที่ 2 บ้านบางพยอม
- หมู่ที่ 3 บ้านเตาไหม
- หมู่ที่ 4 บ้านตาปะขาวหาย

- หมู่ที่ 5 บ้านคลอง
- หมู่ที่ 6 บ้านเต็งหนาม
- หมู่ที่ 7 บ้านสระโคก
- หมู่ที่ 8 บ้านเต็งหนาม
- หมู่ที่ 9 บ้านเต็งสำนัก

5. ประชากร ตำบลห้วยโรมีจำนวนบ้าน 1,964 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2523 ทั้งสิ้น 11,362 คน แยกเป็นชาย 6,144 คน เป็นหญิง 5,218 คน ประชากรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน มีหมู่บ้านที่ไม่ได้ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำน่านคือบ้านคลอง บ้านเต็งหนาม บ้านสระโคก และบ้านเต็งสำนัก อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือการทำนา ทำสวน รับจ้าง ค้าขาย และอื่นๆ

6. การศึกษาและศาสนา ตำบลห้วยโรมีโรงเรียนในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งสิ้น 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดคันทวนาราม โรงเรียนวัดตาปะขาวหาย โรงเรียนวัดโพธิญาณ - โรงเรียนวัดบางพยอม โรงเรียนบ้านสระโคก มีวัดในตำบลทั้งสิ้น 5 วัดคือวัดสระโคก วัดบางพยอม วัดตาปะขาวหาย วัดโพธิญาณ วัดคันทวนาราม (มะฆาเมต) นอกจากนี้ยังมีสำนักสงฆ์บ่อทองคำและสำนักสงฆ์สระแก้วทอง

7. การสาธารณสุข ตำบลห้วยโรมีสถานีอนามัยชั้น 2 อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านตาปะขาวหาย เนื่องจากตำบลนี้อยู่ไม่ห่างไกลจากเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลกเท่าใดนัก ทำให้ประชาชนพากันมารักษาโรคที่เจ็บป่วยในอำเภอเมือง ส่วนน้ำสะอาดที่ใช้อุปโภคและบริโภคนั้น ใช้น้ำจากบ่อบาดาลและน้ำในแม่น้ำน่าน หมู่บ้านที่อยู่ห่างจากแม่น้ำน่านก็อาศัยการขุดบ่อและสระน้ำ

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลห้วยโรมีจำนวน 9 หมู่บ้าน แต่รวมเป็นชื่อบ้านได้ 7 ชื่อ เรียงลำดับตามตัวอักษรได้ดังนี้

คลอง , บ้าน

บ้านคลองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำน่านห่างจากแม่น้ำประมาณ 200 เมตร มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือจดบ้านแสงคำว ตำบลปากโทก ทิศใต้จดบ้านตาปะขาว หาย ทิศตะวันตกจดบ้านตาปะขาวหาย บ้านเตาไห ทิศตะวันออกจดบ้านเต็งหนาม ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติในหมู่บ้าน บ้านคลองมีจำนวนบ้าน 342 หลังคาเรือน มีประชากร 1,778 คน แยกเป็นชาย 870 คน เป็นหญิง 908 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวน รับจ้างทำงานในโรงงานทอผ้า ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายเฉลิม อูทองมาก อายุ 44 ปี เป็นกำนัน

ประวัติหมู่บ้าน

นายแมน แดงตรง อายุ 82 ปี ราษฎรในบ้านคลอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามริมคลอง และมีฐานะยากจนมากถึงกับต้องขายลูกเพื่อเลี้ยงชีพ ต่อมาคนทั้งหลายจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า " บ้านคลองขายลูก " ปัจจุบันนี้ชื่อเหลือเพียง " บ้านคลอง " และบริเวณที่เป็นลำคลองแต่เดิมถูกทางราชการนำดินมาถมเพื่อสร้างถนนสายพิษณุโลก - เติงหนาม ตลอดแนวลำคลอง จึงไม่สามารถสังเกตเห็นได้ว่าเป็นลำคลอง

นายเฉลิม อูทองมาก อายุ 44 ปี กำนันตำบลห้วยจรด อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมหมู่บ้านนี้คนทั่วไปเรียกว่า " บ้านคลองขายลูก " สาเหตุที่เรียกเช่นนี้ เพราะว่า ราษฎรที่อยู่อาศัยอยู่ตามริมคลองมีฐานะยากจนมากต้องขายลูกของตนเพื่อเลี้ยงครอบครัว ต่อมาชื่อนี้ถูกเรียกเหลือเพียง " บ้านคลอง " และบริเวณที่เคยเป็นลำคลองแต่เดิมนั้นทางราชการได้ถมดินเพื่อสร้างถนนเพราะคลองตื้นเขินไซ้ประโยชน์ได้น้อย

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ

เต็งสำนัก บ้าน

บ้านเต็งสำนักตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากแม่น้ำน่านประมาณ 12 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับนี้ ทิศเหนือจรดตำบลบ้านป่า ทิศใต้จรดบ้านสระโคลและตำบลคอนทอง - ทิศตะวันตกจรดบ้านสระโคล ทิศตะวันออกจรดตำบลบ้านป่าและตำบลคอนทอง ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือหนองปลายนา หนองคำสิง หนองม่วง

บ้านเต็งสำนักมีจำนวนบ้าน 86 หลังคาเรือน มีประชากร 454 คน แยกเป็นชาย 228 คน เป็นหญิง 226 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ไร่จาง ค่าขาย ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน มีวัดในหมู่บ้านชื่อสำนักสงฆ์วัดสระเกล้าทอง

นายโป้ย ชำเฟื่อง อายุ 58 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายโป้ย ชำเฟื่อง อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านเต็งสำนัก เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 40 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

แต่ก่อนแถบนี้ไม่มีหมู่บ้าน เป็นป่า ที่มีต้นเต็งใหญ่อยู่คนหนึ่ง คนแถบตำบลบ้านป่า ตำบลคอนทองเมื่อจะเดินทางมายังเมืองพิษณุโลกจะต้องเดินทางผ่านทางแถบนี้ และเมื่อมาถึงที่นี่ก็มักจะหยุดพักที่ต้นเต็งใหญ่คนนี้ ต่อมาเมื่อมีการย้ายมาหาที่ทำกิน ก็มีการตั้งหมู่บ้านแถบนี้ก็เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเต็งสำนักตามชื่อต้นเต็งใหญ่ที่มีคนมาพักระหว่างทางจะไปพิษณุโลก แต่ปัจจุบันต้นเต็งใหญ่นี้ได้ถูกไฟไหม้ตายไปแล้ว หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านใหม่ตั้งมาประมาณ 30 - 40 ปีมานี้

หลวงพ่อน เขมจาโร เจ้าอาวาสสำนักสงฆ์วัดสระเกล้าทอง อายุ 73 ปี ได้มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ตั้งแต่เริ่มมีหมู่บ้าน ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

บ้านเต็งสำนักนี้สาเหตุที่มีชื่อเรียกเช่นนี้เพราะมีต้นเต็งใหญ่คนหนึ่ง แต่ก่อนแถบนี้ไม่มีหมู่บ้านเป็นป่า เวลามีคนเดินทางจากที่อื่นจะไปพิษณุโลกก็จะมาพักที่ต้นเต็งใหญ่

ต่อมาชาวบ้านสระโคกซึ่งอยู่ใกล้เคียงและชาวบ้านจากตำบลอื่นๆ ย้ายมาหาที่ทำกิน ได้จับจองที่สวนไร่นา ก็ตั้งหมู่บ้านขึ้นเรียกชื่อว่า บ้านเต็งสำนักตามชื่อต้นเต็งใหญ่ที่มีคนมาพักอาศัยหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านตั้งใหม่ประมาณ 40 ปี เป็นที่ค่อนน้ำไม่ท่วม ที่หมู่บ้านนี้มีสำนักสงฆ์แห่งหนึ่งคือสำนักสงฆ์วัดสระเกาห์ทองซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง ที่วัดนี้มีการชุกชุมของโบราณ

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อต้นไม้

เต็งหนาม , บ้าน

บ้านเต็งหนามในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 6 และบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 8 ดังปรากฏรายละเอียดแยกพิจารณาได้ดังนี้

บ้านเต็งหนามหมู่ที่ 6 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากแม่น้ำน่านประมาณ 1 กิโลเมตรมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดตำบลปากโทก ทิศใต้จดบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 8 ทิศตะวันตกจดบ้านคลอง ทิศตะวันออกจดบ้านสระโคก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มใช้ในการเพาะปลูก มีพื้นที่ทำการเกษตร 75 เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด บ้านเต็งหนามมีจำนวนบ้าน 419 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,903 คน แยกเป็นชาย 908 คน เป็นหญิง 995 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา รับจ้าง และรับราชการ ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน มีสำนักสงฆ์ชื่อสำนักสงฆ์บ่อทองคำ นายแกะ แก้วกล้า อายุ 41 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านเต็งหนามหมู่ที่ 8 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากแม่น้ำน่านประมาณ 3.5 กิโลเมตรมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 6 ทิศใต้จดตำบลอรุณภูมิ ทิศตะวันตกจดบ้านคลอง ทิศตะวันออกจดตำบลดอนทอง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ บ้านเต็งหนามมีจำนวนบ้าน 132 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 639 คน แยกเป็นชาย 327 คน เป็นหญิง 312 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา ทำสวนครัว รับจ้าง และรับราชการ มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดมหานาราม และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัดมหานาราม (วัดมะขามเตี้ย) นายเคลิ้ม คุ้มฉาย อายุ 55 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายแกะ แก้วกล้า อายุ 41 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 6 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่มีคนไม่ขนาดใหญ่ขนาดสองคนโอบไม่รอบ ชาวบ้านเรียกว่าเต็งหนาม เพราะว่ามีหนามอยู่ควย คนหมู่บ้านอื่น ๆ เมื่อเดินมาถึงก็จะพัดร่อนหรือกินอาหารกันที่คนเต็งหนามนี้ เพราะฉะนั้นการเรียกชื่อสถานที่นี้จึงเอาชื่อคนเต็งหนามเป็นชื่อเรียกติดปากกันมานาน เป็นชื่อดั้งเดิมซึ่งไม่เคยเปลี่ยนชื่อเลย

นายเคลิ้ม คุ้มฉาย อายุ 55 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 8 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า

ตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย หมู่บ้านนี้เดิมมีชื่อว่า " บ้านคลองไขเน่า " เพราะที่คลองบ้านนี้มีต้นไขเน่ามาก ต่อมา มีการสร้างสถานีรถไฟขึ้น ณ สถานีที่สร้างสถานีนี้มีต้นเต็งหนามใหญ่อยู่คนหนึ่ง สถานีรถไฟจึงมีชื่อว่าสถานีเต็งหนาม คุ้มเหตุนี้ชาวบ้านเลยเรียกชื่อหมู่บ้านแถบนี้ว่า " บ้านเต็งหนาม " สำหรับชื่อบ้านคลองไขเน่าก็ค่อย ๆ เลือนหายไป กลายมาเป็นบ้านเต็งหนามตราบเท่าทุกวันนี้

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อต้นไม้

เต่าไห , บ้าน

บ้านเต่าไหตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจรดบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 ทิศใต้จรดบ้านตาปะขาวหาย ทิศตะวันตกจรดตำบลพลายชุมพล ทิศตะวันออกจรดบ้านคลอง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือแม่น้ำน่าน

บ้านเต่าไหมีจำนวนบ้าน 130 หลังคาเรือน มีประชากร 424 คน แยกเป็นชาย 130 คน เป็นหญิง 294 คน อาชีพของประชากรคือการทำงาน ทำงานในโรงงานทอผ้า ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน

นายทวี จันทร์ทูล อายุ 47 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายจุก กลิ่นรอด อายุ 71 ปี ราษฎรบ้านเต่าไห เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแล้ว 46 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2523 ว่า

ตั้งแต่นั้นปูยาตายายหมู่บ้านนี้ก็มีชื่อว่าบ้านเต่าไห เหตุที่ได้ชื่อว่าบ้านเต่าไหก็เพราะว่า อาชีพของคนในหมู่บ้านนี้มีการปั้นไหขายกันมากมาย เตาที่เผาอันจะเป็นเตาที่ใช้สำหรับก่อพื้น และเป็นไห โอง ที่มีข้างเคลือบข้าง คินเผาข้าง ตามริมแม่น้ำนานจะพบเศษพวกโอง พวกไหในสมัยโบราณอย่างมากมาย แต่ปัจจุบันประชาชนได้เลิกอาชีพปั้นเตาปั้นไหแล้ว

นายหิรัญย์ วิจารณ์พล อายุ 58 ปี ราษฎรบ้านเต่าไหอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2523 ว่า

บ้านนี้แต่เดิมเรียกชื่อว่าบ้านเต่าไหเพราะหมู่บ้านนี้มีอาชีพปั้นไห เนื้อหมู่บ้านนี้ขึ้นไปเรียกว่าบ้านหม้อ (บางพยอม) เพราะปั้นหม้อขาย

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามอาชีพเดิมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้

ตาปะขาวหาย , บ้าน

บ้านตาปะขาวหายตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำนานมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดบ้านเต่าไห ทิศใต้จดเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ทิศตะวันตกจดตำบลพลายชุมพล ทิศตะวันออกจดบ้านคลอง ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบ อาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำนาน

บ้านตาปะขาวหายมีจำนวนบ้าน 179 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 918 คน แยกเป็นชาย 376 คน เป็นหญิง 542 คน อาชีพของประชากรคือรับจ้างทำงานในโรงงานทอผ้า ทำนา ค้าขาย ทำสวน มีโรงเรียนในหมู่บ้าน 2 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดตาปะขาวหาย และโรงเรียนวัดโพธิญาณ มีวัดในหมู่บ้าน 2 วัดคือวัดตาปะขาวหายและวัดโพธิญาณ

นายที เรณูมาร อายุ 51 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

พระครูบุญจันทร์ อุทฺโท อายุ 57 ปี เจ้าอาวาสวัดตาปะขาวหาย อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาแล้ว แต่ในครั้งนั้นคงไม่ปรากฏชื่อ ต่อมาเมื่อมีการสร้างหลวงพ่พุทธชินราชขึ้น ในขณะที่กำลังสร้างองค์พระข้างเททองหล่อองค์พระไม่สามารถที่จะหล่อองค์พระได้ แม่ข้างจะได้พยายามทำหลาย ๆ ครั้งแล้วก็ตาม หลังจากนั้นในขณะที่ภิกษูกำลังฉันอาหาร ก็ได้มีคน ๆ หนึ่งนั่งขามขามมาหล่อให้ ปรากฏว่าสามารถหล่อเป็นองค์พระได้ สามารถสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อยู่ในขณะนั้นเป็นอย่างมาก ภิกษุจึงให้คนไปตามตัวมา คนที่ไปตามก็เดินตามไปเรื่อย ๆ และคนที่นั่งขามขามมาหาหมู่บ้านนี้ ต่อมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า " บ้านชีตาปะขาวหาย " ภายหลังเหลือเพียงชื่อสั้น ๆ ว่า " บ้านตาปะขาวหาย "

นายตี เรณูมาร อายุ 51 ปี ผู้ใหญ่บ้านตาปะขาวหาย เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ มาแล้ว 26 ปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

ขณะที่กำลังสร้างองค์พระพุทธชินราชนั้นข้างเททองหล่อองค์พระไม่สามารถทำได้ ได้มีคนนั่งขามขามมาช่วยเททองหล่อองค์พระ ปรากฏว่าหล่อองค์พระได้สำเร็จ แล้วคนที่นั่งขามขามมาได้เดินทางมาหาหมู่บ้านนี้ ต่อมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า " บ้านชีตาปะขาวหาย " ภายหลังเหลือเพียง " บ้านตาปะขาวหาย "

เรื่องราวที่เกี่ยวกับการหล่อพระพุทธรูปชินราชนี้ปรากฏในรายละเอียดเรื่อง " สร้างพระชินสีห์ พระชินราช " ¹ ความว่า

พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกจึงรำพึงในพระทัยจะใคร่สร้างพระพุทธรูปให้แล้ว

¹ ครูสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 1 (พงศาวดารเหนือ) หน้า 24 - 27

ด้วยสัมฤทธิ์ ครั้นพระองค์รำพึงแล้วจึงให้หาช่างโคบายาศุคนหนึ่ง บาพรหมคนหนึ่ง บาชรหม-
รงชคนหนึ่ง บาราชกุศลคนหนึ่ง โคช่างมาแต่เมืองลัษณาลัย 5 คน มาแต่เมืองทริภูษัยคน
หนึ่ง เป็นช่าง 6 คน จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งช่างทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายให้ชวนกัน
รักษาศีล 5 ประการอย่าให้ขาด ครั้นสั่งช่างแล้วจึงพระราชทานรางวัลแก่ไพร่ทั้งหลายให้
ขนดินและเกลบให้แก่ช่าง ช่างจึงจะประสมดินปั้นเป็นพระพุทธรูปตามมีพระราชโอง
การตรัสสั่งนั้น ให้เหมือนพิมพ์เขียวและใหญ่ย่อยเท่ากัน ครั้นปั้นเข้าพิมพ์แล้ว ท้าวพระยา
ทั้งหลายก็นำเอาทองสัมฤทธิ์มาถวายเป็นพระองค์เจ้า ชวนกันหล่อพระพุทธรูปเป็นอันมาก -
และช่างหล่อชวนกันกินบวชเจ็ดวัน ก็ทำพิธีกรรมแก่เทวดาทั้งเจ็ดทิศ ครั้นโคถุกษัตริย์จึงเอาพิมพ์
เข้าเตา วันเซอหลอนนั้นวันพฤหัสบดี เพ็ญเดือนสี่ ปีมะแม พระสงฆ์ทั้งหลายมีพระอุบาลี
และพระศิริमानนท์เป็นประธาน และพระสงฆ์เจ้าทั้งหลายหล่อให้พร้อมกันทั้งสามรูป และรูป
พระศรีศาสดา พระชินสีห์ทั้งสองพระองค์นั้นทองแดงเสมอกันบริบูรณ์ ยิ่งแต่พระชินราชเจ้า
นั้นมีโคเป็นองค์เป็นรูปหามิได้ แต่ช่างหล่อถึงสามที่มีโคเป็นองค์ และพระเจ้าศรีธรรมไตร-
ปิฎกก็เกิดเป็นทุกข์ยิ่งนักหนา และพระองค์ก็ตั้งสัตยธิษฐานว่า คอยเคชะอันกูโคเรียนพระไตร
ปิฎกและโคทำพิธีกรรมฐานสอนสงฆ์ทั้งหลายให้อยู่ทางมรรคผลแก่พระสงฆ์เจ้า อนึ่งจะปรารถนา
เป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งในอนาคตกาลนี้มีโค แต่พระองค์เจ้ารักษาศีลและถือความสัตย์มิ
ได้ขาด และมีใจกรุณาแก่คนและสัตย์ทั้งหลาย ครั้นพระองค์ตั้งสัตยธิษฐานแล้วจึงมีพระราช
โองการว่าแก่เจ้าประทุมเทวีให้ตั้งสัตยธิษฐานบ้างเถิด ครั้นนางตั้งสัตยธิษฐานแล้วก็ร้อน
ถึงอาสาพระอินทร์เจ้า ๆ จึงนฤมิตรเป็นตาปะขาวลงมาช่วยทำรูปพระพิมพ์ปั้นเข้า ถ้าจะ
นฤมิตรเป็นไปก็เสียก็ได้แต่ว่าจะปรากฏแก่ตาคนทั้งหลาย ช่วยทำเป็นช่างน้ำก็มีกิน ข้าวก็มี
กิน ตาก็มีหลับ ใจก็แข็งแรงที่จะกลัวมิได้ และมีรูปอันแก่กว่าคนทั้งหลาย แต่เที่ยวไปเที่ยวมา
ช่วยสองวันทีหนึ่งสามวันทีหนึ่ง จึงทำศรีศูลไว้ในพระพักตร์ให้เป็นสำคัญ ในรูพระอินทร์เจ้า
สุราลักษณ์ลงมาช่วย ครั้นถึงเดือนหนึ่งพิมพ์พระพุทธรูปแห่งแล้ว จึงให้ช่างทั้งหลายตั้งเตาจะหล่อ
พระชินราช แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนหก ขึ้นแปดค่ำ ปีกุน ตรีศก เพลาเช้า พุทธศักราช

1500 ปีภุสุมฤทธรคก คว้ยอานูภาพพระอินทราชราชเจ้า ทอังกแล่นรอบคอบบริบูรณ์ทุกประการ
หาที่คมิโค ครั้นบริบูรณ์แล้วพระอินทร์เจ้าเสด็จออกจากเมือง อำมาตย์จึงเข้าไปกราบทูลแก่
พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกให้รู้อาการว่าตาปะขาวที่มาช่วยกันนั้นไปแล้ว พระองค์จึงให้ไปตาม
และคหุเหตุดุ อำมาตย์ตามไปถึงกลางหนทาง ก็อันตรธานหายไปในที่นั้น อำมาตย์จึงเอาไม้
ปักไว้เป็นสำคัญ

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามตำนานการสร้างพระพุทธรชินราช

บางพยอม , บ้าน

บ้านบางพยอมปัจจุบันแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือบ้านบางพยอมหมู่ที่ 1 และ
บ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 มีรายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านดังกล่าวคือ

บ้านบางพยอมหมู่ที่ 1 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อกับ
คังนี้ ทิศเหนือจดบ้านแสงดาว ตำบลปากโทก ทิศใต้จดบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 และตำบลพลาย
ชุมพล ทิศตะวันตกจดตำบลพลายชุมพล ทิศตะวันออกจดบ้านคลอง ลักษณะภูมิประเทศของ
หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบ บ้านบางพยอมมีจำนวนบ้าน 84 หลังคาเรือน จำนวนประชากร
580 คน แยกเป็นชาย 270 คน เป็นหญิง 310 คน อาชีพของประชากรคือการทำนา รับ
ราชการ และรับจ้าง มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนวัดบางพยอม มีวัดในหมู่บ้านชื่อวัด
บางพยอม นายไม้ แจ่มมุข อายุ 37 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีอาณาเขตติดต่อกับ
คังนี้ ทิศเหนือจดบ้านบางพยอมหมู่ที่ 1 ทิศใต้จดบ้านเต่าไห ทิศตะวันตกจดตำบลพลายชุมพล
ทิศตะวันออกจดบ้านคลอง ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ บ้านบางพยอมมีจำนวนบ้าน
132 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 930 คน แยกเป็นชาย 420 คน เป็นหญิง 510 คน
อาชีพของประชากรคือทำนา รับจ้างที่โรงงานทอผ้า ไม่มีโรงเรียนและวัดในหมู่บ้าน
นายสวัสดิ์ อัมแตง อายุ 48 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายชื่น ภูรินทร์ อายุ 65 ปี ราษฎรบ้านบางพยอมหมู่ที่ 1 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2523 ว่า

มีเรื่องเล่ากันตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายว่า ได้มีเจ้าอยู่ 2 องค์ เป็นชาย 1 องค์ เป็นหญิง 1 องค์ โดยที่เจ้าชายได้ถูกเจ้าหญิงมาจากไหนไม่ทราบ ทั้งคู่เดินทางมาจนถึงหมู่บ้านแห่งนี้ เจ้าหญิงก็ทรงยินยอมเป็นมเหสีของเจ้าชาย ดังนั้นชื่อของหมู่บ้านแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า

บางพยอม *

นายทิม จูไพร อายุ 88 ปี ราษฎรบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2523 ว่า

บ้านบางพยอมที่มีชื่อบางพยอมเพราะเกิดเรื่องราวขึ้นจากพระเจ้า (กษัตริย์) พระองค์หนึ่งกับพระนาง (หมายถึงเจ้าหญิง) ซึ่งทั้งคู่ได้โลกกันมาตั้งแต่เมืองพิชัย จนมาทอแหมค้ำดังที่บ้านทอแห (อำเภอวัดโบสถ์) และแล้วพระนางก็ยอมเป็นมเหสีที่บ้านบางพยอม และไปหลุกที่โคกสลุด

นอกจากนี้นายสวัสดิ์ อิ่มแดง อายุ 48 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อเดิมของบ้านบางพยอมเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2523 ว่า

เดิมบ้านบางพยอมทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ชื่อบ้านหมู และบ้านหม้อ ชื่อบ้านหมูเพราะได้สร้างตึกกันเป็นพีคจนมีคำกล่าวว่ไกบินไม่ตก และที่เรียกว่าบ้านหม้อเพราะมีการปั้นหม้อ

* ตามความคิดเห็นของผู้สัมภาษณ์ ในชั้นแรกอาจจะเรียกบ้านนี้ว่า " บางพระยอม " ซึ่งหมายถึงเป็นสถานที่เจ้าหญิงยอมเป็นมเหสีของเจ้าชายองค์นั้นแล้ว ประชาชนจึงเรียกว่า บางพระยอม คำว่า " พระ " ในที่นี้หมายถึงเจ้าหญิงนั่นเอง แต่ต่อมามีการเพี้ยนคำหรือกร่อนคำ จึงใช้เรียกง่าย ๆ ว่า " บางพยอม " จนถึงปัจจุบันนี้

บ้านใหม่ (ปัจจุบันคือบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2) ต่อมาได้เกิดไฟไหม้ขึ้นที่บ้านใหม่ ทำให้บ้านใหม่ ถูกไฟไหม้เป็นเถาถ่านไปหมดประชาชนจึงไม่นิยมสร้างบ้านติดกันอีก จะมีการสร้างแยกกัน อยู่เป็นหลัง ๆ ประชาชนที่อยู่อาศัยในบ้านบางพยอมหมู่ที่ 2 จะเรียกหมู่บ้านทางเหนือว่า บ้านใหม่ ส่วนบ้านทางใต้เรียกว่าบ้านหม้อ แยกเป็นชาวบ้านอื่น ๆ จะเรียกหมู่บ้านนี้ว่าบ้าน บางพยอม

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามนิยายพื้นบ้าน

สระโคก , บ้าน

บ้านสระโคกตั้งอยู่ทางตะวันออกห่างจากแม่น้ำน่านประมาณ 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับทิศเหนือจรดตำบลมะขามสูง ทิศใต้จรดบ้านเต็งหนามหมู่ที่ 6 ทิศตะวันตก จรดตำบลปากโทก ทิศตะวันออกจรดบ้านเต็งสำนัก ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือคลองสระโคก บ้านสระโคกมีจำนวนบ้าน 140 หลังคาเรือน มี ประชากร 875 คน แยกเป็นชาย 360 คน เป็นหญิง 515 คน อาชีพของประชากรคือทำนา ทำไร่ และค้าขาย มีโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อโรงเรียนบ้านสระโคก และมีวัดในหมู่บ้านชื่อวัด สระโคก

นายแก้ว เพชรรัตน์ อายุ 43 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติหมู่บ้าน

นายสุชาติ เรืองเที่ยง อายุ 51 ปี ราษฎรบ้านสระโคก อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน นี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมทีเดิยมีช่างตีเหล็กคนหนึ่งชื่อใหญ่เรียกว่า " ช่างโค " ลงมากินน้ำที่สระ เมื่อ มีคนเห็นเรียกช่างโค แต่เรียกยากเลยเรียกเพี้ยนมาเป็นบ้านสระโคก มีสระควนหัวควนท้าย เป็นแม่น้ำเก่าแห้งในฤดูแล้ง ประชาชนในแถบหมู่บ้านนี้เป็นพวกตั้งเดิมอาศัยอยู่นานเกิน 100 ปี ไม่ค่อยอพยพมาจากถิ่นอื่นและย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ บางเขนย้ายไปบ้านเต็งสำนักเพราะมีที่ ทำมาหากินมากกว่าบ้านสระโคก

หลวงพ่อบุญธรรม วจิโร อายุ 70 ปี จำพรรษาอยู่ที่วัดสระโคกมา 50 กว่าปี ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่เคียวเป็นเกาะมีน้ำล้อม มีสระอยู่หนึ่งสระเป็นสระขนาดใหญ่ โคนงมากินน้ำประจำจึงเรียกว่า " สระโคก " แต่คนที่อาศัยอยู่เป็นลาวชื่อจึงเพี้ยนเป็นสระโคก การเรียกชื่อจึงเรียกตามภูมิประเทศ เพราะสมัยก่อนเรียกตามความจำเป็น สระน้ำนั้นว่ามีประโยชน์มาก และเมื่อมีช้าง มีโค ลงมากิน ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า " บ้านสระโคก " ซึ่งเป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนมาจากเดิม

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ

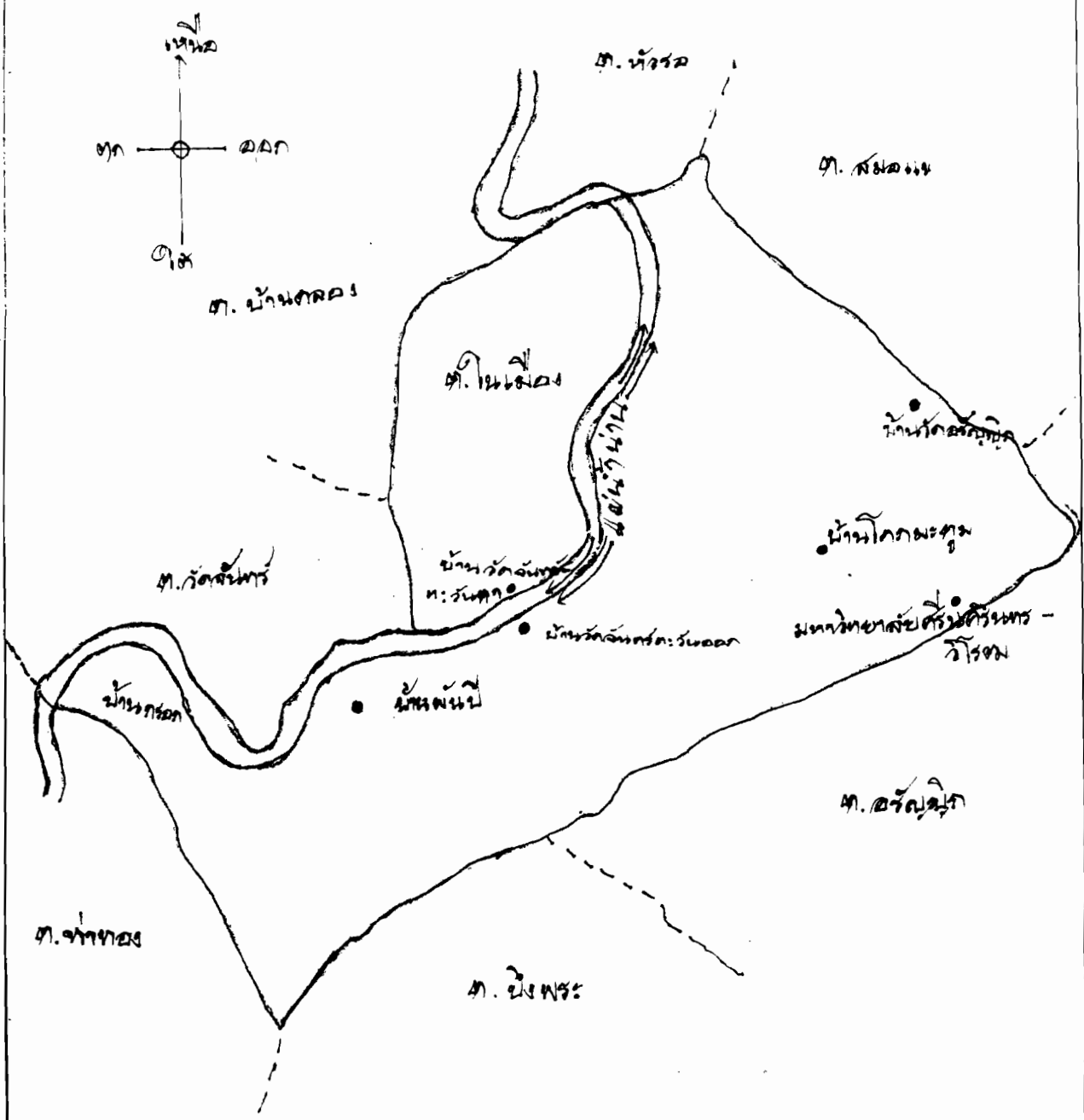
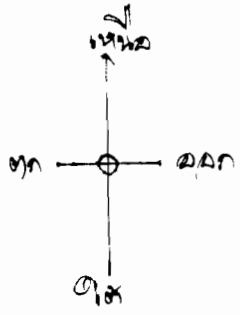
พินูโลก , เทศบาลเมือง

เขตเทศบาลเมืองพินูโลกในอดีตเป็นที่ตั้งของตำบลในเมือง เป็นย่านเศรษฐกิจและการค้าของจังหวัดพินูโลกมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดตำบลหัวรอ และบางส่วนของตำบลสมอแข ทิศใต้จดตำบลบึงพระ ตำบลท่าทอง ทิศตะวันตกจดตำบลวัดจันทร์และตำบลบ้านคลอง ทิศตะวันออกจดตำบลวรัญญิกและตำบลสมอแข ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของเขตเทศบาลเมืองพินูโลกเป็นที่ราบ มีแม่น้ำน่านไหลผ่านกลางเมืองพินูโลกและแยกเมืองออกเป็นสองฝั่งแม่น้ำ

การแบ่งเขตการปกครองนั้นปรากฏว่ายังมีปัญหาเรื่องหมู่บ้านของตำบลที่อยู่ใกล้เคียงเช่นตำบลวัดจันทร์ ตำบลบ้านคลอง เพราะมีหมู่บ้านในเขตตำบลดังกล่าวโอนมาอยู่ในเขตเทศบาลทั้งนี้เนื่องจากการขยายเขตเทศบาลออกไป จึงทำให้หมู่บ้านที่อยู่ในการปกครองของตำบลบ้านคลองและตำบลวัดจันทร์เหลืออยู่น้อย

นายวิรัช คดศรีชัย เป็นนายกเทศมนตรีคนปัจจุบัน

ต่อไปจะเป็นประวัติของชื่อหมู่บ้านในเขตเทศบาลเมืองพินูโลกจำนวน 5 ชื่อบ้าน เรียงลำดับตามตัวอักษรได้ดังนี้

แผนที่ตำบลโพทะเล

โคกมะตูม , บ้าน

บ้านโคกมะตูมตั้งอยู่ในเขตเทศบาล อยู่ห่างทิศตะวันออกห่างจากที่ตั้งเทศบาล เมืองพิษณุโลกประมาณ 2 กิโลเมตร

ประวัติหมู่บ้าน

นายทอง แจ่มศรี อายุ 81 ปี ราษฎรบ้านโคกมะตูม อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาแล้ว 61 ปี ได้เล่าประวัติของบ้านโคกมะตูม เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 ว่า

บริเวณที่เรียกว่าโคกมะตูมนั้นเดิมเรียกว่า " บ้านมะขามเรียง " หรือทุ่งมะขามเรียง ส่วนคำว่าโคกมะตูมนั้นเดิมเป็นวัดเก่าอยู่ทางหลังศูนย์การค้าบุญเกียรติ ที่วัดโคกมะตูมเดิมนั้นเป็นที่ดินของตายิม บริเวณวัดจะมีคนมะตูมอยู่ 3 คนและมีบ่อน้ำ แต่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว ต่อมาโคกย้ายวัดจากที่เดิมมาตั้งตรงบริเวณสนามบินเก่า บ้านทุ่งมะขามเรียงจึงเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดสนามบินบ้าง วัดโคกมะตูมบ้าง แต่ปัจจุบันมีชื่อทางราชการว่า วัดศรีวิสุทธิาราม บริเวณทุ่งมะขามเรียงนั้นแต่เดิมมีบ้านเรือนอยู่ประมาณ 9 หลังคาเรือน ต่อมาได้มีการตั้งบ้านเรือนใหม่อยู่ใกล้สนามบินเก่าจึงเรียกชื่อ " บ้านสนามบินเก่า " เมื่อย้ายวัดโคกมะตูมเดิมมาจึงเรียกชื่อบ้านตามชื่อวัดว่า " บ้านโคกมะตูม "

นายเพ็ง แสงทองคำ อายุ 68 ปี ราษฎรบ้านโคกมะตูม อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาแล้ว 40 ปี ได้เล่าประวัติของบ้านโคกมะตูม เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมบริเวณโคกมะตูมนี้มีชื่อเรียกว่า " ทุ่งมะขามเรียง " เป็นที่อาศัยของพวกลาวพวนซึ่งอพยพมาจากจังหวัดราชบุรี ส่วนชื่อโคกมะตูมนั้นเป็นชื่อวัดเก่าคือ วัดโคกมะตูม วัดนี้อยู่ทางทิศตะวันออกของทุ่งมะขามเรียง บริเวณวัดเก่านี้มีคนมะตูม 1 คน ต่อมาโคกย้ายวัดมาตั้งที่บริเวณทุ่งมะขามเรียงและอยู่ใกล้สนามบิน จึงเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดหัวสนามบิน ต่อมามีคนเรียกว่าวัดโคกมะตูมตามชื่อวัดเดิม จึงทำให้คนเรียกชื่อบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้วัดว่าบ้านโคกมะตูม ตามชื่อวัดและคำว่าทุ่งมะขามเรียงจึงค่อย ๆ หายไป

ชื่อของบ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อวัด

คลอง , บ้าน

บ้านคลองที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลโคกแก้มหมู่บ้านที่ 1 หมู่บ้านที่ 4 และหมู่บ้านที่ 5 ซึ่งแต่เดิมเคยขึ้นกับตำบลบ้านคลอง บ้านคลองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ตั้งเทศบาลเมืองพิษณุโลกประมาณ 2 กิโลเมตร

ประวัติหมู่บ้าน

นางสาคร มาฉาย อายุ 65 ปี ราษฎรบ้านคลอง อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านคลองเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่บ้านคลองมีคลองไหลผ่านบ้าน คลองนี้จะไหลมาจากแม่น้ำน่านโดยแยกจากแม่น้ำน่านตรงหน้าวัดยางและจะไหลไปลงทะเลแก้ว บริเวณหลังบ้านคลองออกไปจะเป็นป่า ปัจจุบันคือถนนที่ตัดไปทางอำเภอบางระกำ อาชีพหลักของคนที่บ้านคลองคือการทำนา - แต่มีพื้นที่อยู่แห่งหนึ่งที่ทำนาไม่ได้เพราะมีน้ำท่วมบริเวณนั้นคือ "ทุ่งหนองโรง" หรือ "ทุ่งหนองโลง" ที่บ้านคลองมีวัดเก่าซึ่งเหลือแต่ซากเจดีย์ให้เห็น 2 วัดคือ วัดอายุยืนอนสาย และวัดเกาะแก้ว ส่วนคลองที่เป็นต้นกำเนิดของชื่อบ้านนั้นปัจจุบันตื่นเงินหมดยังคงเหลือเป็นแนวเท่านั้น

นางสายบัว อภัยศรี อายุ 80 ปี ราษฎรบ้านคลอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านคลองเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

ที่เรียกว่าบ้านคลองนั้นเพราะแต่เดิมมีคลองไหลผ่านหมู่บ้าน คลองนี้จะเริ่มต้นจากวัดยางไหลไปบรรจบกับคลองอีกแห่งหนึ่งที่ท้ายบ้าน แล้วจะไหลไปลงทะเลแก้ว สมัยแรกตั้งนั้นมีบ้านอยู่ไม่มากนัก ชื่อของหมู่บ้านไม่มีการเปลี่ยนชื่อ ในหมู่บ้านนี้มีวัดเก่าเช่นวัดสะแกและวัดเกาะแก้ว ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลือซากเจดีย์ เสาโบสถ์ให้เห็น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจะกระทำที่วัดยาง ชื่อของหมู่บ้านนี้ที่เรียกว่าบ้านคลองเพราะมีคลองไหลผ่าน

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ

พนัปี , บ้าน

บ้านพนัปีตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน เดิมอยู่ในเขตปกครองของตำบล
วัดจันทร์ มีวัดประจำหมู่บ้านชื่อวัดพนัปี

ประวัติหมู่บ้าน

นางเชื้อ เจียมทอง อายุ 65 ปี ราษฎรในบ้านพนัปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มา
ตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านพนัปีเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

แต่เดิมนั้นบ้านพนัปีมีชื่อเรียกหมู่บ้านของตนอยู่ 2 ชื่อคือ บ้านโรงน้ำตาล และ
บ้านพนัปี ต่อมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านพนัปีแต่เพียงชื่อเดียว เพราะเป็นชื่อที่เรียกชื่อของ
วัดด้วย ส่วนประวัติของหมู่บ้านเรื่องอื่น ๆ นั้นไม่ทราบ

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อวัด

วัดจันทร์ , บ้าน

บ้านวัดจันทร์ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลกได้แก่หมู่บ้านหมู่ที่ 1, 2,
3, 4, 5, 6 และ 11 บ้านวัดจันทร์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งเทศบาล เดิมอยู่ในการปก-
ครองของตำบลวัดจันทร์

ประวัติหมู่บ้าน

นายสุข อินคค อายุ 84 ปี ราษฎรบ้านวัดจันทร์ อาศัยอยู่ในบ้านนี้มาตลอด
ได้เล่าประวัติของบ้านวัดจันทร์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

ชื่อวัดจันทร์เป็นชื่อของวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน และเนื่องจากบริเวณวัด
มีต้นจันทร์ใหญ่อยู่ จึงเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดจันทร์ และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านวัดจันทร์ บริเวณ
แถบนี้เดิมเป็นป่าเกือบทั้งหมด และในวัดยังเหลือต้นคูนของการตั้งค่ายปรากฏอยู่ และมีผู้กล่าว
ว่าเป็นค่ายของพม่า *

* ไปรคคเรื่องนี้ที่หน้า 122 - 124

นายชม สิริวัฒน์ อายุ 75 ปี ราษฎรบ้านวัดจันทร์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านวัดจันทร์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2523 ว่า

บ้านวัดจันทร์เป็นชื่อที่มาจากชื่อวัด เนื่องจากวัดจันทร์นี้มีต้นจันทร์ใหญ่อยู่กลางวัด วัดนี้สร้างครั้งแรกในสมัยหลวงพ่อดองคำ วัดนี้ย้ายศาลามาแล้ว 3 ครั้งเนื่องจากคดลิ่งพังและโบสถ์ก็มีการสร้างใหม่ถึง 3 ครั้ง ในครั้งแรกสร้างด้วยไม้สัก ครั้งต่อ ๆ มาจึงสร้างด้วยปูน วัดจันทร์นี้เดิมเป็นค้ายของพม่า ส่วนค้ายของคนไทยจะตั้งอยู่ที่วังจันทร์

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามชื่อวัด (ชื่อวัดตั้งตามพันธุ์ไม้ที่ปรากฏอยู่)

อรัญญิก , บ้าน

บ้านอรัญญิกที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลโคกแก้วหมู่ที่ 2, 3, 4, 5 และหมู่ที่ 6 บ้านอรัญญิกตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของที่ตั้งเทศบาลเมืองพิษณุโลก

ประวัติหมู่บ้าน

นายชูป จันทร์แดง อายุ 69 ปี ราษฎรบ้านอรัญญิก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 ว่า

เดิมที่บริเวณบ้านนี้มีลักษณะเป็นป่าคดล่ายคง แต่บรรดาต้นไม้ที่ขึ้นส่วนมากต้นไม้ค้อยโตเร้นต้นทอง และในป่าก็เป็นที่อาศัยของพวกเสือปลา อีเห็น กระต่ายและงู แต่ในปัจจุบันไม่มีเหลืออยู่เพราะถูกคนลามาเป็นอาหารหมด ที่บริเวณบ้านมีวัดร้าง มีเจดีย์ซึ่งแต่เดิมมีสภาพสมบูรณ์ แต่ต่อมาหักพังเนื่องจากถูกทำลายโดยพวกซุกคนหาสิ่งของมีค่าที่ซุกซ่อนอยู่ภายในเจดีย์ และในครั้งนั้นทางราชการก็ไม่เอาใจใส่ปล่อยให้ละเลย ชื่อของหมู่บ้านที่เรียกว่า " อรัญญิก " คงจะมีสาเหตุมาจากที่แต่ก่อนเคยเป็นป่าทึบ

นางพัน แก้วเพ็ง อายุ 71 ปี ราษฎรบ้านอรัญญิก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาตลอด ได้เล่าประวัติของบ้านอรัญญิก เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2523 ว่า

บริเวณบ้านอรัญญิกนั้นแต่เดิมมีสภาพเป็นป่าซึ่งมีพวกไม้ไผ่ การเดินทางไปมา

คนเดียวไม่ได้ต้องมีเพื่อนร่วมทาง บริเวณบ้านแคเคิมมีวัดร้าง และมีเจดีย์ซึ่งถูกพวกซุกกัน
หาของเก่าทำลาย บริเวณป่าแคเคิมเป็นที่อยู่อาศัยของหมาใน อีแก้ง อีเหิน ไก่ป่า ฯลฯ
เมื่อประมาณ 10 กว่าปีนี้มีคนอพยพเข้ามาสู่หมู่บ้านจึงทำให้เป็นชุมชนใหญ่ขึ้น ชื่อหมู่บ้านอรัญญิก
นั้นคงมาจากสภาพที่บริเวณนี้เคยเป็นป่ามาก่อน

ชื่อของหมู่บ้านจึงตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ

สรุปผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ
น่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้ดังนี้

สภาพความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้าน จากการศึกษาสภาพความอุดมสมบูรณ์ของ
หมู่บ้านโดยทั่วไปจากแบบสอบถาม ปรากฏว่าเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นแล้วสภาพ -
ของหมู่บ้านต่าง ๆ มีสภาพคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ

วิทยากรที่ตอบว่าความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านตนเองมีสภาพคล้าย ๆ กัน
กับหมู่บ้านอื่นมีจำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 71.96

วิทยากรที่ตอบว่าความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านตนเองสมบูรณ์มากกว่าหมู่บ้าน
อื่นมีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 22.42

ส่วนวิทยากรที่ตอบว่าความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านตนเองสมบูรณ์น้อยกว่า
หมู่บ้านอื่นมีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 14.01

ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่า หมู่บ้านและตำบลที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีสภาพความอุดมสมบูรณ์เหมือน ๆ กัน

ความสำคัญของแม่น้ำน่าน ก่อนที่จะมีถนนสมัยใหม่เข้าไปสู่หมู่บ้าน ประชาชน
ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่บนสองฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ใช้การเดินทาง
เท้า และใช้เรือเป็นพาหนะ จากการสอบถามวิทยากรจำนวน 116 คน ปรากฏว่า เรือเป็น
พาหนะที่สำคัญของประชาชน คิดเป็นร้อยละ 42.24 และเมื่อสอบถามความสำคัญของแม่น้ำ
น่านต่อหมู่บ้านทางด้าน การอุปโภค การบริโภค และการคมนาคมติดต่อ ปรากฏว่าวิทยากร
ให้ความสำคัญของแม่น้ำน่านมาก คิดเป็นร้อยละ 67.24 ส่วนปัญหาน้ำท่วมปรากฏว่าในระยะ
หลังจากที่มีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์เสร็จแล้วชาวบ้านไม่ค่อยประสบปัญหาน้ำท่วมเลย

การตั้งถิ่นฐานของประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตำบลและหมู่บ้าน
ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่มาก
แต่ดั้งเดิม จากการสอบถามวิทยากรทั้งหมดปรากฏว่า วิทยากรตอบว่าอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้มา

แต่บรรพบุรุษ 84 คน คิดเป็นร้อยละ 78.50 ตอบว่าย้ายมาจากที่อื่น คิดเป็นร้อยละ 29.90 และถ้าหากเป็นผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ปรากฏว่าส่วนใหญ่ย้ายมาอยู่เกิน 60 ปีแล้ว สำหรับอายุของหมู่บ้านนั้น วิทยากรส่วนใหญ่ตอบว่ามีอายุเกินกว่า 100 ปีแล้ว

สำหรับข้อมูลทางด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ขอเสนอไว้เบื้องต้นเพื่อประกอบการศึกษาดังนี้

1. จำนวนตำบลที่ศึกษา มี 10 ตำบลและเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลกอีก 1

แห่ง

2. จำนวนหมู่บ้านที่ใช้ศึกษาทั้งหมด มี 74 หมู่บ้าน

3. จำนวนชื่อบ้านมีทั้งสิ้น 53 ชื่อบ้าน

4. จำนวนวิทยากรที่ตอบแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 116 คน

5. จำนวนวิทยากรที่บอกเล่าประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านมีทั้งสิ้น 107 คน
ต่อไปนี้เป็นตารางสรุปผลการศึกษาวิจัย

ตาราง 1 แสดงที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน

ที่มาของประวัติชื่อ	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
ชื่อที่ตั้งตามพันธุ์ไม้	14	26.41
ชื่อที่ตั้งตามตำนาน นิทาน	10	18.86
ชื่อที่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ	9	16.98
ชื่อแม่น้ำ คลอง หนอง บึง ห้วย	6	11.32
ชื่อที่ตั้งตามชื่อวัด	3	5.66
ชื่อที่ตั้งตามอาชีพ	3	5.66
ชื่อที่เป็นชื่อบ้านเดิม	2	3.77
อื่น ๆ	6	11.32
รวม	53	100.00

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่า ชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มาจากชื่อที่ตั้งตามพันธุ์ไม้มากที่สุดคือจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 26.41 อันดับรองลงมาเป็นชื่อที่ตั้งตามตำนาน นิทาน จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.86 อันดับที่สามตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศจำนวน 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.98 และอันดับสุดท้ายเป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อบ้านเดิมจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.77

ตาราง 2 แสดงขนาดของหมู่บ้าน

จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนหมู่บ้าน	ร้อยละ
1 - 50	6	8.10
51 - 100	26	35.13
101 - 150	24	32.43
151 - 200	13	17.56
201 - 250	1	1.35
251 - 300	1	1.35
301 - 350	-	-
351 - 400	1	1.35
401 - 450	2	2.70
รวม	74	100.00

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า ขนาดของหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีขนาด 51 - 100 หลังคาเรือนมีจำนวนมากที่สุดคือ 26 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 35.13 รองลงมาคือขนาด 101 - 150 หลังคาเรือนมีจำนวน 24 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 32.43 อันดับที่สามคือขนาด 151 - 200 หลังคาเรือนมีจำนวน 13 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 17.56 ส่วนจำนวนหลังคาเรือนน้อยที่สุดคือขนาด 201 - 250 ขนาด 251 - 300 และขนาด 351 - 400 หลังคาเรือนมีจำนวนเพียงอย่างละ 1 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 1.35 มีข้อที่น่าสังเกตคือขนาด 301 - 350 หลังคาเรือน ไม่มีหมู่บ้านอยู่เลย

ตาราง 3 แสดงภูมิลำเนาเดิมของหมู่บ้าน

ภูมิลำเนาเดิม	จำนวนบ้าน	ร้อยละ
อยู่ที่เดิม	84	78.50
ย้ายมาจากแหล่งไกลเคียง	20	17.41
ย้ายมาจากเมืองเวียงจันทน์	5	4.31
ย้ายมาจากจังหวัดพิจิตร	1	0.86
ย้ายมาจากภาคอีสาน	1	0.86
ย้ายมาจากจังหวัดอุตรดิตถ์	1	0.86
ไม่ระบุแหล่งที่ย้ายมา	4	3.44
รวม	116	100.00

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานมาแต่เดิมมากที่สุด คือจำนวน 84 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 78.50 ส่วนประชาชนที่ย้ายมาจากที่อื่นนั้นย้ายมาจากแหล่งไกลเคียงมากที่สุดคือจำนวน 20 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 17.24 อันดับรองลงมาย้ายมาจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว จำนวน 5 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.31 อันดับสุดท้ายย้ายมาจากภาคอีสาน จังหวัดพิจิตร และจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนแต่ละ 1 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 0.86

ตาราง 4 แสดงการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อ	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
ชื่อบ้านเดิมไม่เปลี่ยนแปลง	35	66.03
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนให้สั้นเข้า	10	18.03
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามทางราชการ	2	3.77
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามชื่อวัด	2	3.77
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพื่อความสะดวกในการเรียก	2	3.77
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนไปตามความนิยม	1	1.88
ชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพราะชาวบ้านอื่นเรียก	1	1.88
รวม	53	100.00

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นว่า ชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนาน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชื่อบ้านเดิมไม่เปลี่ยนแปลงจำนวน 35 ชื่อเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 66.03 อันดับรองลงมาเป็นชื่อบ้านที่เปลี่ยนให้สั้นเข้าจำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.86 อันดับสามเป็นชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามทางราชการ ชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามชื่อวัด และชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพื่อความสะดวกในการเรียก จำนวนอย่างละ 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.77 ส่วนชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามความนิยมและชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพราะชาวบ้านอื่นเรียกมีจำนวนน้อยที่สุดจำนวนอย่างละ 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.88

ตาราง 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและอาชีพของวิทยากร

อาชีพ	อายุ(ปี)		20-39		40-59		60-79		80-99		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พระสงฆ์	-	-	2	1.86	5	4.67	2	1.86	9	8.41		
มรรคทายก	-	-	-	-	2	1.86	3	2.80	5	4.67		
ข้าราชการ	1	0.93	5	4.67	2	1.86	-	-	8	7.47		
แพทย์ประจำตำบล	-	-	1	0.93	-	-	-	-	1	0.93		
ชาวนา	-	-	31	28.97	28	26.16	17	15.88	76	71.02		
ชาวไร่	-	-	-	-	2	1.86	-	-	2	1.86		
พอกา	-	-	2	1.86	3	2.80	-	-	5	4.67		
รับจ้าง	-	-	1	0.93	-	-	-	-	1	0.93		
รวม	1	0.93	42	39.25	42	39.25	22	20.56	107	100.00		

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ดังนี้ วิทยากรที่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 59 ปี และช่วงอายุ 60 - 79 ปี มีมากที่สุดคือจำนวน 42 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 39.25 และส่วนใหญ่เป็นชาวนา (ช่วงอายุ 40 - 59 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.97 และช่วงอายุ 60 - 79 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.16) อันดับรองลงมาได้แก่วิทยากรที่อยู่ในช่วงอายุ 80 - 99 ปีมีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 20.56 และส่วนใหญ่เป็นชาวนา (คิดเป็นร้อยละ 15.88) ช่วงอายุ 20 - 39 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

ตาราง 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากร

อาชีพ	ทางมุขปาฐะ		อยู่ในเหตุการณ์		ศึกษาค้นคว้า		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พระสงฆ์	7	6.54	1	0.93	1	0.93	9	8.41
มรรคทายก	5	4.67	-	-	-	-	5	4.67
ข้าราชการ	7	6.54	1	0.93	-	-	8	7.47
แพทย์ประจำ ตำบล	-	-	1	0.93	-	-	1	0.93
ชาวนา	70	65.42	6	5.60	-	-	76	71.02
ชาวไร่	2	1.86	-	-	-	-	2	1.86
พอลคา	4	3.73	1	0.93	-	-	5	4.67
รับจ้าง	1	0.93	-	-	-	-	1	0.93
รวม	96	89.71	10	9.34	1	0.93	107	100.00

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ดังนี้ วิทยากรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นชาวนามีจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02 และรับข้อมูลทางมุขปาฐะมากที่สุดคือมีจำนวนถึง 70 คน คิดเป็นร้อยละ 65.42 อันดับรองลงมาได้แก่วิทยากรที่เป็นพระสงฆ์มีจำนวน 9 คน รับข้อมูลทางมุขปาฐะ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.54 วิทยากรที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือจำนวน 1 คน มีอาชีพรับจ้างรับข้อมูลทางมุขปาฐะคิดเป็นร้อยละ 0.93 ส่วนการรับข้อมูลทางการศึกษาค้นคว่ามีน้อยที่สุดคือมีวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

ตาราง 7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากร

วิธีรับข้อมูล อายุ	ทางมุขปาฐะ		อยู่ในเหตุการณ์		ศึกษาค้นคว้า		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
20 - 39	1	0.93	-	-	-	-	1	0.93
40 - 59	40	37.38	1	0.93	1	0.93	42	39.25
60 - 79	37	34.57	5	4.67	-	-	42	39.25
80 - 99	19	17.75	3	2.80	-	-	22	20.56
รวม	97	90.65	9	8.41	1	0.93	107	100.00

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ดังนี้ วิทยากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 59 ปี และช่วงอายุ 60 - 79 ปีมีจำนวน 42 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 39.25 - วิทยากรที่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 59 ปี รับข้อมูลทางมุขปาฐะจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 37.38 อันดับรองลงมาได้แก่วิทยากรที่อยู่ในช่วงอายุ 80 - 99 ปีมีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 20.26 และรับข้อมูลทางมุขปาฐะจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 17.75 การรับข้อมูลที่น้อยที่สุดคือการศึกษาค้นคว้า มีวิทยากรอยู่ในช่วงอายุ 40 - 59 ปีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

ในการศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านนี้ ปรากฏว่าได้มีผู้ทำการ
ศึกษาวิจัยแล้วหลายคน หลายจังหวัด จึงขอนำผลการศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและ
หมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนาน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ไปเปรียบเทียบกับ
ผลการศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในจังหวัดและลุ่มแม่น้ำทางภาคเหนือ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ดังนี้

การศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในจังหวัดและลุ่มแม่น้ำภาค
เหนือได้แก่เรื่อง ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ผู้ทำการศึกษาวิจัยคือคุณจินตนา ยอดยั้ง แม่น้ำที่ไหลผ่านตำบลและหมู่บ้านที่ทำการศึกษา
คือแม่น้ำยม ข้อมูลในการศึกษาที่ควรทราบคือ

1. จำนวนตำบลที่ศึกษา มีจำนวน 16 ตำบล
2. จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา มีจำนวน 105 หมู่บ้าน
3. จำนวนชื่อบ้านที่ศึกษารวม 149 เรื่อง
4. จำนวนวิทยากรที่บอกข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 112 คน

การศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในจังหวัดและลุ่มแม่น้ำภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่เรื่อง ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในอำเภอเมืองขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น ผู้ทำการศึกษาวิจัยคือคุณพูนศรี คัมภีร์ปภรณ์ แม่น้ำที่ไหลผ่านตำบลและหมู่บ้าน
ที่ทำการศึกษาคือแม่น้ำชี ข้อมูลในการศึกษาที่ควรทราบคือ

1. จำนวนตำบลที่ศึกษา มีจำนวน 16 ตำบล
2. จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา มีจำนวน 189 หมู่บ้าน
3. จำนวนชื่อบ้านที่ศึกษารวม 189 เรื่อง
4. จำนวนวิทยากรที่บอกข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 277 คน

การศึกษาวิจัยเรื่องประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในจังหวัดภาคใต้ได้แก่เรื่อง
ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรม-

ราช ผู้ทำการศึกษาวิจัยคือคุณอัมมร ชูระเจน ในเขตตำบลและหมู่บ้านที่ทำการศึกษานี้ไม่มี
แม่น้ำใหญ่ไหลผ่าน แต่เป็นพื้นที่ที่ย่อยชิดกับอ่าวไทย ข้อมูลในการศึกษาที่ควรทราบคือ

1. จำนวนตำบลที่ศึกษา มีจำนวน 21 ตำบล
2. จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา มีจำนวน 110 หมู่บ้าน
3. จำนวนชื่อบ้านที่ศึกษา มีจำนวน 146 เรื่อง
4. จำนวนวิทยากรที่บอกข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 127 คน

เพื่อให้สะดวกในการศึกษาจึงขอใช้ชื่อสั้น ๆ ในตารางที่ทำการเปรียบเทียบ

กล่าวคือ

พิษณุโลก แทน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่
บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

แพร่ แทน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัด

แพร่

ขอนแก่น แทน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในอำเภอเมืองขอนแก่น จัง-
หัดขอนแก่น

นครศรีธรรมราช แทน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง
นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ต่อไปเป็นตารางเปรียบเทียบผลการศึกษาวิจัย เรื่องประวัติของชื่อตำบลและ
หมู่บ้านตามภาคต่าง ๆ ดังนี้

ตาราง 8 ตารางเปรียบเทียบที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช

จังหวัด	อันดับแรก		อันดับที่สอง		อันดับสุดท้าย	
	ที่มาของประวัติชื่อ	จำนวน	ที่มาของประวัติชื่อ	จำนวน	ที่มาของประวัติชื่อ	จำนวน
พิษณุโลก	ตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้	14	ตั้งชื่อตามตำนาน นิทาน	10	ชื่อบ้านเดิม	2
	ตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ	53	ตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้และชื่อแม่น้ำ-คลอง หนอง บึง ห้วย	22	ชื่อบ้านเดิม	14
ขอนแก่น	ตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้	89	ตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ	43	ชื่อเกี่ยวกับบุคคล	4
	ตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ	50	ตั้งชื่อตามตำนาน นิทาน	40	ตั้งชื่อตามแม่น้ำ คลอง หนอง-บึง ห้วย	1

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นว่าชื่อตำบลและหมู่บ้านตามคุณแม่น้ำหรือของดินที่อยู่ติดทะเลในเขตจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราชนั้น ชื่อหมู่บ้านที่ตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้และที่ตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศมีจำนวนมากที่สุดเท่า ๆ กัน ส่วนอันดับที่สองได้แก่การตั้งชื่อตามตำนาน นิทาน ซึ่งพ้องกันทั้งที่พิษณุโลกและนครศรีธรรมราช อันดับสุดท้ายได้แก่ชื่อบ้านเดิม ซึ่งพ้องกันทั้งที่พิษณุโลก และแพร่ ในการศึกษาวิจัยนี้มีชื่อที่นำสังเกตว่า ที่นครศรีธรรมราชนั้นมีทั้งที่ตั้งชื่อหมู่บ้านเกี่ยวกับชื่อของแม่น้ำ คลอง หนอง บึง และห้วยน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 0.68 เท่านั้น

ตาราง 9 ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอายุและอาชีพของวิทยากรจังหวัดพิษณุโลกแพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช

อันดับที่ จังหวัด	อันดับแรก			อันดับที่สอง			อันดับสุดท้าย					
	อายุ (ปี)	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ	อายุ (ปี)	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ	อายุ (ปี)	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
พิษณุโลก	40 - 55	ชานา	31	28.97	60 - 79	ชานา	28	26.16	40 - 59	รับจ้าง	1	0.93
แพร่	70 - 79	ชานา	13	11.61	60 - 69	ชานา	9	8.04	30 - 39	ครู, ชาวสวน-พอกา	1	0.39
ขอนแก่น	60 - 79	ชานา	67	24.19	40 - 59	บุรุษผู้ใหญ่นาน	52	18.77	100 - 119	ชานา	3	1.81
นครศรีธรรมราช	-	ครู	33	25.98	-	ข้าราชการ	30	23.62	-	ทุนุยความพอกา กรรมกร	1	0.79

จากตาราง 9 แสดงให้เห็นถึงผลของการศึกษาวิจัยในต่าง ๆ ว่า วิทยากรส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 40 - 79 ปี และมีอาชีพเป็นชานา ส่วนช่วงอายุที่วิทยากรได้อายุต่ำกว่า 40 ปีลงมา หรืออายุเกิน 100 ปีขึ้นไป มีผลของการศึกษาวิจัยที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มคือที่นครศรีธรรมราช วิทยากรส่วนใหญ่เป็นข้าราชการโดยเฉพาะครู คิดเป็นร้อยละ 25.98

ตาราง 10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูลของวิทยาการจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ชอนแกน และนครศรีธรรมราช

จังหวัด	อันดับแรก				อันดับที่สอง				อันดับสุดท้าย			
	วิธีการรับข้อมูล	อายุ	จำนวน	ร้อยละ	วิธีการรับข้อมูล	อายุ	จำนวน	ร้อยละ	วิธีการรับข้อมูล	อายุ	จำนวน	ร้อยละ
พิษณุโลก	มขปาระ	40 - 59	40	37.38	อยู่ในเหตุการณ์	60 - 79	5	4.67	ศึกษาค้นคว้า	40 - 59	1	0.93
	มขปาระ	70 - 79	35	31.25	อยู่ในเหตุการณ์	70 - 79	6	5.36	ศึกษาค้นคว้า	70 - 79	1	0.89
ชอนแกน	มขปาระ	40 - 59	104	37.54	อยู่ในเหตุการณ์	60 - 79	48	17.33	ศึกษาค้นคว้า	60 - 79	1	0.36
	มขปาระ	-	95	74.82	ศึกษาค้นคว้า	-	18	14.17	อยู่ในเหตุการณ์	-	14	11.02

จากตาราง 10 แสดงให้เห็นถึงผลการวิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูลของวิทยาการจังหวัดต่าง ๆ ว่า วิทยาการที่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 79 ปี มีวิธีรับข้อมูลทางมขปาระมากที่สุด อันดับรองลงไปเป็นวิทยาการที่อยู่ในช่วงอายุ 60 - 79 ปี และรับข้อมูลโดยอยู่ในเหตุการณ์โดยตรง ส่วนวิธีรับข้อมูลโดยการศึกษาความมีน้อยที่สุด จากการศึกษาปรากฏว่ายอดของการวิจัยจะออกมาตรงกันทั้งที่พิษณุโลก แพร่ และชอนแกน แต่ที่นครศรีธรรมราชนั้นปรากฏว่า วิธีการรับข้อมูลโดยการศึกษาความมาเป็นอันดับรอง และการรับข้อมูลโดยอยู่ในเหตุการณ์จะอยู่อันดับสุดท้าย

ตาราง 11 ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากรจังหวัดพิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช

จังหวัด	อันดับแรก		อันดับที่สอง			อันดับสุดท้าย		
	วิธีการรับข้อมูล	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ	วิธีการรับข้อมูล	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
พิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น	หมู่บ้าน	ชาวนา	70	65.42	อยู่ในเขตการณ	ชาวนา	6	5.60
	หมู่บ้าน	ชาวนา	19	16.96	อยู่ในเขตการณ	ชาวนา	8	7.14
	หมู่บ้าน	ชาวนา	72	25.31	อยู่ในเขตการณ	ชาวนา	49	17.69
นครศรีธรรมราช	-	-	-	-	-	-	-	-

จากตาราง 11 แสดงให้เห็นถึงผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูลของวิทยากรจังหวัดพิษณุโลก แพร่ และขอนแก่น ปรากฏผลเหมือนกันหมดกล่าวคือ อาชีพของวิทยากรส่วนใหญ่เป็นชาวนา และวิธีการรับข้อมูลเป็นแบบหมู่บ้าน ส่วนวิธีการรับข้อมูลโดยวิทยากรอยู่ในเขตการณโดยตรงมาเป็นอันดับรองลงมา และการศึกษาความเป็นวิธีการรับข้อมูลพบปรากฏน้อยที่สุด

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา รวบรวมประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้าน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน นอกจากนี้เพื่อ สอบคนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเมืองพิษณุโลกอีกด้วย

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล แบ่งตามขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลทั่วไป

1.1 ทำการศึกษาข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับท้องที่ตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากแผนที่ขนาด 1 : 50,000 และแผนที่แสดงที่ตั้งของอำเภอเมืองพิษณุโลก

1.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับอาณาเขตของตำบลและหมู่บ้าน จำนวนครอบครัว วัด โรงเรียน สถานือนามัย การคมนาคมติดต่อและอื่น ๆ จากเอกสารของทางอำเภอเมืองพิษณุโลก และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก

1.3 ออกไปพบปะกับกำนันและผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ เพื่อศึกษาสภาพของตำบลและหมู่บ้านเบื้องต้น และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวกับตำบลและหมู่บ้านโดยใช้แบบสอบถามชุดที่ 1 และชุดที่ 2

2. การเลือกวิทยากร ในการเลือกวิทยากรนั้นหลังจากได้รับคำแนะนำจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระสงฆ์ รวมทั้งผู้อาวุโสในหมู่บ้านแล้ว จึงคัดเลือกเพื่อสอบถามข้อมูล กรณีในการเลือกวิทยากรมีดังนี้

- 2.1 เลือกวิทยากรหมู่บ้านละ 1 - 3 คน
- 2.2 เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี
- 2.3 เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนั้นมาเป็นเวลานาน หรืออยู่ในเหตุการณ์เมื่อครั้งตั้งหมู่บ้าน

3. การรวบรวมข้อมูล

3.1 ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษารวบรวมให้นายอำเภอเมืองพิษณุโลกทราบ และขอหนังสือนำตัวเพื่อขอความสะดวกและความช่วยเหลือจากท่าน ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูล

3.2 ออกไปสัมภาษณ์วิทยากรโดยความช่วยเหลือจากนิสิตที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและได้รับการฝึกสอนมาเป็นอย่างดี

3.3 บันทึกข้อมูลที่ออกไปสัมภาษณ์ลงในแถบบันทึกเสียง และถอดคำพูดของวิทยากรออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

3.4 ค้นหาข้อมูลประเภทวิทยุภูมิที่เกี่ยวกับหมู่บ้านต่าง ๆ จากแหล่งคนควาอื่น เพื่อให้ข้อมูลนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่ไ้มาเรียงลำดับค่าบดตั้งแต่ค่าบดต่ำสุดของอำเภอเมืองขึ้นมาทางเหนือตามลำดับ และเรียงลำดับตามตัวอักษรสำหรับประวัติชื่อของแต่ละหมู่บ้าน

4.2 ทำการสรุปผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยคำตามจากแบบสอบถามวิทยากรที่มีความเห็นต่อการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านนั้น ๆ

4.3 จำแนกที่มาของประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน

4.4 จำแนกขนาดของหมู่บ้านและภูมิลำเนาเดิมของหมู่บ้าน

4.5 จำแนกการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

4.6 จำแนกภูมิหลังของวิทยากรทางด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างอายุและอาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและวิธีการรับข้อมูล และความสัมพันธ์ระหว่างอายุและวิธีการรับข้อมูล

4.7 ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเกี่ยวกับชื่อตำบลและหมู่บ้าน โดยเปรียบเทียบกับผลการวิจัยที่แพร่ ชอนแกน และนครศรีธรรมราช

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านจำนวน 74 หมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้ประวัติทั้งหมด 53 เรื่อง จากจำนวนวิทยากร 107 คน เป็นชาย 92 คน เป็นหญิง 15 คน วิทยากรที่มีอายุสูงสุด 95 ปี วิทยากรที่มีอายุต่ำสุด 38 ปี

ข้อมูลที่รวบรวมได้ดังนี้

1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้าน

โดยทั่วไปหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีสภาพคล้าย ๆ กันกับหมู่บ้านใกล้เคียง คิดเป็นร้อยละ 71.96 มีความสมบูรณ์มากกว่า คิดเป็นร้อยละ 22.42 และมีความสมบูรณ์น้อยกว่า คิดเป็นร้อยละ 14.01

2. ความสำคัญของแม่น้ำน่าน

แม่น้ำน่านนี้มีความสำคัญต่อหมู่บ้านต่าง ๆ มาก มีหมู่บ้านที่ตั้งชิดกับแม่น้ำน่านมากและเห็นว่าแม่น้ำมีความสำคัญต่อหมู่บ้านทางด้านการอุปโภค การบริโภค และการคมนาคมติดต่อ คิดเป็นร้อยละ 67.24

3. การตั้งถิ่นฐานของประชาชน

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานมาแต่เดิมมากที่สุดคือจำนวน 84 หมู่บ้าน คิด

เป็นร้อยละ 78.50 ส่วนประชาชนที่ย้ายมาจากที่อื่นนั้น ย้ายมาจากแหล่งที่อยู่ใกล้เคียงมีจำนวนมากที่สุดคือจำนวน 20 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 17.24 อันดับรองลงมา ย้ายมาจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว จำนวน 5 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.31 อันดับสุดท้ายย้ายมาจากภาคอีสาน จังหวัดพิจิตร และจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนแห่งละ 1 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 0.86 และถ้าหากเป็นผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ปรากฏว่าส่วนใหญ่ย้ายมาอยู่เกิน 60 ปีแล้ว สำหรับอายุของหมู่บ้านนั้นมีอายุเกิน 100 ปีเป็นส่วนใหญ่

4. ชื่อของตำบลและหมู่บ้านแยกตามประเภทที่มา

ชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มาจากชื่อที่ตั้งตามพันธุ์ไม้มากที่สุดคือจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 26.41 อันดับรองลงมา เป็นชื่อที่ตั้งตามตำนาน นิทาน มีจำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.86 อันดับที่สามตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศมีจำนวน 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.98 และอันดับสุดท้ายเป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อบ้านเดิมจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.77

5. การเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

ชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่ง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชื่อบ้านเดิมไม่เปลี่ยนแปลงจำนวน 35 ชื่อเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 66.03 อันดับรองลงมา เป็นชื่อบ้านที่เปลี่ยนให้สั้นเข้าจำนวน 10 ชื่อเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.86 อันดับสามเป็นชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามทางราชการ ชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามชื่อวัด และชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพื่อความสะดวกในการเรียก จำนวนอย่างละ 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.77 ส่วนชื่อบ้านที่เปลี่ยนตามความนิยมและชื่อบ้านที่เปลี่ยนเพราะชาวบ้านอื่นเรียกมีจำนวนน้อยที่สุดจำนวนอย่างละ 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.88

6. เรื่องราวเกี่ยวกับวิทยาการในด้านอายุ อาชีพ และวิธีการรับข้อมูล

6.1 อายุของวิทยาการ อายุของวิทยาการส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 79 ปี โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง (อายุ 40 - 59 ปี และ 60 - 79 ปี) แต่ละ

ช่วงมีจำนวนเท่ากันคือ 42 คน คิดเป็นร้อยละ 39.25 อันดับรองลงมาได้แก่วิทยากรที่อยู่ในช่วงอายุ 80 - 99 ปีมีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 20.56 ช่วงอายุที่มีวิทยากรน้อยที่สุดคือ 20 - 39 ปีมีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

6.2 อาชีพของวิทยากร อาชีพของวิทยากรส่วนใหญ่เป็นชาวนาคือจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02 อันดับรองลงมาได้แก่วิทยากรที่เป็นพระสงฆ์จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 8.41 อันดับสามได้แก่วิทยากรที่เป็นข้าราชการมีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.47 วิทยากรที่มีอาชีพรับจ้างมีจำนวนน้อยที่สุดคือมี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

6.3 วิธีการรับข้อมูลของวิทยากร วิทยากรส่วนใหญ่รับข้อมูลทางมุขปาฐะคือมีจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 90.65 อันดับรองลงไปรับข้อมูลโดยอยู่ในเหตุการณ์มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 8.41 และรับข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้ามีเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.93

7. การศึกษาเปรียบเทียบกับงานวิจัยในภาคอื่น ๆ

7.1 ชื่อของตำบลและหมู่บ้านตามประเภทที่มา จากการศึกษาเปรียบเทียบปรากฏว่า ชื่อตำบลและหมู่บ้านตามคู่มือแม่น้ำหรือท้องถิ่นที่อยู่ติดทะเลในเขตจังหวัด - พิษณุโลก แพร่ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราชนั้น ชื่อหมู่บ้านที่ตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้และตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศมีจำนวนมากที่สุดเท่า ๆ กันคือที่พิษณุโลกและขอนแก่นตั้งชื่อตามชื่อพันธุ์ไม้มาอันดับแรก (พิษณุโลกคิดเป็นร้อยละ 26.41 และที่ขอนแก่น คิดเป็นร้อยละ 47.08) ที่แพร่และนครศรีธรรมราชตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศมาเป็นอันดับแรก (แพร่คิดเป็นร้อยละ 35.57 และนครศรีธรรมราชคิดเป็นร้อยละ 34.25) นอกจากนี้ชื่อตามพันธุ์ไม้ที่แพร่ยังมาเป็นอันดับสอง ชื่อตามลักษณะภูมิประเทศที่ขอนแก่นมาเป็นอันดับสอง ส่วนชื่อหมู่บ้านตั้งชื่อตามชื่อบ้านเดิม ชื่อบุคคล และชื่อตามแม่น้ำ คลอง หนอง บึง น้อยที่สุดกล่าวคือ จากการศึกษาวิจัยที่แพร่และพิษณุโลกการตั้งชื่อตามชื่อบ้านเดิมน้อยที่สุดเหมือนกัน (แพร่คิดเป็นร้อยละ 9.40 ที่พิษณุโลกคิดเป็นร้อยละ 3.77) มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับการตั้งชื่อหมู่บ้านตำบลที่เกี่ยวข้อง

กับชื่อแม่น้ำ คลอง หนอง ที่นครศรีธรรมราชน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 0.68 เท่านั้น

7.2 เรื่องราวเกี่ยวกับวิทยากรในค่านอายุ อาชีพ และวิธีการรับข้อมูล

7.2.1 อายุของวิทยากร อายุของวิทยากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40 - 79 ปี โดยแยกได้ดังนี้ พิษณุโลกอายุในช่วง 40 - 79 ปีมีจำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 78.50 แพร่อายุในช่วง 70 - 79 ปีมีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และขอนแก่นอายุในช่วง 40 - 59 ปีมีจำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 43.68 ส่วนช่วงอายุที่หาวิทยากรได้น้อยคือช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปีลงมา และช่วงอายุ 100 ปีขึ้นไป

7.2.2 อาชีพของวิทยากร อาชีพของวิทยากรส่วนใหญ่คือชาวนา จากผลการวิจัยจะมีแตกต่างที่นครศรีธรรมราชเท่านั้นซึ่งวิทยากรส่วนใหญ่เป็นครู

7.2.3 วิธีการรับข้อมูลของวิทยากร ปรากฏผลออกมาใกล้เคียงกันคือรับข้อมูลทางมุขปาฐะมากที่สุด (พิษณุโลกคิดเป็นร้อยละ 90.65 แพร่คิดเป็นร้อยละ 79.47 ขอนแก่นคิดเป็นร้อยละ 69.31 และนครศรีธรรมราชคิดเป็นร้อยละ 74.82) อันดับรองลงมาเป็นวิธีการรับข้อมูลโดยอยู่ในเหตุการณ์ อันดับสุดท้ายได้แก่การรับข้อมูลโดยการศึกษา ค้นคว้า แต่ที่นครศรีธรรมราชนั้นปรากฏว่าวิธีการรับข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้ามามีอันดับสอง ส่วนการรับข้อมูลโดยอยู่ในเหตุการณ์โดยตรงมาเป็นอันดับสุดท้าย

การอภิปรายผล

1. เนื้อหาวิชา

1.1 เนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนาน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่เป็นประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน ส่วนประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านรวมทั้งความสำคัญของหมู่บ้านต่าง ๆ นั้น ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นไม่ค่อยจะทราบ นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรบกับพม่า (ตำบลซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอเมือง) เนื่องจากตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนานมีอายุของหมู่บ้านเกิน 100 ปีขึ้นไป จึงทำให้มีปัญหาต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านนั้น ๆ จะรับทราบ

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านของตนได้ นอกจากหมู่บ้านที่เริ่มมีการอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในใหม่ซึ่งก็มีไม่มากนัก

1.2 ประวัติชื่อของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำน่านส่วนใหญ่ เป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อพันธุ์ไม้ที่มีปรากฏมาก (คิดเป็นร้อยละ 26.41) อันดับรองลงมาเป็นชื่อที่ตั้งตามตำนาน นิทาน (คิดเป็นร้อยละ 18.86) จากการตั้งชื่อดังกล่าวสามารถจะกล่าวได้ว่า เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านดังกล่าวนี้ไม่มีต้นไม้เป็นลักษณะเด่นประชาชนในหมู่บ้านจึงนิยมนำชื่อพันธุ์ไม้มานำตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน นอกจากนี้การที่มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามตำนาน นิทาน ก็แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านนั้นมีความเก่าแก่ และบรรพบุรุษที่ผ่านมามีความต้องการให้ลูกหลานรู้เรื่องราวประวัติชื่อหมู่บ้านของตนจึงเอาตำนานมาเป็นที่กลาง โดยการผูกเป็นเรื่องราวแล้วเล่าสืบต่อกันมา

1.3 การศึกษาเปรียบเทียบผลของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ นั้น ปรากฏผลออกมาใกล้เคียงกัน ยกเว้นภาคใต้ทั้งนี้เนื่องมาจากที่ตั้งของตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชไม่มีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านและมีที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับอ่าวไทย จึงทำให้ประวัติการตั้งชื่อตำบลและหมู่บ้านแตกต่างไปจากจังหวัดที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ

2. วิทยาการ

2.1 วิทยาการที่เป็นผู้รู้ในหมู่บ้านมีจำนวนน้อย กล่าวคือในหมู่บ้านจะมีวิทยาการอย่างมากหมู่บ้านละ 3 คน บางหมู่บ้านไม่มีผู้รู้เลย จึงต้องอาศัยวิทยาการจากหมู่บ้านอื่น จึงทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบางหมู่บ้านไม่สามารถสืบค้นได้

2.2 วิทยาการส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นชาวนา รองลงไปเป็นพระสงฆ์ จากจำนวนเหล่านี้ปรากฏว่าวิทยาการเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้นเพราะวิทยาการมีอายุระหว่าง 40 - 79 ปี

2.3 การถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านของวิทยาการ ปรากฏว่า -

วิทยากรส่วนมากจะถ่ายทอดความรู้ทางมุขปาฐะ จากการสอบถามวิทยากรเกี่ยวกับการเตรียมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านให้กับคนรุ่นหลัง ปรากฏผลว่า

วิทยากรยังไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ใคร แต่ยังคงคิดที่จะถ่ายทอดถึงผู้อื่นอยู่มีจำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 50.86

วิทยากรที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของหมู่บ้านแก่คนรุ่นหลังแล้วมีจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 31.03

วิทยากรที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ใครเลยและไม่คิดที่จะถ่ายทอดความรู้นี้ควมมีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 14.65

จากการศึกษาในเรื่องวิทยากรนี้แล้ว ทำให้เกิดความเป็นห่วงเรื่องราวประวัติของตำบลและหมู่บ้านรวมทั้งเรื่องราวทางวัฒนธรรมพื้นบ้านทางคานตาง ๆ ของหมู่บ้านที่ยังไม่ได้ทำการเก็บข้อมูลไว้จะเกิดการสูญสิ้น ทั้งนี้เพราะวิทยากรที่ยังมีชีวิตอยู่ก็มีอายุมากแล้ว ทำให้การถ่ายทอด การให้ข้อมูลอาจไม่สมบูรณ์นักเนื่องมาจากความชราเป็นเหตุ แต่ที่สำคัญก็คือถ้าวิทยากรที่สามารถให้ความรู้นี้สิ้นชีวิตไป อาจจะทำให้ความรู้ที่เกี่ยวกับหมู่บ้านทางคานตาง ๆ ต้องสูญสิ้นตามไปด้วย

3. การถ่ายทอดข้อมูลของวิทยากร

เนื่องจากวิทยากรส่วนใหญ่เป็นชาวนาจึงทำให้การถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับหมู่บ้านส่วนมากเป็นการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ (คิดเป็นร้อยละ 89.71) รองลงมาคืออยู่ในเหตุการณ์ (คิดเป็นร้อยละ 9.34) และการศึกษาคนความมีน้อยที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 0.93) จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดข้อมูลทางมุขปาฐะนี้ยังมีความสำคัญสำหรับชาวบ้านมาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านไม่นิยมการเขียนหนังสือ ชาวบ้านจะอาศัยความจำแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ค่อย ๆ หดหายไปตามลำดับ

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

นอกจากจะทำให้ทราบประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านแล้ว ยังทำให้ทราบสภาพภูมิประเทศของตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนาน ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลกในระยะ 50 - 100 ปีก่อนเล็กน้อย ทำให้รู้ถึงสภาพลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม การประกอบอาชีพ ขนาดของหมู่บ้าน วัด โรงเรียน สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน ชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางคานต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สำหรับความรู้ทางคานประวัติศาสตร์ที่ได้รับ มีดังนี้

เรื่องการสร้างพระพุทธชินราช จะมีประวัติการก่อสร้างซึ่งเล่าจากปากของชาวบ้านคล้าย ๆ กันกับที่ปรากฏในตำนานการสร้างพระพุทธชินราชซึ่งมีปรากฏในพงศาวดารเหนือ

สภาพแม่น้ำนานที่ไหลผ่านเมืองพระพิษณุโลก ปรากฏจากการบอกเล่าว่า แต่เดิมแม่น้ำนานไหลผ่านหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ตั้งอำเภอเมืองคือบ้านคลอง จากสภาพที่ปรากฏเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมายังมีคลองซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่านอยู่ แต่ในปัจจุบันนี้คลองได้ตื้นเขินไม่หลงเหลือร่องรอยแล้ว

การรบกับพม่าเมื่อครั้งอะแซหวุ่นกี้ยกกองทัพมาตีเมืองพิษณุโลกเมื่อปี พ.ศ. 2318 ปรากฏว่าตำบลและหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ที่เมืองพิษณุโลกได้แก่ตำบลวังน้ำคู้ ตำบลวัดพริก ตำบลท่าโพธิ์ ตำบลท่าทอง และตำบลวัดจันทร์ ต่างเป็นสนามรบที่ไทยทำกับพม่าทั้งสิ้น โดยเฉพาะที่บ้านปากฟิงมีตำนานที่ชาวบ้านเล่าถึงเรื่องการรบที่เกี่ยวกับพม่ามาก และขมมูลที่เล่าโดยเฉพาะเรื่องสะพานทงนั้นก็ตรงกับเรื่องราวที่กองทัพไทยยกเข้าโจมตีพม่าจนสามารถฆ่าพม่าตายเป็นจำนวนถึง 800 คน ศพพม่าลอยในแม่น้ำนานจนทำให้ไม่สามารถไถนำคืนมิได้

สภาพหมู่บ้านที่แม่น้ำนานและแม่น้ำแควน้อยไหลมาบรรจบกัน ปรากฏจากการสอบถามชาวบ้านมีวัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่บริเวณนั้นมากมายหลายวัด เรื่องนี้อาจนำมาใช้

เป็นข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับที่ตั้งของเมืองสองแควได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ
น่าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนี้ มีข้อที่ขอเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยใน
เรื่องประวัติชื่อหมู่บ้านและค่านอื่น ๆ ดังนี้

1. สมควรทำการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลและหมู่บ้านซึ่งตั้ง
อยู่บนฝั่งแม่น้ำยม ในเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ -
ศาสตร์ท้องถิ่นและเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากลุ่มแม่น้ำน่าน

2. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ประกอบการอาชีพหมอรักษาโรคแผนโบราณ หรือใช้วิธี
การทางไสยศาสตร์ ในท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3. ศึกษาวิจัยทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านทางค่านต่าง ๆ

4. รัฐบาลควรริบหาทางรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับหมู่บ้านต่าง ๆ ก่อนที่วิหยากร
ซึ่งมีความรู้ทั้งหลายจะสูญสิ้นไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ขจร สุขพานิช ขอมลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์
2518 400 หน้า
- ครูสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 1 โรงพิมพ์ครูสภา 2506 307 หน้า
- ครูสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 30 (ภาคที่ 53 พงศาวดารเมืองสงขลา) โรงพิมพ์
ครูสภา 2511 หน้า 183 - 315
- ครูสภา ประชุมพงศาวดารเล่ม 40 (พงศาวดารกรุงธนบุรี) โรงพิมพ์ครูสภา
2512 หน้า 1 - 136
- จินตนา ยอดยิ่ง ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ปริญญาบัตรชั้นเสนาบดีวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519
362 หน้า
- จันทร์ศรี สุปัญญากร วรรณกรรมไทยรามัญจากตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ ปริญญาบัตรชั้นเสนาบดีวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสาน
มิตร 2517 265 หน้า
- จังหวัดพิษณุโลก รายงานกิจการประจำปี 2516 - 2519 ไทยสงเคราะห์การพิมพ์
2520 346 หน้า
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ
พระราชหัตถเลขา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานศพนายไต้ลง พรประภา 2511
811 หน้า
- คำทรงราชานุภาพ , สมเด็จพระเจ้า เมืองพิษณุโลก พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราช
ทานเพลิงศพ ร.อ. พูล เสาวภายน 2504 หน้า 1 - 30

คำทรงราชานุกาพ , สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ไทยรบพม่า โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์ 2514
859 หน้า

เติม วิชาคหบดีพจนกิจ ประวัติศาสตร์อีสานเล่ม 1 โรงพิมพ์สมาคมสังคมนักศึกษา 2513
380 หน้า

ถวิล เกษรราช ประวัตินุไทย สยามการพิมพ์ 2512 472 หน้า

ทัศนีย์ เรื่องธรรม " ประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองของชาวพิษณุโลก " ลัทธิมานาประ-
วัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก 2522 หน้า 45 - 54 .

นคร พันธุ์รงค์ " สองแคว-พิษณุโลกเมืองหลวงในอดีต " วารสารศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก 1 (1) มกราคม-เมษายน 2518 หน้า 1 - 6

นริศรานุกิตติวงศ์ , สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก โรงพิมพ์
พระจันทร์ 2506 107 หน้า

บัญชา คุเจริญไพฑูริย์ ภูมิศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก โธเนียว 2521 227 หน้า

บริบาลบุรีภัณฑ์ , หลวง ตำนานเมืองพิษณุโลก พิมพ์แจกในงานทอดกฐินพระราชทาน
ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก 2489 29 หน้า

ประชาติจักรจักร , พระยา พงศาวดารโยนก บุรินทร์การพิมพ์ 2516 510 หน้า

พูนพงษ์ งามเกษม เพลงกลอนเด็กของหมู่บ้านจุนนางจังหวัดพิษณุโลก โธเนียว 68 หน้า

พูนศรี คัมภีร์ปกครอง ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัด
ขอนแก่น ปริทัศน์านพนธ์ เสนอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2520 593 หน้า

พูลจิตร บิคร การศึกษาประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอพรรณานิคม จังหวัด
สกลนคร ปริทัศน์านพนธ์ เสนอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2511 240 หน้า

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบาทสมเด็จพระ เทียวเมืองพระร่วง พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพพระสุทธธีรรัตนคุณนทร์ 2521 158 หน้า

วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม รายงานผลการดำเนินงานประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก โรง
พิมพ์การศาสนา 2523 389 หน้า

ศูนย์สุโขทัยศึกษา จารึกสุโขทัย โรเนียว 2520 255 หน้า

ศิริวรรณ นุ้ยเมือง การปกครองมณฑลพิษณุโลกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2437 - 2453 ปรินญาณิพนธ์ เสนอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ-
โรฒ 2521 167 หน้า

สุชน ชามพูนท พิษณุโลก โอบนบุรี เมืองพระพุทธรินราช พิมพ์แจกในงานพระราชทาน
เพลิงศพพระราชวรัญญู 2513 157 หน้า

สุเทพ สุนทรเกษม สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แผนกวิชาสังคม
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2511 425 หน้า

สุรียันตร์ เขาวนปรีชา " ใครสร้างพิษณุโลก " วารสารศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
1 (2) พฤษภาคม-กันยายน 2518 หน้า 20 - 35

แสง มนวิthur จินกาดมาลีปกรณ์ มิตการพิมพ์ 2510.

สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ.
2522-2524 (ฉบับปรับปรุงใหม่) 30 หน้า

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สมุดรายงานสถิติจังหวัดพิษณุโลก 46 หน้า

หวน พิณพันธ์ พิษณุโลกของเรา กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2514 195 หน้า

อัมมร ชูระเจน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรินญาณิพนธ์ เสนอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2521 289 หน้า

กรรมณี

ดรรชนีชื่อตำบลและหมู่บ้าน

	ก		จ	
กรอก,บ้าน	108	จุนาง,บ้าน	111	
กุยชร,บ้าน	109			ค
	ข	คอน,บ้าน	121	
แขก,บ้าน	95			ค
	ค	ตั้งสำนัก,บ้าน	159	
คลอง,บ้าน	158	ตั้งนาม,บ้าน	160	
(ตำบลหัวรอ)		ตาปะขาวหาย,บ้าน	162	
คลอง,บ้าน	171	ตุม,บ้าน	149	
(เขตเทศบาล)		เตาไห,บ้าน	161	
คลองคู,บ้าน	98			ท
คลองหนองเหล็ก,บ้าน	99	ท่าตะเคียน,บ้าน	140	
คู่งวัง,บ้าน	58	ท่าทอง,บ้าน	112	
คู่งหม้อ,บ้าน	147	ท่าทอง,ตำบล	107	
โลกมะตูม,บ้าน	170	ท่าโพธิ์,บ้าน	143	
โลกสลุด,บ้าน	111	(ตำบลจอมทอง)		
	ง	ท่าโพธิ์,บ้าน	100	
จิวงาม,บ้าน	59	(ตำบลท่าโพธิ์)		
	จ	ท่าโพธิ์,ตำบล	92	
จอมทอง,บ้าน	136, 138	ท่าโรง,บ้าน	82	
จอมทอง,ตำบล	136	ทาลง,บ้าน	83	
		ท่าขอ,บ้าน	111	

ฐ		พ	
ธาตุทอง,บ้าน	114	พันปี,บ้าน	172
บ		พินทุโลก,เทศบาลเมือง	168
บางขวัญมา,บ้าน	61	ม	
บางทราย,บ้าน	62	มะขามเรียง,บ้าน	170
บางพยอม,บ้าน	130	ย	
(ตำบลพลายชุมพล)		ยาง,บ้าน	101
บางพยอม,บ้าน	165	ยางแขวนมา,บ้าน	62
(ตำบลหัวรอ)		ยางแขวนของ,บ้าน	77
บางสะแก,บ้าน	126	ยางโพน,บ้าน	85
บ้านคลอง,ตำบล	124		
ป		ร	
ปากพิง,บ้าน	66,111	ไร,บ้าน	115
ปากคอง,บ้าน	65	ไรไผ่หลง,บ้าน	75
ปากโทก,ตำบล	146	ว	
ปากโทก,บ้าน	144	วังกระบาก,บ้าน	116
(ตำบลจอมทอง)		วังหิน,บ้าน	133
ผ		วังน้ำคู้,ตำบล	56
ไผ่คอม,บ้าน	150	วังสมชา,บ้าน	104
พ		วังยาง,บ้าน	76
พลายชุมพล,บ้าน	131	วังวน,บ้าน	103
พลายชุมพล,ตำบล	128	วัดจันทร์,บ้าน	121
พิง,บ้าน	67,68	(ตำบลวัดจันทร์)	
		วัดจันทร์,บ้าน	172
		(เขตเทศบาลเมือง)	

ว		ห	
วัดจันทร์, ตำบล	118	หนองหัวยาง, บ้าน	117
วัดศาล, บ้าน	135	หนองหญ้า, บ้าน	78
วัดพริก, บ้าน	87	หลุม, บ้าน	111
วัดพริก, ตำบล	79	หัวรอ, ตำบล	156
วัดหลุม, บ้าน	89	ใหม่, บ้าน	90
ส		อ	
สระโคก, บ้าน	167	อรัญญิก, บ้าน	173
สอยดาว, บ้าน	154	ออมทอง, บ้าน	139
สะกัคน้ำมัน, บ้าน	111		
แสงดาว, บ้าน	141, 142		
	152		

บรรณานุกรมและผู้นิพนธ์

ก

กรี ศรีกระจาง, นาย	66
เกรียง นุชทาโพธิ์, นาย *	100
กลม พุ่มเล็ก, นาย	88
เกษม เอี่ยมสำอางค์, นาย	133
แกะ แกวกดำ, นาย	160
แก้ว เพชรรัตน์, นาย	167
กาม อยู่ม่วง, นาย	135

ค

เคลิ้ม คุ้มฉาย, นาย	160
---------------------	-----

จ

จวน วัคคอน, นาย	122
จาว ทองรอด, นาย	83
เจียน ไจมัน, นาย	63
เจือ กลิ่นหอม, นาย	117
แจน รอคสิงห์, นาย	141

ฉ

ฉลิม อุทองมาก, นาย *	158
----------------------	-----

ช

ชิต สุคประเสริฐ, นาย	99
ชัน วัคคอน, นาย *	109

ช

ชม เคียมทองคำ, นาย	153
ชลด คำสุวรรณ, นาย	78
ชวน สนิทริ, นาย	86
เชา อัญพิพย์, นาย *	151
แซม ภารังกุล, นาย	111

ค

คา นาคธรรมชาติ, นาย	151
---------------------	-----

ค

โต ทิมหัน, นาย	101
โต๊ะ แปนนอย, นาย	113

ท

ทรัพย์ นามสงวน, นาย *	63
ทวน ปั่นกฤษ, นาย	67
ทวน โศรสาดิ, นาย	149
ทวิ จันทราพน, นาย	161
ทองหล่อ บัวมาก, นาย	138
ที เรณูมาร, นาย	162

บ

บุญชู แสงวิฑน, นาย	105
บุญลิม ศรีนิม, นาย	141
บุญสง แกวมุกดา, นาย	138

ป

ปิ่น บัวอิน, นาย	91
ปุย สนสง, นาย	116
ประคินธุ์ ประทุมศิริ, นาย	58
ประเสริฐ ช่างรบ, นาย	152
โป้ย ชำเฟื่อง, นาย	159

พ

พงษ์ชัย แก้วคา, นาย	153
พิง โปสะวัง, นาย	131

ฟ

ฟอง เอมอุไร, นาย	91
เฟื้อ ภูทิม, นาย	96

ภ

ภักดี สัตย์ประกอบ, นาย	122
------------------------	-----

ม

มด คุณทรัพย์, นาย	67
มวง ใจทน, นาย	75
ไม้ แจ่มมุข, นาย	165

ย

ยวน ปิ่นทอง, นาย	148
เยื่อน คุณชาติ, นาย	90

ด

ดอย ตกควรเฮง, นาย	87
ดะมาย หุ่นประติษฐ์, นาย *	127
ดะออง อุงเงิน, นาย *	135
ดำควน รัตมีจันทร์, นาย	61
ดำโย นุชท่าโพธิ์, นาย	102
ไล ป้อมทอง, นาย	86

ว

วิรัช คลศรีชัย, นาย	168
---------------------	-----

ส

สังค เขียวขำ, นาย	65
สังค ศิริวัฒน์, นาย	115
สังข์ ใส่อเปรม, นาย	77
สิทธิชัย แสงอวม, นาย *	144
สนาม มีมานะ, นาย	127
สนาม วิไลเลิศ, นาย	83
สนิท ชมนอย, นาย	138
สมชาย มาทอง, นาย *	121
สุรชัย ไทยกล้า, นาย *	89
สวัสดิ์ อิมแดง, นาย	165
เสนาะ แป้นนอย, นาย	113
เสนาะ พรหมสิทธิ์, นาย	140
เสวียน สุขเกษม, นาย	143

ด

สำเร็จ บุญฤทธิ์, นาย	103
สำรวย กันจ, นาย	98
สุภาพ มีพูนง, นาย	122

ห

หวาน เหล็กชำ, นาย	132
-------------------	-----

อ

อบ พิสด, นาย	104
อิน นุชบ้านป่า, นาย	82
อำนวย มากกร, นาย	60
อำนวย อำเทศ, นาย	113

หมายเหตุ เครื่องหมายดอกจันตรีได้แก่กำนันตำบลต่าง ๆ ส่วนนอกนั้น
เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บรรณานุกรม

ก	
กรก เขียวขำ, พระภิกษุ	68
กาม อยมวง, นาย	136
เกี่ยม พุ่มภู, นาย	97
แก้ว แจงอวม, นาง	134
แก้ว เพชรรัตน์, นาย	167
แกะ แก้วกล้า, นาย	160, 161
ข	
ขันทอง โตะทับทิม, นาย	77
ค	
คุม เทียงจันทร์, นาย	142
เคติม คุ้มฉาย, นาย	160, 161
คำ ทองจันทร์, นาย	79
จ	
จันทร์ ภูทิม, นาย	88
เจือ กลิ่นหอม, นาย	117
จวบ พูลเกษร, นาง	102
จู กลิ่นรอด, นาย	162
จำลอง แก้วกลิ่น, นาย	141
ฉ	
เฉลิม อุทองมาก, นาย	158

ฉ

ฉลอง ภูจัน, นาย	114
แอม คำเชิศ, นาย	142
ไฉน พิษณุวัฒนา, นาง	59

ช

ชึก สุกประเสริฐ, นาย	99
ชัน ใจทน, นาย	63
ชัน ภูมิรินทร์, นาย	166
ชัน หมอรักษา, นาย	121
ชัน วัคออน, นาย	110
ชัน เลือกจิ๋ว, นาย	88
ชม เคี่ยมทองคำ, นาย	153
ชม ศิริวัฒน์, นาย	173
ชัว พงษ์รินทร์, นาย	104
ชูป จันทร์แดง, นาย	173
ชูป หวังนพ, นาย	65
ชูปพร รัตนะ, นาย	78
เช่า อัยุทธิศย์, นาย	151
เชื้อ เจียมทอง, นาง	172

ค

คา นาคธรรมชาติ, นาย	151
คำ ปานมณี, นาย	100
คำ วิไลเลิศ, นาย	84

ค	
โค ทับทูน, นาย	102
ท	
ทิม จูโพรี, นาย	166
ทุย ปานมณี, นาย	101
ทรัพย์ นามสงวน, นาย	64
ทวน รักนาค, นาย	109
ทวน โทสาลี, นาย	149
ทวี จันทราพุด, นาย	161
ทอง ชัยวัฒน์, นาย	75
ทอง อยู่พุก, นาย	59
ทองหล่อ บัวมาก, นาย	140
ทองอยู่ ลูกพลับ, นาย	144
ที เรณูมาร, นาย	162, 163
น	
น้อม พรหมดิษฐ์, นาย	153
นาค ทับทูน, นาย	99
นิพนธ์ แยมมา, นาย	143
บ	
บุญจันทร์ อุดุโก, พระภิกษุ	163
บุญธรรม วาโร, พระภิกษุ	168
แบน ทองนาค, นาย	149
โบ สุ่มโน, พระภิกษุ	83

ป

ปิ่น บัวยิ้ม, นาย	92
ปิ่น ปุ้ยหลวง, นาย	154
ประเสริฐ ข้างรบ, นาย	152
โป้ย ขำเฟื่อง, นาย	159

ผ

ผิว พักชุมพร, นาย	154
ผอง แจมศรี, นาย	170
ผอง สุกวังยาง, นาย	77

พ

พงษ์ชัย แก้วตา, นาย	153
พิง โปสะวัง, นาย	131, 132
พุง ใจแน, นาย	91
พั่น แก้วเพ็ง, นาง	173
พั่น ชวงสิงห์, นาย	116
พั่น นวมโพธิ์, นาย	127
พยอม ชื่นอารมณ์, นาย	151
พยุ่ง ปภัสสร, พระภิกษุ	90
พูล ความเย็น, นาง	116
พวง กลิ่นหอม, นาย	117
พั้ว สีสังข์, นาย	96
เพิก บุญโต, นาย	84
เพ็ง ... , นาย	170

ฟ	
ฟอง เอมอุไร, นาย	92
ม	
มด คุนทรัพย์, นาย	70
ม่วง ใจพน, นาย	76
ม้วน จันทรา, นาง	60
แมน แดงตรง, นาย	158
ไม้ แจงมูช, นาย	165
ไม้ เลี่ยมเย็น, พระภิกษุ	115
ย	
ยง ปิ่นทอง, นาย	148
ยงยุทธ แสงนารถ, นาย	127
ย่าน ปิ่นทอง, นาย	148
ยอด สังข์รุ่งเรือง, นาย	105
ร	
เรื่อง สิงบัวแก้ว, นาย	148
ราชรัตน์รังษี, พระภิกษุ	139
ล	
ลี พุ่มอิม, นาย	144
ละออง ดุงเงิน, นาย	135
ละออง บัวสิงโต, นาย	87
เล็ก ใจรัก, นาย	61, 62
ไล้ ป้อมทอง, นาย	86

ส

สงัด เขียวขำ, นาย	65
สงัด ศิริวัฒน์, นาย	115
สงวน เขียวบานยาง, นาง	103
สงวน พูลโพธิ์, นาย	109
สวาท สนศิริ, นาง	60
สวัสดิ์ อิ่มแดง, นาย	165, 166
เสวียน สุขเกษม, นาย	143
สาคร มาฉาย, นาง	171
สุข อินคค, นาย	172
สุชาติ เรืองเที่ยง, นาย	167
สุรัชย์ ไทยกล้า, นาย	91
สุรัตน์ เมากกล้า, นาย	64
สาย โทสำลี, นาง	150
สายบัว อภัยศรี, นาง	171
สำเภา พุ่มเล็ก, นาย	90
สำรวย จันทร์เกิด, นาย	139

ห

หิรัญย์ วิจารณ์พด, นาย	162
หุวาน สุขป้อม, นาย	132, 133
หอย, พระภิกษุ	67
แหวน เขียวขำ, นาง	69

อ

อัน เขมจาโร, พระภิกษุ	159
อินทร์ พุ่มฉิม, นาย	152
อบ พัสตุง, นาย	105
อญ บุตรีโพธิ์, นาย	110
อวม สุขฉิม, นาย	122
อำนวยการ อำเภอส, นาย	111, 114

ฮ

เฮง แสงจันทร์, นาย	121
--------------------	-----